STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 03856

OYSGEVEYLTE VERK

Sholem Aleichem

•

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

שלום עליכם

אויסגעוויילטע ווערק

שלום עליכם

אויסגעוויילטע ווערק

זיבעטער באַנד

כתבים פֿון אַ קאָמיוואָיאַזשאָר

(אײַזנבאַן־געשיכטעס)

פֿאַרלאַג יידיש בוך וואַרשע 1956

SZOLEM ALEJCHEM

DZIEŁA WYBRANE

VII tom

Redaktor: D. SFARD

רעדאַקטאָר: ד. ספאַרד

Słownik hebrajski wykonał: F. FRID

פאַרטייטשונגען פון העברעיִשע ווערטער: פ. פ ר י ד

Okładkę projektował: I. REJZMAN

הילע געצייכנט: י. רייזמאַן

Redaktor techn.: I. SZCZYGIEŁ

טעכנישער רעדאַקטאָר: י. שטשיגעל

Korektor: B. SZAFER

קאָרעקטאָר: ב. שאַפער

Wydawnictwo „Idisz Buch"
Warszawa, Nowogrodzka 5

Nr zam. 5741. Nakład 5.500 egz. Druk ukończono w maju 1956 r.
Ark. druk. 16,75. Ark. wydawn. 14. Papier druk. mat. V kl. 61x86 cm. 80 g.
Druk. RSW „Prasa", Warszawa, Tarczyńska 8. 7-B-51434

צו די לעזער

איך בין אַ רייזנדער. כמעט עלף חדשים אין יאָר בין איך אין וועג. צום מיינסטן — אין באַן, און מערסטנטייל — דריטע קלאַס, און, ווי געוויינלעך, — איבער יידישע שטעט און שטעטלעך; וואָרעם דאָרט, וווּ יידן טאָרן נישט וווינען, האָב איך נישט וואָס צו טאָן.

ווײַ, ווײַ, וואָס מע זעט זיך אָן אונטערוועגנס! אַ שאָד, וואָס איך בין נישט קיין שרייבער. דאָס הייסט, אז מע וויל צוריק, מיט וואָס בין איך נישט קיין שרייבער? וואָס איז אזעלכעס, אייגנטלעך, א שרייבער? יעדער מענטש קאָן זיין א שרייבער. ובפרט נאָך — אויף יידיש. „זשארגאָן" — אויך מיר אַן עסק! מע נעמט א פען און מע שרייבט.

נאָר אַז מע וויל דאָס אייגענע טאקע ווידער צוריק, טאָר נישט איעדער זיך כאַפּן צו שרייבעריי. איטלעכער דארף זיך האלטן ביי זיינעם. פּרנסה איז פּרנסה. אָט אזוי איז מיין מיינונג. ס'איז נישטאָ וואָס צו טאָן, איז דאָס אויך אַיין אַרבעט.

מיר, אַלס רייזנדער, קומט אויס אונטערוועגנס אָפּטמאָל אויסזיצן גאנצע טעג נישט צו טון קיין האַנט אין קאלט וואסער, כאָטש נעם שלאָג זיך קאָפּ אָן וואנט! בין איך געפאלן אויף א גלייכע זאך. איך האָב מיר אומיסטנע געקויפט א ריינעם בוך מיט א בליישטיפט, און אלצדינג, וואָס איך זע זיך אָן, און אלצדינג, וואָס איך הער זיך אָן אין וועג, נעם איך און טראָג דאָס אריין צו מיר אין בוך אריין. און אָט אַזוי, ווי איר זעט, האָט זיך צונויפגעקליבן ביי מיר, קיין עין־הרע, א היבש ביסל מאַטעריאַל. עס וועט זיין גענוג אפשר אויף א יאָר צו לייענען. האָב איך מיך מיישב געווען: וואָס טוט מען דערמיט? ארויסוואַרפן — איין עבירה פאר גאָט, פאַרוואָס זאָל איך עס נישט ארויסגעבן אין א בוך אָדער אָפּדרוקן אין א בלאט? איך זאָל האָבן די ברכות, וואָס מע דרוקט א סך ערגערע זאכן.

און איך האָב מיך אוועקגעזעצט און האָב צעלייגט די סחורה אויף מוסטערן, דעם „בראַק" ארויסגעשמיסן, איבערגעלאָזט נאָר דאָס בעסטע, פּרימא שבפּרימא, איינגעטיילט אויף באזונדערע געשיכטן, געשיכטע נומער איינס, געשיכטע נומער

צווי, און אזוי ווייטער. יעדער געשיכטע האָב איך געגעבן איין אנדערן נאָמען, פיינטשיק, ווי עס געהער צו זיין, — מעשה סוחר. איך ווייס נישט, צי וועל איך אינעם געשעפט פאַרדינען, צי איך וועל ברעכן רוק און לענד. הלוואי איך זאָל כאָטש ארויס מיט מיין קרן...

די קשיא: צוליב וואָס האָב איך באדארפט דעם גאנצן מסחר? — פרעגט מיך בחרס, איך ווייס אליין נישט. עס קאָן זיין, ס'איז פון מיר א נארישקייט, נאָר אָפּגע־טאָן — איז פארפאַלן. מיט איין זאך האָב איך מיך באַוואָרנט: מיט די קריטיקער. איך האָב מיין געשעפטס־נאָמען באהאלטן. אַ מכה וועלן זיי טרעפן, וויאזוי איך הייס. לאָזן זיי קריטיקירן, לאָזן זיי לאכן, לאָזן זיי זיך דראפּען אויף די גלייכע ווענט — איך הער זיי, ווי המן דעם גרעגער. איך בין נישט קיין מחבר, קיין מלמד, קיין בטלן, — איך בין אַ ייד א סוחר!

א קאָמיוואָיאַזשאָר

געשיכטע נומער איינס

קאָנקורענטן

געשריבן אין יאָר 1909

קאַנקורענטן

תמיד, סאַמע אין דער רעכטער בהלה, ווען ייִדן שטופּן זיך, דער אַריין, דער אַרויס, און מע שלאָגט זיך אין וואַגאָן פאַר די ערטער, ווי, להבדיל, אין שול פאַר הקפות — פונקט דעמאָלט זענען זיי דאָ. זיי ביידע: ער און זי.

ער — אַ שוואַרצער, אַ גראָבער, אַ צעבורשעטער, מיט אַ בעלמע אויף איין אויג. זי — אַ רויטע, אַ דאַרע, און אַ געשטופּלטע. ביידע אָפּגעריסן, אָפּגעשליסן, ביידע מיט געלאַטעטע שיך און ביידע מיט איינע און די זעלבע סחורה: ער אַ קויש, זי אַ קויש; ער מיט געפלאָכטענע קוילעטשלעך, האַרטע אייער, פּלעשלעך מיט זעלצער וואַסער און מאַראַנצן, זי אויך מיט די זעלבע געפלאָכטענע קוילעטשלעך, האַרטע אייער, פלעשלעך זעלצערוואַסער און מאַראַנצן.

אַמאָל מאַכט זיך, אַז ער האָט אין קויש סקאָרמוטשן מיט רויטע ווײַנשל, שוואַרצע קאַרשן אָדער גרינע עסיקזויערע ווייַנטרויבן. דעמאָלט קומט זי אויך מיט די זעלבע רויטע ווייַנשל, שוואַרצע קאַרשן אָדער גרינע עסקיזויערע ווייַנטרויבן.

און ביידע קומען זיי תמיד אין איין צייט, שטופּן זיך דורך אין איין טיר פון וואַגאָן און רעדן ביידע אויף איין לשון, נאָר מיט אַ באַזונדערער אויסשפּראַך. ער — אַ ביסל יאַדישליווע, אָן אַ רייש, הויך, צעגאַנגענע, ווי אָן אַ צונג. און זי — שעפּעליאַווע, דווקא אַ פול מויל מיט צונג.

אפשר מיינט איר, אַז זיי שמייסן זיך מיט די מקחים, קאָנקורירן, וואַרפן דעם מאַרק? הלילה. דער פּרייז איז ביי זיי איין פּרייז. זייער גאַנצע קאָנקורענץ באַשטייט נאָר אין דעם, וועמען פון זיי רופט אַרויס מער רחמנות. ביידע בעטן זיך ביי אייך, איר זאָלט רחמנות האָבן אויף זייערע פינף קינדער יתומים (ביי אים פינף קינדער יתומים, ביי איר פינף קינדער יתומים). ביידע קוקן זיי אייך אין די אויגן אַריין, שטופּן אייך זייערע סחורה גלייך אין פּנים אַריין און רעדן איבער אייך אַזוי לאַנג, אַז — צי איר דאַרפט, צי איר דאַרפט נישט — איר מוזט עפּעס קויפן.

נישט מער, וואָס פון זייער רעדן מיט זייער וויינען מיט זייער בעטן זיך ווערט איר אַ ביסל פאַרטומלט. איר ווייסט נישט, ביי וועמען איר זאָלט קויפן: ביי אים, צי ביי איר? פאַלט איר מסתמא אויף איין עצה און ווילט געבן צו לייזן ביידען, לאָזן זיי אייך נישט:

— קויפט איר, רב ייד, דאַרפט איר קויפן ביי איינעם. אויף צוויי חתונות טאַנצט מען נישט!

ווילט איר זיין אַ בעל־יושר, קויפט איין מאָל ביי אים, דאָס אַנדערע מאָל ביי איר, ווערט איר אויסגעזידלט אויף אַלע זייטן:

— רב ייד! מיט וואָס בין איך אייך עפּעס הייגט נישט געפעלן אין שלייער? אָדער אַזוי:

— רב ייד! ערשט יענע וואָך האָט איר ביי מיר געקויפט און האָט זיך, דאַכט מיר, נישט געסמט און נישט דערוואָרגן אויך?...

פאַלט איר אַריין אין „מאַראַל" און הייבט אָן זאָגן מוסר, אַז יענער האָט אויך אַ נשמה, יענער דאַרף אויך לעבן, ווי דער דייטש זאָגט: „לעבען און לעבען לאַססען". באַקומט איר דערויף אַ תשובה, נישט אויף דייטש, נאָר דווקא אויף פּראָסט יידיש, אפילו אַ ביסעלע פאַרשטעלט, נאָר גאַנץ פאַרשטענדלעך:

— פעטער! מיט איין דאָס אויף צוויי ירידים פאָרט מען נישט!...

יאָ, אָט אַזוי איז עס, ליבער פריינד! יוצא זיין פאַר אַ וועלט זאָלט איר קיינמאָל נישט וועלן — עס וועט אייך נישט געראָטן, און ווערן אַ רודף־שלומניק זאָלט איר זיך קיינמאָל נישט פּרוּוון — עס וועט אייך אויספאַלן באָקאָם. איך ווייס עס פון מיין אייגענער פּראַקטיק. איך וואָלט אייך דערציילט וועגן דעם אַ שיינע געשיכטע, וויאַזוי איך בין אַמאָל געווען אַ נאַר, איך האָב מיך אַריינגע־לייגט צווישן אַ פּאָרפאָלק, געוואָלט מאַכן אַ שלום, און דער שפּיץ איז געווען — איך האָב געכאַפּט אָפּגעשניטענע יאָרן פון מיין אייגן ווייב. איך האָב אָבער מורא מישן איין געשיכטע אין דער אַנדערער, איך זאָל נישט אַוועק אָן אַ זייט, כאָטש אפילו אין געשעפט טרעפט זיך אָפטמאָל, אַז מען לייגט פאַר איינעם אַן אַרטיקל און רעדן רעדט מען נאָר האָצעקלאָץ, אויפן הימל אַ יריד... הכלל, מיר קערן זיך אום צו אונדזער געשיכטע.

איינמאָל, געווען איז דאָס אָסיענצייט, אין אַ רעגנדיקן טאָג, דער הימל איז געווען וויינענדיק, די ערד — ווייסט און פינצטער, און די סטאַנציע פול־און־פול מיט מענטשן. פּאַסאַזשירן אַריין, פּאַסאַזשירן אַרויס. אַלע לויפן, אַלע שטופּן זיך. און יידן, געווייגלער, מער פון אַלעמען. מע יאָגט זיך, מע קריכט איינס איבער דאָס אַנדערע, מיט טשעמאָדאַנעס, פּעקלעך און בעטגעוואַנט. אַ געשריי, אַ ליאַרעם, אַ געפּילדער! און סאַמע אין דער רעכטער הושטשע — ער און זי. ביידע אָנגע־לאָדן מיט עסנוואַרג, ווי תמיד. ביידע שטופּן זיך אין איין טיר אַריין, ווי תמיד.

פּלוצים... וואָס האָט זיך געטראָפן? ביידע קוישן ליגן אויף דער ערד. די קוילעטשלעך מיט די אייער, מיט די פּלעשלעך זעלצערוואַסער, מיט די מאַראַנצן וואַלגערן זיך אין דער בלאָטע, און אַ מישמאַש פון געשרייען, קוויטשערייען, טרערן און קללות גיסט זיך צונויף אינאיינעם מיטן געלעכטער פון די קאָנדוקטאָרן און מיטן רעש, און מיטן טומל פון די פּאַסאַזשירן. עס קלינגט און עס פייפט. נאָך אַ מינוט — און מיר פאָרן.

אין וואַגאָן איז אַ געריעדעריי. אחינו־בני־ישראל שמועסן זיך דורך, לופטערן די שפּראַך. און דווקא אַלע מיטאַמאָל, ווי די ווייבער אין שול, אָדער ווי די גענדז אויפן יריד. עס איז שווער צו כאַפּן דעם תוך, דעם אינהאַלט, סיידן באַזונדערע פראַזן.

— אַ געריעט אויף געפלאָכטענע קוילעטשלעך.

— אַ פּאָגראָם אויף אייער.

— וואָס האָט ער געהאַט צו די מאַראַנצן?

— וואָס פרעגט איר? — עשו!

— וויפל שאַצט איר דעם היזק?

—אַ מצווה, לאָזן זיי גישט קריכן, נישט איינעסן זיך אין די ביינער אַריין!

— וואָס זאָלן זיי נעבעך טון? אַ ייד זוכט פּרנסה.

— כאַ־כאַ־כאַ! — רופט זיך אָן אַ געדיכטע באַסאָווע שטימע. — יידישע פּרנסות!

יידישע פּרנסות? — לאָזט זיך הערן אַ יונג קולכל מיט אַ קוויטש. — איר האָט שענערע פּרנסות? גיט זיי אַהער.

— יונגערמאַן! נישט צו אייך רעדט מען! — דונערט די באַסאָווע שטימע.

— נישט צו מיר רעדט איר? איך רעד אָבער צו אייך — איר האָט שענערע פּרנסות? אַיאָ, איר שווייגט? וואָס שווייגט איר?

— וואָס וויל פון מיר אָט דער יונגערמאַן?

— וואָס זאָל איך וועלן? איר זאָגט: יידישע פּרנסות — זאָג איך: אַדרבא, איר האָט שענערע? גיט זיי אַהער.

— געפעלט אייך אַ ביסל אַ פּריטשעפּע?!

— שאַט, יידן! זאָל זיין שטיל, אָט איז זי דאָ.

— ווער?

— זי אַליין, דאָס ווייבל פון די אָנבייסנס.

— וווּ איז זי, די יפהפיה, וווּ?

— אָט איז זי, אָ!

אַ געשטופּלטע, אַ רויטע, מיט געשוואָלענע אויגן פון געוויין, שטופּט זי זיך דורך מיטן ליידיקן קויש צווישן עולם, זוכט אַ פּלאַץ, זעצט זיך אַוועק אויף דער

ערד, אויפֿן איבערגעקערטן קויש, באַהאַלט די פֿאַרשוואַלגענע אויגן אינעם צע־ריסענעם שאַל און וויינט זיך שטילערהייט.

אַ מאָדנע שטילשווייגן ווערט מיטאַמאָל אין וואַגאָן. אויסגעגאַנגען רייד, אָפּגענומען לשון. נאָר איינער כאַפּט זיך אויף און רופֿט זיך אָן צום עולם מיט אַ געדיכטער באַסאָווער שטימע:

— יידן! וואָס שווייגט איר?

— וואָס זאָלן מיר שרייען?

— מע דאַרף איר עפּעס מאַכן.

אַ שיינע מעשה! ווייסט איר, ווער דער איינער איז? דווקא אָט יענער, וואָס האָט נאָר וואָס געלאַכט „כאַ־כאַ־כאַ, יידישע פּרנסות". אַ מאָדנער נפֿש מיט אַ מאָדנע היטל אויפֿן קאָפּ. אַ מין קאַשקעט מיט אַ גלייכן גלאַנצנדיקן דאַשעק. און דערצו טראָגט ער נאָך בלויע ברילן, אַזוי, אַז קיין אויגן זעט מען נישט. נישטאָ קיין אויגן, נאָר אַ נאָז, אַ פֿליישיקע, פּעטע, בולבעוואַטע נאָז.

נישט לאַנג געטראַכט, כאַפּט ער אַראָפּ דעם קאַשקעט פֿון קאָפּ, וואַרפֿט אַריין דער ערשטער אַ פּאָר זילבערנע מטבעות און גייט פֿון איינעם צום אַנדערן, און דונערט מיט דער באַסאָווער שטימע:

— גיט, יידישע קינדער, וויפֿל איר קאָנט, אחד המרבה ואחד הממעיט — מאַכט רש"י: „האַראַוואַנאַמאָו קאַניו וזובי ניע סמאָטריאַט".

דער עולם האָט זיך אַ נעם געטאָן צו די קעשענעס, אויפֿגעעפֿנט די בייטע־לעך, און עס האָבן אָנגעהויבן קלינגען מטבעות, אַלערליי מטבעות, זילבערנע און קופּערנע. צווישן עולם זיצט אויך איינער אַ קריסט, אַ קאַצאַפּ מיט גרויסע שטיוול און מיט אַ זילבערנער קייט איבערן האַלדז; האָט ער, געגעצנדיק, זיך איבערגעצלמט און אויך אַריינגעוואָרפֿן אַ מטבע. נאָר איין פּאַסאַזשיר האָט זיך אָפּגעזאָגט, נישט געוואָלט געבן נאָרנישט. און דווקא אָט יענער, וואָס האָט זיך אָנגענומען די קריוודע פֿון יידישע פּרנסות. אַ יונגערמאַן אַן אינטעליגענט מיט פּוכקע בעקלעך, אַ געל שפּיצעכיק בערדל און מיט אַ גאָלדענעם פּענסנע. איינער פֿון די יונגעלייט, וואָס האָבן רייכע טאַטע־מאַמע, רייכע שווער־און־שוויגער, און אַליין זענען זיי אויך אָנגעשטופּט, און פֿאָרן דריטע קלאַס, ווייל זיי זשאַלעווען געלט.

— יונגערמאַן, גיט עפּעס אין היטל אַריין! — זאָגט צו אים דער נפֿש מיט די בלויע ברילן און מיט דער בולבעוואַטער נאָז.

— איך גיב נישט. — זאָגט דער יונגערמאַן דער אינטעליגענט.

— פּאַרוואָס?

— אָט אַזוי. ס'איז ביי מיר אַ פּרינציפּ.

— דאָס האָב איך געוווסט פֿריער.

— פון וואַנען?

— מע זעט נאָך די באַקן, ווי די ציינער קנאַקן — מאַכט רש״י: „ווידנאָ פאַנאַ פאָ כאַליאַווע“...

דער יונגערמאַן דער אינטעליגענט ווערט אַנגעצונדן, פאַרלירט אַזש דאָס פענסנע און פאַלט אַן אויף דער בולבעוואַטער נאָך מיט אַ קוויטש:

— איר זענט אַן איגנאָראַנט, אַ גראָבער יונג, אַן עם־הארץ, און אַ נאַכאַל, אַן עזות־פּנים דערצו!

— דאַנקען גאָט! אַבי נישט קיין דבר אחר ביד חזקה שתים.

אַזוי ענטפערט אים די בולבעוואַטע נאָך מיט דער באַסאָווער שטימע דווקא אין גוטן מוט און גייט צו דער ווייגענדיקער יידענע מיט די געשוואָלענע אויגן:

— מומעניו! טאָמער וואָלט געגוג געווען צו וויינען? איר מאַכט אייך נאָך קאַליע אייערע שיינע אויגן. גיט אַהער ביידע זשמעניעס, לאָמיך אייך אויסשיטן דאָס ביסל קלייגנעלט.

אַ מאָדנע ווייבל! איך האָב געמיינט, אַז דערזען אַזויפיל געלט, וועט זי מסתמא צעגיין און צעגאָסן ווערן פון ווינשעוואַניעס. עס הייבט זיך גאָרנישט אָן. אָנשטאָט ווינשעוואַניעס, האָבן זיך אַ גאָס געטאָן פון איר מויל קללות. עס האָט זיך ביי איר געעפנט אַ פאָנטאַן, אַ קוואַל פון קללות:

— איינגאַנצן ער — ברעכן זאָל ער האַלדז און נאַקן, ביין און לייב אויפן גלייכן וועג, ליבער גאָט! אַלצדינג נעמט זיך פון אים — נעמען זאָל אים די ערד, זיסער פאָטער! ער זאָל גאָרנישט דערלעבן קומען אַהיים, קומען זאָל אויף אים אַ מיתה מהומה, אַ כאָלירע, אַ שרפה, אַ מגפה, איין אויסכאַפעניש! איין אויפ־לויפעניש! איין איינדאַרעניש! אַ צוגויפשרימפעניש!...

רבונו־של־עולם! פון וואַנען נעמען זיך ביי אַ מענטשן אַזויפיל קללות? אַ גליק, וואָס דער נפש מיט די בלויע ברילן האָט איר איבער אינמיטן:

— געגוג אייך שוין צו בענטשן, ווייבל! זאָגט בעסער, וואָס האָבן געהאַט צו אייך די קאָנדוקטאָרעס?

דאָס ווייבל הייבט אויף אויף אים די געשוואָלענע אויגן:

— איבער אים, דער שלאַק זאָל אים טרעפן! ער האָט מורא געהאַט, טאָמער כאַפּ איך אויס אַלע קונים, גייט ער און שטופט זיך אין וואַגאָן, גיי איך און פאַר־כאַפּ פריער, גייט ער און האַלט מיר צו דעם קויש פון הינטן, גיי איך און מאַך אַ גוואַלד, גייט דער זשענדאַר און טוט אַ ווונק צו די קאָנדוקטאָרעס, גייען די קאָנדוקטאָרעס און שיטן אויגדז אויס ביידע קוישן אין דער בלאָטע, צעשאָטן זאָלן ווערן די ביינער זייגע אַזוי ווי זאַמד, ליבער גאָט! איר מעגט מיר גלויבן, איך זאָל אַזוי רעדן מיט וועמען מיר איז ליב, אַז זינט איך האַנדל מיט דער דאָזיקער סחורה און פאָר אויף דער ליניע, האָט מיר נאָך קיינער נישט אָנגערירט, איר

זאָלט זאָגן, אויף אַ האָר אפילו! איר מיינט, מחמת וואָס? מחמת גוטסקייט? אַזויפיל מכות זאָל זיך אים זעצן, וויפל קוילעטשלעך מיט וויפל אייער עס ווערט צעטיילט אויף דער סטאַנציע! אַלעמען, פונעם קלענסטן ביזן גרעסטן, מוז מען פאַרשטופן דעם האַלדז. קומט דער טאָג, הייבט זיך אָן איין אויסטיילעניש: דעם אַ קרענק, דעם קדחת, דעם אַ מכה. דער סטאַרשי קאָנדוקטאָר נעמט זיך אַליין זיין חלק אָנבייסן, וואָס ער וויל, און די איבעריקע קאָנדוקטאָרעס טיילט מען אויס, ווען אַ קוילעטשל, ווען אַן איי און ווען אַ מאַראַנץ. וואָס דאַרפט איר מער? אפילו דער גוי, וואָס הייצט די אויוונס, אַ כאָלירע אים אין פנים, מיינט איר, איז גישט קיין בעלן אויף אָנבייסן? אַזאַ מכה אים! ער שרעקט מיך, אַז טאָמער נישט, וועט ער מיך מסרן צום זשענדאַר. ער ווייסט נישט, אַ קרענק אים אין די ביינער, אַז דער זשענדאַר אַליין איז אויך איין אונטערגעשמירטער. דעם זשענדאַר איז מען מטמא אַלע וואָך, אַז עס קומט זונטיק, מיט אַ פּאָרציע מאַראַנצן. אי דאָס — קלויבט ער אויס די גרעסטע, די שענסטע, די בעסטע מאַ־ראַנצן...

— מומעניו! — שלאָגט איר איבער דער וואָס מיט די בלויע בריל. — ווער־ליג איך פאַרשטיי נאָך אייערע געשעפטן, דאַרפט איר גיין אין גאָלד.

— וואָס רעדט איר? — כאַפּט זיך אַרויס דאָס ווייבל, גלייך ווי זי פאַרענט־פערט זיך. — קוים־קוים וואָס מע קומט אויס מיטן קרן. און אַמאָל מאַכט זיך, אַז מע דערלייגט די הויט. מע ווערט בדיל־הדל.

— צו וואָס זשע טויג אייך דער מסחר?

— וואָס זשע, זאָל איך גיין גנבענען, אַז איך האָב פינף קינדער, פינף כאָ־לירעס אים אין בויך, און אַליין בין איך קראַנק, קרענקן זאָל ער אין הקדש, לי־בער גאָט, פון היינט אָן כאָטש ביז איבער אַ יאָר ראש־חודש אלול, ווי ער האָט געמאַכט א תל, באַגראָבן דאָס געשעפט, באַגראָבן זאָל איך אים! אַזאַ געשעפט אַזאַ זיס געשעפט, אַזאַ גוט געשעפט!

— אַ גוט געשעפט?

— אַ גאָלדן געשעפט, פרנסה בשפע. ווי זאָגט איר, מיט טעלער און מיט לעפל.

— אָט נאָר וואָס האָט איר געזאָגט, מומעניו, אַז מע ווערט בדיל־הדל.

— וואָס זשע, מע פאַרדינט, אַז מע צעטיילט העכער האַלב אומזיסט דעם קאָנדוקטאָר און דעם סטאַרשי קאָנדוקטאָר און אַלע זונטיק דעם זשענדאַר? וואָס איז ביי מיר — אַ קרעניצע? אַ ברונען? צי גנביש געלט?

דער נפש מיט די בלויע ברילן און מיט דער בולבעוואַטער נאָז הייבט שוין אָן אַרויס פון די כלים:

— מומעניו, איר מאַכט מיט מיר זומער און ווינטער!...

— איך מאַך? די צרות מייַנע מאַכן, מאַכן זאָל איך אים אַ טויט, ווי ער האָט מיך אָוועקגעקוילעט, געקוילעט זאָל ער ווערן פֿון גאָט, אַז געווען איז ער סך־הכּל אַ שניידער, אַ לאַטוטניק, געשטשאַבעט מיט דער נאָדל און ווי עס איז פֿאַרדינט, ווי זאָגט איר, וואַסער אויף קאַשע. האָט ער זיך אָבער מתקנא געווען אין מיר, דערזען, די אויגן זאָלן אים אַרויס, אַז איך עס ברויט, עסן זאָלן אים ווערעם, און האַלט אויס מיטן דאָזיקן קויש, קיין עין־הרע, פֿינף קינדער יתומים, זאַלץ אים אין די אויגן, שטיינער אים אין האַרצן, גייט ער, אַרויסגיין זאָל אים די פּאַרע, און קויפֿט זיך אויך אַ קויש, קויפֿן זאָל איך אים תּכריכים, ליבער גאָט! פֿרעג איך אים: וואָס איז דאָס? זאָגט ער: אַ קויש. וואָס וועסטו טאָן, זאָג איך, מיטן קויש? זאָגט ער: דאָס אייגענע, וואָס דו. זאָג איך: וואָס הייסט? זאָגט ער: אָט דאָס הייסט... איך האָב, זאָגט ער, אויך פֿינף קינדער, וואָס דאַרפֿן עסן... דו וועסט זיי, זאָגט ער, מיט ברויט נישט האָדעווען... האָט איר עפּעס צו אים? און אָט אַזוי, ווי איר זעט, שלעפּט ער זיך מיר נאָך מיטן קויש און שלעפּט אַוועק ביי מיר אַלע קונים, שלעפּן זאָל מען אים די ציין פֿון מויל, און רייסט אַרויס פֿון מיר דעם לעצטן ביסן, רייסן זאָל מען פֿון אים שטיקער, זיסער פֿאָטער, האַרציקער, געטרייער!

פֿאַלט דער נפֿש מיט די בלויע ברילן אויף אַ גלייכע זאַך, וואָס מיר אַלע זענען, אייגנטלעך, דערויף געפֿאַלן:

— וואָס זשע דאַרפֿט איר זיך טאָפּטשען ביידע אויף איין אָרט?

דאָס ווייבל שטעלט אַוועק אויף אים די געשוואָלענע אויגן:

— וואָס זשע דען זאָלן מיר טאָן?

— זוכט אייך אויס אַן אַנדער פּלאַץ. די ליניע איז גרויס.

— נו, און ער?

— ווער?

— דער מאַן מיינער.

— וואָסער מאַן?

— מיין צווייטער מאַן.

— וואָסער צווייטער מאַן?

דעם ווייבלס רויט געשטופּלט פּנים ווערט נאָך רויטער.

— וואָס הייסט — וואָסער צווייטער מאַן? דאָס איז ער דאָך טאַקע, דער שלימזל, מיין צווייטער מאַן, אַז אָך און ווי איז מיר!

אַלע כאַפּן זיך אויף פֿון די ערטער:

— ער, אָט דער קאָנקורענט אייערער, איז אייער צווייטער מאַן?

— וואָס דען האָט איר געמיינט? מיין ערשטער מאַן? עבע־בע! — ווען מיין ערשטער מאַן, עליו־השלום, זאָל מיר איצטער לעבן!...

אַזוי ציט אוים דאָס ווייבל מיט אַ ניגון און וויל אונדז אָנהייבן דערציילן, אפנים, ווער איר ערשטער מאַן איז געווען און וואָס ער איז געווען. ווער הערט זי? אַלע רעדן, אַלע ווערטלען זיך, אַלע חכמען זיך, און מע לאַכט, און מע לאַכט, און מע לאַכט!

טאָמער ווייסט איר, וואָס איז דער געלעכטער?...

געשיכטע נומער צוויי

דער גליקלעכסטער אין קאָרני

געשריבן אין יאָר 1909

דער גליקלעכסטער אין קאָדני

די בעסטע צייט אין באַן איז — ווייסט איר ווען? אָסיענצייט, אַרום נאָך סוכות.

ס'איז נישט הייס און נישט קאַלט, און איר קוקט נישט אָן דעם פאַרוויינטן הימל מיט דער קלאָגעדיקער פאַרחושכטער ערד. טראָפּנס רעגן שמייסן אין די פענצטער, קייקלען זיך אַראָפּ אויפן פאַרשוויצטן גלאָז, אַזוי ווי טרערן, און איר זיצט זיך, ווי אַ פריץ, אין וואַגאָן דריטער קלאַס מיט נאָך אַ סך אַזעלכע מיוחסים, ווי איר, און כאַפּט אַ קוק אין דרויסן אַרויס, און איר דערזעט פונדערווייטנס אַ וועגעלע שלעפּט זיך, טיאָפּקעט אין דער בלאָטע. אויפן וועגעלע זיצט, איינגעבויגן אין דרייען, אַ גאָטס באַשעפעניש, מיט אַ זאַק איבערגעדעקט, און לאָזט אויס זיין ביטער האַרץ צום פערדל נעבעך, אויך אַ גאָטס באַשעפעניש, — און איר דאַנקט גאָט, וואָס איר זענט אונטער אַ דאַך, צווישן מענטשן. איך ווייס נישט, וויאַזוי איר — איך האָב ליב פאָרן אין באַן אָסיענצייט, אַרום נאָך סוכות.

דאָס ערשטע איז ביי מיר אַן אָרט. האָב איך פאַרכאַפּט אַן אָרט, און ווער שמועסט נאָך אין דער רעכטער האַנט, נעבן פענצטער, — בין איך מיר אַ קייסער. אַרויסגענומען דעם פּאָרטאַבאַק, הייבט מען אָן צו פאַררויכערן אַ פּאַפּיראָס נאָך אַ פּאַפּיראָס און אַרומקוקן זיך, ווער פאָרט אין וואַגאָן און מיט וועמען קאָן מען רעדן אַ פּאָר ווערטער וועגן געשעפט? פּאַסאַזשירן, דאַכט זיך, נישט צו פאַרזינדיקן, אָנגעפּאַקט, ווי הערינג אין אַ פאַס. בערד, נעזער, היטלען, בייכער, געשטאַלטן פון מענטשן. און מענטשן? — נישט איינער. נאָר שאַ, אָט זיצט עפּעס אין אַ ווינקעלע איינער אַליין אַ מאָדנער פאַרשוין, אַ פאַרשוין נישט ווי אַלע. ביי מיר איז אַ שאַרף אויג. נישט קיין געוויינלעכן מענטשן וועל איך אייך באַמערקן צווישן הונדערט.

דאָס הייסט, אויפן קוק איז דאָס אַפילו אַ גאַנץ געוויינלעך מענטשל, אַ יידל פון די יידלעך, וואָס מע מעסט זיי אויפן מעסטל, אָדער דאָס, וואָס ווערט אָנגערופן ביי אונדז : „אַ ייד פון אַ גאַנץ יאָר“. נאָר אָנגעטאָן איז ער עפּעס מאָד=

נע: אַ קאַפּאָטע נישט קיין קאַפּאָטע, אַ כאַלאַט נישט קיין כאַלאַט. אויפן קאָפּ — אַ היטל נישט קיין היטל, אַ יאַרמעלקע נישט קיין יאַרמעלקע. אין די הענט — אַ שירעם נישט קיין שירעם, אַ בעזעם נישט קיין בעזעם. אַ מאָדנע אָנטאָן.

נאָר נישט דאָס אָנטאָן איז דער עיקר, ווי דאָס יידל אַליין מיט זיין רירעוודיקייט, מיט זיין אַרומקוקן זיך אויף אַלע זייטן און מיט זיין נישט קאָנען איינזיצן אויף איין אָרט, און דערהויפּט — מיט זיין שיינענדיק, פרייליך, לעבעדיק פּנים און גליקלעך אויסזען.

נישט אַנדערש, ווי דער מענטש האָט אָדער אויסגענומען אַ הויפּט־טרעפער, אָדער חתונה געמאַכט אַ טאָכטער אין אַ מזלדיקער שעה, אָדער אַריינגעגעבן אַ זון אין גימנאַזיע. אַלע מינוט כאַפּט ער זיך אויף, טוט אַ קוק אין פענצטער און אַ זאָג צו זיך אַליין: „אַ סטאַנציע? נאָכנישט?“ — און זעצט זיך אַוועק צוריק, אַלע מאָל נענטער צו מיר, אַ שיינענדיקער, אַ פריילעכער, אַ גליקלעכער.

בטבע, דאַרפט איר וויסן, בין איך אַ מענטש, וואָס האָב פיינט, ווי אַנדערע, קריכן צו יענעם אין האַרצן אַריין, אויסטאַפּן, אויספרעגן, ווער און וואָס און ווען. איך גיי מיר מיט דעם גאַנג, אַז אַ מענטש, וואָס האָט עפּעס, וועט ער עס אַליין אַרויסגעבן.

כך הוה. נאָך דער צווייטער סטאַנציע האָט זיך מיין רירעוודיק יידל צוגערוקט צו מיר נאָך אַ ביסל נענטער, דאָס הייסט, טאַקע גאַנץ נאָענט, אַזוי, אַז זיין מויל איז אויסגעקומען אַקוראַט אַקעגן מיין נאָז.

— וווהין פאָרט אַ ייד?

איך האָב אָבער פאַרשטאַנען, פון זיין פרעגן מיך און פון זיין אַרומקוקן זיך און פון זיין קראַצן זיך אונטערן היטל, אַז אים גייט נישט אָן אַזוי, וווהין איך פאָר, ווי עס ווילט זיך אים אַרויסדערציילן, וווהין ער פאָרט. און איך האָב אים געטאָן צוליב, דאָס הייסט, איך האָב אים דערויף נישט געענטפערט גאָרנישט, נאָר אַ פרעג געטאָן: „און איר וווהין?“ — און ס׳איז אַוועק אַ גאַנג:

— איך וווהין? קיין קאַדני. געהערט אַמאָל קאַדני? בין איך אַ דאָרטיקער בין איך. נישט וויַיט פון דאַנען. די דריטע סטאַנציע. דאָס הייסט, פון דאַנען האָבן מיר נאָך אַזוי גרויס ווי דריי סטאַנציעס. און פון דאָרטן קיין קאַדני באַדאַרף מען נאָך צופאָרן מיט דער אַקס אַ שעה אַנדערטהאַלבן. דאָס הייסט, סע רעדט זיך נאָר אַזוי: אַנדערטהאַלבן. אין אמתן איז דאָס טאַקע גאַנצע צוויי שעה, אייזערנע צוויי שעה, נאָך מיט אַ סמיטשיק. אי דאָס, מיט אַ תנאי — אויב ס׳איז אַ גוטער וועג און מע פאָרט מיט אַ פאַעטאָן. איך האָב באַשטעלט, דורך אַ דעפּעש. איך האָב געקלאַפּט, הייסט דאָס, אַ דעפּעש, מע זאָל מיר אַרויסשיקן אַ פאַעטאָן אויף דער סטאַנציע. צוליב מיר, מיינט איר? שרעקט אייך נישט. איך קאָן באַשטיין זיך איבערכאַפּן זאַלבעזעקסט מיט אַ פראָסטן באַלעגאָלע, אָדער אַז נישט,

נעמט מען דעם שירעם אין איין האנט און דאָס פעקל אין דער אנדערער האנט און מען איז עולה־רגל גלייך אין שטאָט אריין גאנץ פיין צופוס. סע טראָגט נישט, פארשטייט איר מיך, אויף קיין פאעטאָנעס. ווערליג די גאָלדענע געשעפטן, מעג מען גאָר אינגאנצן זיצן אין דער היים. הא? וואָס זאָגט איר?

דאָ איז מיין פארשוין מפסיק, טוט א זיפץ און הייבט אָן רעדן שטיל, גלייך צו מיר אין אויער אריין, קוקט זיך פריער ארום אין אלע זייטן, אויב קיינער הערט אים נישט אונטער.

— איך פאָר נישט אליין. איך פאָר מיט א פראָפעסאָר פאר איך... ווי קום איך צו א פראָפעסאָר? איז אזוי די מעשה: פון קאשעוואַרעווקע האָט איר געהערט? אַ שטעטל אַזעלכעס פאַראַן, הייסט עס מיטן נאָמען קאשעוואַרעווקע. וווינט דאָרטן א ייד א גביר, אן אויפגעקומענער גביר, אפשר האָט איר געהערט פון אים, באָראָדענקא הייסט ער, איציקל באָראָדענקא. געפעלט אייך דער נאָמען? איאָ, א גויישער נאָמען? נאָר וואָס קומט ארויס? א גויישער נאָמען, א יידישער נאָמען — דערווייל האָט ער דאָס געלט. און אַ סך געלט. נאָר אַ סך. ס'איז א סברה, אז ביי אונדז אין קאדני שאצט מען אים כמעט אין א האלבן מיליאָן. און אפשר, אַז איר וועט מיך שטאַרק בעטן, האָט איר ביי מיר געפועלט, אז ער זאָל פארמאָגן דעם גאנצן מיליאָן. דאָס הייסט, ווערליג ער איז, איך בעט איבער אייער כבוד, אַ דבר־אחר, וואָלט ער געמעגט פאַרמאָגן צוויי. אָט האָט איר א ראיה: כאָטש איך זע אייך דאָס ערשטע מאָל, נאָר פארשטיי איך, אז איר פאָרט אויס א וועלט, אוודאי מער פון מיר. זאָגט מיר דעם אמת: איר האָט עפעס א סך מאָל געהערט דעם נאָמען באָראָדענקא, ער זאָל זיך אויסשטעלן מיט עפעס א יידישער זאך, א גרויסער נדבה, צי וואָס? ביי אונדז אין קאדני האָבן מיר נאָך לעת־עתה דערפון עפעס נישט געהאָרכט. נאָר אויך די אייגענע מעשה, גאָטס סטראַפטשע בין איך נישט און אויף יענעמס קעשענע איז יעדער אַ וותרן. איך רעד נישט פון נדבות און צדקה; איך רעד פון מענטשלעכקייט רעד איך. גאָט האָט דיר געהאָלפן, דו ביסט אזוי רייך, אז דו קאָנסט זיך פארגינען אויסשרייבן א פראָפעסאָר, — וואָס וועט דיר ארן, אז יענער וועט אויך געניסן דורך דיר דעם זכות? מע בעט נישט ביי דיר קיין געלט, מע בעט ביי דיר א גוט וואָרט — וואָס כאַפט דיך אוועק דער רוח? וועט איר האָרכן א שיינס.

דארף זיך טרעפן א מעשה, אז מע ווערט געוווירט ביי אונדז אין קאדני (ביי אונדז אין קאדני ווייסט מען אלץ), אז ביי דעם קאשעוואַרעווקער גביר, ביי אָט דעם איציקל באָראָדענקאָ, וואָס איך דערצייל אייך, ווערט קראנק, נישט דאָ געדאכט, א טאָכטער. וואָס איז איר קראנקשאפט, מיינט איר? א נעכטיקער טאָג, א פארליבעניש. זי האָט זיך פארליבט אין א גוי, האָט זיך דער גוי אָפגעזאָגט,

האָט זי איינגענומען סם (ביי אונדז אין קאדני ווייסט מען אלץ). ערשט נעכטן איז דאָס געווען. איז מען אוועקגעלאָפן און מען האָט אראָפּגעבראכט א פּראָפעסאָר, דעם גרעסטן פּראָפעסאָר. ביי אזא גביר שפּילט עפּעס א ראָליע? פאלט מיר איין א געדאנק: אזוי ווי דער פּראָפעסאָר וועט דאָך דאָרט נישט בלייבן זיצן; הייגט=מאָרגן פאָרט ער דאָך צוריק; און פאָרן פאָרט ער דאָך סייווי דורך אונדזער סטאנציע, דאָס הייסט, פארביי קאדני, — וואָלט אפשר געווען א פּלאן, ער זאָל זיך צוריקוועגס אראָפּכאפּן מפּאָיעזד לפּאָיעזד צו אונדז, צו מיר הייסט דאָס? עס ליגט ביי מיר א קינד, נישט פאר אייך געדאכט, דהיינו, וואָס מיינט איר, איז אים? איך ווייס אליין נישט וואָס, עפּעס איז אים אינווייניק. דאָס הייסט, הוסטן, דאנקען גאָט, הוסט ער נישט. און ווייטער, ער זאָל פילן עפּעס א ווייטיק אין הארצן — איז אויך נישט. נאָר וואָס זשע דען? קיין טראָפּן בלוט, און שוואך, שוואך, ווי א פליג. דערפון, וואָס ער עסט נישט, גאָרנישט נישט. וויאזוי, מיינט איר, גאָרנישט נישט? אָבער לחלוטין גאָרנישט. מילך אמאָל טרינקט ער אויס א גלאָז, איז דאָס — מיט געוואלט. מע דארף אים איינבעטן דארף מען אים. אויסווייגען. און ווייטער איז נישט קיין לעפל יויך און נישט קיין ביסן ברויט. פון פלייש שמועסט מען נישט. פלייש קאָן ער גאָר נישט זען. פארוואָרפט מיטן קאָפּ. דאָס איז פון זינט ער האָט געבלוט. זומער האָט ער, נישט הייגט געדאכט, געבלוט. איין מאָל, נאָר שטאַרק. איצט, דאנקען גאָט, שוין מער נישט, הלוואי ווייטער. נאָר אָפּגעשוואכט איז ער — איר קאָנט אייך גאָרנישט משער זיין. קוים=קוים וואָס ער האלט זיך אויף די פיס. א קלייניקייט — א מענטש פיבערט, גליט ווי אויף פּאָקן גליט ער! פון נאָך שבועות. גיין און דרייסיק מיט אַ האַלבן, אָדער גיין און דרייסיק אָן אַ האַלבן, נאָר נישטאָ קיין שום מיטל דערצו. געווען שוין מיט אים ביים דאָקטאָר נישט איינמאָל. נאָר וואָס ווייסן אונדזערע דאָקטוירים? א סך עסן, זאָגן זיי, א סך לופט. וו זשע? אז פון עסן וויל ער גאָר נישט הערן. און לופט? פון וואַנען זאָל זיך נעמען ביי אונדז לופט? אין קאדני — לופט! כא=כא! א וויל שטעטל קאדני. א יידיש שטעטל. פאראַן ביי אונדז, קיין עין הרע, א ביסל יידן, פאראַן ביי אונדז א בית=מדרש, פאראַן א שול, פאראַן א רב, פאראַן אלצדינג. נאָר פון צוויי זאכן האָט אונדז גאָט אויסגעהיט: פון לופט און פון פרנסה. מילא, פרנסה איז אָפּגערעדט. פרנסה האָבן מיר, ברוך השם, איינס פון דאָס אנדערע... און לופט? אז מיר ווילן לופט, גייען מיר אין „הויף“ אריין. אין „הויף“, זעט איר, איז שוין דווקא דאָ לופט. אמאָל, אז קאדני האָט געהערט צו די פּוילישע פּריצים, האָט מען נישט געטאָרט אריינשמעקן אין „הויף“ אריין. די פּריצים האָבן נישט צוגעלאָזט. נישט אזוי די פּריצים, ווי די פּריצישע הינט. נאָר זינט קאדניר „הויף“ איז אריינגעפאלן אין יידישע הענט, איז געוואָרן אוים הינט, און דער „הויף“ איז געוואָרן גאָר איין

אנדער „הויף“. אַ מחיה אַריינצוגיין אין „הויף“ אַריין. טאַקע פּריצים, פּאַמעשטשיקעס, נאָר יידישע פּאַמעשטשיקעס. רעדן יידיש, ווי איך מיט אייך. און האַלטן פון יידישקייט, און האָבן ליב א יידן. אז מע שמועסט יידן, איז דאָך נישט שייך! דאָס הייסט, איך וועל אייך נישט זאָגן, אז זיי זאָלן זיין אזעלכע גרויסע צדיקים. ברוך השם, אין שול אריין צו אונדז דאַווענען כאַפּן זיי זיך נישט אזוי שטאַרק, און, להבדיל, צו אונדז אין באָד אריין — אוודאי נישט. און זיי זאָלן מורא האָבן מחלל־שבת זיין — זעט מען עפּעס אויך נישט. און פאַר א הינדל, זאָגט מען, אין פּוטער שרעקן זיי זיך אויך נישט שטאַרק איבער. נו, און שערן דאָס בערדל, און גיין אָן א היטל, און נאָך אזעלכע זאכן — פון דעם שמועסט מען נישט. דאָס איז שוין היינט אומעטום א וואָכעדיקער גאנג. פאַראַן שוין ביי אונדז, דאנקען גאָט, אין קאַדני אויך אזעלכע בחורימלעך, וואָס ס'איז זיי שווער דאָס היטל אויפן קאָפּ... פּראַוודע, קאַדני האָט אויך אונדזערע פּאַמעשטשיקעס נישט וואָס צו קלאָגן זיך. אונדזערע יידישע פּריצים זענען פאַרן שטעטל גענוג יוצא. פאַרקערט, פּייגען זיך אויס, ווי ווייט מעגלעך. קומט אָסיען, שיקן זיי אריין א הונדערט זעקלעך קאַרטאָפּליעס פאַר אָרעמעלייט. ווינטער — שטרוי אויף צו הייצן. ערב פּסח — מעות־חיטים. נישט לאַנג האָבן זיי געשענקט ציגל אויף אַ שול. וואָס איז שייך? אלצדינג פיין און שיין און לייטיש, ווי עס געהער צו זיין, נאָר אָט דאָס הינדל אין פּוטער זאָל נאָך נישט זיין, אוי, אָט דאָס הינדעלע!... מיינט נישט! איך וויל זיי חלילה דערמיט נישט בארעדן. וואָס האָב איך צו זיי? אדרבא! זיי וועלן אייך פאַר מיר נישט אוועקגעבן קיין זאק באָרשט. רב אלטער (מע רופט מיך אלטער רופט מען מיך) איז ביי זיי דאָס אויבערשטע פון שטייסל. אז מע דאַרף האָבן עפּעס אין שטאָט אריין מכוח א גויטיקער זאך, א נייעם לוח, צום ביישפּיל, אויף ראש־השנה, מצות אויף פּסח, אויף סוכות הושענות, וכדומה אזעלכע זאכן, וואָס זענען שייך צו יידישקייט, — שיקט מען רופן רב אלטערן. און מיין ווייב אין קלייטל (מיין ווייב האלט א קלייטל האלט זי) גיבן זיי צו לייזן שיין געלט. פאַר זאַלץ און פאַר פעפער און פאַר שוועבעלעך און פאַר אלצדינג. דאָס האָט איר אייך די פּאַמעשטשיקעס. און זייערע קינדער די סטודענטלעך — די זענען פּאַר מיין זון נאָר די כפּרה. קומט דער זומער און זיי פאָרן זיך צונויף פון פּייטערבאַרג, לערנען זיי מיט אים וואָס איר ווילט. זיצן אוועק מיט אים טעגוויין איבער די ביכלעך. און ביי מיינעם א ביכל, דאַרפט איר וויסן, איז דאָס חיות מיט דער נשמה! טייערער פונעם טאַטן מיט דער מאַמען. איך האָב מורא צו זאָגן, נאָר מיינען מיין איך, אז דאָס ביכל — דאָס איז זיין טאַקע זיין מלאך־המות. פון דעם ביכל האָט זיך גענומען דאָס גאנצע אומגליק... זי דרינגט מיר אפילו, אז ס'איז ביי אים פונעם פּריזיוו. וואָס פּריזיוו? ווען פּריזיוו? דעם פּריזיוו האָט ער שוין לאַנג פאַרגעסן. נאָר מילא, וויאַזוי די מעשה איז שוין דאָרטן, צי ביכל, צו פּרי=

זיוו — דערווייל ליגט ביי מיר א קינד, נישט פאר קיין יידן געדאכט, און צאנקט, צאנקט געבעך, גייט אויס, ווי א ליכט. איין גאָט זאָל זיך אויף אים דערבארעמען...

א מינוט האָט זיך אויף מיין יידלס שיינענדיק פּנים אָנגערוקט ווי א כמאַרעלע. אָבער נישט מער, ווי איין מינוט. גיך האָט געגעבן א קוק ארויס די זון, פאַרטריבן די כמארע, און דאָס פּנים האָט ביי אים ווידער אָנגעהויבן שיינען, די אויגן לייכטן און דאָס מויל שמייכלען. און אָט דערציילט ער ווייטער:

— הכלל, ווו זשע האלטן מיר? יאָ, האָב איך מיך מיישב געווען, איך וועל געבן א לויף קיין קאשעוואַרעווקע, צו איציקל באָראָדענקאָ, צום גביר הייסט דאָס. געוויינטלעך, האָב איך מיך נישט געלאָזט און וועג אריין גלאט אזוי, ווי זאָגט איר, מיט ליידיקע הענט. איך האָב מיטגענומען א בריוו האָב איך מיטגענומען. פון אונדזער רב (דער קאַדניר רב האָט א נאָמען). א שיינעם בריוו: „היות אזוי ווי גאָט האָט אייך געהאָלפן, איר זענט אימשטאנד אראָפּברענגען צו זיך אין שטוב אריין א פּראָפעסאָר, אז איר דארפט, און אזויווי ביי אונדזער אלטערן ליגט, נישט פאר אייך געדאכט, א זון אויפן טויטן־בעט, אפשר וועט זיך דערוועקן אין אייער האַרץ אַ פונק פון רחמנות און איר וועט אַראָפּנידערן פון אייער געצעלט און אריינגיין אין דער „פּאָלאָזשעניע“ און וועט פּועלן ביים פּראָפעסאָר, אז צוריקוועגס, ער פאָרט דאָך סייוויסיי פארביי קאדני, זאָל ער זיך אראָפּכאפּן צו אונדז מפּאָיעזד לפּאָיעזד אויף איין פערטל שעה נאָר, אַ קוק טון אויפן קראַנקן. ובשכר זה...“ נו, און אזוי ווייטער. א שיינער בריוו.

פּלוצים דערהערט זיך א פּייף, און מיר בלייבן שטיין. מיין יידל טוט זיך א כאַפּ אויף:

— אהא! א סטאנציע? אָט טו איך א שפּרונג אין פערווע קלאס נאָר אויף איין מינוט. איך וועל נאָר געבן א קוק צו מיין פּראָפעסאָר, קום איך באלד אריין, וועל איך אייך „קינטשען“ די מעשה.

אריינגעקומען איז מיין יידל צוריק מיט נאָך א מער שיינענדיק פּנים, ווי פריער. איך זאָל וויסן, אז מע קאָן זיך אזוי אויסדריקן, וואָלט איך געזאָגט: ע ס האָ ט גערוט אויף אים די שכינה. אָנגעבויגן זיך צו מיר אויפן אויער, מאַכט ער צו מיר שטיל, ווי ער וואָלט מורא האָבן עמעצן אויפצוּוועקן:

— ער שלאָפט, דער פּראָפעסאָר מיינער. גאָט זאָל העלפן, ער זאָל זיך כאָטש גוט אויסשלאָפן, אזוי, אז ער וועט קומען, זאָל ער קומען מיט א לויטערן קאָפּ... הקיצור, ווו זשע האָבן מיר זיך אָפּגעשטעלט? אין קאשעוואַרעווקע.

קום איך, הייסט עס, צו פאָרן קיין קאשעוואַרעווקע און לאָז מיך גלייך אין שטוב אַריין, קלינג אָן ביי דער טיר איינס און צוויי און דריי, שפּרינגט אַרויס א נפש מיט א פּאָר פּיסקעס און מיט א גענאָלטער מאָרדע און באלעקט זיך, ווי א קאץ, און מאכט צו מיר בלשון פּאָניע: „שטאָ נאדא?“ זאָג איך צו אים דווקא

אויף יידיש: „מסתּמא איז „נאַדאַ“; ס'זאָל נישט זיין „נאַדאַ“, וואָלט איך מיך נישט געהעצקעט אַהער אַזש פֿון קאַדני“...

הערט ער מיך אויס, קײַט און באַלעקט זיך און דרייט מיטן קאָפּ: „מע קאָן נישט איצטער צוטרעטן צו אונדזערע, וואָרעם דער פּראָפעסאָר זיצט“. זאָג איך: „אדרבא, ווייל דער פּראָפעסאָר זיצט. איך בין, זאָג איך, טאַקע צוליבן פּראָפעסאָר אַהער געקומען“. זאָגט ער צו מיר: „וואָס פֿאַר אַ געשעפֿטן האָט איר מיט אַ פּראָפעסאָר?“ זאָל איך אים גיין דערציילן מעשׂיות! נעם איך און דערלאַנג אים דעם רבֿס בריוו: „גוט איז דיר, זאָג איך, צו שמועסן, אַז דו שטייסט פֿון יענער זייט, און אויף מיר, זאָג איך, גייט אַ רעגן. נאַ דיר, זאָג איך, אָט דעם דאָקומענט, און גיב דאָס איבער, זיי מוחל, דעם באַלעבאָס, זאָג איך, גלייך אים אין די הענט אַריין“. און אַליין בלייב איך שטיין אין דרויסן, פֿון יענער זייט טיר. און וואַרט, ביז מע וועט מיך שיקן רופֿן. איך וואַרט אַ האַלבע שעה. איך וואַרט אַ שעה. איך וואַרט צוויי. דער רעגן גיסט, אַ מבול, און מע רופֿט מיך עפּעס נישט. הייבט דאָס מיך שוין אָן צו פֿאַרדריסן, נישט אַזוי פֿאַר זיך, ווי פֿאַר אונדזער רבֿ. דאָס שרייבט דאָך נישט קיין יינגעלע, דאָס שרייבט דאָך עפּעס אַ רבֿ! (דער קאַדניר רבֿ האָט אַ נאָמען), גיי איך און טו אַ צי דאָס גלעקל נאָכאַמאָל און נאָכאַמאָל. אַז סע שפּרינגט נישט אַרויס דער אייגענער נפֿש מיט די רויטע פּיסקעס, מיט אַ גוואַלד און מיט אַ רציחה: „אַיין עזות, זאָגט ער, פֿון אַ יידן — קלינגען!“ „אַן עזות לאָזן אַ יידן, זאָג איך, שטיין צוויי שעה אין דרויסן אויפֿן רעגן!“ און טו מיך אַ לאָז צו דער טיר און וויל אַריין אינעווייניק — ווער? וואָס? פֿאַרהאַקט די טיר, און רופֿט מיך קנאַקניסל! וואָס זשע טוט מען ווייטער? עפּעס טאַקע זייער נישט פֿריילעך. פֿאָרן צוריק מיט גאָרנישט איז עפּעס זייער נישט שיין. ערשטנס, אַ בזיון פֿאַר זיך אַליין. איך בין דאָך עפּעס אַ שטיקל באַלעבאָס ביי אונדז אין קאַדני, חלילה נישט קיין שלעפּער... און אַגבֿ רייסט מיר דאָס האַרץ: מיין קינד געבער...

איז דאָך אָבער פֿאַראַן, ווי זאָגט איר, אַ גרויסער גאָט אויף דער וועלט. איך טו אַ קוק — עס פֿאָרט צו אַ קאַרעטע מיט פֿיר פֿערד, און גלייך צו דער טיר. איך טו מיך אַ נעם צום קוטשער: וואָס איז פֿאַר אַ קאַרעטע און וועמעס איז פֿערד? ווער איך געוואָר, אַז דאָס איז טאַקע דעם גבֿירס קאַרעטע מיטן גבֿירס פֿערד. פֿונעם פּראָפעסאָרס וועגן. דאָס וועט מען אים נעמען, דעם פּראָפעסאָר הייסט עס, און מען וועט אים אָפּפֿירן צו דער באַן. אויב אַזוי, טראַכט איך מיר, איז דאָך שוין טאַקע ווידער גוט. אויסגעצייכנט גוט. און איידער איך קוק מיך אַרום, עפֿנט זיך די טיר און עס באַווייזט זיך טאַקע ער אַליין, דער פּראָפעסאָר הייסט עס. אַ קליינטשקער, אַן אַלטיטשקער, מיט אַ פּנים — וואָס זאָל איך אייך זאָגן? אַ מלאך, אַ מלאך פֿונעם הימל! נאָך אים גייט נאָך דער גבֿיר, איציקל

באָראָדענקאָ הייסט עס, דווקא אָן א היטל. און גאָר הינטן גייט דער נפש מיט די רויטע פּיסקעס, טראָגט נאָך דעם פּראָפעסאָרס טשעמאָדאַנטשיקל. איר זאָלט אָנקוקן א גביר פון אפשר העכער א מיליאָן, גאָט זאָל מיך נישט שטראָפן פאַר די רייד, — טראָגט ער א פּידזשאַק פון געווייַנטלעכן געוואַנט, „דיאַגאָנאַל", ווי מע טראָגט ביי אונדז אין קאַדני, האַלט די הענט אין די קעשענעס, און קוקן קוקט ער אָן א זייט, א ביסל קאַסאָקע. איך שטיי און באַטראַכט: רבונו־של־עולם! אָט דאָס האָט מיליאָנען? נאָר גיי טענה זיך אויס מיט גאָט!... דערזען מיך שטיין, נעמט ער מיך דורך מיט די קאַסאָקע אויגן און רופט זיך אָן צו מיר: „וואָס דאַרפט איר?" גיי איך צו און מאַך צו אים: „אַזוי און אַזוי, זאָג איך, דאָס האָב איך אייך געבראַכט, זאָג איך, דעם בריוו פון אונדזער רב האָב איך אייך געבראַכט"... מאַכט ער צו מיר: „פון וואָסער רב" איר הערט? ער ווייסט שוין גאָר נישט, פון וואָסער רב?! „פון קאַדניר רב, זאָג איך. איך בין א דאָרטיקער בין איך, איך בין אומיסטנע געקומען, זאָג איך, פון קאַדני צום פּראָפעסאָר, זיי זאָלן זיך מטריח זיין, זאָג איך, קיין קאַדני מפּאַיעזד לפּאַיעזד אויף אַ פערטל שעה צו מיין קינד, זאָג איך, ביי מיר איז א קינד, זאָג איך, נישט פאַר אייך געדאַכט, טויט־קראַנק"... אָט אַזוי, מיט די ווערטער, זאָג איך צו אים. איך בין אייך נישט מגזם אויף א האָר אפילו. וואָס האָב איך גערעכנט? איך האָב גערעכנט: א מענטשן האָט געטראָפן איין אומגליק, ס'האָט זיך ביי אים געסמט, נישט דאָ געדאַכט, א טאָכטער, אפשר וועט זיך ביי אים צעברעכן דאָס האַרץ, ער וועט רחמנות האָבן אויף אַן אָרעמען טאַטן? צום סוף: ווער — וואָס? נישט געענטפערט מיר קיין חצי דבור, נאָר א קוק געטאָן מיט די קאַסאָקע אויגן אויף דעם נפש מיט די רויטע פּיסקעס, ווי איינער רעדט: „טאָמער וואָלסטו אָפּגערוימט פונעם וועג אָט דאָס יידל?" און מיין פּראָפעסאָר איז דערווייל אריין מיטן טשעמאָדאַנטשיקל אין קאַרעטע אריין. נאָך איין מינוט — איז אויס פּראָפעסאָר! וואָס טוט מען דעמאָלט? דערזען, אַז דאָס שפּיל איז פאַרן טייוול, האָב איך מיך מיישב געווען: יעבור עלי מה, וואָס ס'וועט זיין וועט זיין, מע דאַרף ראַטעווען א קינד! און גען מיך אָן מיט האַרץ און — פּוץ גלייך אונטער די פערד!... מילא, וואָס זאָל איך אייך זאָגן, אַז ס'איז מיר געווען גוט צו ליגן אונטער די פערד? — ווייס איך נישט. איך געדענק נישט אפילו, וויפל צייט איך בין געלעגן, און צי בין איך גאָר אינגאַנצן געלעגן? עס קאָן זיין, איך בין גאָרנישט געלעגן. איך ווייס נאָר, אַז עס האָט נישט געדויערט אפילו אַזויפיל, וויפל איך דערצייל אייך, איז דער אַלטיטשקער, דער פּראָפעסאָר הייסט עס, שוין געשטאַנען נעבן מיר: „שטאָ טאַקאָיע?" און „גאָלובטשיק!" — איך זאָל אים אריוסדערציילן אַלצדינג, אַרויס־זאָגן וואָס איז מיין באַגער, איך זאָל גאָרנישט קיין מורא האָבן. און דער גביר שטייט ביי דער זייט און קוקט מיך אָן מיט די קאַסאָקע אויגן, און איך רעד! איר

דאַרפט וויסן, אַז קיין גרויסער בעל=דברן אויף רוסיש בין איך נישט, נאָר דאָסמאָל האָט מיר גאָט עפּעס אַריינגעגעבן אַזאַ כוח און עס האָט זיך גערעדט! איך האָב אים אויסדערציילט אַלצדינג, וואָס ס'איז ביי מיר אויף דער נשמה. איך האָב אים געזאָגט: אַזוי און אַזוי, הער פּראָפעסאָר, אפשר איז דאָס אַ באַשערטע זאַך, אַז איר זאָלט זיין דער שליח מיר אומקערן מיין קינד, מיין איינאונאייגציקן זון, וואָס איז געבליבן ביי מיר פון זעקס, דעם צו לענגערע יאָר. און אויב, זאָג איך, עס מוז קאָסטן געלט, פאַרמאָג איך מיין אייגנס אַ גאַנצן כף=האַער, אַ פינפאונצוואַנציקער הייסט עס, חלילה נישט מייגער, זאָג איך, ווי קומט צו מיר אַזויפיל געלט? דאָס איז מיין ווייבס פינפאונצוואַנציקער, זאָג איך, ליגט אָנגעגרייט צו פאָרן אין שטאָט אַריין נאָך סחורה. בין איך מפקיר, זאָג איך, דעם פינפאונצוואַנציקער, כאַפּט דער גוטער יאָר מיין ווייבס קלייטל, אַבי ראַטעווען אַ קינד!... אַזוי זאָג איך און גיי און צעשפּיליע די קאַפּאָטע און וויל אַרויסבאַקומען מיין פינפאונצוואַנציקער. נעמט דער אַלטיטשקער, דער פּראָפעסאָר הייסט עס, לייגט אַרויף אויף מיר די האַנט: „נימשעוואָ!“ און הייסט מיך קריכן אין קאַרעטע — איך זאָל אַזוי דערלעבן טרעפן מיין זון אַ געזונטן, ווי איך זאָג אייך נישט קיין ליגן! נו, פרעג איך אייך, זאָל ער נישט זיין די כפרה, איציקל באָראָדענקאָ מיין איך, פאַרן פּראָפעסאָרס מיזינדסטן נאָגל? ער האָט דאָך מיך שיר געקוילעט אָן אַ מעסער האָט ער דאָך מיך! גוט, דער אויבערשטער האָט אַזוי געפירט, ס'איז מיר אָפּגערעטן. און וואָס וואָלט געווען, למשל, ווען חלילה פאַרקערט?... האַ? וואָס זאָגט איר?

אין וואַגאָן ווערט אַ שטיקל סומאַטאָכע, און מיין יידל טוט זיך אַ וואָרף צום קאָנדוקטאָר:

— קאַדני?

— קאַדני.

— זייט געזונט און פאָרט געזונט און זאָגט נישט קיינעם, מיט וועמען איך פאָר. איך וויל נישט, מע זאָל וויסן ביי אונדז אין קאַדני, אַז איך בין געקומען מיט אַ פּראָפעסאָר. מע וועט זיך צונויפלויפן!...

אַזוי מאַכט צו מיר דאָס יידל בסוד=סודות און קוועטשט מיר די האַנט — און מער זע איך אים נישט.

ערשט אין אַ פּאָר מינוט אַרום, ווען מיר האַלטן שוין ביי פאָרן ווייטער, דערזע איך דורכן פענצטער, טרייסלט זיך אַ הינקענדיקער טאַראַנטאַס מיט אַ פּאָר אָפּגעבאַרעטע פאַרזאָרגטע גרויע פערדלעך. אין טאַראַנטאַס זיצט אַ קלייניטשקער, איין אַלטיטשקער, מיט ברילן, מיט יונגע רויטע בעקלעך און מיט אַ גרוי בערדל. אַקעגן אים, אין פּאַטעאָן, זיצט מיין יידל אָן אַ זייט, הענגט ווי אויף

אַ פּאָדעם, קוקט דעם אַלטיטשקן גלייך אין די אויגן אַריין און העצקעט זיך, און דאָס פּנים ביי אים שיינט, און די אויגן — אָט־אָט שפּרינגען זיי אַרויס.

אַ שאָד, וואָס איך בין נישט קיין פּאָטאָגראַף און פיר נישט מיט זיך קיין אַפּאַראַט. עס וואָלט געווען אַ יושר אַראָפּצוכאַפּן פונעם יידל אַ פּאָרטרעט. לאָז די וועלט זען, וואָס הייסט אַ גליקלעכער מענטש — דער גליקלעכסטער מענטש אין קאַדני.

סטאַנציע באַראַנאָוויטש

געשיכטע נומער דריי

געשריבן אין יאָר 1909

סטאַנציע באַראַנאָוויטש

דאָסמאָל זענען מיר געווען נישט מער ווי אַ פּאָר מניגים ייִדן און מיר זענען געזעסן אין וואַגאָן דריטער קלאַס, מען קאָן זאָגן, בהרחבה. דאָס הייסט, געזעסן זענען, אייגנטלעך, נאָר די, וועלכע האָבן באַצייטנס פאַרכאַפּט ערטער. די איבעריקע זענען געשטאַנען אָנגעלענט אויף די צווישנווענטלעך און האָבן גענומען, פונדעסטוועגן, אַן אָנטייל אינעם שמועס גלייך מיט די, וואָס זענען געזעסן. און דער שמועס איז געווען זייער אַ לעבעדיקער שמועס. אַלע האָבן גערעדט. אַלע אינאיינעם. ווי געוויינלעך. ס'איז געווען אין דער פרי. דער עולם האָט זיך אויסגעשלאָפן, אָפּגעדאַוונט, ווי עס איז איבערגעביסן, גוט אָנגערויכערט זיך מיט פּאַפּיראָסן און מען איז געווען אויפגעלייגט, זייער אויפגעלייגט, אויף צו רעדן. פון וואָס? פון וואָס איר ווילט. איטלעכן האָט זיך געוואָלט דערציילן עפּעס אַ פרישס, אַ צאַפּלדיקס, אַזעלכעס וואָס זאָל צוציען, אַלע זאָלן האָרכן. עס האָט זיך אָבער נישט איינגעגעבן קיינעם אויפצוהאַלטן דעם עולם אויף איין זאַך. אַלע מינוט איז מען אַריבערגעלאָפן פון איין ענין אויפן אַנדערן. אָט רעדט מען, דאַכט זיך, פונעם „אוראָזשאַי“, אַ גערעט אויף ווייץ און אויף האָבער, און אָט איז מען אַריבער (אַ סמיכות הפרשה!) אויף מלחמה. נישט געהאַלטן זיך ביי דער מלחמה קיין פינף מינוט, טוט מען אַ שפּרונג אַריבער גלייך צו דער רעוואָלוציע. פון דער רעוואָלוציע גיט מען זיך אַ וואָרף אין דער קאָנסטיטוציע, און פון קאָנסטיטוציע פאַלט מען שוין במילא אַריין אין די פּאָגראָמען, מיט די רציחות, רדיפות און נייע גזירות אויף ייִדן, מיטן טרייבעניש פון די דערפער, מיטן לויפעניש קיין אַמעריקע, מיט די איבעריקע צרות און שלעק־פורעניות, וואָס מע הערט זיך אָן אין היינטיקע שיינע צייטן: אָנזעצן, עקספּראָפּריאַציעס, וואָיענע פּאָלאָזשעניע, תליות, הונגער, כאָלירע, פורישקעוויטש, אַזעוו...

„אַ—ז—ע—וו!“

איינער האָט אַרויסגעלאָזט דאָס דאָזיקע וואָרט, איינער האָט דערמאָנט דעם דאָזיקן נאָמען — און דער גאַנצער וואַגאָן איז געוואָרן אויפגעקאָכט: אַזעוו, און נאָכאַמאָל אַזעוו, און אָבעראַמאָל אַזעוו, און טאַקע ווידעראַמאָל אַזעוו.

— האָט קיין פּאַריבל נישט, איר זענט, וואָס אַרט אייך, אַלע בהמות. סע טוט זיך אַ ביסל — אַזשעוו! פּכע! אַ גאַנצער טאַרעראַם — אַזשעוו! וואָס איז אַזעלכעס אַזשעוו? אַ ניקס, אַ יונגאַטש, אַ פּאַרך, אַ מסור, אַ גזל, אַ גאַרנישט שבגאַרנישט. איר זאָלט מיך בעטן, וואָלט איך אייך דערציילט אַ מעשה פון אַ מסור, טאַקע פון אונדזערן אַ קאַמינקער, וואָלט איר, וואָס אַרט אייך, אַליין געזאָגט, אַז אַזשעוו איז אַ הונט אַקעגן אים!

אָט מיט אַזאַ שפּראַך איז אַרויס איינער פון די פּאַסאַזשירן, וואָס האָבן נישט געהאַט קיין אָרט אין וואַגאָן און געהאַנגען איבער אונדז אויף די צווישנווענטלער. איך דריי אויס דעם קאָפּ און הייב אויף די אויגן, דערזע איך אַ געפּאַקטן פּאַרשוין אין אַ זיידענעם שבתדיקן קאַשקעט, מיט אַ רויטן קלייענדיקן פּנים, מיט שמייכלענדיקע אויגן און אָן ציין פון פאָרנט. דאָס הייסט, סאַמע די פעדערשטע ציין פעלן אים, און מחמת דעריבער, אַפּנים, רעדט ער אַרויס אַ זייען און אַ סמך און אַ צדיק אַ ביסל פייפנדיק, און טאַקע דערפאַר קומט אויס ביי אים נישט „אַזעוו“, נאָר „אַזשעוו“.

מיר איז אָט דער פּאַרשוין באַלד געפעלן געוואָרן. מיר איז געפעלן זיין ברייטקייט, מיט זיין שפּראַך, מיט זיין האַלטן אונדז אַלעמען פאַר בהמות. איך האָב ליב, איך בין מקנא אַזאַ יידן.

באַקומען אומגעריכט פון אַ קאַמינקער יידן איין אַטעסטאַט פון בהמות, איז דער גאַנצער עולם געבליבן די ערשטע מינוט ווי געפּלעפט, גלייך ווי עמעצער וואָלט זיי אָפּגעגאָסן מיט אַ שפּעל קאַלט וואַסער. סע איז אָבער גיך געקומען צו זיך, אַ ביסל זיך איבערגעקוקט איינס מיט דאָס אַנדערע און אַ זאָג געטאָן צום קאַמינקער יידן:

— איר ווילט, מיר זאָלן אייך בעטן, בעטן מיר אייך: מהכתיתי; דערציילט אונדז, וועלן מיר האָרכן, וואָס האָט זיך אַזעלכעס געטראָפן ביי אייך אין קאַמינקע? נאָר למאי שמייט איר? פּאַרוואָס זיצט איר נישט? נישטאָ, זאָגט איר, ווו? יידן! טוט זיך אַ ביסל אַ רוק צונויף! מאַכט אַן אָרט! זייט זשע מוחל!

און דער עולם, וואָס איז אַזוי אויך געזעסן גענוג צונויפגערוקט, טוט זיך נאָך אַ ביסל אַ רוק צונויף און מאַכט אַן אָרט פאַרן קאַמינקער יידן. און דער קאַמינקער ייד זעצט זיך אַוועק גאַנץ ברייטלעך (ווי אַ סנדקא אויף אַ ברית, בשעת דער שמש טוט אַ געשריי: „קוואַטער“ און מע טראָגט אַריין דאָס קינד) — און ער פאַררוקט דעם קאַשקעט אַרויף, פאַרקאַטשעט די אַרבל און הייבט אָן מיט זיין ברייטער שפּראַך בזו הלשון:

— הערט זשע צו, מיינע ליבע יידן. אָט דאָס, וואָס איך וויל אייך דערציילן, איז, זאָלט איר וויסן, נישט קיין פּזמון, וואָס מע לייענט אין אַ ביכל פון די ביכלעך, און נישט קיין בבא־מעשה פון טויזנט און איין נאַכט. דאָס איז אַ געשיכטע,

פֿאַרשטייט איר מיך, וואָס האָט זיך פֿאַרלאָפֿן, וואָס אַרט אייך, טאַקע ביי אונדז אין קאַמינקע. מיין טאַטע, עליו השלום, האָט דאָס מיר אַליין דערציילט, אַז ער האָט דאָס געהאָרכט פֿון זיין טאַטן דערציילן וויפֿל מאָל. ס'איז אַ סברה, אַז די גאַנצע מעשה איז געווען באַשריבן ביי אונדז ערגעץ אין איין אַלטן פּנקס, וואָס איז שוין לאַנג פֿאַרברענט געוואָרן. איר מעגט אייך לאַכן, נאָר איך זאָג אייך, אַז ס'איז איין עבירה, וואָס דער פּנקס איז פֿאַרברענט געוואָרן. דאָרטן איז געווען, זאָגט מען, באַשריבן זייער שיינע מעשיות, אַ סך שענערע פֿון די, וואָס דרוקן זיך אין די היינטיקע מעשה־ביכלעך און גאַזעטן.

בקיצור המעשה — דאָס איז געווען בימי ניקאָלײַ הראשון, אין די צייטן פֿון גנאָט. וואָס שמייכלט איר? איר ווייסט דען, וואָס גנאָט הייסט? גנאָט הייסט — מע פֿלעגט גנאָטעווען, טרייבן „קאָליסטראָי“. וואָס איז אַזעלכעס „קאָליסטראָי“? ווייסט איר ווידער נישט? דאַרף מען אייך הייסט עס, קלאָר מאַכן. שטעלט אייך פֿאָר — פֿוןביידע זייטן שטייען אויסגעשטעלט סאָלדאַטן מיט אייזערנע רימער, און איר שפּאַצירט זיך דורך, וואָס אַרט אייך, אַ מאָל עטלעכע און צוואַנציק הין און צוריק, איך בעט איבער אייער כבוד, אַ נאַקעטער, ווי די מאַמע האָט אייך געהאַט, און מע טוט אייך דאָס, וואָס דער רבי האָט אייך געטאָן אין חדר דערפֿאַר, וואָס איר האָט נישט געוואָלט לערנען... ווייסט איר שוין דעם טעם פֿון „טרייבן קאָליסטראָי“? אַצינד קאָנט איר האָרכן ווייטער.

ויהי היום — טרעפֿט זיך אַ מעשה. עס קומט אָן פֿונעם גובערנאַטאָר — וואַסילטשיקאָוו איז דעמלט געווען גובערנאַטאָר — מע זאָל גנאָטעווען איינעם אַ יידן מיטן נאָמען קיווקע. ווער איז געווען אָט דער קיווקע, און וואָס האָט ער אַזעלכעס פֿאַרזינדיקט — קאָן איך אייך אַקוראַט נישט זאָגן. אַ סברה, אַז בטבע איז ער געווען אַ ייד אַ שענקער, עפּעס גאָר נישט אַזאַ־גאָזיכטיק מענטשל, און נאָך איין אַלטער בחור, אַ פֿאַרזעסענער דערצו. באַדאַרף אים גאָט אַריינגעבן אַ זין, און ער צערעדט זיך איינמאָל מיט די גויים אין שענק, זונטיק איז דאָס געווען, וועגן גאָט־זאַכן. „נאַש באָג, וואַש באָג“ — אַ וואָרט פֿאַר אַ וואָרט, מע האָט אַראָפּגעבראַכט דעם סטאַראָסטע מיטן פּריסטאַוו און מע האָט געמאַכט, וואָס אַרט אייך, אַ פּראָטאָקאָל. נעם זשע, דו שענקער איינער, שטעל אַוועק איין עמער בראָנפֿן, וועט ווערן אויס פּראָטאָקאָל! זאָגט ער: „ניין! קיווקע נעמט נישט זיין וואָרט צוריק“. ער איז נאָך איין עקשן אויך צו די צרות. וואָס האָט ער געמיינט? ער האָט געמיינט, מע וועט אים מן־הסתם אָפּשטראָפֿן מיט אַ דריי ערל, און אַ גוטן טאָג. ווער וועט זיך גיין ריכטן אויף אַזאַ משפּט, אַז פֿאַר אַזאַ נאַריש וואָרט זאָל מען טרייבן אַ מענטשן „קאָליסטראָי“? בקיצור המעשה, מע האָט אויפֿגעכאַפּט דעם בחור און מע האָט אים, וואָס אַרט אייך, איינגעזעצט אין חד־גדיא

ארײַן, ביז מע װעט אים אָפּצײלן במחילה פינף און צװאַנציק שמיץ מיטן גאַנצן פּאַראַד, אַזױ װי גאָט האָט געבאָטן.

מילא, פאַרשטײט איר דאָך מסתמא, װאָס ס'האָט זיך אָפּגעטאָן בײַ אונדז אין קאַמינקע, אַז מע האָט דערהערט אַזאַ מעשׂה. און װען דאַרף זיך טרעפן אַזאַ נ־אומגליק? דװקא בײַנאַכט, און דװקא אָקעגן שבת. אַזױ, אַז מען איז אױפגע־שטאַנען אין דער פרי און געקומען אין שול — אַ װיעצקו: „מען האָט אײנגעזעצט קיװקען!"... „מען האָט אים געמשפּט גנאָט!"... „גנאָט?"... „פאַרװאָס? פאַר װען?"... „פאַר אַ נאַרישקײט, פאַר אַ װאָרט"... „אַ בלבול"... „װאָסער בלבול? אַ ייד האָט אַ לאַנגע צונג!"... „אַכצן מאָל אַ לאַנגע צונג, אָבער גנאָט? סטײטש גנאָט!... װאָס הײסט, מע װעט גנאָטעװען אַ יידן? אונדזערן, אַ קאַמינקער?!"...

אָט אַזױ האָט דאָס געקאָכט, װי אין אַ קעסל, דעם גאַנצן שבת, ביז שבת־צו־נאַכטס. שבת־צו־נאַכטס, נאָך הבדלה, איז מען אַרײַנגעפאַלן מיט אַ גװאַלד צו מײַן זײדן (רב ניסל שאַפּירא האָט מען אים גערופן): „סטײטש, רב ניסל, װאָס שװײַגט איר? װי קאָנט איר דאָס דערלאָזן אַזאַ זאַך, מע זאָל שמײסן אַ יידן, אונדזערן, אַ קאַמינקער?!"...

װעט איר דאָך מסתמא פרעגן, װאָס איז מע דאָס געלאָפן גראָד צו מײַן זײדן? באַדאַרף איך אײַך זאָגן, אַז מײַן זײדע (זאָל האָבן אַ ליכטיקן גן־עדן) איז געװען — נישט װײַל איך װיל מיך דאָ פאַר אײַך באַרימען — דער גרעסטער, דער שענסטער, דער רײַכסטער, דער פאָרנעמסטער באַלעבאָס אין שטאָט, און חשוב בײַ נאַטשאַלסטװע, און טאַקע אַ גרױסער קאָמפּעטענטש דערצו. אױסגעהערט דעם גװאַלד, האָט ער זיך פאַװאָליגקע דורכגעשפּאַצירט עטלעכע מאָל הין און צו־ריק איבערן שטוב (אַזאַ טבע האָט ער געהאַט: אַז ער פלעגט עפּעס טראַכטן — דערצײלט דער טאַטע, עליו השלום, — האָט ער ליב געהאַט אַרומשפּאַצירן עט־לעכע מאָל הין און צוריק). נאָכדעם האָט ער זיך אָפּגעשטעלט און אַ זאָג געטאָן: „קינדער! גײט אַהײם. איר זאָלט גאָר קײן יסורים נישט האָבן. עס װעט, אם ירצה השם, זײַן רעכט; אין קאַמינקע האָבן מיר נאָך, דאַנקען גאָט, ביז אַהער נישט געהאַט קײן געשמיסענעם, און מיר װעלן, מיט גאָטס הילף, װײַטער אױך נישט האָבן"...

אָט מיט די װערטער האָט זײַ מײַן זײדע, עליו השלום, געזאָגט. און אין שטאָט האָט מען געװוּסט, אַז רב ניסל שאַפּירא זאָגט, איז געזאָגט. איבערפרעגן בײַ אים: װי־אַזױ און װאָס און װען? — דאָס האָט ער פײַנט געהאַט. אַ ייד אַ גביר, פאַרשטײט איר מיך, און אַ תּקיף בײַ נאַטשאַלסטװע, און אַ קאָמפּעטענטש דערצו — פאַר אַזאַ מענטשן האָט מען דרך־ארץ. און װאָס זאָלט איר קלערן? — אַזױ װי דער זײדע האָט געזאָגט, אַזױ איז געװען. װאָס זשע איז געװען? װעט איר האָרכן װײַטער.

דערזען, אַז דער עולם אין וואַגאָן איז שוין גענוג געשפּאַנט און מע וויל האָרכן, וואָס וועט זיין ווייטער, האָט זיך דער קאַמינקער ייִד אָפּגעשטעלט, אַרויסגענומען פון קעשענע אַ גרויסן פּאָרטאַבאַק און פּאַוואָלינקע צונויפגעדרייט אַ פּאַפּיראָס. עטלעכע מיטאַמאָל האָבן זיך אַ וואָרף געטאָן אים געבן פייער. אַזאַ חשוב איז געוואָרן אָט דער ייִד אין וואַגאָן. נאָכדעם, ווי ער האָט פאַררויכערט און פאַרצויגן זיך מיטן פּאַפּיראָס, האָט ער זיך גענומען צו דער געשיכטע מיט מער פרישקייט.

— אַצינד וועט איר האָרכן, וואָס אַ ייִד אַ חכם טוט אויף. איך מיין טאַקע דעם זיידן מיינעם, זכר צדיק לברכה. ער איז זיך מיישב און טוט אָפּ אַ קלייניקייט. דהיינו: ער רעדט אָפּ מיט נאַטשאַלסטווע, אַז דער פאַרמשפּטער, קיווקע הייסט עס, זאָל אויף אַ מינוטקעלע געמען, וואָס אַרט אייך, און געבן אַ שטאַרב אַוועק, טאַקע אין טורמע זיצנדיק... וואָס קוקט איר מיך אָן? איר פאַרשטייט ניט? צי איר האָט מורא, מע האָט חלילה געסמט? שרעקט אייך ניט. ביי אונדז סמט מען ניט. וואָס זשע דען? מע האָט דאָס אָפּגעאַרבעט אַ סך שענער. מע האָט אָפּגעמאַכט אַזוי, אַז דער פאַרמשפּטער זאָל זיך לייגן שלאָפן געזונט און שטאַרק, און אַז ער וועט אויפשטיין אין דער פרי, זאָל ער אויפשטיין אַ געשטאָרבענער... האָט איר שוין צעקייעט? צי מען דאַרף אייך טאַקע אַריינלייגן אַ פינגער אין מויל אַריין, איר זאָלט אים אָפּבייסן?...

כך הוה. איינמאָל אין דער פרי קומט צו גיין אַ שליח פון דער טורמע מיט אַ פּאַפּיר צו מיין זיידן: באשר בכן, אַזוי ווי ס'איז געשטאָרבן היינטיקע נאַכט אין טורמע אַ ייִד מיטן נאָמען קיווקע, און אַזוי ווי מיין זיידע איז ראש וראשון און גבאי אין חברה קדישא, על כן זאָל מען זען, הייסט עס, מע זאָל דעם געשטאָרבענעם צונעמען, ברענגען אים, הייסט עס, צו קבר־ישראל... וואָס זאָגט איר אויף דאָס שטיקל אַרבעט? איז גוט? האָט זשע צייט. פרייט זיך ניט. ניט אַזוי גיך טוט זיך עס, ווי סע רעדט זיך. פאַרגעסט נאָר ניט, אַז דאָס איז ניט עפּעס גלאַט אַזוי אַ ייִד איז געשטאָרבן. דאָ איז דאָך אַריינגעמישט עפּעס סאָלדאַטסקע קנעפּ... גובערנאַטאָר... גנאַט... אַ ווערטעלע?!... ראשית חכמה, האָט מען באַדאַרפט זען, מע זאָל אים ניט פּאַלמעסן. דערצו האָט מען באַדאַרפט אָנקומען, געוויינלעך, צום דאָקטאָר, אַז דער דאָקטאָר זאָל, הייסט עס, אַרויסגעבן אַ פּאַפּיר כתוב וחתום, אַז ער האָט בודק געווען דעם נפטר תיכף ומיד נאָכן טויט און ער געפינט, אַז דער נפטר איז געוואָרן פון האַרצקלאַפּעניש, אַזאַ מין אַפּאָפּלעקציע, ניט דאָ געדאַכט... אויך מיט דער איבעריקער נאַטשאַלסטווע האָט מען אָפּגעשמועסט, אַלע זאָלן זיך געבן אַ שרייב אונטער אויפן דאָזיקן פּאַפּיר — און פאַרטיק. אויס קיווקע. געשטאָרבן קיווקע.

מילא, וואָס דאָס האָט אָפּגעקאָסט דער שטאָט — מעגט איר זיך אַלע דאָ

אין וואַגאָן ווינטשן פאַרדינען יעדן חודש. טאָמער האָט איר מורא, שטיי איך צו צו אייך פאַר אַ שותף. און אַלץ ווער? דער זיידע, עליו השלום. אויף מיין זיידן האָט מען זיך געקאָנט פאַרלאָזן. ער האָט דאָס אָפגעאַרבעט, פאַרשטייט איר מיך, שכלדיק און קונציק און קיילעכיק און גלאַט, אַרום און אַרום. און טאַקע באותו היום, אַרום פאַרנאַכט, זענען געקומען די שמשים פון חברה קדישא מיט דער מטה און מע האָט אים גאַנץ פיין גענומען, דעם שיינעם בר־מינן, און מען האָט אַוועקגעטראָגן פון דער טורמע, מחילה, אויפן הייליקן אָרט מיט גרויס כבוד. דאָס הייסט, אַ פאָר סאָלדאַטן זענען נאָכגעגאַנגען נאָך דער מטה, און הינטן — די גאַנצע שטאָט. וואָס טויג אייך, אָט דער קיווקע האָט זיך אויף אַזאַ לוויה אוודאי קיינמאָל נישט געריכט. און אַז מען איז געקומען צום טויער פון הייליקן אָרט, האָט מען די סאָלדאַטן געגעבן, וואָס אַרט אייך, צו שיינע טרונק בראָנפן, און דעם בר־מינן האָט מען אַריינגעטראָגן אין הויף אַריין, און דאָרט איז שוין געשטאַנען צוגעגרייט שמעון דער באַלעגאָלע (איך רוף אייך אים אָן ביים נאָמען, ווי מיין טאַטע, עליו השלום, האָט מיר דערציילט) מיט פיר גוטע ברענענדיקע סוסים, און נאָך איידער דער האָן האָט אַ קריי געטאָן, איז שוין אונדזער בר־מינן געווען, וואָס אַרט אַייך, העט ווייט אויף יענער זייט ראָגאַטקע און איז אַוועק אין אַ גוטער שעה אַ מזלדיקער גלייך קיין ראַדיוויל, און פון דאָרטן — איבער דער גרענעץ, טיו־טיו, קיין בראָד.

דאָס פאַרשטייט איר שוין אַליין מסתמא, אַז ביז שמעון דער באַלעגאָלע איז נישט געקומען צוריק פון ראַדיוויל, איז די שטאָט נישט געשלאָפן, אָן קעפ איז מען אַרומגעגאַנגען. און ועל כולם — דער זיידע, עליו השלום. וואָרעם אַ קשיא אויף אַ מעשה, טאָמער כאַפּט מען אים ביי דער גרענעץ, דעם שיינעם בר־מינן, קיווקען הייסט עס, און מע ברענגט אים צו פירן אַ לעבעדיקן, אַ געזונטן, דעמאָלט גייט דאָך אַוועק אַ גאַנצע שטאָט סך־הכל סיביר... דערפאַר אָבער, אַז גאָט האָט געהאָלפן, שמעון דער באַלעגאָלע איז געקומען בשלום צוריק פון ראַדיוויל מיט זיינע ברענענדיקע סוסים און האָט געבראַכט צו פירן פון קיווקען אַ בריוול, געשריבן מיט זיין אייגענער האַנט: „ב ק ש ת י ל ה ו ד י ע, אַ ז א י ך ב י ן א י ן ב ר אָ ד“, — איז געוואָרן אין שטעטל ששון ושמחה! מע האָט געמאַכט אַ סעודה, טאַקע ביי מיין זיידן אין שטוב, און מע האָט געשיקט רופן דעם סמאָטריטעל פון דער טורמע, מיטן פריסטאַוו, מיטן דאָקטאָר, מיט דער איבעריקער נאַטשאַלסטווע, און מען האָט געהוליעט, קלעזמער האָבן געשפילט, און מען האָט זיך אַזוי אָנגעשיכורט, אַז דער סמאָטריטעל פון דער טורמע האָט זיך, וואָס אַרט אייך, שטאַרק געקושט מיט מיין זיידן און מיט דער גאַנצער משפחה אפשר צען מאָל, און דער פריסטאַוו האָט געטאַנצט, אַרום פאַרטאָג שוין, מחילה, אָן תחתונים, ביים זיידן אויפן דאַך. אַ קלייניקייט — פדיון שבויים! אויסגעלייזט אַ ייִדן פון

שמיץ איז דאָך גוט? אַיאָ? האָט זשע צייט, מיינע ליבע יידן, — אָט דאָ הייבט זיך ערשט אָן די רעכטע התוגה. אויב איר ווילט האָרכן ווייטער, וועל איך אייך בעטן אַ ווײַלע מיר צוּוואַרטן. אָט דאָ אויף דער סטאַנציע מוז איך אַראָפּקריכן אויף אַ מינוטקעלע, אַ שמועס טאָן מיטן נאַטשאַלניק סטאַנציע, ער זאָל מיר זאָגן אַקוראַט, וויפל האָבן מיר נאָך קיין באַראַנאָוויטש. דאָס הייסט, פאָרן פאָר איך ווייטער, נאָר אין באַראַנאָוויטש מוז איך אָפּשטייגן און כאַפּן אַן אַנדער פּאָיעזד...

העלפט נישט. מע מוז וואַרטן. דער קאַמינקער פּאַרשוין גייט רעדן מיטן נאַטשאַלניק סטאַנציע“ מכוח באַראַנאָוויטש, און דער עולם דערוויל טוט זיך אַ שמועס איבער וועגן דעם קאַמינקער יידן מיט דער קאַמינקער געשיכטע:

— געפעלט אייך דאָס יידל?

— אַ וווּיל יידל.

— אַ יאָדערדיקס.

— האָט אין זיך רייד.

— די צונג נישט פּיקן.

— און די מעשה?

— אַ שיינע מעשה.

— גאָר אַ קורצע.

אגב, געפינען זיך אַזעלכע, וואָס זאָגן, אַז ביי זיי האָט זיך אויך געטראָפן אַזאַ געשיכטע. דאָס הייסט, נישט דווקא פּונקט אַזאַ געשיכטע, נאָר כמו עפּעס ווי אויף דעם אופן. און מחמת איטלעכן ווילט זיך זייער דערציילן זיין געשיכטע, ווערט אין וואגאָן אַ שטיקל יריד. ביז עס קומט אַריין דער קאַמינקער ייד. און אַז עס קומט אַריין דער קאַמינקער ייד, ווערט שטיל, און אַלע שפּאַרן זיך צונויף, ווי אַ וואַנט, און מע האָרכט די קאַמינקער געשיכטע מיט קאָפּ און מיט מוח.

— ווו זשע האַלטן מיר? האָבן מיר שוין געפּטרט, ברוך השם, אַ יידן, וואָס הייסט קיווקע. אַיאָ? אַזוי מיינט איר? האָט איר אַ טעות, מיינע ליבע יידן. עס גייט אַוועק אַ האַלב יאָר אָדער אַ יאָר, איך וועל אייך נישט זאָגן אַקוראַט, איז זיך מיישב אַ ייד, וואָס הייסט קיווקע, און שיקט אַריין, וואָס אַרט אייך, אַ בריוול, טאַקע אויף מיין זיידנס נאָמען: „ראשית, שרייבט ער, בקשתי להודיע, אַז איך בין, ברוך השם, געזונט, גיב גאָט דאָס נעמלעכע פון אייך צו הערן. והשנית, שרייבט ער, בין איך געבליבן אָן אַ גראָשן ביי דער נשמה און אָן שום טועכץ אין אַ פרעמד אָרט, צווישן דייטשן. זיי פאַרשטייען נישט מיין שפּראַך, און איך פאַרשטיי נישט זייער לשון. און ווו צו פאַרדינען איז נישטאָ, כאָטש לייג זיך און שטאַרב. על כן, שרייבט ער, בקשתי לשלוח...“ איר פאַרשטייט אַ חכם? מע זאָל אים שיקן, הייסט עס געלט! האָט מען זיך מן־הסתם גוט אויסגעלאַכט, צעריסן, וואָס אַרט אייך, דאָס בריוול אויף צען חלקים און פאַרגעסן די מעשה. גייט נישט

אוועק קיין דריי וואָכן, קומט אָן ווידער אַ בריוול, ווידער פונעם בר-מינן, פון קיווקען הייסט עס, און ווידער אויפֿן זיידנס נאָמען, און ווידער „בקשתי להודיע", און ווידעראַמאָל „בקשתי לשלוח", נאָר דער דאָזיקער „בקשתי לשלוח" — מיט גאַנצע טענות: „סטייטש, שרייבט ער, וואָס האָט מען געהאַט צו אים? נעבעך־בי וואָלט מען אים, זאָגט ער, שוין בעסער אָפּגעשמיסן, די שמיץ וואָלטן זיך, זאָגט ער, שוין לאַנג פֿאַרהיילט, און ער וואָלט זיך געבליבן ביי זיין פּרנסה, ווי פֿריער, נישט אַרומגיין, זאָגט ער, צווישן די דייטשן שליגג און שלאַנג און געשוואָלן ווערן פֿאַר הונגער"...

באַקומען אַזאַ מין בריוול, האָט דער זיידע, עליו השלום, געשיקט רופֿן צו זיך די שטאָט: „וואָס טוט מען? אַ ייד שטאַרבט פֿון הונגער. מע מוז אים עפּעס שיקן"... און אַז רב ניסל שאַפּירא זאָגט, קאָן מען קיין חזיר נישט זיין... האָט מען זיך גאַנץ פֿיין צונויפֿגעלייגט (מער פֿון אַלעמען האָט געגעבן דער זיידע אַליין, וואָס פֿאַרשטייט איר דאָ נישט?) און מע האָט אים, וואָס אַרט אייך, אַרויסגע־שיקט אַ ביסל געלט — און ווידער פֿאַרגעסן, אַז ס'איז געווען אַמאָל אַ ייד, וואָס האָט געהייסן קיווקע.

קיווקע אָבער האָט נישט פֿאַרגעסן, פֿאַרשטייט איר מיך, אַז ס'איז דאָ אַ שטאָט, וואָס הייסט קאַמינקע. עס גייט אַוועק ווידער אַ האַלב יאָר אָדער אַ יאָר, איך וועל אייך נישט זאָגן אַקוראַט, קומט נישט אָן, מיינט איר, פֿון אים ווידער אַ בריוול? און ווידער אויפֿן זיידנס נאָמען, און ווידער „בקשתי להודיע", און ווי־דעראַמאָל „בקשתי לשלוח", שוין דאַנקען גאָט מיט אַ מזל־טוב. „באשר בכן, — שרייבט ער אין בריוול, — אַזוי ווי ער איז לאַנג אַ חתן געוואָרן, נעמט זייער אַ ווילע כלה, אַ טאָטנס אַ קינד און פֿון אַ שיינער משפּחה, על כן „בקשתי לשלוח", זאָל מען אים, הייסט עס, צושיקן צוויי הונדערט רייניש, וואָס ער האָט צוגעזאָגט איינלייגן נדן. אַנישט, זאָגט ער, איז דער שידוך קיין שידוך נישט"... וואָס זאָגט איר אויף דעם אומגליק? קיווקע וועט חלילה בלייבן אָן אַ כלה! וואָס טויג אייך, מע האָט זיך מיטן בריוול אַרומגעטראָגן איבער קאַמינקע, ווי מיט עפּעס רעכטס. און דער עולם האָט געלאַכט, זיך ממש געהאַלטן ביי די זייטן. חוכא וטלולא איז געווען אין שטאָט: „מזל טוב אונדז"... „קיווקע איז אַ חתן געוואָרן"... „געהערט? צוויי הונדערט רייניש נדן"... „אַ טאָטנס אַ קינד"... „כאַ־כאַ־כאַ"...

דער כאַ־כאַ־כאַ האָט אָבער לאַנג נישט געדויערט, וואָרעם אין אַ פּאָר וואָכן אַרום קומט אָן, וואָס אַרט אייך, אַ בריוול, ווידער פֿון אים, און ווידער צום זיידן, שוין אָן אַ „בקשתי להודיע", נאָר מיט אַ „בקשתי לשלוח" אַליין. „עס וווּנדערט אים, שרייבט ער, וואָס מע האָט אים נאָכנישט אַרויסגעשיקט די צוויי הונדערט רייניש, וואָס ער האָט צוגעזאָגט איינלייגן. טאָמער שיקט מען אים נישט אַרויס, זאָגט ער, באַלד די צוויי הונדערט רייניש, ווערט ער אויס חתן, און פֿאַר בזיון

בלייבט אים איבער, זאָגט ער, נאָר איין זאַך: אָדער דערטרינקען זיך אין טייך, אָדער קומען צו פאָרן מיטן ביימשל אַהיים, קיין קאַמינקע״...

די דאָזיקע לעצטע ווערטער זענען אַריין דעם עולם, וואָס אַרט אייך, אין נאָז אַריין, און מען האָט אויפגעהערט צו לאַכן, און דעם זעלבן אויפדערנאַכט איז געווען ביים זיידן אַן אסיפה פון די פאָרנעמסטע באַלעבאַטים אין שטאָט, און ס'איז געבליבן, אַז עטלעכע שיינע יידן, און דער זיידע בתוכם, זאָלן נעמען די פּאַ-טשיילעס און מחילה לאָזן זיך איבער דער שטאָט און צונויפמאַכן פון קיווקעס וועגן נדן. אַ ברירה האָט מען געהאַט? האָט קיין יסורים נישט. מע האָט אים נאָך געמוזט אָנשרייבן אַ מזל-טוב אויך און צווינטשעווען דעם חתן, ס'זאָל זיין אין אַ מזלדיקער שעה, ער זאָל זיך מיט איר עלטערן אין עושר און אין כבוד און דערלעבן קינדס-קינדער, ווי געוויינטלעך. וואָס האָט מען געקענט? ער וועט חתונה האָבן, וועט דאָס אים פאַרדרייען דעם קאָפּ, וועט ער במילא פאַרגעסן, אַז ס'איז דאָ אַ קאַמינקע אויף דער וועלט. צום סוף — ווער? וואָס? אַדרבא. ס'איז נישט אַוועקגעגאַנגען קיין האַלב יאָר אָדער אַ יאָר — איך וועל אייך נישט זאָגן אַקוראַט — קומט נישט אָן, מיינט איר, פון אים ווידעראַמאָל אַ בריוו? וואָס איז ווייטער? „באשר בכן, אַזוי ווי ער האָט חתונה געהאַט, שרייבט ער, און האָט חוקא געטראָפן, גאָט האָט אים צוגעשיקט, זאָגט ער, אַ ווייבל אויף אַלע יידישע קינדער געזאָגט געוואָרן. נאָר וואָס דען? מיט אַלע מעלות, זאָגט ער, קאָן נישט זיין. האָט זי אַ טאַטן — מעג ער זיין די כפּרה. אַ ליגנער, אַ דרייער, אַ שווינדלער, אַן אמתער באַנדיט. ער האָט אויסגענאַרט, שרייבט ער, ביי אים די צוויי הונדערט רייניש און האָט אים אַרויסגעטריבן מיטן ווייב אויף דער גאַס. על כן, שרייבט ער, „בקשתי לשלוח״ — זאָל מען אים, הייסט עס, אַרויסשיקן תיכף ומיד אַנדע-רע צוויי הונדערט רייניש. אַנישט, זאָגט ער, קומט אים אויס אָדער נעמען אַריינ-וואַרפן זיך אַ לעבעדיקער אין טייך אַריין, אָדער קומען צו פאָרן אַהיים מיטן ביימשל״...

דאָס האָט שוין דער שטאָט פאַרדראָסן טאַקע נישט אויף קאַטאָוועס. צוויי מאָל נדן? — דאָס איז דאָך שוין עפּעס טאַקע מעשה פאַרד! און ס'איז געבליבן, מע זאָל אים אויף זיין בריוו נישט ענטפערן גאָרנישט. איז זיך מיישב קיווקע און וואַרט אָפּ אַ וואָך צוויי אָדער דריי און שיקט אַריין, וואָס אַרט אייך, ווידער אַ בריוו און אַלץ אויף מיין זיידנס נאָמען: „אַזוי און אַזוי, וואָס טראַכט מען זיך? פאַרוואָס שיקט מען אים נישט אַרויס די צוויי הונדערט רייניש? ער וועט אָפּ-וואַרטן, שרייבט ער, נישט מער ווי אַנדערטהאַלבן וואָכן, און אַז מען שיקט אים נישט אַרויס, זאָגט ער, דאָס געלט, האָט אים קאַמינקע פאַר אַ גאַסט, אם ירצה השם, גאָר אינגיכן״. און לאָזט נאָך אויס דעם בריוו מיט אַ „ונאמר אָמן״. אַ שיי-געץ קאָן!

ווי פּאַרשטייט איר, האָט דאָס געברענט און געבראָטן איטלעכן באַזונדער? נאָר וואָס האָט מען געקאָנט טאָן? ווידעראַמאָל איין אַסיפה ביים זיידן אין שטוב, און ווידעראַמאָל שיינע באַלעבאַטים מיט אַ פּאַטשיילע איבער דער שטאָט. דער עולם האָט זיך אפילו, וואָס אַרט אייך, שטאַרק געקנייטשט, קיין חשק געהאַט צו געבן געלט צוליב אַזאַ כלבוניק. נאָר ס'איז עפּעס אַ תירוץ — אַז רב ניסל שאַפּירא זאָגט געבן, קאָן מען קיין חזיר נישט זיין. נאָר אַ תנאַי האָט יעדער אויסגענומען, אַז דאָס גיט ער צום לעצטן מאָל. דער זיידע אַליין האָט גאָר אַנדערש נישט גערעכנט, אַז דאָס איז שוין דאָס לעצטע מאָל. און אַזוי האָט מען אים טאַקע אָנגעשריבן, קיווקען הייסט דאָס, בפירוש מיטן האַרבן וואָרט, אַז דאָס שיקט מען אים דאָס לעצטע מאָל, און אַז מער זאָל ער פון קיין געלט גאָרנישט דערוועגן מזכיר צו זיין אַפילו. אוודאי האָט ער זיך שטאַרק איבערגעשראָקן, דער גנב, ווי מיינט איר? איינמאָל אונטער אַ יום־טוב קומט נישט אָן פונעם תנא (צום זיידן, געוויינטלעך) ווידעראַמאָל אַ בריוול? וואָס איז היינט? „באשר בכן, — שרייבט ער, — אַזוי ווי ער איז זיך צונויפגעקומען אין בראָד מיט איינעם אַ דייטש, זייער אַ לייטישן מענטשן און איין ערלעכן, און האָט געשלאָסן, זאָגט ער, מיט אים שותּפות, אַ פּאַיאַנס־געשעפט, און דאָס געשעפט איז, זאָגט ער, זייער אַ גוט געשעפט און אַ ראַיעל געשעפט, מע קאָן, זאָגט ער, דערפון האָבן זייער שיין פּרנסה, — על כן בקשתי לשלוח, זאָל מען אים, הייסט עס, צושיקן, למען השם, פיר הונדערט מיט פופציק ריייניש. און טאַקע באַלד, מע זאָל נישט „מעדליוועןʺ, זאָגט ער, מיטן געלט. וואָרעם דער שותּף, שרייבט ער, וויל נישט וואַרטן, ער האָט, זאָגט ער, אַנדערע שותּפים, צען פּאַר איינעם, און טאָמער חלילה נעמט ער נישט דאָס געשעפט, בלייבט ער אָן אַ געשעפט, און וויבאַלד ער בלייבט אָן אַ געשעפט, קומט אים אויס, זאָגט ער, נאָר אַריינוואַרפן זיך אין טייך אַריין, אָדער קומען צוריק אַהיים מיטן בייטשלʺ — דער אַלטער נוסח! און לאָזן לאָזט ער אויס מיט אַן אָנצוהערעניש, אַז באם מע שיקט אים נישט אַרויס ביז אין צוויי וואָכן צייט די פיר הונדערט מיט פופציק ריייניש, וועט זיי קאָסטן טייערער, וואָרעם זיי וועלן אים דאַרפן אומקערן פאַר הוצאות פון בראָד קיין קאַמינקע און צוריק פון קאַמינקע קיין בראָד — אַ כלבוניק קאָן!

באַדאַרף מען אייך נאָך דערציילן, וואָס פאַר אַ פּאַרשטערטן יום־טוב די שטאָט האָט געהאַט? און איבערהויפּט — דער זיידע מיינער! ער, עליו השלום, האָט נעבעך געהאַט, וואָס אַרט אייך, דעם גרעסטן חלק! וואָרעם אַז ס'איז געקומען נאָך יום־טוב צו דער אַסיפה, האָט דער עולם אָנגעהויבן אונטערצוטומלען און טענהן: „גענוג! ביז וואַנעט איז דער שיעור צו צאַפּן געלט? אַלצדינג דאַרף דאָך זיין מיט אַ מאָס. קרעפּלעך עסן קאָן אויך נמאס ווערן. אייער קיווקע וועט אונדז מאַכן פאַר קבצנים!ʺ... אַזוי טענהט די שטאָט. ענטפערט דער זיידע: „וואָס

עפּעס מיין קיווקע?" זאָגן זיי: „וועמענס דען? וועמענס אויפּטו איז דאָס געווען, אַז דער ממזר זאָל פּלוצים באַקומען אַפּאָפּלעקציע און טורמע?"...

פון די ווערטער האָט מיין זיידע אַרויסגעזען (געווען אַ ייד אַ חכם), אַז ס'איז דברים בטלים, קיין געלט וועט מער די שטאָט נישט געבן. האָט ער זיך אַ וואָרף געטאָן צו נאַטשאַלסטווע — נאַטשאַלסטווע ליגט דאָך אויך אין קוואַס גלייך מיט אַלע — טאָמער וועלן זיי געבן כאָטש עפּעס צושטייער? — ווער? וואָס? אַ נעבעכיקער טאָג! אַ גוי איז נישט קיין ייד. אַ גוי נעמט זיך נישט צום האַרצן. און, וואָס אַרט אייך, ער האָט געבעך געמוזט, במחילת כבודו, דער זיידע הייסט עס, צעגאַרטלען זיך און אַוועקשיקן זיינע אייגענע עטלעכע גילדן צום דאָזיקן רוצח, ימח שמו. און אַ בריוו האָט ער אים אַוועקגעשריבן, אַ רעכטן בריוו (מיין זיידע, עליו השלום, אַז ער האָט געוואָלט, האָט ער געקאָנט!). אינעם דאָזיקן בריוו האָט ער אים, וואָס אַרט אייך, גוט אויסגעשייגעצט, וויפל ס'איז אין אים אַריין. ער האָט אים אָנגערופן כלבוניק, און הולטאַי, און עם־הארץ, און פּושעי־ישראל, און בלוטצאַפּער, און פּיאַווקע, און רשע מרושע, און מומר להכעים, און וואָס איר ווילט. און אָנגעזאָגט האָט ער אים איינמאָל פאַר אַלעמאָל, אַז מער זאָל ער זיך גאָר נישט דערוועגן שרייבן קיין בריוולעך און נישט מזכיר זיין אפילו פון קיין געלט. און האָט אים דערמאָנט, אַז ס'איז דאָ אַ גאָט אויף דער וועלט, וואָס זעט אַלצדינג און ווייסט אַלצדינג און צאָלט בכפל־כפלים. און אויסגעלאָזט האָט ער דעם בריוו (פאָרט אַ יידיש האַרץ!) מיט תחנונים, מיט אַ געבעט הייסט עס, ער זאָל רחמנות האָבן אויף זיינע אַלטע יאָרן און זאָל נישט אומגליקלעך מאַכן אַ שטאָט מיט יידן, ובזכות זה וועט אים דער אויבערשטער העלפן, ער וועט דאָרט מצליח זיין, ווו ער וועט זיך קערן און ווענדן. אָט אַזאַ מין בריוו האָט אים דער זיידע, עליו השלום, אַוועקגעשריבן און אונטערגעחתמעט האָט ער זיך מיטן גאַנצן נאָמען בפירוש: „ניסל שאַפּירא" — און דאָס איז געווען פון אים, ער זאָל מיר מוחל זיין, די גרעסטע נאַרישקייט, ווי איר וועט באַלד האָרכן, וואָס אַרט אייך, פון דער געשיכטע ווייטער.

דאָ האָט דער קאַמינקער ייד ווידעראַמאָל זיך אָפּגעשמעלט, אַרויסגענומען דעם פּאָרטאַבאַק, פּאַוואָלינקע פּאַרדרייט אַ פּאַפּיראָס, פּאַררויכערט און שטאַרק פּאַרצויגן זיך, איין מאָל און צוויי מאָל און דריי מאָל, גאָר נישט געקוקט דערויף, וואָס דער עולם איז נייגעריק, גייט אויס מיט אַלע כוחות, מע וויל שוין וויסן דעם שפּיץ. נאָכדעם ווי ער האָט זיך אַ ביסל אָנגערויכערט און אויסגעהוסט, האָט ער גוט אויסגעשנייצט די נאָז, פּאַרקאַטשעט איבעראַניים די אַרבל און אָנגעהויבן מיטן זעלבן טאָן, וואָס פריער:

— אר קערט אוודאי מיינען, מיינע ליבע יידן,, אַז דער כלב שבכלבים האָט זיך שטאַרק איבערגעשראָקן פאַר מיין זיידנס בריוו? עס הייבט זיך גאָרנישט אָן.

עס גייט נישט אַוועק קיין האַלב יאָר אָדער אַ יאָר — קומט אָן, וואָס אַרט אייך, פון דעם משומד אַזאַ מין מכתב: „ראשית בקשתי להודיע, אַז מיין שותף דער דייטש, קומען זאָל אויף אים אַ בייזער חלום, האָט מיך באַשווינדלט, באַנומען פון קאָפּ ביז די פיס און אַרויסגעוואָרפן פון געשעפט. האָב איך אַפילו געוואָלט איינגעבן אויף אים, פאַרפירן אַ פראָצעס, האָב איך אָבער געזען, אַז ס'איז אַ נעבעך טיקער טאָג. אָנהייבן זיך לאָדן מיט אַ דייטש — דאַרף מען זיך געזעגענען מיטן לעבן. זיי זענען אַזעלכע ממזרים, אַז מע טאָר נישט שטיין אין זייערע דלת אמות! בין איך געגאַנגען און האָב בעסער אָפּגעדונגען אַ געוועלב, טאַקע נעבן זיין געוועלב, אַ טיר געבן אַ טיר, און איך עפן אַ ניי געשעפט, אויך פון פאַיאַנס, און מיט גאָטס הילף, איך וועל דעם דייטש באַגראָבן, ער וועט ביי מיר עסן די ערד! נישט מער — איין זאַך, וואָס מען דאַרף האָבן דערצו פאָדעם, צום ווינציקסטן — טויזנט רייניש. על כן בקשתי לשלוח"... אַזוי שרייבט ער, קיווקע הייסט עס, און לאָזט אוים דעם בריוו מיט די ווערטער: „און באם איך שיקט מיר נישט אַרויס אין אַכט טעג אַרום די טויזנט רייניש, שיק איך אָפּ, זאָגט ער, אייער לעצטן בריוו, וואָס איז געחתמעט מיט אייער אייגענער האַנט: „גיסל שאַפּירא", גלייך אין דער גובערניע אַריין, און דערציייל זיי אוים די גאַנצע מעשה פון אלף ביז תיו: וויאַזוי איך האָב באַקומען אין טורמע די אַפּאָפּלעקציע, וויאַזוי איך בין נאָכדעם אויפן הייליקן אָרט אויפגעשטאַנען תחית־המתים, ווי אַזוי שמעון דער באַלעגאָלע האָט מיך געבראַכט בשלום קיין בראָד, און וויאַזוי איר האָט מיר אַרויסגעשיקט עטלעכע מאָל לאַ־יחרץ־געלט. אַלצדינג וועל איך זיי, זאָגט ער, אויסדערציילן, לאָזן זיי וויסן, אַז מיר האָבן אַ גרויסן גאָט און קיווקע איז נישט געשטאָרבן"...

געפעלט אייך, אַשטייגער, אַזאַ מין ברוך־הבא? ווי נאָר דער זיידע, עליו השלום, האָט איבערגעלייענט דעם דאָזיקן זיסן בריוו, אַזוי איז אים באַלד געוואָרן שלעכט, וואָס אַרט אייך, אויף צו חלשן. עס האָט אים אָפּגענומען, נישט פאַר מיר געדאַכט... יידן, מיר שטייען? ווו זענען מיר?

— סטאַנציע באַראַנאָוויטש... סטאַנציע באַראַנאָוויטש...

אַזוי רופן אוים די קאָנדוקטאָרן, לויפנדיק איינם נאָך דאָס אַנדערע פאַרביי די פענצטער פון אונדזער וואַגאָן.

דערהערט דעם נאָמען „באַראַנאָוויטש", שפרינגט אויף אונדזער קאַמינקער ייד פון אָרט, טוט זיך אַ כאַפּ צו זיין פּעקל, עפּעס אַ מין זאַק, אָנגעשטופּט גאָט ווייסט מיט וואָס, שלעפּט אים מיט אַלע כוחות און לאָזט זיך צו דער טיר. איין מינוט — און ער איז שוין מיט ביידע פיס אויף דער פּלאַטפאָרמע, שוויצט און שטופּט זיך מיטן זאַק צווישן עולם, טוט אַ קוק אַריין יעדן איינציקן אין פּנים אַריין:

— באַראַנאָוויטש?

— באַראַנאָוויטש.

עס כאַפּט דעם אָנבליק, ווי ביי קידוש־לבנה:

— שלום עליכם?

— עליכם שלום!

אַ סך פון אונדזער וואַגאָן (און איך אויך בתוכם) לויפן אים נאָך פון הינטן און כאַפּן אים ביי די פּאָלעס:

— פּעטער! ס'איז בלאָטע! מיר וועלן אייך נישט אָפּלאָזן. איר מוזט אונדז זאָגן — וואָס איז געווען דער סוף פון דער געשיכטע?

— וואָסער סוף? ס'איז ערשט איין אָנהייב! לאָזט מיך אָפּ! וואָס ווילט איר? איך זאָל פאַרשפּעטיקן איבער אייך דעם פּאָיעזד? מאָדנע יידן! איר הערט דאָך: באַראַנאָוויטש! סטאַנציע באַראַנאָוויטש!

און איידער מיר קוקן זיך אַרום, איז שוין נישטאָ קיין זכר אפילו פון דעם קאַמינקער יידן.

פאַרברענט זאָל ווערן די סטאַנציע באַראַנאָוויטש!

געשיכטע נומער פיר

צוגענומען

געשריבן אין יאָר 1909

צוגענומען

— איר זאָגט דאָס? איך וועל אייך דערציילן אַ שענערע זאַך. פֿאַראַן בײַ אונדז איינער פֿינקעלשטיין. אַ ייד אַ גביר, איין אַדיר. האָט ער צוויי בנים. דאַכט זיך מיר, ווען איך האָב זיין געלט, וואָלט איך אַ שפּיי געטאָן אויפֿן גאַנצן טאַרעראַם. וויפֿל, מיינט איר, האָט אים אָפּגעקאָסט? לאָמיר דאָס פֿאַרמאָגן ביידע כאָטש אַ האַלב!...

— אַלדי שוואַרצע יאָר! איך האָב עס נאָך געזאָגט פֿאַראַיאָרן. אָט וועט איר זען, האָב איך געזאָגט, אַז העכער האַלב וועלן זיך אויסשמדן.

— דאָס אייגענע, וואָס איך. ביי אונדז איז געווען איינער מארשאַק, איז ער אויסגעווען, ווו די וועלט האָט איין עק. אין ערגעץ נישט צוגעלאָזט. איז ער געגאַנגען און האָט זיך אַוועקגעסמט...

— הלוואי איך זאָל ליגן זאָגן, האָב איך געזאָגט, אָט וועט איר זען, זאָג איך, אַז מע וועט זיך געבן אַ נעם ביי אונדז צום שמדן, וועט נישט בלייבן איין ייד, צו אַלדי שוואַרצע יאָר! וואָס דען? ס'איז אַפּנים, איין אופֿן גאָר איבערצוטראָגן די צרות מיט די פּראָצענטן מיט די צירקוליאַרן? אַלע טאָג, אַלע טאָג אַ נייער צירקוליאַר. וויפֿל יידישע קינדער, אַזויפֿיל צירקוליאַרן. אָט וועט איר זען, האָב איך געזאָגט, ווי מע וועט זיך דערשפּילן, אַז מע וועט גאָר אויפֿהערן צונעמען. אַ סימן האָט איר, נעמט, למשל, שפּאָלע. שפּאָלע — אַ יידישע שטאָט? איאָ?

— למאי נעמיראָוו? אָט האָב איך אַ בריוו פֿון נעמיראָוו, שרייבט מען מיר פֿון דאָרטן זייער מיאוסע זאַכן!...

— און אין לובען, מיינט איר, איז בעסער?

— וואָס איז אין לובען?

— צי, אַ שטייגער, אין אַנאַניעוו. אין אַנאַניעוו פֿלעגט מען אַלע יאָר צונעמען נישט ווייניקער פֿון דריי יידן.

— וואָס טויג אייך אַנאַניעוו? נעמט בעסער טאָמאַשפּאָל. אין טאָמאַשפּאָל, זאָגט מען, האָט מען היינטיקס יאָר נישט צוגענומען איין יידן אפֿילו, איר זאָלט זאָגן אויף אַ רפֿואה!

— און ביי אונדז האָט מען הײַנטיקס יאָר צוגענומען אַכצן ייִדן.

דאָס איז געווען אַ קול פֿון אויבן. מײַנע צוויי פֿאַרשוינען (און איך אויך) פֿאַררײַסן די קעפּ אַרויף, הייבן אויף די אויגן אויף דער אויבערשטער באַנק. פֿון דער אויבערשטער באַנק הענגען אַראָפּ צוויי פֿיס אין טיפֿע גומענע קאַלאָשן. די צוויי פֿיס מיט די טיפֿע גומענע קאַלאָשן טראָגן אויף זיך אַ ייִדן מיט אַ שוואַרצן צעקודלטן קאָפּ, מיט אַ פֿאַרשלאָפֿן פּנים, וואָס זעט אויס ווי געשוואָלן.

מײַנע צוויי פֿאַרשוינען באַטראַכטן דעם פֿאַרשלאָפֿענעם מיטן געשוואָלענעם פּנים, עסן אים אויף מיט די אויגן, גלײַך ווי ער וואָלט געווען עפּעס אַ מין באַשעפֿעניש, וואָס אין אונדזערע ערטער זעט מען דאָס גאָרנישט. בײדע מיטאַמאָל ווערן זיי ווי אויפֿגעלעבט, דערפֿרייען זיך, און מיט בלישטשענדיקע אויגן טוען זיי אַ פֿרעג בײַם אויבערשטן פֿאַרשוין:

— ביי אײַך האָט מען, זאָגט איר, צוגענומען אַכצן ייִדן?

— אַכצן שטיק ווי די בערן, און מײַנעם אויך בתוכם.

— אײַערן האָט מען אויך צוגענומען?

— נאָך א מין צוגענומען!

— וווּ? וווּ?

— ביי אונדז טאַקע, אין קליין־פֿערעשטשעפּענע.

— אין וואָסער פֿערעשטשעפּענע? ווו איז דאָס ערגעץ פֿערעשטשעפּענע?

בײדע כאַפּן זיך אויף אויף די פֿיס, קוקן אײנס אויף דאָס אַנדערע, און ביידע — אויפֿן פֿאַרשוין פֿון דער אויבערשטער באַנק. דער פֿאַרשוין פֿון דער אויבערשטער באַנק קוקט צו זיי אַראָפּ מיטן פֿאַרשוואָלענעם פּנים:

— קליין־פֿערעשטשעפּענע ווייסט איר נישט? אַ שטעטל פֿאַראַן אַזעלכעס. איר האָט נישט געהערט קיינמאָל? פֿאַראַן צוויי פֿערעשטשעפּענעס: גרויס־פֿערעשטשעפּענע און קליין־פֿערעשטשעפּענע. בין איך אַ קליין־פֿערעשטשעפּענער.

— אויב אַזוי, קומט דאָך אײַך שלום. קריכט אַראָפּ אַהער. וואָס וועט איר זיצן דאָרט אײנער אַליין אונטערן הימל?

דער באַלעבאָס פֿון די פֿיס מיט די טיפֿע גומענע קאַלאָשן קלעטערט אַראָפּ, קרעכצנדיק, צו די צוויי. און די צוויי צערוקן זיך, מאַכן פֿונעם דריטנס וועגן אײן אָרט און זיי באַפֿאַלן אים, ווי די הונגעריקע היישעריקן.

— האָט מען אײַערן, זאָגט איר, צוגענומען?

— נאָך אַ מין צוגענומען!

— זאָגט זשע נאָר, ליבער פֿרײַנד, ווי קומט עס? מע נעמט ביי אײַך, אַפּנים, אַ קערבל?

— אַ קערבל? חלילה וחס! מע טאָר נישט דערמאָנען פֿון געלט. דאָס הייסט, אַמאָל איז ביי אונדז דווקא אָנגעגאַנגען געלט. און נאָך אַ מין געלט! אָהאָ־האָ!

מע פֿלעגט פֿאָרן צו אונדז פֿון אַנדערע שטעט אַרום און אַרום. מע האָט שוין געוועסט, אַז פּערעשטשעפּענע איז איין אָרט, ווו מע נעמט. נאָר פֿון אַ פּאָר יאָר, פֿון זינט מע האָט געמסרט — אויף מיין גליק — האָט מען אויפֿגעהערט ביי אונדז נעמען געלט.

— וואָס זשע? אַ פּראָטעקציע?

— וואָסער פּראָטעקציע? זיי האָבן צווישן זיך אָפּגעמאַכט איין מאָל פֿאַר אַלע מאָל, אַז וויבאַלד אַ ייד, אַזוי איז — צוגענומען! פּריגימאַט אי ניקאַקיך!

— טאַקע באמת? וואָס רעדט איר? איר מאַכט, אַפּנים, פֿון אונדז חוזק?

— חוזק מאַך איך? וואָס בין איך אייך פֿאַר אַ חוזק-מאַכער?

אַלע דריי קוקן זיך אָן, גלייך ווי זיי וואָלטן וועלן איבערלייענען, וואָס שטייט ביי זיי אָנגעשריבן אויף די פּנימער. און מחמת אויף זייערע פּנימער שטייט נישט אָנגעשריבן גאָרנישט, טוען די צוויי אַ פֿרעג ביים דריטן:

— שטייט נאָר, וויאַזוי האָט איר געזאָגט? פֿון וואַנען זענט איר אַליין?

דער דריטער ווערט אַ ביסל ברוגזלעך.

— פֿון פּערעשטשעפּענע — האָב איך אייך שוין געזאָגט דריי מאָל. פֿון קליין-פּערעשטשעפּענע.

— האָט קיין פֿאַריבל נישט. מיר האָרכן דאָס ערשטע מאָל אַזאַ שטאָט.

— כאַ-כאַ-כאַ! פּערעשטשעפּענע אַ שטאָט? אויך מיר אַ שטאָט! פּערעשטשעפּענע איז נישט קיין שטאָט, נאָר אַ שטעטל, אַ דאָרף קאָן מען זאָגן, „אַ מעסטעטשקע“.

— און פּונדעסטוועגן איז דאָ, זאָגט איר, ביי אייך... וויאַזוי הייסט אייער שטעטל? פּער... פּערע...

דער ייד פֿון קליין-פּערעשטשעפּענע ווערט שוין טאַקע רעכט אין כעס.

— מאָדנע יידן דאָס איז! איר קאָנט נישט אויסרעדן קיין יידיש וואָרט, צי וואָס? פּע—רע—שטשע—פּע—נע! פּע—רע—שטשע—פּע—נע!

— נו, גוט. פּערעשטשעפּענע איז פּערעשטשעפּענע. וואָס זשע דאַרף מען זיין אַזוי אין כעס?

— איך בין גאָרנישט אין כעס. איך האָב פֿיינט, אַז מע פֿרעגט מיך איבער איין זאַך ניין און ניינציק מאָל.

— האָט קיין פֿאַריבל נישט. מיר האָבן די אייגענע מכה, וואָס איר. מיר האָבן דערהערט פֿון אייך, אַז מע האָט אייערן צוגענומען, האָט דאָס אונדז געגעבן אַ נעם. דערפֿאַר פֿרעגן מיר זיך אַזוי נאָך. מיר וועלן אייך זאָגן דעם ריינעם אמת: מיר האָבן זיך קיינמאָל נישט פֿאָרגעשטעלט, אַז ביי אייך, וויאַזוי הייסט עס, אין פּערע—פּערע—שטשעפּענע זאָל זיך געפֿינען אַ גימנאַזיע!

דער פּערעשטשעפּענער ייד שטעלט אָן אויף זיי די אויגן, קוקט ביין:

— ווער האָט אייך געזאָגט, אַז ביי אונדז אין פּערעשטשעפּענע איז דאָ אַ גימנאַזיע?

מיינע צוויי פּאַרשוינען פון זייער זייט שטעלן אָן אויפן דריטן פּאַרשוין די אויגן:

—איר זאָגט דאָך, אַז אייערן האָט מען צוגענומען ביי אייך טאַקע אין פּע־רעשטשעפּענע?

דער פּערעשטשעפּענער קוקט אויף זיי מלא גזלן. נאָכדעם שטייט ער אויף און שרייט אויס זיי גלייך אין פּנים אַריין:

— פּאַר אַ סאָלדאַט האָט מען אים צוגענומען! פּאַר אַ סאָלדאַט! פּאַר אַ סאָלדאַט!...

אין דרויסן איז שוין גרויער טאָג. אין דין פּענצטער גנבעט זיך אַריין אַ גרויע בלוילעכע ליכטיקייט. דער עולם ביסלעכווייז שטייט אויף, ווער עס גלייכט זיך אויס די ביינער. ווער עס הוסט זיך אויס. און ווער עס נעמט זיך צו די פּעקלעך, גרייט זיך אין וועג אַריין.

מיינע דריי פּאַרשוינען האָבן זיך צעשיידט. געוואָרן אויס מחותנים. איינער האָט זיך אָפּגעקערעוועט אין אַ ווינקעלע און פּאַוואָלינקע פּאַררויכערט אַ פּאַפּי־ראָס. דער אַנדערער האָט אויפגעעפנט אַ קליין סידורל, אַוועקגעזעצט זיך האַוונען פון פּאָרנט, איין אויג צוגעמאַכט און געשעפּטשעט שטילערהייט. דער דריטער, דער בייזער ייד, וואָס פון קליין־פּערעשטשעפּענע, — דער האָט זיך גאָר גענומען צום עסן.

מערקווירדיק, ווי די דריי זענען עפּעס מיטאַמאָל געוואָרן, ווי ווילד־פרעמדע. גישט נאָר מע רעדט נישט אויס צווישן זיך אַ וואָרט, נאָר מע קוקט זיך גישט אַפילו איינס דאָס אַנדערע אין די אויגן אַריין. גלייך ווי זיי וואָלטן אַלע איינעם עפּעס אָפּגעטאָן אַ פּאַסקודנע זאַך, אַ מיאוסע עבירה...

געשיכטע נומער פינף

א מענטש פון בוענאָס־איירעס

געשריבן אין יאָר 1909

אַ מענטש פֿון בוענאָס־אײַרעס

פֿאָרן אין באַן איז גאָרנישט אַזוי אומעטיק, ווי אַנדערע מיינען. אַבי מע טרעפֿט נאָר אָן אַ גוטע קאָמפּאַניע. אַמאָל מאַכט זיך אײַך צו פֿאָרן מיט אַ סוחר, מיט אַ מענטשן, וואָס פֿאַרשטייט אַ געשעפֿט. דעמאָלט ווייסט איר גאָרנישט, ווו די צייט קומט אַהין. און אַמאָל טרעפֿט איר אָן נישט אויף קיין סוחר, נאָר אַזוי אויף אַ געניטן מענטשן, אַ קלוגן, אַ דורכגעטריבענעם, אַ „געריבענע ליולקע“, וואָס איז קלאָר די וועלט אויף אויסווייניק. מיט אַזאַ מענטשן איז אַ פֿאַרגעניגן צו פֿאָרן. מען קאָן פֿון אים עפּעס נאַשן. און אַמאָל שיקט אײַך גאָט צו גלאַט אַ לעבעדיקן פּאַסאַזשיר. אַ לעבעדיקן און אַ פֿריילעכן און אַ באַרעדעוודיקן. רעדט ער און רעדט. דאָס מויל מאַכט זיך אים נישט צו רעדנדיק. און נאָר פֿון זיך, און נאָר פֿון זיך.

אָט מיט אַזאַ מין נפֿש איז מיר אויסגעקומען איינמאָל פֿאָרן אַ גאַנץ היפּשע שטרעקע.

אונדזער באַקאַנטשאַפֿט האָט זיך אָנגעהויבן — וויאַזוי הייבט זיך אָן אַ באַקאַנטשאַפֿט אין וואַגאָן? — פֿון אַ קלייניקייט: „ווייסט איר נישט, וויאַזוי הייסט די סטאַנציע?“ אָדער: „ווו האַלט דער זייגער?“ אָדער: „צי האָט איר נישט בײַ זיך אַ שוועבעלע?“ גיך, גאַנץ גיך זענען מיר געוואָרן גוטע ברידער, גלײַך ווי מיר וואָלטן שוין געווען באַקאַנט ווער ווייסט פֿון ווען אָן. אויף דער ערשטער סטאַנציע, ווו מיר האָבן זיך אָפּגעשטעלט אויף עטלעכע מינוט, האָט ער מיך שוין געכאַפּט אונטער דער האַנט, צוגעפֿירט גלײַך צום בופֿעט, און גאָרנישט געפֿרעגט מיך, צי איך טרינק, צי ניין, האָט ער געהייסן אָנגיסן צוויי גלעזלעך קאָניאַק. באַלד נאָכדעם האָט ער געגעבן אַ ווונק צו מיר, איך זאָל מיך אַ נעם טאָן צום גאָפּל, און אַז מיר זענען פֿאַרטיק געוואָרן מיט די אַלע מינים געזאַלצנס און פֿאַרבײַסנס, וואָס געפֿינען זיך אין יעדן בופֿעט, האָט ער געהייסן אָנגיסן צוויי קופּל ביר, פֿאַררויכערט — זיך אַ ציגאַר, מיר אַ ציגאַר — און אונדזער גוטפֿרײַנדשאַפֿט איז געשלאָסן געוואָרן.

—איך דאַרף אײַך זאָגן גאַנץ אָפנטלעך, אָז אַ קאָפּ חניפה, — מאַכט צו מיר מײַן נײַער באַקאַנטער שוין זיצנדיק אין וואַגאָן, — אַז איר זענט מיר געפעלן געוואָרן — איר וועט מיר גלייבן, צי נישט? — פון דער ערשטער מינוט, וואָס איך האָב אײַך דערזען. ווי איך האָב נאָר אַ קוק געטאָן אויף אײַך, אַזוי האָב איך מיר געזאָגט: אַז דאָס איז אַ מענטש, מיט וועמען מען קאָן רעדן אַ וואָרט. איך האָב פײַנט, הערט איר, זיצן ווי אַ נאַפּודעלע און שווײַגן. איך האָב ליב רעדן מיט אַ לעבעדיקן מענטשן, און צוליב דעם טאַקע האָב איך גענומען אַ בילעט דריטע קלאַס, איך זאָל האָבן מיט וועמען צו רעדן. אַזוי פּאָר איך דווקא צווייטע קלאַס. און ערשטע קלאַס, מײַנט איר, קאָן איך נישט אויספירן? איך קאָן אויספירן ערשטע קלאַס אויך. אפשר רעכנט איר, אַז איך באַרים זיך פאַר אײַך? נאַט, זעט.

און מיט די ווערטער כאַפּט אַרויס מײַן פּאַרשוין פון דער הינטערשטער הויזנקעשענע און עפנט אויף אַ טייסטער, אָנגעפּאַקט מיט געלט, טוט אַ פּאַטש מיט דער האַנט פון אויבן, ווי אויף אַ ווייך קישעלע, און באַהאַלט דעם טייסטער צוריק:

— שרעקט זיך נישט, ס'איז דאָ נאָך.

איך באַטראַכט דעם נפש און קאָן נישט טרעפן בשום אופן, וויפל ער איז אַלט. ס'איז רעכט צו זאָגן — אַ יאָר פערציק, און ס'איז רעכט צו זאָגן — עטלעכע און צוואַנציק. דאָס פּנים גלאַט און קײַלעכיק, אַ ביסעלע צו שטאַרק צוגעברענט. קיין סימן פון קיין באָרד און וואָנצעס. אײַנגעלעך קלײנע, בוימלדיקע און לאַכנדיקע. און אַליין איז דאָס אַ קלײנטשיקס, אַ קײַלעכיקס, אַ רירעוודיקס, אַ לעבעדיקס, אָנגעטאָן פון אויבן ביז אַראָפּ נעט און נאָבל. אַזוי ווי איך האָב ליב: אַ שניי־ווײַס העמד מיט גאָלדענע קנעפּ. אַ רײַכער פּלאַסטראָן־שניפּס מיט אַ שיינער נאָדל אַרײַנגעשטעקט. אַ נײַער עלעגאַנטער בלויער אָנצוג פון עכט־ענגלישן שעוויאָט. אַ פּאָר לאַקירטע שיך, קלוגע שיך. אַ שווערער גאָלדענער רינג אויפן פינגער מיט אַ בריליאַנט, וואָס שפּילט זיך אָפּ אויף דער זון אין טויזנט וואַסערן (דער רינג, אויב ער איז נאָר איין אמתער, דאַרף ווערט זײַן נישט ווייניקער פון פיר־פינף הונדערט, אויב נישט מער).

שיין אָנטאָן זיך — דאָס איז, נאָך מײַן מיינונג, די הויפּטזאַך ביי מענטשן. איך האָב ליב אַליין שיין אָנטאָן זיך, און האָב ליב, אַז יענער גייט שיין אָנגעטאָן. נאָכן אָנטאָן וועל איך אײַך דערקענען, ווער ס'איז אַ פײַנער מענטש, און ווער נישט. פאַראַן אפילו אַזעלכע, וואָס האַלטן, אַז ס'איז גאָר קיין ראיה נישט. מע קאָן, זאָגן זיי, גיין זייער שיין אָנגעטאָן און זײַן וואָס אין דער קאָרט. וועל איך אײַך אָבער פרעגן, ענטפערט מיר דערויף: למאי טוט זיך אָן שיין די גאַנצע וועלט? למאי טראָגט דער אַזאַ מין אָנצוג, און דער אַזאַ מין קאָסטיום? למאי קויפט זיך איינער אַ „דיפּלאָמאַט־שניפּס“, איין אַטלעסענעם, אַ גלאַטן, פּערל־

גרין=קאָליר, און דער אַנדערער זוכט אַ „רעגאַט“, דווקא אַ רויטן און דווקא מיט ווייסע שפּרענקעלעך?

איך וואָלט אייך געקאָנט ברענגען נאָך אַ יסך אַזעלכע ביישפּילן, מיין איך אָבער, אַז ס'איז נישט כּדאַי. איין עבירה די צייט. לאָמיר בעסער אומקערן זיך צו מיין גייעם באַקאַנטן און האָרכן, וואָס וועט ער אונדז דערציילן.

„—אַזוי, אַזוי, ליבער פריינד. ווי איר זעט, קאָן איך שוין דווקא יאָ פאָרן צווייטע קלאַס. מיינט איר, איך זשאַלעווע געלט? געלט איז בלאָטע, נאָר — איר וועט מיר גלויבן, צי נישט? — איך האָב ליב דריטע קלאַס. ווייל איך בין אַליין אַ פּראָסטער מענטש און האָב ליב פּראָסטע מענטשן. איך בין, פאַרשטייט איר מיך, אַ ד ע מ אָ ק ר אַ ט. איך האָב מיין קאַריערע אָנגעהויבן קליין, זייער קליין. אָט אַזוי אָ! (מיין גייער באַקאַנטער טוט מיר אַ ווייז מיט דער האַנט ביי דער ערד, ווי קליין ער האָט אָנגעהויבן זיין קאַריערע). און בין געוואַקסן העכער און העכער. (מיין גייער באַקאַנטער באַווייזט מיר מיט דער האַנט אַרויף, צו דער סטעליע, ווי ווייט הויך ער איז געוואַקסן). נישט מיטאַמאָל. כאַפּט זיך נישט. נאָר פּאַוואָלינקע. ביסלעכווייז. פריער בין איך געווען אַ „מענטש“ ביי יענעם. וואָס זאָג איך אַ „מענטש“? כאַ=כאַ=כאַ! ביז איך בין דערגאַנגען צו אַזאַ הויכער שטופע — זיין ביי יענעם אַ „מענטש“ — זענען אָפּגעלאָפן גענוג=גענוג וואַסערן! אַז איך טו אַמאָל אַ טראַכט, הערט איר, וואָס איך בין געווען, אַז איך בין געווען אַ קינד, שטעלן זיך מיר — איר וועט מיר גלויבן, צי נישט? — די האָר קאַפּויר! איך קאָן מיך, הערט איר, גאָרנישט דערמאָנען וועגן דעם. איך ק אָ ן מיך נישט דערמאָנען און ווי ל מיך נישט דערמאָנען. איר מיינט אפשר, ווייל סע שטייט מיר נישט אָן? אדרבא. איך זאָג אַלעמען, ווער איך בין. אַז מע פרעגט מיך: פון וואַנען זענט איר? — שעם איך מיך נישט און זאָג, אַז איך בין פון אַ גרויסער מדינה, פון ס אָ ש מ אַ ק ע ן. ווייסט איר, ווו געפינט זיך אָט דאָס ס אָ ש מ אַ ק ע ן? אַ שטעטל פאַראַן אַזעלכעס אין קורלאַנד, נישט ווייט פון מיטאַווע, רופט מען דאָס סאָשמאַקען. די גאַנצע שטאָט איז אַזוי גרויס, אַז איך וואָלט זי ביי היינטיקן טאָג געוויס געקאָנט אָפּקויפן מיט אַלע אירע פּאַטראָכעס. עס קאָן זיין, אַז איצט האָט זיך די שטאָט איבערגעביטן, אויסגעוואַקסן — וועל איך אייך נישט זאָגן. נאָר אין מיינע יאָרן האָט גאַנץ סאָשמאַקען — איר וועט מיר גלויבן, צי נישט? — פאַרמאָגט מער נישט ווי איין מאַראַנץ, וואָס איז געגאַנגען מיד ליד, פון איין ווירטין צו דער אַנדערער, אויף מכבד זיין די געסט שבת נאָכן טיש.

אָט אין דעם סאָשמאַקען בין איך דאָס דערצויגן געוואָרן אויף הילכיקע פעטש, טרוקענע קלעפּ, אייזערנע סטוסאַקעס, רויטע פונקען אין די אויגן, בלויע צייכנס אויפן לייב און דערצו אַ הונגעריקן מאָגן. קיין זאַך, הערט איר, געדענק איך נישט אַזוי, ווי הונגער, אַ הונגעריקער בין איך אַרויס אויף גאָטס וועלט,

און הונגער האָב איך געליטן פֿון זינט איך בין צו מיין שכל געקומען. הונגער, הארצקלעמעניש און מוראדיקע נודנאָטע... שאַט! זשיוועצע, ווייסט איר, וואָס הייסט זשיוועצע? עס וואַקסט אויף די ביימער און קלעזמער באַנוצן עס אויפֿן אָרט פֿון קאַניפאָלי. האָב איך געלעבט מיט דעם — איר וועט מיר גלויבן, צי נישט? — כמעט אַ גאַנצן זומער. דאָס איז געווען דער זומער, ווען מיין שטיפמאַמע, אַ קורנאָסער שניידער, האָט מיר אויסגעדרייט אַ האַנט און האָט מיך אַרויסגעטריבן פֿון מיין מאַמעס שטוב, און איך בין אַנטלאָפֿן פֿון סאַשמאַקען קיין מיטאַווע. אָט די האַנט, זעט איר? — עס דאַרף נאָך זיין אַ סימן היינט אויך".

און מיין נייער באַקאַנטער פֿאַרקאַטשעט איין אַרבל און וויזט מיר אַ ווייכע געזונטע פּוכקע האַנט און דערציילט ווייטער:

„— אַרומגעבלאָנקעט זיך אַ הונגעריקער, אַ נאַקעטער, אַ באָרוועסער אין מיטאָווע און אויסגעוואַלגערט זיך אין אַלע מיסטן, האָב איך, דאַנקען גאָט, געקריגן אַ שטעלע. די ערשטע שטעלע. איך בין געוואָרן אַ פֿירער ביי איין אַלטן חזן. דער חזן איז געווען אַמאָל ערגעץ אַ באַרימטער חזן. אויף דער עלטער איז ער בלינד געוואָרן אויף ביידע אויגן און געמוזט גיין איבער די הייזער. בין איך דאָס געוואָרן זיין פֿירער. די שטעלע אַליין וואָלט געווען אַפֿילו נישקשה פֿון אַ שטעלע. נאָר איבערטראָגן דעם חזנס קאַפּריזן האָט מען באַדאַרפֿט זיין פֿון אייזן. קיינמאָל, הערט איר, איז ער נישט געווען צופֿרידן. קיינמאָל, כסדר האָט ער גאָר געוואָרטשעט, געקנייפּט מיך, אויסגעריסן מיר שטיקער פֿלייש. ער האָט געטענהט, *אַז איך פֿיר אים נישט אַהין, וווּ מע דאַרף*. וווהין, האָט ער געוואָלט, זאָל איך אים פֿירן — ווייס איך עד היום נישט. אַ מוראדיקער קאַפּריזנער חזן! דערצו האָט ער מיך נאָך אַרויסגעפֿירט אויף גוטע זאַכן. ער האָט זיך פֿאַר אַלעמען באַרימט — איר וועט מיר גלויבן, צי נישט? — אַז מיין טאַטע־מאַמע האָבן זיך געשמדט און מיך האָבן זיי אויך געוואָלט אָפּשמדן, האָט ער מיך קוים מיט צרות, מיט אַנגסטן אַרויסגעריסן פֿון גוייִשע הענט. און איך האָב באַדאַרפֿט אויסהערן אַזעלכע שקרים און נישט צעזעצט ווערן פֿאַר געלעכטער! אדרבא, ער האָט נאָך געפֿאָדערט פֿון מיר, אַז איך זאָל בעת מעשה מאַכן אַ קרום פּנים.

קורץ און גוט, איך האָב אַרויסגעזען, אַז איך וועל מיך מיט מיין חזן נישט עלטערן, האָב איך געשלאָגן כּפּרות מיט מיין „שטעלע" און בין אַוועק פֿון מיטאַווע קיין ליבאַווע. אַרומגעדרייט זיך אַ שטיקל צייט אַ הונגעריקער אין ליבאַווע, האָב איך מיך דערשלאָגן צו אַ כאַליאַסטרע אָרעמע עמיגראַנטן. די עמיגראַנטן האָבן זיך געקליבן אָפּפֿאָרן מיטן שיף ערגעץ ווייט, אַזש קיין בוענאָס־איירעס, האָב איך מיך אָנגעהויבן בעטן ביי זיי, מע זאָל מיך אויך נעמען קיין בוענאָס־איירעס. ווער? וואָס? ס'איז נישט מעגלעך. ס'איז געווענדט אָן זיי. ס'איז

געווענדט אָן קאָמיטעט. וויאַזוי דער קאָמיטעט וועט זאָגן. בין איך אַוועק אין קאָמיטעט, געוויינט, געחלשט, קוים איינגעבעטן זיך, מע זאָל מיך נעמען קיין בוענאָס־איירעס.

פרעגט מיך בחרם, וואָס בוענאָס־איירעס? ווער בוענאָס־איירעס? אַלע פאָרן, פאָר איך אויך. ערשט אַז מיר זענען געקומען קיין בוענאָס־איירעס, ווער איך געוואָר, אַז פאָרן פאָר מיר, אייגנטלעך, ווייטער, און אַז בוענאָס־איירעס איז נישט מער ווי אַ פונקט, פון וואַנען מע וועט אונדז צעשיקן אין פאַרשידענע ערטער. און כך הוה. מיר זענען נאָר געקומען קיין בוענאָס־איירעס, אַזוי האָט מען אונדז איבערגעשריבן און צעשיקט אין אַזעלכע מקומות, וווּ אָדם הראשון איז נישט געווען, הערט איר, אפילו אין חלום, און מען האָט אונדז אַוועקגעשטעלט צו דער אַרבעט. ווילט איר דאָך מסתמא וויסן, וואָסער אַרבעט? פרעגט שוין בעסער נישט. אונדזערע אבות־אבותינו אין מצרים האָבן געווים נישט געטאָן דאָס, וואָס מיר האָבן געטאָן. און די צרות, וואָס זיי זענען אויסגעשטאַנען, ווי מע דערציילט זיך אָן אין דער הגדה, איז אפילו נישט קיין צענטחלק, הערט איר, פון דעם, וואָס מיר זענען אויסגעשטאַנען. אונדזערע זיידעס האָבן, זאָגט מען, געקנאָטן ליים, געמאַכט ציגל און געבויט פיתום מיט רעמסס. אַ טייערע מציאה! וואָלטן זיי זיך פרוון, אַזוי ווי מיר, באַאַרבעטן מיט די הוילע הענט ברייטע וויסטע סטעפעס, מיט שטעכלקעס באַוואַקסן, האָבן צו טאָן מיט מוראדיקע גרויסע אָקסן, וואָס מיט איין ריר קאָנען זיי דורס זיין אַ מענטשן, מיט ווילדע פערד, וואָס מע דאַרף זיך נאָך זיי יאָגן מיט אַן אַרקאַן הונדערט מייל, ביז מע כאַפּט זיי, פאַרזוכן כאָטש איין מאָל מאָסקיטעס ביינאַכט, וואָס רייסן אויס שטיקער פלייש, אַלטע סוכאַרעס, וואָס האָבן אַ טעם פון שטיינער, לעבעדיקע ווערעם אין פאַרשימלטן וואַסער... איך האָב איינמאָל — איר וועט מיר גלויבן, צי נישט? — אַ קוק געטאָן אין טייך אַריין און דערזען מיין פנים, האָב איך מיך דערשראָקן פאַר זיך אַליין. די גאַנצע הויט אָפּגעשיילט. די אויגן געשוואָלן. די הענט ווי פאַמפּעשקעס. די פיס צעבלוטיקט. פון אויבן ביז אַראָפּ באַוואַקסן.

„דאָס ביסטו? מאָטעק פון סאָשמאַקען?!“ — אָט אַזוי האָב איך אַ זאָג געטאָן צו זיך אַליין און האָב מיך צעלאַכט. און טאַקע דעם זעלבן טאָג האָב איך אַ שפּיי געטאָן אויף די גרויסע אָקסן מיט די ווילדע פערד מיט די וויסטע סטעפעס מיט דעם ווערמיקן וואַסער, און מיינער איז אַוועק צופוס צוריק קיין בוענאָס־איירעס.

נאָר מיר שיינט, אַז אויף דער סטאַנציע, וואָס מיר שטייען איצט, דאַרף זיין אַ גרויסער בופעט. טוט נאָר אַ קוק אין ביכל. געפינט איר נישט, אַז ס'איז שוין טאַקע צייט עפּעס נעמען אין מויל אַריין? אַגב וועלן מיר האָבן כוח צו דערציילן ווייטער“.

איבערגעביסן, ווי עס געהער צו זיין, און פֿאַרטרונקען מיט ביר, האָבן מיר ווידעראַמאָל פּאַרוויכערט צו ציגאַרן — גוטע, שמעקנדיקע, אמתע האַוואַנער ציגאַרן פֿון בוענאָס-איירעס — און האָבן זיך אַוועקגעזעצט צוריק אין וואַגאָן אויף אונדזערע ערטער, און מיין נייער באַקאַנטער פֿון בוענאָס-איירעס האָט גענומען דערציילן זיין געשיכטע ווייטער:

— בוענאָס איירעס איז איין ערטל, הערט איר, וואָס זינט גאָט האָט באַשאַפֿן די וועלט... שאַט! אין אַמעריקע זענט איר ווען געווען? אין דער שטאָט ניו-יאָרק? קיינמאָל נישט? און אין לאָנדאָן? ניין? אין מאַדריד? קאָנסטאַנטינאָפּאָל? פּאַריז? אויך נישט? נו, קאָן איך אייך נישט אויסמאָלן, וואָס איז אַזעלכעס בוענאָס-איירעס. איך קאָן אייך נאָר זאָגן, אַז ס'איז אַ תהום. אַ גיהנום. אַ גיהנום מיט אַ גן-עדן. דאָס הייסט, פֿאַר וועמען ס'איז אַ גיהנום, פֿאַר וועמען אַ גן-עדן. מע דאַרף נישט זיין קיין פֿעפֿער און כאַפּן דעם רעכטן מאָמענט, קאָן מען מאַכן אַ פֿאַרמעגן. דאָרטן וואַלגערט זיך — איר וועט מיר גלייבן, צי נישט? — גאָלד אין די גאַסן. איר גייט, איר טרעט איבער גאָלד. בייגט אייך אָן, ציט אויס די האַנט און נעמט וויפֿל איר ווילט. נאָר היטן זאָלט איר אייך, מע זאָל אייך נישט צעטרעטן מיט די פֿיס. דער עיקר — נישט אָפּשטעלן זיך. נישט פֿאַרטראַכטן זיך. נישט קלערן: וועלכעס פּאַסט פֿאַר מיר און וועלכעס נישט? אַלצדינג דאַרף פּאַסן. זיין אַ משרת אין אַ רעסטאָראַן — איז גוט. אַ יונג אין אַ קלייט — איז גוט. וואַשן פֿלעשלעך אין שענקל — איז גוט. העלפֿן אונטערשטופּן אַ וועגעלע — איז גוט. אַרומלויפֿן איבער די גאַס און אויסשרייען די נייעס פֿון די צייטונגען — איז גוט. וואַשן הינט — איז גוט. האָדעווען קעץ — איז גוט. כאַפּן מייז — איז גוט, און שינדן פֿון זיי די פֿעלעכלעך — איז אויך גוט. מיט איינעם וואָרט — אַלצדינג איז גוט, און אַלצדינג האָב איך אויסגעפּרוּווט, און אומעטום האָב איך אַרויסגעזען, הערט איר, איין זאַך: אַז אַרבעטן אויף יענעם טויג אויף כּפּרות. טויזנט מאָל גלייכער, אַז יענער זאָל אַרבעטן אויף מיר. וואָס זאָל מען טאָן, אַז גאָט האָט איינמאָל אַזוי באַשאַפֿן די וועלט, אַז דער דאַרף שוויצן און קאָכן דאָס ביר, און איך דאַרף עס טרינקען. יענער דאַרף שוויצן און דרייען ציגאַרן, און איך דאַרף זיי רויכערן. דער מאַשיניסט פֿון דער באַן לאָז פֿירן דעם לאָקאָמאָטיוו, דער קאָטשעגאַר לאָז טראָגן קוילן, דער אַרבעטער לאָז שמירן די רעדער, און איך מיט אייך וועלן זיך, הערט איר, זיצן אָט דאָ אין וואַגאָן און דערציילן געשיכטן. געפֿעלט זיי נישט? לאָזן זיי גיין איבערמאַכן די וועלט“.

איך קוק אויף מיין פֿאַרשוין און טראַכט מיר: וואָס קאָן ער זיין, אָט דער נפֿש? אַן אויפֿגעקומענער גביר? אַ געוועזענער שניידער אין אַמעריקע און איצט האָט ער אַ מאַגאַזין פֿון פֿאַרטיקע קליידער? צי אפֿשר טאַקע אַ פֿאַבריקאַנט?

אָדער אַ באַלעבאָס פון הייזער? אָדער אַזוי אַ מענטש אַ קאַפּיטאַליסט, וואָס לעבט פון פּראָצענט? נאָר לאָמיר אים לאָזן ווייטער. ער אַליין דערציילט דאָס בעסער:

— ס׳איז, הערט איר, אַ קלוגע וועלט און אַ זיסע וועלט און אַ גוטע וועלט, און ס׳איז אַ חיות, וואָס מע לעבט אויף דער וועלט! מע דאַרף נאָר זען, מע זאָל זיך נישט לאָזן שפּייען אין דער קאַשע. איך האָב מיך געוואָרפן, הערט איר, אויף אַלע זייטן. איבערגעדינט, ווי עס רעדט זיך, אַלע עבודה=זרהס. קיין אַרבעט איז נישט געווען צו שווער פאַר מיר. קיין פּרנסה איז מיר נישט געווען מיאוס. און אויב איר ווילט וויסן, איז קיין מיאוסע פּרנסה גאָר אויף דער וועלט נישטאָ. אַלע פּרנסות זענען שיין. אַבי איר האַנדלט אָרנטלעך און אַבי דאָס וואָרט איז אַ וואָרט. איך וויים עס פון זיך אַליין. איך וועל מיך, הערט איר, נישט גיין באַרימען פאַר אייך, אַז איך בין דער לעמבערגער רב. נאָר איר מעגט מיר גלויבן אויף נאמנות, אַז קיין גנב בין איך נישט. קיין גזלן בין איך אוודאי נישט. און קיין שווינדלער אויך נישט. לאָמיר האָבן אַזאַ יאָר, הערט איר, וואָס פאַר איין אָרנטלעכער סוחר איך בין. איך האַנדל אָנשטענדיק. איך נאָר קיינעם נישט אָפּ. איך פאַרקויף דאָס, וואָס איך האָב. קיין קאַץ אין זאַק איז ביי מיר נישטאָ. קורץ, איר ווילט וויסן, וואָס איך בין? איך בין נישט מער ווי אַ ליפעראַנט, אָדער, ווי ביי אייך ווערט עס אָנגערופן, אַ „פּאָדראַטשיק“. איך שטעל צו הער וועלט סחורה. די סחורה, וואָס אַלע ווייסן, נאָר קיינער רעדט נישט פון דעם... פאַרוואָס? ווייל די וועלט איז שוין צו אַ קלוגע וועלט. און מענטשן זענען שוין צו גייציק. זיי האָבן פיינט, אַז מע זאָגט זיי אויף שוואַרץ, אַז ס׳איז שוואַרץ, און אויף ווייס, אַז ס׳איז ווייס. זיי האָבן בעסער ליב, פאַרקערט, אַז מע זאָגט זיי אויף שוואַרץ, אַז ס׳איז ווייס, און אויף ווייס, אַז ס׳איז שוואַרץ... נו, וואָס וועט איר טאָן מיט זיי?“...

איך קוק אויף מיין פאַרשוין פון בוענאָס=איירעס און טראַכט מיר: „רבונו=של=עולם! וואָס איז אַזעלכעס אָט דער נפש? וואָס פאַר אַ מין אַרטיקל שטעלט ער צו, אָט דער „פּאָדראַטשיק“? און וואָס רעדט ער דאָס עפּעס אַזעלכע מאָדנע דבורים: „שוואַרץ — ווייס, ווייס — שוואַרץ?“... איבערשלאָגן אים אינמיטן און אַ פרעג טאָן אים: „פעטער, מיט וואָס האַנדלט איר?“ — ווילט זיך מיר נישט. איך לאָז אים בעסער רעדן ווייטער.

— קורץ, ווו זשע האַלטן מיר? ביי מיין איצטיקן געשעפט אין בוענאָס=איירעס. מיין געשעפט אַליין איז, אייגנטלעך, נישט אין בוענאָס=איירעס. מיין געשעפט איז, אויב איר ווילט וויסן, אומעטום, אויף דער גאַנצער וועלט: אין פאַריז, אין לאָנדאָן, אין בודאַפּעשט, אין באָסטאָן, און די הויפּט=קאַנטאָר, דאָס ביוראָ, איז אין בוענאָס=איירעס. אַן עבירה, וואָס מיר זענען איצט נישט אין בוענאָס=איירעס. איך וואָלט אייך אַריינפירן צו מיר אין ביוראָ, אייך ווייזן אַ קאַנטאָר, מיט „מענטשן“. ביי מיר „מענטשן“ לעבן זיך אָפּ — איר וועט מיר גלויבן, צי נישט?

— ווי די ראָטשילדס. אַכט שעה אין טאָג — מער אַרבעט מען נישט ביי מיר אַ מינוט אַפילו. ביי מיר איז אַ „מענטש" פאַררעכנט פאַר אַ מענטשן. ווייסט איר, פאַרוואָס? ווייל איך בין אַליין אַמאָל געווען אַ „מענטש". טאַקע ביי מיינע איצטי־קע שותפים. מיר זענען איצט דריי שותפים. פריער זענען זיי געווען נאָר צוויי שותפים. און איך בין געווען ביי זיי אַ „מענטש". די רעכטע האַנט בין איך ביי זיי געווען. דאָס גאַנצע געשעפט, קאָן מען זאָגן, איז געווען אויף מיר. ביים קויפן סחורה, ביים פאַרקויפן סחורה, ביים אָפּשאַצן סחורה, ביים סאָרטירן די סחורה — אומעטום איך... ביי מיר איז אַן אויג — איר וועט מיר גלויבן, צי נישט? — אַז איך טו נאָר אַ קוק אויף אַ שטיקל סחורה, וועל איך אייך באַלד זאָגן, וויפל ס'האָט די ווערט און וואָהין עס קאָן גיין... נאָר דאָס אַליין איז נאָכנישט אינגאַנצן. ביי אונדזער געשעפט איז אַן אויג אַליין ווינציק. מע דאַרף נאָך האָבן, הערט איר, אַ נאָז אויך, אַ חוש־הריח... פאַר אַ מייל דאַרף מען קאָנען אָנשמעקן, ווו עפּעס ליגט. מע דאַרף פילן, ווו מע קאָן מאַכן אַ גוט געשעפט, און ווו מע קאָן ברעכן רוק־און־לענד, און נאָך אַריינקריכן אין אַ בלאָטע, הערט איר, ביז איבער די אויערן, מע זאָל נאָכדעם האָבן צו זינגען און צו זאָגן... צופיל „שטיגוטערעס", הערט איר, פאַראַן אויף דער וועלט. צופיל אויגן קוקן אויף אונדזער געשעפט — און אונדזער געשעפט האָט דווקא מורא פאַר אַ גוט אויג, כאַ־כאַ... איין טריט, אַז איר מאַכט אַ פאַלשן, וועט איר אייך נישט אָפּוואַשן מיט קיין צען וואַסערן... באַלד עפּעס, ווערט אַ גוואַלד, אַ געפּילדער, אַ שמירעריי אין די גאַזעטן. און די גאַזעטן דאַרפן דאָך מער נישט. די גאַזעטן זענען זיך מחיה, אַבי זיי האָבן פון וואָס צו קלינגען. צעליגן זיי די זאַך אויף זיבן און זיבעציק טעלערלעך, בלאָזן אויף אַ פייער מיט סכנות־נפשות און הייבן אויף די גאַנצע פּאָליציע... כאָטש אַפילו — איך דאַרף אייך זאָגן בסוד — די פּאָליציע פון דער גאַנצער וועלט איז, כאַ־כאַ, ביי אונדז אין קעשענע... איך זאָל אייך אָנרופן נאָר די סומע, וואָס אונדז קאָסט אָפּ אַ יאָר פּאָליציע אַליין, וועט איר זיך דערשרעקן... ביי אונדז — איר וועט מיר גלויבן, צי נישט? — איז אַ נתינה פון צען טויזנט, פופצן טויזנט, צוואַנציק טויזנט — פוי!".

מיט די ווערטער טוט מיין פאַרשוין אַ מאַך מיט דער האַנט, ווי אַ מענטש, וואָס וואַרפט זיך מיט טויזנטער. בעת מעשה טוט אַ בלישטש דער בריליאַנטענער רינג אויף דער שיין, און דער מענטש פון בוענאָס־איירעס, וואָס וואַרפט מיט טוי־זנטער, שטעלט זיך אָפּ אַ ווײַלע, קוקט, וואָס פאַר אַ רושם עס האָבן געמאַכט אויף מיר די טויזנטער, און פאָרט ווייטער:

— און אַז מע דאַרף אַמאָל געבן מער, מיינט איר, איז עפּעס אַ תירוץ? דע־רויף זענען מיר שוין דווקא באַגלויבט. איך מיין, טאַקע מיר, אַלע דריי שותפים. וויפל טויזנטער מיר זאָלן נישט אָנווייזן אויף פּאָליציע, גלויבט מען זיך אויף

גאמנות... אַלע הוצאות פֿירן זיך בײַ אונדז אויף גאמנות. מיר גלייבן זיך איינס דאָס אַנדערע אויפֿן וואָרט. איינער פֿונעם אַנדערן וועט נישט פֿאַרלייקענען. הערט איר, אויף אַזויפֿיל... און אַדרבא, לאָז איינער פּרוּוון יאָ פֿאַרלייקענען, — וועט ער האָבן אַ וויסטן סוף... מיר קענען זיך, הערט איר, גוט איינס דאָס אַנדערע, און מיר ווייסן דעם פּלאַץ, און מיר זענען קלאָר די גאַנצע וועלט. יעדער פֿון אונדז האָט זיך זײַנע אַגענטן מיט זײַנע שפּיאָנען... וואָס דען מיינט איר? געשעפֿט, וואָס פֿירט זיך אויף גאמנות, קאָן אַנדערש נישט גיין... געפֿינט איר נישט, אַז ס'וואָלט זײַן בעסער ווי רעכט, מיר זאָלן אויף דער סטאַנציע געבן אַ שפּרונג אַראָפּ און טאָן אַ שווענק דורך דעם האַלדז?“.

אַזוי מאַכט צו מיר מײַן פֿאַרשוין און נעמט מיך פֿאַר אַ האַנט און פֿאַרקוקט מיר אין די אויגן אַרײַן.

זעלבסטפֿאַרשטענדלעך, אַז איך האָב גאָרנישט דאַקעגן, און מיר גיבן אַ שפּרונג אַראָפּ אויף דער סטאַנציע און אַ שווענק דורך דעם האַלדז. איינס נאָכן אַנדערע קנאַקן די פּלעשלעך לימאָנאַד, און מײַן חברהמאַן טרינקט מיט אַזאַ מין אַפּעטיט, אַז מען מעג אים מקנא זײַן. מיר אָבער גריבלט די גאַנצע צײַט אין מוח אײַן געדאַנק: מיט וואָס פֿאַר אַ מין אַרטיקל האַנדלט ער, אָט דער מענטש פֿון בוענאָס-איירעס? וואָס וואַרפֿט ער זיך אַזוי מיט טויזנטער? און וויאַזוי איז דאָס די פּאָליציע פֿון דער גאַנצער וועלט בײַ אים אין קעשענע? און צו וואָס דאַרפֿן זיי אַגענטן און שפּיאָנען?... האַנדלט ער נישט מיט קאָנטראַבאַנד?... מיט פֿאַלשע בריליאַנטן... מיט גנבֿישע סחורות?... אָדער ער איז גלאַט אַזוי אַ פּראַלער, אַ קנאַקער, אַ באַרימער, פֿון די פֿײַנע בריות, וואָס אַלצדינג וואַקסט בײַ זיי אונטער דער צונג משונה אומגעלומפּערט, אין דער לענג און אין דער ברייט?... צו אונדז, קאָמיוואָיאַזשערן, אַז עס כאַפּט זיך אַרײַן אַזאַ מין קונצנמאַכער, אַ בעל-מגזם, האָבן מיר פֿאַר אים אונדזער אייגענעם נאָמען: „אַ ג ג ר אָ ס י ס ט“. דאָס הייסט, אַ מענטש, וואָס אַלצדינג איז בײַ אים „אַ ג ג ר אָ“... בלשון אשכנז הייסט דאָס פּשוט: אַ ייִד אַ שקרן, וואָס האַקט אַ טשײַניק... מיר פֿאַררויכערן ווידער צו ציגאַרן, פֿאַרנעמען אונדזערע ערטער, און דער מענטש פֿון בוענאָס-איירעס האַקט ווײַטער:

— ווו זשע האַלטן מיר, אַפּנים? בײַ מײַנע שותּפֿים. דאָס הייסט, בײַ מײַנע אי צ ט י ק ע שותּפֿים. פֿריער זענען זיי געווען מײַנע באַלעבאַטים, און איך בין געווען, ווי איך האָב אײַך שוין געזאָגט, זייער מענטש. איך וועל אײַך נישט אויסטראַכטן קיין בלבול, אַז זיי זענען געווען שלעכטע באַלעבאַטים. ווי האָבן זיי געקאָנט זײַן צו מיר שלעכט, אַז איך בין זיי געווען געטרײַ, ווי אַ הונט? זייערער אַ סענט איז בײַ מיר געווען, הערט איר, טײַער, אַזוי ווי מײַן אייגענער. און שונאים האָב איך מיר געקויפֿט צוליב זיי, בלוטיקע שונאים! ס'איז געווען צײַטן — איר

װעט מיר גלױבן, צי ניט? — װאָס מע האָט מיך איבער מײַן געטרײַשאַפֿט געװאָלט סמען. טאַקע פּשוט סמען. איך מעג מיך באַרימען, הערט איר, אַז איך האָב זײ געדינט ערלעך, װאָס ערלעכער קאָן שױן גאָר ניט זײַן. אמת, איך האָב אָן זיך אױך ניט פֿאַרגעסן... אַ מענטש טאָר קײנמאָל ניט פֿאַרגעסן אָן זיך. אַ מענטש דאַרף געדענקען, אַז ער איז ניט מער װי אַ מענטש. הײַנט לעבט ער, און מאָרגן?... כאַ=כאַ! אײביק זײַן בײַ יענעם איז ניט קײן פּלאַן. װאָס בין איך אָן הענט? אָן פֿיס? צי אָן אַ צונג? ובפֿרט, איך האָב געװוּסט, אַז אָן מיר קאָנען זײ זיך ניט באַגײן אַ טאָג אפֿילו. זײ קאָנען ניט און טאָרן ניט... װײַל ס'איז דאָ סודות, הערט איר, סודות מיט סודות... װי דער שטײגער איז אין אַ געשעפֿט... בין איך מיך מיישב אײנמאָל, הערט איר, אין אַ שײנעם טאָג, און קום אַרײַן צו מײַנע באַלעבאַטים און רוף מיך אָן צו זײ: „אַדיעו, מײַנע הערן!" קוקן זײ מיך אָן: „װאָס הײסט אַדיעו?" „אַדיעו, זאָג איך, הײסט: זײַט געזונט". זאָגן זײ: „װאָס איז די מעשה?" זאָג איך: „ביז װאַנעט איז דער שיעור?"... װאַרפֿן זײ זיך איבער אײנס מיט דאָס אַנדערע מיט די אױגן און טוען מיך אַ פֿרעג: „װיפֿל פֿאַרמאָג איך קאַפּיטאַל?" זאָג איך צו זײ: „װיפֿל איך זאָל ניט פֿאַרמאָגן, זאָג איך, װעט מיר זײַן אױף דער ערשטער צײַט גענוג, זאָג איך, און טאָמער, זאָג איך, װעט זײַן קאַרג, איז גאָט, זאָג איך, אַ פֿאָטער און בוענאָס=אײַרעס אַ שטאָט"... אװדאי האָבן זײ מיך פֿאַרשטאַנען. פֿאַרװאָס זאָלן זײ מיך ניט פֿאַרשטײן — דער מוח איז זײ אױסגעדאַרט געװאָרן? און אָט אַזױ זענען מיר פֿון דעמלט אָן געװאָרן שותפֿים. דרײַ שותפֿים, דרײַ באַלעבאַטים, גלײַך אױף גלײַך. בײַ אונדז איז ניטאָ — דעם מער, יענעם װײניקער. װאָס גאָט גיט... קריגן קריגט מען זיך אױך ניט. צו װאָס זאָלן מיר זיך קריגן, אַז פֿאַרדינען פֿאַרדינט מען, דאַנקען גאָט, גאַנץ שײן און דאָס געשעפֿט װאַקסט... די װעלט װערט גרעסער און די סחורה װערט אַלע מאָל טײַערער... איטלעכער פֿון אונדז נעמט זיך אַרױס פֿון שותפֿות, װיפֿל ער דאַרף אױף דער הוצאה. מיר זענען אַלע גרױסע בעלי=הוצאות. בײַ מיר אַלײן, אָן אַ װײַב און אָן קינדער, גײט אַװעק — איר װעט מיר גלױבן, צי ניט? — דרײַ מאָל אַזױפֿיל, װי בײַ אַן אַנדערן מיט אַ װײַב און מיט קינדער. װאָס מיך קאָסט אָפּ אַ יאָר צדקה אַלײן, װאָלט זיך דאָס אַן אַנדערער געװוּנטשן צו פֿאַרדינען. ס'איז ניטאָ, הערט איר, אײן זאַך, װאָס זאָל מיך ניט קאָסטן קײן געלט. אַ שול, אַ שפּיטאָל, אַן עמיגראַנטן=קאַסע, אַ קאָנצערט — בוענאָס=אײַרעס איז, קײן עין=הרע, אַ שטאָט! און װו זענען עפּעס אַנדערע שטעט? ארץ=ישׂראל — איר װעט מיר גלײבן, צי ניט? — קאָסט מיך שױן אױך געלט. ערשט ניט לאַנג קומט מיר אָן אַ בריװ פֿון אַ ישיבה פֿון ירושלים. אַ שײנער בריװ, מיט אַ מגן=דוד, מיט אַ שטעמפּל און מיט חתימות פֿון רבנים. דער בריװ איז געשריבן גלײַך צו מיר, מיט אַ שײנעם טיטל: „הרבני הגביר המ=

פּורים רב מרדכי"... ע-ע! — טראַכט איך מיר. — וויבאַלד זיי זענען אַזעלכע פיינע מענטשן און רופן מיך אָן ביים נאָמען, קאָן מען קיין חזיר נישט זיין און מע דאַרף זיי שיקן אַ הונדערטער... דאָס האָט איר אייך זייטיקע נדבות. היינט ווו איז ערגעץ מיין געבורטשטאָט? סאָשמאַקען? סאָשמאַקען נעמט צו ביי מיר — איר וועט מיר גלויבן, צי נישט? — אַלע יאָר אָט אַזאַ היטל מיט געלט! אַלע מאָל, אַלע מאָל קומט מיר אָן פון סאָשמאַקען אַן אַנדער בריוול. דאָס איז אַזאַ צרה, דאָס איז אַזאַ שלאַק... פון מעות-חטים שמועסט מען נישט. אַלע פּסח אַ הונדערטער. דאָס איז שוין אַ „זאַקאָן"... אָט פאָר איך קיין סאָשמאַקען, ווייס איך פריער, אַז איך וועל נישט אָפּקומען מיט קיין טויזנטער. וואָס זאָג איך, אַ טויזנטער? הלוואי איך זאָל פּטרן מיט צוויי. אַנישט, וועלן זיין אַלע דריי. אַ קלייניקייט, אַ מענטש איז נישט געווען אַזאַ צייט אין דער היים — פון קינדערווייז אָן, כאַ-כאַ! סאָשמאַקען איז דאָך מיין היים! איך ווייס פריער, אַז די גאַנצע שטאָט וועט קאָכן. מע וועט זיך צונויפלויפן. אַ גדולה: „מאָטעק איז געקומען, אונדזער מאָטעק פון בוענאָס-איירעס!"... אַ יום-טוב! גלייבט מיר, מע קוקט שוין דאָרט אַרויס אויף מיר, ווי אויף משיחן. נעבעך גרויסע אָרעמעלייט. פון יעדער סטאַנציע גיב איך זיי צו וויסן, אַז איך פאָר. איך קלאַפּ זיי אַלע טאָג אַ דעפּעש: „פריעזשאַיו, מאָטעק". איך אַליין — איר וועט מיר גלויבן, צי נישט? — וואָלט שוין אויך וועלן וואָס גיכער קומען צו פאָרן קיין סאָשמאַקען. אַ קוק טאָן אויף סאָשמאַקען. אַ קוש טאָן די ערד פון סאָשמאַקען, דעם שטויב פון סאָשמאַקען. אַ כפּרה, הערט איר, בוענאָס-איירעס! אַ כפּרה ניו-יאָרק! אַ כפּרה לאָנדאָן! אַ כפּרה פּאַריז כאַ-כאַ! סאָשמאַקען איז דאָך מיין היים!"...

דאָס פּנים פון מיין פּאַרשוין האָט זיך ביי די ווערטער ווי איבערגעביטן. גאָר איין אַנדער פּנים. עפּעס איז דאָס ווי יונגער געוואָרן. יונגער און שענער, און די קליינע בוימלדיקע אייגעלעך האָבן באַקומען גאָר אַן אַנדער פייערל מיט אַ נייעם גלאַנץ פון פרייד און פון גדלות און פון ליבשאַפט. פון אמתע, נישט געמאַכטע ליבשאַפט... איין עבירה איין זאַך: וואָס איך ווייס נאָך אַלץ נישט אַקוראַט, מיט וואָס ער האַנדלט... ער לאָזט מיך אָבער לאַנג נישט טראַכטן און שניידט ווייטער:

— איר מיינט, וואָס, אייגנטלעך, פאָר איך קיין סאָשמאַקען? אַ ביסל בענק איך טאַקע נאָך דער שטאָט, און אַ ביסל אויף קבר-אָבות. איך האָב דאָך עפּעס אויפן הייליקן אָרט אַ פאָטער און אַ מוטער, און ברידער און שוועסטער — אַ גאַנצע משפּחה. און אַגב ווילט זיך מיר טאַקע חתונה האָבן אויך. ביז וואַנעט איז דער שיעור צו זיצן אַ בחור? און חתונה האָבן וויל איך דווקא פון סאָשמאַקען. פון מיין שטאָט. פון מיין גראַד. פון מיין משפּחה. איך האָב מיך שוין וועגן דעם איבערגעשריבן מיט מיינע פריינד פון סאָשמאַקען, זיי זאָלן מיר נאָכזוכן עפּעס רעכטס... שרייבן זיי, איך זאָל נאָר קומען צו פאָרן בשלום, וועט שוין במילא זיין

רעכט... אָט אַזאַ משוגענער בין איך... מע האָט מיר שוין לאַנג פאַרגעלייגט אין בוענאָס=איירעס — איר וועט מיר גלייבן, צי נישט? — די גרעסטע שיינהייטן פון דער וועלט. איך וואָלט געקאָנט, הערט איר, אויספירן אַזעלכעס, וואָס דער טערקישער סולטאַן אפילו פאַרמאָגט דאָס נישט... נאָר איך האָב מיר געזאָגט איין מאָל פאַר אַלע מאָל: ניין! חתונה האָבן פאָר איך קיין סאַשמאַקען. איך וויל איין אָנשטענדיק קינד. אַ יידישע טאָכטער. זי מעג זיין ווי אָרעם, וועל איך דערויף נישט קוקן. איך וויל זי אָפגילטן. די עלטערן אירע אָפשיטן מיט גאָלד. די גאַנצע משפחה גליקלעך מאַכן. און זי אַליין וועל איך ברענגען צו מיר קיין בוענאָס=איירעס. איך וועל איר אויספוצן, הערט איר, אַ פאַלאַץ, ווי פאַר אַ פרינצעסין. קיין שפרענקעלע וועל איך אויף איר נישט לאָזן פאַלן. גליקלעך וועט זי זיך אָפלעבן ביי מיר — איר וועט מיר גלויבן, צי נישט? — ווי קיין פרוי אין דער גאַנצער וועלט! זי וועט נישט וויסן ביי מיר פון קיין זאַך, אויסער איר ווירטשאַפט, מיט איר מאַן און מיט אירע קינדער. די קינדער וועל איך לאָזן שטודירן. דעם אויף דאָקטאָר, דעם אויף אינזשיניער, דעם אויף יוריסט. די טעכטער וועל איך אָפשיקן אין אַ יידישן געשלאָסענעם פאַנסיאָן. ווייסט איר, וווהין? קיין פראַנקפורט...“

ביי די ווערטער קומט אָן דער קאָנדוקטאָר אָפנעמען די בילעטן. תמיד (איך האָב שוין באַמערקט וויפל מאָל) טראָגט אָן דער רוח דעם קאָנדוקטאָר פונקט דעמלט, ווען מע דאַרף אים נישט! אין וואַגאָן ווערט אַ טומל, אַ מהומה. אַלע כאַפן די פעקלעך, און איך אויך בתוכם. איך מוז אויסשטייגן פון וואַגאָן, זיך איבערזעצן אויף אַן אַנדער וועג. דער מענטש פון בוענאָס=איירעס העלפט מיר צונויפבינדן מיין באַגאַזש, און מיר פירן דערווייל צווישן זיך אַ געשפרעך, וועלכעס איך גיב דאָ איבער פינקטלעך, וואָרט אין וואָרט:

דער מענטש פון בוענאָס=איירעס: או=וואַ, אַ שאָד, וואָס איר פאָרט נישט ווייטער. נישט זיין מיט וועמען צו רעדן.

איך: וואָס זאָל מען טאָן? פרנסה איז פרנסה.

דער מענטש פון בוענאָס=איירעס: גוט געזאָגט. פרנסה איז פרנסה. איך האָב מורא, איך וועל מוזן צוצאָלן און אַריבערפעקלען זיך אין צווייטע קלאַס. איך קאָן, דאַנקען גאָט, אויספירן ערשטע קלאַס אויך. ביי מיר, אַז איך פאָר אין באַן...

איך: האָט קיין פאַריבל נישט, וואָס איך שלאָג אייך איבער. מיר האָבן אינגאַנצן נאָך אַ האַלבע מינוט צייט. איך האָב אייך געוואָלט עפעס פרעגן.

דער מענטש פון בוענאָס=איירעס: צום ביישפיל?

איך: צום ביישפיל, איך האָב אייך געוואָלט פרעגן... אָ, מע פייפט שוין!... וואָס איז, אייגנטלעך, אייער געשעפט? מיט וואָס האַנדלט איר?

ד ע ר מ ע נ ט ש פ ו ן ב ו ע נ אָ ס־א י י ר ע ס : מיט וואָס איך האַנדל? כאַ־כאַ! נישט מיט אתרוגים, מיין פריינד, האַנדל איך, נישט מיט אתרוגים!...

איך בין שוין מיט מיין באַגאַזש אינגאַנצן אויף יענער זייט וואַגאָן, און נאָך שטייט מיר פאַר די אויגן דער מענטש פון בוענאָס־איירעס מיט זיין גלאַטן צופרידענעם פרצוף, מיט דער שמעקנדיקער ציגאַר אין די ציין, און נאָך קלינגט מיר אין די אויערן זיין „כאַ־כאַ“:

— נ י ש ט מ י ט א ת ר ו ג י ם, מ י י ן פ ר י י נ ד, ה אַ נ ד ל א י ך, נ י ש ט מ י ט א ת ר ו ג י ם!...

געשיכטע נומער זעקס

קבר־אבות

געשריבן אין יאָר 1909

קבר־אבות

— איר פֿאָרט אויפֿן „יריד“, און מיר פֿאָרן פֿונעם „יריד“. איך האָב זיך שוין אויסגעוויינט, און איר פֿאָרט ערשט וויינען — דאַרף מען אייך מאַכן איין אָרט. טוט זיך, זייט מוחל, אַ רוק אַ ביסל נענטער, אַהער, ס'איז אייך נישט גוט צו זיצן.

— אַט!

אַזוי שמועסן זיך דורך אין וואַגאָן צוויי פֿאַרשווינגען הינטער מײַנע פּלייצעס. דאָס הייסט, איינער רעדט און דער אַנדערער באַמקעט אים צו פֿון צײַט צו צײַט מיט האַלבע ווערטער.

— זאַלבענאַנד פֿאָרן מיר דאָס. איך און מײַן אַלטינקע. אָט דאָס איז זי, וואָס ליגט אויף דער ערד. זי איז איינגעשלאָפֿן. אַנגעוויינט זיך נעבעך פֿאַר אַלע יידן. נאָרנישט געוואָלט אָפּטרעטן פֿון הייליקן אָרט. צוגעפֿאַלן צום קבר און — נישט אָפּצורייסן! טענהט איך מיט איר: „אָבער זאָל זײַן גענוג, זאָג איך, דו וועסט זי מיט דײַנע טרערן, זאָג איך, לעבעדיק נישט מאַכן!“ הערט די וואַנט? און וואָס איז דער חידוש? אַזאַ בראָד! אַ בת־יחידקע. איין אויג אין קאָפּ. און אַ געראָטענע דערצו. שיין ווי גאָלד. און קלוג, געענדיקט פּראָגימנאַזיע... צוויי יאָר אַז זי איז געשטאָרבן. מײַנט איר אפֿשר, פֿון טשאַכאָטקע? געזונט און שטאַרק! אַליין זיך גענומען דאָס לעבן.

— טאַקע?!

פֿון דעם שמועס פֿאַרשטיי איך שוין, וועגן וואָס פֿאַר אַ „יריד“ עס רעדט זיך דאָ. איך דערמאָן מיך, אַז מיר האָבן ראש־חודש אלול. דאָס איז דער טרויער־ריקער, נאָר ליבער חודש אלול. יידן פֿאָרן פֿון איין שטאָט אין דער אַנדערער צו די לאַנג געשטאָרבענע טאַטע־מאַמע, שוועסטער און ברידער, קינדער און קרובים אויף קבר־אָבות. פֿאַרוואָגלטע מאַמעס, פֿאַריתומטע טעכטער, עלנטע שוועסטער און גלאַט אָרעמע ווײַבער פֿאַלן צו צו די ליבע טײַערע קברים אַ ביסל אויסוויינען

זיך, אויסגיסן דאָס ביטערע האַרץ, פאַרגרינגערן די פאַרחושכטע פאַרשמאַכטע נשמה.

אַ מאָדנע זאַך! איך בין, מיט גאָטס הילף, אַ רייזנדער, דאַכט מיר, נישט דאָס ערשטע יאָר, און קאָן זאָגן, אַז ס'איז שוין לאַנג נישט געווען ביי אונדז אַזאַ גערעט אויף קבר־אָבות, ווי היינטיקן ראש־חודש אלול... די באַן, ברוך השם, לייזט געלט. די וואַגאָנעס זענען געפּאַקט. עס פאָרן יידן מיט פאַרכמאַרעטע פּנימער. עס פאָרן ווייבער מיט רויטע אונטערגעשוואָלענע אויגן און מיט גלאַנצנדיקע נעזער. ווער עס פאָרט אויפן „יריד“ און ווער עס פאָרט פונעם „יריד“... אין דרויסן שמעקט מיט ראש־חודש אלול. אויפן האַרצן איז ראש־חודש־אלולדיק, און עס בענקט זיך, בענקט זיך אַהיים... נישט ווילנדיק, הער איך מיך איין אין דעם שמועס פון די צוויי, וואָס הינטער מיינע פּלייצעס:

— אפשר מיינט איר, איין אומגליק פון די היינטיקע אומגליקן? שוואַרצע העמדלעך, רויטע פלאַגן? טורמע?... חלילה וחס! פון דעם האָט מיך גאָט אויסגעהיט. דאָס הייסט, איך האָב מיך אַליין אויסגעהיט. ווי דאָס שוואַרצאַפּל פון אויג! אַ קלייניקייט — אַ מיידל אַ בת־יחידקע, איין אויג אין קאָפּ, און אַ געראָטענע דערצו. שיין ווי גאָלד. געענדיקט פּראָגימנאַזיע! איך האָב געטאָן, וואָס איך האָב געקאָנט: נאָכגעקוקט, וווהין זי גייט, און מיט וועמען זי רעדט, און וואָס מע רעדט, און וואָס פאַר אַ ביכל מע לייענט. „טאָכטערקע, זאָג איך, דו ווילסט לייענען, זאָג איך, ביכלעך? געזונטערהייט! נאָר איך דאַרף אויך, זאָג איך, וויסן, וואָס דו לייענסט“... אמת, איך בין אין די זאַכן אַ קנאַפּער ווייסער, נאָר אַ חוש־הריח, דאַנקען גאָט, האָב איך. אַז איך טו אַ קוק אַריין אין אַ בוך, ער מעג זיין אפילו אויף פראַנצויז, וועל איך באַלד זאָגן מיט וואָס עס שמעקט.

— הערסטו?!

— איך האָב נישט געוואָלט, אַז מיין קינד זאָל שפּילן מיט פייער — וואָס קומט מיר דערפאַר? איר מיינט, איך בין געגאַנגען מיט סטירדעס? מיט בייזן? דווקא מיט גוטן, און דווקא מיט אַ ווערטל: „טאָכטערקע, זאָג איך, לאָז זיך דאָס רעדל דרייען ווי עס דרייט זיך. נישט איך און נישט דו, זאָג איך, וועלן דאָס אָפּשטעלן“... אַזוי זאָג איך צו איר, און זי, מיינט איר, וואָס? שווייגט. אַ שטילע טויב, אַ קינד אַ גאָלד! וואָס טוט גאָט? אַוועקגעגאַנגען די שווערע צייט, איבערגעקומען, ברוך־השם, אַלע שלעק, מיט די רעוואָלוציעס, מיט די קאָנסטיטוציעס. אויס שוואַרצע העמדלעך, רויטע פאָנען, געשערטע האָר, שוואַרציאָרן, באָמבעס. די ציינער זענען מיר שיר נישט אַרויסגעפאַלן פון מויל. אַ קלייניקייט — די פּחדים? אַ מיידל אַ בת־יחידקע, איין אויג אין קאָפּ, און אַ געראָטענע דערצו, געענדיקט פּראָגימנאַזיע?

— פּטור, נו!

— הקיצור המעשה, איבערגעקומען, געלויבט ביסטו גאָט, די ביטערע צייט, איצט וועט מען שוין קאָנען אַ טראַכט טאָן עפּעס וועגן אַ שידוך. נדן? — זאָל דער אויבערשטער נאָר צושיקן דעם רעכטן זיווג. און עס האָט זיך אָנגעהויבן אַ סדרה: שידוכים, שדכנים, חתנים. איך זע מיין טאָכטער — ס'איז נישט דאָס. איר מיינט, וואָס? גאָרנישט. מע זאָל זאָגן, אַז זי וויל נישט דעם שידוך — דאָס נישט. נאָר וואָס דען? — וועט איר הערן. איך הייב אָן נאָכקוקן, נאָכשפּירן, ערשט איך ווער געוואָר אַ מעשה: מע לייענט אַ ביכל און מע באַהאַלט זיך. און נישט אַליין, זאַלבעדריט לייענט מען. זי, און נאָך אַ חברטע אירע, אונדזער חזנס אַ מיידל, אויך אַ געראָטענע און אויך געענדיקט פּראָגימנאַזיע, איז צוויי און דער גאָוואָרעדאָקער בחור — אַ דריטער. ווער איז דער נאָוואָרעדאָקער בחור, ווילט איר וויסן? נישטאָ וואָס צו וויסן. אַ בחור אַ גאָרנישט, אַ פּולער פּנים מיט פּרישמשעם, אויגן קאַליע, אָן ברעמען, און דווקא מיט גאָלדענע ברילן, אַ מיאוסער, אַ קוויטיקער בחור — אַ שטיקל ברויט פֿאַר אים נישט אויפֿצועסן! דערצו נאָך איין איינגעגעסענער יונג, אַ קריכער, אַ וואָרעם. ווייסט איר, וואָס איז דער פּשט אַ מענטש אַ וואָרעם? אָט וועל איך אייך פֿאַרטייטשן. פֿאַראַן אַלערליי מענטשן אויף דער וועלט: פֿאַראַן אַ מענטש אַ בהמה. פֿאַראַן אַ מענטש אַ פֿערד. און פֿאַראַן אַ מענטש אַ הונט. אַ מענטש אַ חזיר. און פֿאַראַן אַ מענטש אַ וואָרעם. הייַנט פֿאַרשטייט איר שוין?

— ווי קומט צו מיר אָט דער וואָרעם? צוליב דעם חזנס מיידל. ער איז אירער טאַקע אַ לייבלעכער שוועסטערקינד. שטודירט אויף אַפּטייקאַרסקי פּראָוויזאָר, צי אויף יוריסט, צי אויף „דאַנטיריסט" — דער שוואַרציאָר ווייסט דעם טאַטן זייַנעם! איך ווייס נאָר, אַז ער איז דער מלאך־המות מייַנער! מיר איז דער דאָזיקער בחור מיט די ברילן באַלד נישט געפֿעלן געוואָרן. איך האָב דאָס אפֿילו געזאָגט מייַן ווייב. זאָגט מיר מייַן ווייב: „וואָס דיר קאָן זיך אויסווייזן!" איך קוק מיך איין, איך הער מיך צו — עס געפֿעלט מיר נישט דאָס לייענען, וואָס מע לייענט זאַלבעדריט, און דאָס שמועסן, וואָס מע שמועסט, און וואָס מע פּלאַמט, און וואָס מע היצט זיך... רוף איך מיך אָפּ איינמאָל צו מייַן טאָכטער: „טאָכטערקע, זאָג איך, וואָס לייענט מען דאָס אַזוי זאַלבעדריט?" זאָגט זי: „גאָרנישט, אַ בוך". זאָג איך: „איך זע אַ בוך. איך פֿרעג, וואָס פֿאַר אַ בוך?" זאָגט זי: „אַז איך וועל דיר זאָגן, וועסטו וויסן?" זאָג איך: „פֿאַרוואָס זאָל איך נישט וויסן?" צעלאַכט זי זיך און מאַכט צו מיר: „ס'איז נישט דאָס, וואָס דו מיינסט... ס'איז אַ בוך, וואָס ער הייסט סאַני, אַ ראָמאַן פֿון אַרצעבאַשעם". זאָג איך: „אַרצע באַשעם איז געווען, זאָג איך, אַ בלינדער מלמד, שוין לאַנג געשטאָרבן". לאַכט זי ווידער. טראַכט איך מיר: „עי, טאָכטערקע, דו לאַכסט, און דעם טאַטן צאַפּט זיך דאָס בלוט!"... וואָס האָב איך גערעכנט? — אַ קשיא אויף אַ מעשה? אפֿשר האָבן זיך

שוין ווידער אָנגעהויבן די פּריעריקע משא־ומתנם?... ווי מיינט איר, איך בין נישט קיין בעלן געווען דורכלייענען דעם בוך?

— אַ חידוש אַ ביסל!

— נישט אַליין. דורך איין אַנדערן. טאַקע דורך מיינעם אַ מענטשן, אַ פּריקאַזטשיק פון געשעפט. אַ יונגערמאַן אַ מאַדים. לייענט רום, ווי אַ וואַסער. ארויסגעגנבעט ביי דער טאָכטער איינמאָל ביינאַכט דעם בוך, אַוועקגעגעבן דעם בוך דעם פּריקאַזטשיק: „נאַ, בערל, לייען דורך, זאָג איך, דעם דאָזיקן בוך, און מאָרגן וועסטו מיר, זאָג איך, דערציילן, וועגן וואָס רעדט זיך אינעם דאָזיקן בוך". קוים דערלעבט דעם פרימאָרגן. געקומען בערל, טו איך אַ כאַפּ: „נו, בערל, וואָס איז מיטן בוך?" מאַכט ער צו מיר: „אַי אַ בוך!" — און שטשירעט מיט די ציינער: „אַ גאַנצע נאַכט, זאָגט ער, נישט געשלאָפן, נישט געקאָנט זיך, זאָגט ער, אָפּרייסן". „אַזוי? נו, אַדרבא, זאָג איך, דערצייל, לאָמיך אויך הערן חידושים"... און מיין בערל הייבט מיר אָן דערציילן אַ מעשה — וואָס זאָל איך אייך זאָגן? אַ וואָרט צו אַ וואָרט קלעפּט זיך נישט. אָט וועט איר הערן אַ טשעפּוכאַ: עס איז געווען, זאָגט ער, אַ פּאַניע, האָט ער געהייסן סאַני און האָט ליב געהאַט דעם טרונק און פאַרבייסן מיט אַ זויערן אוגערעק... און אַ שוועסטער האָט ער געהאַט, האָט זי געהייסן לידע, האָט זי גריילעך ליב געהאַט אַ דאָקטאָר, נאָר מעוברת איז זי געוואָרן פון איין אָפּיצער... און אַ סטודענט איז געווען, האָט ער געהייסן יוראָ, האָט ער מוראדיק ליב געהאַט אַ מיידל אַ לערערקע מיטן נאָמען קראַסאַוויצאַ. איז זי איינמאָל ביינאַכט געפאָרן אויף אַ שיפל, איר מיינט — מיט איר חתן? ניין! דווקא מיט אָט דעם שיכור סאַני"... „אָט דאָס איז גאָר?"... „האָט צייט, מאַכט ער, ס'איז נאָכנישט אינגאַנצן. און אַ לערער איוואַן איז דאָרט געווען, איז ער געגאַנגען מיטן שיכור קוקן, ווי נאַקעטע מיידלעך באָדן זיך"... „בקיצור, זאָג איך, וואָס איז דער היוצא־לנו־מזה?" „דער היוצא־לנו־מזה, זאָגט ער, איז דאָס, וואָס דער שיכור סאַני האָט געהאַט אַ טבע, ער פלעגט הירזשן ווי אַ פערד, און אפילו צו זיין אייגענער שוועסטער לידע, אַז ער איז געקומען אַהיים, האָט ער..." „טפו, זאָג איך, זאָלסטו ווערן! געגוג דיר, זאָג איך, מיטן שיכור. דו זאָג מיר בעסער, וואָס איז דער פועל־יוצא, דער שפּיץ?"... „דער שפּיץ איז, זאָגט ער, אַז דער אָפּיצער האָט זיך געשאָסן, און דער סטודענט האָט זיך געשאָסן, און די קראַסאַוויצע האָט זיך געסמט, און אַ ייד סאָלאָווייטשיק איז דאָרט פאַרטאַן, האָט ער זיך אויך געהאָנגען". „אַ, געהאָנגען, זאָג איך, זאָלסטו ווערן מיט זיי אינײַנעם!" זאָגט ער: „וואָס שילט איר זיך? וואָס בין איך שולדיק?" „נישט דיך, זאָג איך, ארצע באַשעם מיין איך"... אַזוי זאָג איך צו מיין בערלען, און מייגען מיין איך גאָר דעם גאָוואָרעדאָקער בחור, אַ קלאָג צו זיין קאָפּ! מיינט איר אפשר, אַז איך בין קיין בעלן נישט געווען אייגמאָל אָפּרופן מיין בחור אין אַ זייט?

— פּטור, גו!

— „זאָג מיר, זאָג איך, אַוו האָסטו דאָס אויסגעקראַצט, זאָג איך, אַזאַ טשעפּוכאַ?“ שטעלט ער אָן אויף מיר די ברילן: „וואָסער טשעפּוכאַ?“ זאָג איך: „אָט די מעשה אַרצע באַשעס מיטן שיכור, זאָג איך, וואָס הייסט סאַני“... „סאַני, זאָגט ער, איז נישט קיין שיכור“... „וואָס דען, זאָג איך, איז ער?“ „ער איז, זאָגט ער, אַ העלד!“ „וואָס הייסט דאָס, זאָג איך, אַ העלד? דערמיט, זאָג איך, וואָס ער טרינקט בראָנפן פון אַ טייגלאָז, פאַרבייסט מיט איין אוגערעק, זאָג איך, און הירזשעט ווי אַ פערד?“. ווערט ער אָנגעצונדן, דער נאָוואָרעדאָקער בחור, טוט אויס די ברילן און קוקט אויף מיר מיט די רויטע אויגן, וואָס אָן ברעמען: „איר האָט, זאָגט ער, געהערט קלינגען, פּעטערקע, און קאָנט נישט נאָכזינגען. סאַני — דאָס איז, זאָגט ער, אַ מענטש פון נאַטור, אַ מענטש פון פרייהייט. סאַני, זאָגט ער, זאָגט וואָס ער מיינט און טוט, וואָס ער וויל!“... און אַוועק, און אַוועק, שרים וויסן אים וווהין: פרייהייט, און ליבע, און נאָכאַמאָל פרייהייט, און ווידעראַמאָל ליבע... און בעת מעשה שטעלט ער אַרויס די פויגלשע ברוסט זיינע, מאַכט מיט די הענט און קאָכט זיך, טאַקע נאָר ווי אַ מגיד אויף דער בימה. איך שטיי מיר אַליין און קוק אויף אים און קלער מיר: „רבונו־של־עולם! אָט דער קויטיקער בחור רעדט פון אַזעלכע זאַכן?!... ווי וואָלט זיין, למשל, ווען איך נעם אים אָן פאַרן קאַרק און וואַרף אים אַרויס דורך דער טיר אַזוי, אַז ער זאָל ביי מיר קלייבן אַלע ציינער?“ איך גיב אָבער באַלד צוריק אַ טראַכט: „וואָס? אַ בחור אַ שוטה! ער זאָל רעדן פון באָמבעס, וואָלט דען בעסער זיין?“... נו, גיי זיי אַ נביא, אַז ס'איז נאָך פאַראַן ערגערס ווי באָמבעס, און איבער אַזאַ טשעפּוכאַ זאָל איך פאַרלירן אַ קינד אַ גאָלד, אַ בת־יחידקע, איין אויג אין קאָפּ, און מיין ווייב זאָל שיר נישט אַראָפּ פון זינען, און איך זאָל מוזן פאַר בזיון און פאַר הארצווייטיק אָפּשניידן פון געשעפט און אַריבערפאָרן, שוין באַלד צוויי יאָר, אין איין אַנדער שטאָט... נאָר איך כאַפּ אייך איינס פאַר דאָס אַנדערע. לאָמיך אייך בעסער דערציילן אַקוראַט, וויאַזוי עס איז געקומען דערצו און פון וואָס דאָס האָט זיך גענומען... גענומען האָט זיך דאָס פון די אַגראַרנע קאָכעניש... אַז עס האָבן זיך אָנגעהויבן אַרום אונדז די אַגראַרנע קאָכעניש, האָבן מיר מסתמא מורא געהאַט, ס'זאָל זיך נישט אויסלאָזן מיט אַ יידישן פּאָגראָם, און מיר האָבן געלעבט אין איינע פּחדים. נאָר אַז גאָט וויל, באַווייזט ער א נס און פון אַ רעה קומט אַרויס אַ טובה. דהיינו? מע האָט אַראָפּגעשיקט צו אונדז פון גובערניע אַ פּאָלק סאָלדאַטן, און ס'איז געוואָרן שטיל, מחיה. און דערווייל האָט טאַקע דורכן פּאָלק אויפגעלעבט דאָס גאַנצע שטעטל. ווארעם וואָס קאָן זיין בעסער פאַר יידן, ווי אַ פּאָלק מיט פעלדפעבעליעס, מיט פעלדשערס, מיט אָפיצערן, מיט ראָטנעס און מיט קאָמאַנדירן?

— שייך צו זאָגן!

— גייט זשע, זייט אַ נביא, אַז דעם חזנס מיידל וועט זיך פֿאַרקאָכן אין איין אָפּיצער און זאָגן, אַז זי וויל זיך גאָר שמדן און חתונה האָבן פֿאַרן אָפּיצער? אַ גרויל, וואָס סע האָט זיך אָפּגעטאָן ביי אונדז אין שטעטל! נאָר האָט קיין מורא נישט. דעם חזנס מיידל האָט זיך נישט געשמדט און פֿאַרן אָפּיצער האָט זי נישט חתונה געהאַט, וואָרעם וויבאַלד די אַגראַרנע קאָכענישן זענען שטיל געוואָרן, אַזוי איז דער פֿאָלק אַוועק, און דער אָפּיצער האָט, אַפּנים פֿאַר גרויס אימפּעט גאָר פֿאַרגעסן געזעגנען זיך מיטן חזנס מיידל... דערפֿאַר האָט אָבער דעם חזנס מיידל נישט פֿאַרגעסן דעם אָפּיצער, אַ קלאָג צו איר טאַטע־מאַמע! אַ שפּאַס, וואָס זיי זענען נעבעך אויסגעשטאַנען? די שטאָט האָט געקאָכט! אומעטום, אויף יעדן טריט און שריט — דעם חזנס מיידל און דעם חזנס מיידל. בייזע מיילער האָבן געהאַט וואָס צו טון: געשיקט דער חזנטע איין אַקושערקע... געפֿרעגט דעם חזן, נאָך וועמען רעכנט ער געבן אַ נאָמען?... כאָטש עס קאָן גרייטער זיין, אַז די גאַנ־צע מעשה איז געווען אַ ליגן. איר ווייסט, אַפּנים, נישט וואָס לאַנגע צינגער אין אַ שטעטל קאָנען אויסטראַכטן?

— אָי־אָי־אָי!...

— דער רחמנות פֿון די צוויי, איך מיין, פֿונעם חזן מיט דער חזנטע, איז געווען, זאָג איך אייך, נישט איבערצוטראָגן! וואָרעם, אין דער אמתן, וואָס זענען זיי נעבעך שולדיק? פֿונדעסטוועגן האָב איך מיין טאָכטער פֿאַרזאָגט, איין מאָל פֿאַר אַלע מאָל, וואָס געווען איז געווען, מהיום והלאה איז — אוים חברטע מיטן חזנס מיידל! און ביי מיר אַז מע זאָגט, איז געזאָגט. טאַקע אַ בת־יחידקע, נאָר פֿאַר אַ טאַטן דאַרף מען וויסן דרך־ארץ. גייט זשע, זייט אַ נביא, אַז מיין טאָכטער וועט זיך מיט איר זען, געוויינטלעך, בגנבה, אַז קיינער זאָל נישט וויסן, און ווען ווער איך דאָס געוואָרע? ערשט ווייס איך ווען, נאָך אַלע היומס!...

פּלוצים לאָזט זיך הערן פֿון הינטער מיינע פּלייצעס אַ הוסטן און אַ קרעכצן פֿון אַ מענטשן, וואָס שלאָפֿט, און דער ייד, וואָס דערציילט די געשיכטע, ווערט אַנטשוויגן, וואַרט אָפּ אַ ווײַלע און דערציילט זיין געשיכטע ווייטער, שוין מיט אַ האַלבן טאָן נידעריקער, ווי פֿריער.

— דאָס איז געווען פּונקט צו די ערשטע סליחות. אַזוי ווי היינט געדענק איך עס. אונדזער חזן האָט נעבעך אַוועקגעלייגט אַ סליחות־זאָגן — אַ צער־בעל־חיים געווען צו הערן! זיין „הנשמה לך“ מיט זיין „והגוף שלך“ האָבן געקאָנט רירן אַ שטיין! קיינער, קיינער האָט אַזוי נישט געפֿילט זיין האַרץ, ווי איך... היינטיקע קינדער — אַז אָך און ווי צו די טאַטעס!... אָפּגעזאָגט סליחות און אָפּגעדאַוונט מיטן ערשטן מנין, קום איך אַהיים, כאַפּ איבער, נעם די שליסלען און גיי אַרויס אין מאַרק אַריין און עפֿן אויף דעם סקלאַד און קוק אַרויס אויפֿן פּריקאַזטשיק.

איך וואַרט אַ האַלבע שעה. איך וואַרט אַ שעה. נישטאָ קיין פּריקאַזטשיק. ערשט איך טו אַ קוק — ער גייט. „בערל, וואָס אַזוי שפּעט?“ מאַכט ער צו מיר: געווען ביים חזן“. „וואָס עפּעס פּלוצים, פרעג איך אים, ביים חזן?“ מאַכט ער צו מיר: „איר ווייסט גאָרנישט, וואָס ס'האָט זיך געטראָפן מיט בייקען?“ (אַזוי האָט מען גערופן דעם חזנס טאָכטער). „וואָס האָט זיך געטראָפן, זאָג איך, מיט בייקען?“ „סטייטש, זאָגט ער, זי האָט זיך אָפּגעסמט!“.

— פּטור, נו!

— ווי איך האָב דאָס דערהערט, אַזוי בין איך אַוועקגעלאָפן אַהיים. מיין ערשטער געדאַנק איז געווען: „וואָס וועט עטקע זאָגן?“ (עטקע — די טאָכטער מיינע). איך קום צו גיין אַהיים צו מיין אַלטינקע: „אַוו איז עטקע?“... „עטקע שלאָפט נאָך. וואָס איז דען?“... „סטייטש, זאָג איך, בייקע האָט זיך אָפּגעסמט!“... ווי איך האָב דאָס אַרויסגערעדט, אַז מיין ווייב כאַפּט זיך נישט מיט ביידע הענט ביים קאָפּ: „אַ קלאָג איז איר! אַ מכה איז איר! אַ צרה איז איר!“ „וואָס? ווער? וועמען?“ „סטייטש, זאָגט זי, עטקע איז אַרומגעגאַנגען מיט איר ערשט נעכטן ביידערנאַכט אפשר צוויי שעה נאָכאַנאַנד!“ „עטקע, זאָג איך, מיט בייקען? וואָס רעדסטו דאָס? ווי קאָן דאָס זיין?“ „אוי, זאָגט זי, פרעג מיך נישט! איך האָב איר דאָס געמוזט נאָכגעבן. זי האָט זיך געבעטן, זאָגט זי ביי מיר, דו זאָלסט נישט וויסן, אַז זי זעט זיך מיט איר אַלע טאָג! איין אומגליק האָט געשען... הלוואי זאָל איך ליגן זאָגן!“... אַזוי מאַכט צו מיר מיין אַלטינקע און פליט אַריין צו עטקען אין קאַמער אַריין און טוט אַ פאַל אויף דער ערד. איך נאָך איר. לויף צו צום בעט. „עטקע!“ ווער עטקע? וואָס עטקע? עטקע היינט עטקע מאָרגן! עטקע איז נישטאָ.

— נישטאָ?

— טויט. ליגט אויפן בעט אַ טויטע. אויפן טיש אַ פלעשל און אַ צעטעלע דערביי. מיט איר אייגענער האַנט געשריבן, און דווקא אויף יידיש, פלעגט שרייבן יידיש — אַ חיות געווען צו לייענען. „ליבע און טייערע טאַטע־מאַמע, — שרייבט זי אין צעטעלע, — זייט מיר מוחל, וואָס איך האָב אייך אָנגעטאָן אַזאַ ווייטיק מיט אַזאַ בזיון. זייט מיר הונדערט מאָל מוחל, — שרייבט זי, — מיר האָבן זיך ביידע דאָס וואָרט געגעבן — איך און בייקע — אַז מיר זאָלן אין איין טאָג, — שרייבט זי, — אין איין שעה און מיט איין טויט שטאַרבן, וואָרעם מיר קאָנען איינע אָן דער אַנדערער נישט לעבן... איך וויים, — שרייבט זי, — אַז איך באַגייען אייך, מיינע ליבע און טייערע, אַ גרוים פאַרברעכן. איך האָב מיך לאַנג געשלאָגן מיט דער דעה. עס איז אָבער אַ באַשערטע זאַך און פאַרפאַלן!... איין בקשה האָב איך צו אייך מיינע טייערע: איר זאָלט מיך באַהאַלטן אינאיינעם מיט בייקען, — שרייבט זי, — אַ קבר נעבן אַ קבר. און זייט געזונט, — לאָזט זי אויס

דעם בריוו, — און פֿאַרגעסט, פֿאַרגעסט, אַז איר האָט ווען געהאַט אַ טאָכטער עטקע"... איר הערט? מיר זאָלן פֿאַרגעסן, אַז מיר האָבן ווען געהאַט אַ טאָכטער עטקע!...

. . . .

פֿון הינטער מײַנע פּלייצעס דערהערט זיך אַ שאָרך, אַ קריכן און אַ קרעכצן, און נאָכדעם — אַ פֿאַרשטיקט הײַזעריק פֿאַרשלאָפֿן קול פֿון אַ פֿרוי:

— אברהמל! אברהמל?...

— האַ, וואָס איז, גיטקע? אויסגעשלאָפֿן? טיי וועסטו טרינקען? אָט באַלד האָבן מיר אַ סטאַנציע. אַוו איז דער טשייניק? אַוו די טיי און צוקער?

געשיכטע נומער זיבן

דער לײדיקגײער

געשריבן אין יאָר 1909

דער ליידיקגייער

ווייסט איר, וווּ דאָס בעסטע פֿאָרעכטס איז? דאָס בעסטע, דאָס שטילסטע און דאָס רואיקסטע?

מיטן „ליידיקגייער“.

אַזוי האָבן די באָהאָפּאָליער ייִדן אַ נאָמען געגעבן די שמאָלע אײַזנבאַן, וואָס שנײַדט דורך אַ גאַנצע ריי שטעטלעך: באָהאָפּאָלי, הייסין, טעפּליק, נעמיראָוו, כאַשטשעוואַטע און נאָך אַזעלכע געבענטשטע מקומות, וווּ אָדם הראשונס פֿוס האָט קיינמאָל נישט געטראָטן.

די באָהאָפּאָליער ייִדן, וואָס האָבן אַ שם אויף דער וועלט פֿאַר ווערטלזאָגערס, דערציילן זיך אָן פֿון „ליידיקגייער“ מעלות מיט מעלות.

ערשטנס, האָט איר קיין מורא נישט, זאָגן זיי, פֿאַר פֿאַרשפּעטיקן. ווען איר זאָלט נישט קומען, כאַפּט איר אים. הײַנט וואָס איז ווערט, זאָגן זיי, דאָס, וואָס איר דאַרפֿט אײַך נישט שלאָגן פֿאַר איין אָרט? איר קאָנט אָפּפֿאָרן, זאָגן זיי, אַ גאַנצע שטרעקע איין מענטש אַליין, ליגן אויסגעצויגן ווי אַ שררה און אויסשלאָפֿן זיך אויף אַלע זײַטן.

דאָס איז לויטער אמת. שוין אַ וואָך דרייי אַז איך רייז אַרום מיטן דאָזיקן „ליידיקגייער“ אין יענעם ווינקל און שטיי אויף איין אָרט. עפּעס טאַקע נאָר ווי אַ מין כּישוף! נאָר מיינט נישט, אַז איך באַקלאָג מיך. אדרבא, איך בין זייער צופֿרידן. וואָרעם איך זע מיך דאָרט אָן אַזעלכע שיינע זאַכן און איך הער מיך אָן אַזויפֿיל מעשיות מיט געשיכטן, אַז איך ווייס נישט, ווען וועל איך זיי אַלע קאָנען אַרײַנשרייבן צו מיר אין ספר הזכרונות?

ערשטנס — די געשיכטע, וויאַזוי מע האָט געבויעט די דאָזיקע אײַזנבאַן. דאָס איז כדאי, מע זאָל דאָס באַשרייבן.

אַז ס'איז אָנגעקומען פֿון פּעטערבורג, אַז מע פֿירט דורך אין יענער געגנט אַ באַן (ווײַטע איז דעמלט געווען מיניסטער), האָבן ייִדן געזאָגט: ס'אַ ליגן. וואָס דאַרף טעפּליק, אָדער גאַלטע, אָדער הייסין, אַ באַן? זיי זענען טאַקע אַנדערש

נישט אויפגעצויגן געוואָרן נאָר אויף אייזנבאַנען?... אַזוי האָבן געטענהט די דאָרפּיקע יידן. און ווער שמועסט די באַהאָפּאָליער — די האָבן געשאָטן מיט גלייכווערטלעך, ווי זייער שטייגער איז, געמאַכט חוזק, געוויזן אויף דער האַנט: „ווען אַט דאָ וועט וואַקסן האָר".

שפּעטער, אַז ס'איז אַראָפּגעפאָרן אַן אינזשיניער און גענומען פּלאַנעווען און מעסטן פעלד, זענען יידן אַנטשוויגן געוואָרן, און די באַהאָפּאָליער וווערטלזאָגערס האָבן באַהאַלטן די הענט (זיי האָבן אַ מעלה, אַז מאָמער טרעפן זיי נישט, נעמען זיי זיך נישט צום האַרצן: „דער לוח זאָגן זיי, מאַכט זיך אויך אַמאָל, אַז ער טרעפט נישט"...). און דער עולם פון דער גאַנצער סביבה אַרום האָט זיך אַ לאָז געטאָן צום אינזשיניער מיט רעקאָמענדאַציעס און פּראָטעקציעס, מיט בריוו און מיט בקשות — ער זאָל זיי געבן אַרבעט. יידן בעבעך זוכן פּרנסה. טעפּליקער בערשעדער, הייסינער און באַהאָפּאָליער באַלעבאַטים האָבן געהערט דערציילן, אַז ביים בויען אַ באַן ווערט מען רייך. אַ סימן — פּאָליאַקאָוו...

יידן סוחרים — נישט נאָר די, וואָס האַנדלען מיט געהילץ אָדער מיט שטיינער, נאָר אפילו אַזעלכע, וואָס ווייסן נאָר ווייץ און קאָרן — האָבן זיך אויך אַ וואָרף געטאָן צו דער באַן. אַלע יידן זענען געוואָרן קאָנצעסיאָנערן, פּאָדראַטשיקעס, „סטראָאיטעלים פון אייזנבאַנען"... „אונדזערע פּאָליאַקאָווס" — אַזוי האָט מען זיי אַ נאָמען געגעבן אין באַהאָפּאָלי, און מע האָט שוין גענומען אויסרעכענען באַצייטנס, וויפל קאָנען זיי דערבײַ כאַפּן?...

בקיצור, ס'איז געוואָרן אין יענער געגנט, מע קאָן זאָגן, אַ בהלה, אַ מין באַן-פיבער, וואָס האָט נישט דורכגעלאָזט קיינעם. דער יצר-הרע פון געלט איז נעבעך גרויס, און ווער וויל עס נישט ווערן אַ פּאָליאַקאָוו אין איין שמע-ישראל?

דער געדראַנג מיט דער קאָנקורענץ פון די קאָנצעסיאָנערן, פּאָדראַטשיקעס און „באַן-סטראָאיטעלים" איז געוואָרן אַזוי שטאַרק, אַז מע האָט די אַרבעט, זאָגט מען, געמוזט אויסטיילן על פּי גורל. ווער עס האָט געהאַט גליק ביי גאָט און נושא-חן געווען אין די אויגן פונעם אינזשיניער, דער האָט געקריגן אַרבעט. און ווער עס האָט נישט געקריגן די אַרבעט, האָט זיך באַגנוגנט כאָטש מיט אַ שטיקל חלק ביי יענעם. און אַ שטיקל חלק האָט מען אים געמוזט אָפּטרעטן, וואָרעם אַז נישט, האָבן ער געגעבן אָנצוהערעניש, אַז ער ווייסט אויך, ווו „פּייטערבאַרג" ליגט און ווו די „פּראָווליעניע" געפינט זיך... און מען האָט פּאַרזעצט דעם ווייבס פּערל מיט די שבתדיקע קאַפּאָטעס און מען האָט זיך גענומען דורכפירן אַ באַן, און מען האָט געפּטרט ווו ווער עס האָט געהאַט ערגעץ אַ גראָשן, און מע האָט פּאַרזאָגט קינדס-קינדער, אַז צו אַ באַן טאָר מען זיך נישט צורירן.

פונדעסטוועגן, איינס צום אַנדערן געהערט זיך נישט אָן. יידן נעבעך זענען טאַקע געוואָרן בדיל הדל — נאָר זיי האָבן אויסגעפירט, זאָגן זיי, זייערס: אַ באַן

האָבן זיי טאַקע פּאַרט דורכגעפירט. און כאָטש אַפילו מע האָט זי אין באָהאָפּאָלי געקרויגט, ווי מיר ווייסן שוין, מיטן נאָמען „דער ליידיקגייער", פונדעסטוועגן קאָגען זיי זיך פון אים נישט אָפּלויבן, און זיי דערציילן זיך אָן אויף אים חידושים, נסים ונפלאות.

למשל, זיי באַרימען זיך, אַז זינט דער „ליידיקגייער" איז אַ ל י י ד י ק ג י י ע ר, האָט זיך נאָך נישט געטראָפן מיט אים קיין אומגליק, ווי עס טרעפט זיך, אַשטייגער, מיט אַנדערע באַנען. וואָס איז דער שכל? דער שכל, זאָגן זיי, איז אַ פּראָסטער שכל: ווער עס גייט פּאַוואָלי, דער פאַלט נישט... און דער „ליידיקגייער" גייט טאַקע פּאַוואָלי. שוין אַ ביסל צו פּאַוואָלי. די באָהאָפּאָליער חכמים, וואָס האָבן ליב יעדע זאַך מגזם זיין, דערציילן אַ מעשה, וואָס האָט זיך געטראָפן מיט זייערן טאַקע אַ באָהאָפּאָליער באַלעבאָס. אַ באָהאָפּאָליער באַלעבאָס, זאָגן זיי, איז אַרויסגעפאָרן מיטן „ליידיקגייער" פון באָהאָפּאָלי צו זיינעם אַ מחותן קיין כאַשטשעוואַטע אויף אַ ברית, איז ער אָנגעקומען צו דער בר־מצווה.

און נאָך אַ מעשה דערציילן זיי פון אַ בערשעדער מיידל מיט אַ געמיראָוועטער בחור, וואָס האָבן זיך געלאָזט צונויפפאָרן אויף אַ מיטלפּונקט אָנקוקן זיך. איז ביז מען איז זיך צונויפגעפאָרן, איז דער בחור געוואָרן גרוי ווי אַ טויב און דאָס מיידל האָט שוין נישט געהאַט איין צאָן אין מויל. און איבער דעם איז זיך צעגאַנגען דער שידוך.

ווייסט איר אָבער, וואָס איך וועל אייך זאָגן? איך האָב נישט ליב די באָהאָפּאָליער ווערטלזאָגערס און האָב פיינט זייערע גוזמות. ביי מיר, אַז איך באַשרייב אַ זאַך, איז נאָר דאָס, וואָס איך זע מיט מיינע אויגן, אָדער, וויניקסטנס, וואָס איך הער פון סאָלידע מענטשן, פון סוחרים.

צום ביישפּיל, איך האָב אַליין געהערט פון אַ הייסינער סוחר, אַז ערשט פאַר עטלעכע יאָרן, אום הושענא־רבה, האָט זיך געטראָפן ביי זיי מיטן „ליידיקגייער" איין אומגליק, מע קאָן זאָגן, אַ קאַטאַסטראָפע, וואָס האָט אַרויסגערופן אַ פּאַניקע אויף דער גאַנצער ליניע און אויפגערודערט דאָרטן דאָס גאַנצע ווינקל. די קאַטאַסטראָפע איז געקומען דורך אַ יידן מיט, להבדיל, אַ גלח. איך גיב זי אייך איבער דאָ באַלד אין אַ באַזונדער געשיכטע מיטן זעלבן לשון, ווי איך האָב זי געהערט פונעם הייסינער סוחר. איך האָב ליב איבערגעבן דאָס, וואָס איך הער פון יענעם. אַז איר וועט דאָס לייענען, וועט איר אַליין זען, אַז די געשיכטע איז איין אמתע געשיכטע.

געשיכטע נומער אכט

דער נס פון הושענא־רבה

געשריבן אין יאָר 1909

דער נס פון הושענא־רבה

„דער נס פון הושענא־רבה — אַזוי האָט מען אַ נאָמען געגעבן ביי אונדז די באַן־קאַטאַסטראָפע, וואָס האָט זיך געטראָפן פונקט אום הושענא־רבה נ אָ כ ן ק ו י ט ל. און געטראָפן האָט זיך די געשיכטע, לאָז זיך אייך דאַכטן, טאַקע ביי אונדז אין הייסין. דאָס הייסט, ניט אין הייסין גופא, נאָר אַ פּאָר סטאַנציעס פאַר הייסין. סאָבאָליווקע הייסט די סטאַנציע"...

מיט אַזאַ לשון האָט מיר אַ הייסינער סוחר, ווייזט אויס, אַ לייטישער מענטש, גענומען ברייטלעך צו דערציילן, וואָס פאַר אַ קאַטאַסטראָפע עס האָט זיך געטראָפן ביי זיי מיט דער שמאָלער באַן, וואָס מע רופט זי דאָרטן „ד ע ר ל יי־ ד י ק ג יי ע ר" (איך האָב אייך אים באַשריבן שוין פריער, אין דעם אַריינפאָר). און מחמת דער הייסינער סוחר האָט מיר דערציילט די ראָזיקע געשיכטע טאַקע פאָרנדיק מיטן „ליידיקגייער", וואָס האָט צייט, און געווען זענען מיר מיט אים אין וואַגאָן סך הכל צוויי פּאַסאַזשירן, האָט ער זיך צעשפּילעט, צעלייגט, ווי ביים טאַטן אין ווייַנגאָרטן, און גערעדט פערלדיק, געטאָקטע ווערטער, געגלעט זיך בעת־מעשה דאָס בייכל, צוגעשמייכלט און שטאַרק הנאה געהאַט פון זיין אייגע־נער געשיכטע.

— איר פאָרט דאָך שוין מיט אונדזער ליידיקגייער, ברוך השם, די אַנדערע וואָך. ווייסט איר דאָך מן הסתם די טבע זיינע? ער האָט אייך אַ טבע, אַז ער קומט אויף אַ סטאַנציע און שטעלט זיך אַוועק, פאַרגעסט ער דעם זיי־געזונט. דאָס הייסט, אייגנטלעך, לויט „ראָספּיסאַניע", טאָר ער ניט שטיין מער וויפל ס'איז אים אָנגעצייכנט. למשל, אויף דער סטאַנציע זאַטקעוויץ איז אויסגערעכנט, אַז ער דאַרף שטיין פּונקט אַ שעה מיט אַכט און פופציק מינוט, אָדער אויף דער סטאַנציע סאָבאָליווקע, וואָס איך דערצייל אייך, — דאָרט טאָר ער מער אַ רגע ניט שטיין ווי איין שעה מיט צוויי און דרייסיק מינוט. נאָר די מכות זאָל זיך אים זעצן, וואָס ער שטייט סיי אין זאַטקעוויץ, סיי אין סאָבאָליווקע מער ווי צוויי, און אַמאָל — מער ווי דריי שעה. עס ווענדט זיך אין דעם, וויפל צייט עס

נעמען ביי אים צו די „מאַניעווורעס“. און וואָס ביי אונדזער „ליידיקגייער“ ווערט אָנגערופן „מאַניעווורעס“ — דאַרף איך דאָך אייך נישט דערציילן. מע שפּאַנט אויס דעם לאָקאָמאָטיוו, און די „בריגאַדע“, דער קאָנדוקטאָר מיטן מאַשיניסט מיטן קאָטשעגאַר, זעצן זיך אַוועק איינעם מיטן נאַטשאַלניק סטאַנציע, מיטן זשאַנדאַרם און מיטן טעלעגראַפיסט טרינקען ביר, אַ פלעשל נאָך אַ פלעשל.

וואָס טוט, למשל, דער עולם, די פּאַסאַזשירן הייסט עס, בעת „מאַניעווורעס“? איר האָט דאָך שוין געזען, וואָס מע טוט: מע נודעט זיך, מע ווערט שיר נישט משוגע. ווער עס גענעצט, ווער עס פאַרשלאָגט זיך אין אַ ווינקל און כאַפּט אַ דרימל, און ווער עס שפּאַצירט זיך אַרום אויף דער „פּלאַצפאָרמע“, די הענט פאַרלייגט, און זינגט זיך שטילערהייט אַ לידל.

דאַרף זיך טרעפן אַ מעשה אין סאָבאָליווקע בעת „מאַניעווורעס“. שטייט זיך אַזוי איינמאָל הושענא־רבה אינדערפרי ביים אָפּגעשפּאַנטן לאָקאָמאָטיוו, די הענט פאַרלייגט, איינער אַ מענטש, דווקא נישט קיין פּאַסאַזשיר, נאָר אַזוי אַ ייִד, לאָז זיך אייך דאַכטן, טאַקע אַ סאָבאָליווקער באַלעבאָס, אַ ציקאַווער ייִד, און קוקט. וואָס טוט דאָ, למשל, אַ סאָבאָליווקער באַלעבאָס? גאָרנישט. הושענא־רבה האָט זיך אַ סאָבאָליווקער באַלעבאָס גאַנץ פיין אָפּגעדאַוונט, אָפּגעשלאָגן הושענות, אַוועק אַהיים און אָפּגעגעסן. אויפן האַרצן איז האַלב יום־טובדיק, האַלב וואָכעדיק. דאָס קוויטל האָט מען אים דאָרטן סייווי־סיי אונטערגעשריבן, און קיין אַרבעט אין דער היים איז נישטאָ, ערב יום טוב, האָט ער גענומען דאָס שטעקל און זיך אַרויסגעגאַנגען אַ ביסל אויפן וואָקזאַל „ווסטרעטשייען דעם פּאָיעזד“.

„ווסטרעטשייען דעם פּאָיעזד“, דאַרפט איר וויסן, איז ביי אונדז אַ מנהג אומעטום אין אונדזער געגנט. קומט די צייט פון „פּאָיעזד“, טראָגט דאָס אייך אַוועק אויפן וואָקזאַל, טאָמער וועט מען עמעצן זען. וואָס זען? וועמען זען? אַ טעפּליקער ייִדן? איין אָבאָדיווקער ייִדענע? אַ גאָלאָוואָניעווסקער גלח? יידישע גליקן! נאָר גאָרנישט, מע גייט. און אַגב איז נאָך אין יענער צייט די באַן געווען אַ נייעס, מע האָט אונדז נאָר וואָס געהאַט דורכגעפירט דעם „ליידיקגייער“, און ס'איז נאָך געווען וואָס צו זען און וואָס צו הערן. נאָר וויאַזוי די מעשה איז דאָרט געווען, צי אַזוי, צי אַזוי, — ביים אָפּשפּאַנען דעם לאָקאָמאָטיוו איז זיך הושענא־רבה אין דער פרי, נאָכן קוויטל, ווי איך דערצייל אייך, געשטאַנען האַלב יום־טובדיק, האַלב וואָכעדיק, אַ סאָבאָליווקער באַלעבאָס מיט אַ שטעקל און געקוקט.

אם כן, איז וואָס? דאַכט זיך מיר, אַז אַ סאָבאָליווקער באַלעבאָס שטייט און קוקט אויף איין אָפּגעשפּאַנטן לאָקאָמאָטיוו — וועמענס עסק איז דאָס? זאָל ער זיך שטיין געזונטערהייט. ניין. באַדאַרף זיך טרעפן מסתמא אַזוי, אַז צווישן די איבעריקע פּאַסאַזשירן געפינט זיך אַ גלח, לאָז זיך אייך דאַכטן, טאַקע אַ גאָלאָוואָניעווסקער גלח, פון גאָלאָוואָניעווסק, הייסט עס, אַ שטעטל נישט ווייט פון היי־

סין. נישטאָ וואָס צו טאָן, שפּאַצירט זיך דער גלח אויך אויף דער זעלבער „פּלאַצפּאָרמע“, אויך פאַרלייגט די הענט, און שטעלט זיך אָפּ אויך ביים אָפּגעשפּאַנטן לאָקאָמאָטיוו. רופט זיך אָן דער גלח צום יידן: „הער נאָר, יודקאָ! וואָס האָסטו דאָ דערזען?“ ענטפערט אים דער ייד ביי זיך: „וואָס עפּעס יודקאָ? איך הייס נישט יודקאָ, איך הייס בערקאָ“. מאַכט צו אים דער גלח: „לאָז זיין בערקאָ. וואָס קוקסטו דאָ, אַשטייגער, בערקאָ?“ ענטפערט אים דער ייד און לאָזט נישט אַראָפּ קיין אויג פון לאָקאָמאָטיוו: „איך שטיי און באַטראַכט גאָטס וווּנדער, וויאַזוי איבער אַ נאַרישקייט, איבער איין דריי, וואָס מע טוט אַ דריי איין שרייפל אַהער, דאָס אַנדערע שרייפל אַהין — הייבט אָן גיין אַזאַ גוואַלדיקע מאַשין!“ מאַכט צו אים ווידער דער גלח: „פון וואַנען ווייסטו, אַז מע טוט אַ דריי איין שרייפל אַהער און דאָס אַנדערע אַהין, הייבט אָן גיין די מאַשין?“ ענטפערט אים דער ייד: „איך זאָל נישט וויסן, וואָס זשע וואָלט איך געזאָגט?“ מאַכט צו אים דער גלח: „קוגל ווייסטו וויאַזוי מען עסט, אָט וואָס דו ווייסט!“ פאַרדריסט דאָס שוין דעם יידן (סאָבאָליווקער יידן האָבן אין זיך אַמביציע), און ער רופט זיך אָן צום גלח: „אַנו, פּאָטערל, אפשר וואָלסטו זיך מטריח זיין אויף אַ ווײַלע מיט מיר אויפן לאָקאָמאָטיוו, וואָלט איך דיר געבן צו פאַרשטיין דעם שכל, פאַרוואָס אַ לאָקאָמאָטיוו גייט און פאַרוואָס ער שטייט?“ דאָ האָט שוין דעם גלח דערלאַנגט אַ בראָט נישט אויף קאַטאָווועס: וואָס הייסט? אָט דאָס יידל וועט אים געבן צו פאַרשטיין דעם שכל, פאַרוואָס אַ לאָקאָמאָטיוו גייט און פאַרוואָס ער שטייט?!... און ער מאַכט צו אים מיט האַרץ: „קריך, הערשקאָ, אויפן לאָקאָמאָטיוו!“ זאָגט צו אים דער ייד ווידעראַמאָל: „איך הייס נישט הערשקאָ, איך הייס בערקאָ“. מאַכט צו אים דער גלח: „לאָז זיין בערקאָ. קריך בערקאָ!“ מאַכט צו אים דער ייד: „וואָס הייסט עפּעס קריך? פאַרוואָס זאָל איך קריכן? קריך דו, פּאָטערל, פריער!“ מאַכט צו אים דער גלח מיט גאַל: „דו לערנסט דאָך מיך, נישט איך דיך, דאַרפסטו פריער קריכן“. בקיצור, אַ וואָרט פאַר אַ וואָרט — מען איז, לאָז זיך אייך דאַכטן, אַרויפגעקראָכן ביידע אויפן לאָקאָמאָטיוו, און דער סאָבאָליווקער ייד האָט זיך גענומען לערנען מיטן גלח „הלכות מאַשינע“, גענעבן פאַוואָלינקע אַ דריי איין קראַן אַהער, דעם אַנדערן אַהין, און איידער זיי האָבן געקאָנט אַרויסלאָזן אַ וואָרט פונעם מויל, האָבן זיי מיט שרעק דערזען, אַז דער לאָקאָמאָטיוו האָט גערירט פונעם אָרט און — פּאַשאָל!

„אַצינד איז, דאַכט זיך, די בעסטע צייט איבערלאָזן דעם יידן מיטן גלח אויפן אָפּגעשפּאַנטן לאָקאָמאָטיוו, לאָזן זיי זיך פאָרן געזונטערהייט, און מיר וועלן זיך דערווייל פאַרנעמען מיט דעם נפש: ווער איז דאָס געווען אָט דער סאָבאָליווקער ייד, וואָס האָט געהאַט אין זיך אַזאַ שטאַרקייט און האָט זיך איינגעשטעלט אַרויפצוקריכן מיט אַ גלח אויף איין אָפּגעשפּאַנטן לאָקאָמאָטיוו?

בערל עסיקמאַכער — אַזוי, לאָז זיך אײַך דאַכטן, הײסט דער סאָבאָליװקער ייִד, װאָס איך דערצײל אײַך. פאַרװאָס רופט מען אים עסיקמאַכער? װײל ער פאַרנעמט זיך דערמיט, װאָס ער מאַכט עסיק, דעם בעסטן עסיק אין אונדזער װינקל. די מלאכה האָט ער, אײגנטלעך, בירושה פון זײַן טאַטן. נאָר ער האָט צוגעקלערט — אַזוי זאָגט בערל אַלײן — אַזאַ מין מאַשינע, װאָס גיט אַרױס דעם בעסטן עסענץ. ער זאָל האָבן צײַט, זאָגט ער, װאָלט ער געקאָנט באַשטאַטן מיט עסיק דרײַ גובערניעס. נאָר װאָס דען? עס טוט זיך אים נישט נײטיק, זאָגט ער, ער איז נישט קײן אָץ להעשיר. אָט אַזאַ מין מענטש איז אונדזער עסיקמאַכער. אין ערגעץ נישט געלערנט זיך — און קאָן װאָס פאַר אײן אײדעלע מלאָכה איר װילט, און האָט אַ ידיעה אין אַלערלײ מאַשינעס. פון װאַנען קומט דאָס צו אים? דאַרף מען פאַרשטײן על־פי שכל, אַז עסיק מאַכן האָט אַ שײכות, זאָגט ער, מיט טרײַבן בראָנפן, און טרײַבן בראָנפן קער זיך אָן מיט לשון „זאַװאָד“, און אַ זאַװאָד, זאָגט ער, האָט דאָך אין זיך כמעט די אײגענע מאַשינעריע, װאָס אַ באַן; אַ זאַװאָד, זאָגט ער, פײַפט, און אַ באַן פײַפט — װאָס איז די נפקא־מינה? דער עיקר — אַזוי זאָגט בערל אַלײן און מאַכט בעת־מעשה מיט די הענט — דער עיקר איז נאָר דער כוח, װאָס נעמט זיך פונעם הײצן, זאָגט ער. פונעם הײצן, װאָס מען הײצט, װאַרעמט זיך אָן דער קעסל, זאָגט ער, און דאָס װאַסער הײבט אָן קאָכן, שטופט דאָס, זאָגט ער, דעם באַל און עס דרײען זיך די רעדער, זאָגט ער, אױף װאָס פאַר אַ זײַט איר װילט: װילט איר, זאָגט ער, ס'זאָל גײן רעכטס — טוט אַ דרײ דעם רעגוליאַטאָר רעכטס, װילט איר לינקס — דרײט, זאָגט ער, דעם רעגוליאַטאָר לינקס. ס'איז, זאָגט ער, אַזױ פשוט, װאָס פשוטער קאָן שױן גאָר נישט זײַן... אַצינד, אַז איך האָב אײַך אַ ביסל באַקאַנט געמאַכט מיט דעם סאָבאָליװקער ייִדן, איז אײַך שױן פאַרענטפערט, מײַן איך, אַ סך קשיות, און מיר קאָנען זיך אומקערן צו דער קאַטאַסטראָפע.

„דאַרף איך אײַך נאָך דערצײלן, װאָס פאַר אַ פּחד און װאָס פאַר אַ טומל ס'איז געװאָרן צװישן די פּאַסאַזשירן אין סאָבאָליװקע אױף דער סטאַנציע, אַז מע האָט דערזען דעם אָפּגעשפּאַנטן לאָקאָמאָטיװ גײן אײנעם אַלײן, מע װײסט נישט מיט װאָס פאַר אַ כוח? איך מײן, אַז דאָס דאַרפט איר שױן אַלײן פאַרשטײן. הײנט די מהומה, װאָס איז געקומען אױף דער „בריגאַדע“? תחילת האָט זיך אפילו די „בריגאַדע“ לאָז זיך אײַך דאַכטן, געלאָזט לױפן נאָכן לאָקאָמאָטיװ, געװאָלט, אַפּנים, אים כאַפּן פון הינטן. מע האָט אָבער גיך אַרױסגעזען, אַז די מי איז אומזיסט. עפּעס טאַקע נאָר װי אױף צולהכעיס, האָט זיך דער לאָקאָמאָטיװ איצטיקס מאָל געלאָזט לױפן און איז געפלױגן משוגענערװײז. זינט דער „לײדיקגײער“ האָט אָנגעהױבן צו גײן אין אונדזערע מקומות, האָט זיך נאָך קײנמאָל נישט געטראָפן, אַז דער לאָקאָמאָטיװ זאָל אַזױ גיך לױפן. האָט זיך די „ברי־

גאַדע" נעבעך געמוזט אומקערן צוריק מיט ליידיקע הענט און איניינעם מיטן זשאַנדאַרם און מיטן נאטשאלניק האָט מען געמאכט א פּראָטאָקאָל און נאָכדעם האָט מען צעשיקט דעפּעשן איבער דער גאַנצער ליניע: „אוועק א לאָקאָמאָטיוו איינער אליין. נעמט מיטלען. טעלעגראפירט".

„וואָס פאַר אַ פּאַניקע די דאָזיקע דעפּעש האָט אַרויסגערופן אויף דער גאַנצער ליניע — איז גרינג זיך פאָרצושטעלן. ערשטנס, האָט מען נישט פאַרשטאַנען די דעפּעש. וואָס איז דער פּשט: „אוועק א לאָקאָמאָטיוו איינער אליין"? ווי גייט דאָס אליין א לאָקאָמאָטיוו? און, צווייטנס, וואָס באַדייטן די ווערטער: „נעמט מיטלען"? וואָס פאַר א מיטלען קאָן מען נעמען אחוץ דעפּעשן? און עס האָבן אָנגעהויבן פליען דעפּעשן איבער דער גאַנצער ליניע. דער טעלעגראַף האָט געאַרבעט מיט רוחות. אַלע סטאַנציעס האָבן זיך איבערגערעדט צווישן זיך, און די שרעקלעכע ידיעה האָט זיך גיך פאַרשפּרייט, לאָז זיך אייך דאכטן, אין אלע שטעט און שטעטלעך ארום און ארום, און ס'איז געוואָרן, וואָס זאָל איך אייך זאָגן, חושך ואפלה! ביי אונדז אין הייסין, למשל, האָט מען שוין אפילו דערציילט, וויפל נפשות עס זענען געהרגעט געוואָרן. נעבעך באַשערט מענטשן אזא שרעקלעכן טויט! און ווען? פונקט הושענא=רבה נאָכן קוויטל! אפנים, ס'איז שוין אזוי געווען אָנגעצייכנט פון אויבן...

אזוי האָט מען געשמועסט ביי אונדז אין הייסין און אין אלע ערטער ארום הייסין, און ס'איז גאָרנישט צו באַשרייבן, די יסורים מיטן עגמת=נפש, וואָס מיר אלע זענען דערפון אויסגעשטאַנען. נאָר ווי קומט עס צו די יסורים מיטן עגמת=נפש פון די פּאַסאַזשירן נעבעך, וואָס זענען געבליבן אין סאָבאָליווקע אויף דער סטאַנציע כצאן בלי רועה, אינמיטן דער נסיעה אָן א לאָקאָמאָטיוו! סטייטש, וואָס וועלן זיי טאָן? ס'איז הושענא=רבה, ערב=יום=טוב, וווהין גייט מען? סיידן סוכות האלטן דאָ אין שטעטל? א פאַרשעמטער סוכות!... און די פּאַסאַזשירן האָבן זיך צונויפגעשלאָגן אלע אין איין ווינקעלע און האָבן גענומען איבעררעדן וועגן זייער אייגענער לאַגע און וועגן דער לאַגע פונעם „בורח" (אַזוי האָבן זיי א נאָמען געגעבן דעם אנטלאָפענעם לאָקאָמאָטיוו). מי יודע, וואָס מיט א שלימזל קאָן זיך טרעפן? א ווערטעלע אויסצורעדן — עס פליט איבער דער ליניע אזא מאַשין איינע אליין? עס איז דאָך לא ימלט, אז דער „בורח" זאָל זיך נישט באַגעגענען ערגעץ אינמיטן וועג מיטן „ליידיקגייער", וואָס גייט אים אנטקעגן פון הייסין איבער זאַטקעוויץ קיין סאָבאָליווקע. וואָס וועט זיין מיט יענע פּאַסאַזשירן נעבעך? — און דער כוח=הדמיון האָט זיי שוין געמאָלט א צוזאמענשטויס, א מוראדיקע קאטאסטראָפע מיט אלע פּיטשעווקעס פון א באַן=קאַטאַסטראָפע. זיי האָבן געזען פאַר זיך באַשיינפערלעך דאָס גאַנצע אומגליק: איבערגעקערטע וואַגאָנעס, צעפאַלענע רעדער, מענטשישע קעפּ, צעבראָכענע פיס, אָפּגעריסענע הענט

און צעטראָטענע טשעמאָדאַנעס, מיט בלוט באַשפּריצט!... פּלוצים — א דעפּעש! אָנגעקומען א דעפּעש פון זאטקעוויץ. וואָס שטייט אין דעפּעש? אין דעפּעש שטייט: „די רגע דורכגעפלויגן מיט א שרעקלעכער גיכקייט פארביי זאטקעוויץ א לאָקאָמאָטיוו מיט צוויי פאסאזשירן. איינער זעט אויס א ייִד, דער צווייטער א גלח. ביידע האָבן געמאכט מיט די הענט — מע ווייסט נישט וואָס. דער לאָקאָמאָטיוו איז אוועק קיין הייסין“.

„אָט דאָ איז ערשט געוואָרן א חתונה: וואָס הייסט דאָס? א ייִד מיט א גלח אויפן אנטלאָפענעם לאָקאָמאָטיוו? וווהין זענען זיי דאָס אנטלאָפן? און צוליב וואָס? און ווער קאָן זיין דער ייִד?... אהין-אהער, איינער פונעם אנדערן — מע האָט זיך דערוווסט, אז דער ייִד איז טאקע א סאָבאָליווקער ייִד. ווער? איר קענט אים? א שאלה א ביסל! בערל עסיקמאכער פון סאָבאָליווקע! פון וואַנען ווייסט מען דאָס, אז ס'איז ער? מע ווייסט! סאָבאָליווקער ייִדן שווערן, אז זיי האָבן פונדערווייטן אליין געזען אים שטיין מיט א גלח ביים אָפּגעשפּאנטן לאָקאָמאָטיוו און מאַכן מיט די הענט... וואָס טוט זיך דאָ? וואָס האָט אַ ייִד איין עסיקמאַכער צו שטיין מיט א גלח ביים אָפּגעשפּאנטן לאָקאָמאָטיוו און מאכן מיט די הענט?!... מע האָט אזוי לאנג גערעדט און געפּילדערט, ביז די מעשה איז דערגאנגען, לאָז זיך אייך דאכטן, אין שטעטל אריין, אין סאָבאָליווקע הייסט עס, און כאָטש דאָס שטעטל איז נישט אזוי שטארק ווייט פון סטאנציע, נאָר ביז די מעשה איז אָנגעקומען פון איינעם צום אנדערן קיין סאָבאָליווקע, האָט זי באקומען אלע מינוט איין אנדער געשטאלט, איטלעכער באזונדער האָט צוגעלייגט זיינס, און ביז ס'איז דערגאנגען צו בערלען אהיים, האָט די מעשה מיטן גלח באקומען אזא ווילדן פּנים, אז בערלס ווייב איז נעבעך געפאלן חלשות אפשר צען מאָל, מע האָט געמוזט ברענגען דעם דאָקטאָר... און עס האָט זיך א שאָט געטאָן אויף דער סטאנציע ייִדן פון סאָבאָליווקע, לאָז זיך אייך דאכטן, אזוי ווי שטערן אין הימל, און ס'איז געוואָרן אזא גוואלד, אז דער נאטשאלניק סטאנציע האָט געמוזט געבן דעם זשאנדארם א „ראספּאָראזשעניע“, ער זאָל אָפּרייניקן די סטאנציע פון סאָבאָליווקער ייִדן... און וויבאלד אזוי, וואָס זשע האָבן מיר דאָ צו טון? אפשר וואָלטן מיר בעסער גיין א קוק טאָן, וואָס טוט זיך מיט אונדזער ייִדן און מיטן גלח, להבדיל, אויפן „בורח“, איך מיין, אויפן אנטלאָפענעם לאָקאָמאָטיוו?

עס איז אָבער גאָרנישט גרינג צו זאָגן, — א קוק טאָן, וואָס טוט זיך אויפן אנטלאָפענעם לאָקאָמאָטיוו! ווער קאָן דאָס וויסן, וואָס דאָרט האָט זיך אָפּגעטאָן? מיר מוזן גלויבן דעם סאָבאָליווקער עסיקמאכער אויף נאמנות. ער דערציילט זיך אָן פון דער נסיעה אַזעלכע חידושים, וואָס ווען אַפילו, לאָמיר זאָגן, אַז ס'איז נאָר

האלב אמת, איז דאָס אויך גאַנץ געגוג. און אויף וויפל איך קען אָט דעם עסיק־מאכער פון סאָבאָליוועק, איז ער, דאכט זיך, נישט אזא מענטש, וואָס זאָל ליב האָבן מגזם זיין.

די ערשטע צייט, אז דער לאָקאָמאָטיוו איז אוועק, — אזוי דערציילט בערל עסיקמאכער, — געדענקט ער כמעט גאָרנישט, וואָס מיט אים האָט זיך געטאָן, נישט אזוי מחמת דער שרעק, ווי איבער דעם, וואָס ער האָט נישט געקאָנט פאַר־שטיין, זאָגט ער, פארוואָס דער לאָקאָמאָטיוו וויל אים נישט פאָלגן. על־פי שכל, זאָגט ער, האָט דער לאָקאָמאָטיוו ביים צווייטן דריי פונעם רעגוליאַטאָר באַלד באַדארפט בלייבן שטיין. צום סוף האָט ער גאָר אָנגעהויבן גיין נאָך גיכער, ווי פריער. עפעס גאָר ווי צען טויזנט רוחות וואָלטן אים אונטערגעשטופט פון הינטן. ער איז געלאָפן, זאָגט בערל, מיט אזא גיכקייט, אז די שטעקנס פונעם טעלעגראַף האָבן אים, ווי פליגן, געשעמערירט אין די אויגן, און עס האָט זיך אים פארדרייט דער קאָפּ און די פים האָבן זיך אים אונטערגעהאקט... שפעטער א ביסל, אז ער איז, זאָגט ער, געקומען צוריק צו זיין פארשטאַנד, האָט ער זיך דערמאָנט, אז א לאָקאָמאָטיוו האָט א טאָרמאָז, א פארהאַלטער, אויף צו פארהאַלטן אים ווען מען וויל. פאראן — גיט בערל עסיקמאכער צו פארשטיין מיט די הענט — א האַנט־טאָרמאָז און פאראן א לופט־טאָרמאָז, אזא מין רעדל, וואָס אז מע טוט דאָס א רעכטן דריי, טוט דאָס א קוועטש דעם הייבל, דעם ריטשאַג הייסט דאָס, און די רעדער הערן אויף צו דרייען זיך פון זיך אליין. ער געדענקט גאָרנישט, זאָגט ער, וויאזוי אזא זאַך האָט געקאָנט ארויספליען אים פונעם קאָפּ? און ער טוט זיך א לאָז צום רעדל און וויל עס געבן, זאָגט ער, א דריי אין דער רעכטער זייט — אז מע כאפט אים נישט אָן פאר א האַנט: „סטאָפּ!" — ווער איז? לאָז זיך אייך דאכטן, דער גלח, טויט ווי די וואַנט, קוים וואָס ער רעדט. „וואָס ווילסטו טאָן?" — פרעגט אים דער גלח מיט ציטערניש. „גאָרנישט, איך וויל, זאָגט אים בערל, אָפּשטעלן די מאַשינע"... „זאָל דיך גאָט היטן, זאָגט צו אים דער גלח, זאָלסט זיך מיר מער נישט צורירן צו דער מאַשינע! וואָרעם פאָלגסטו מיך נישט, נעם איך דיך פארן קאָלנער און טו דיך א וואָרף אראָפּ פון לאָקאָמאָטיוו אזוי, אז דו וועסט ביי מיר פארגעסן, אז דו האָסט אמאָל געהייסן „מאָשקאָ!"... „נישט מאָשקאָ, איך הייס בערקאָ" — זאָגט צו אים בערל און וויל אים געבן צו פאַר־שטיין דעם שכל פונעם רעדל, וואָס מע רופט דאָס טאָרמאָז. לאָזט ער זיך נישט רעדן — א ביטערער גלח! „גענוג שוין צו דרייען, טענהט דער גלח, האָסט שוין אזוי אויך גענוג געדרייט און אָנגעדרייט, פארדרייען זאָל עס דיך, דו פארשאָל־טענער מענטש! בעסער וואָלסטו זיך געבראָכן האלדז־און־נאַקן, איידער דו האָסט זיך גענומען אויף מיין לעבן!... רופט זיך אָן צו אים בערל: „מיינסט אפשר, פאָ־טערל, אז מיין לעבן איז ביי מיר נישט אזוי טייער, ווי ביי דיר דיין לעבן?" „דיין

לעבן? — מאַכט צו אים דער גלח מיט גאַל. — וואָס פאַר אַ ווערט האָט א הינטיש לעבן?“... פאַרדריסט דאָס שוין בערלען נישט אויף קאַטאָוועס און ער גיט אַוועק, זאָגט ער, דעם גלח א פּאָרציע, אז ער וועט דאָס האָבן צו געדענקען. „ערשטנס, זאָגט אים בערל, איז אויף א הונט אויך א רחמנות, נאָך אונדזער דין טאָר מען אפילו, זאָגט ער, א הונט אויך נישט אָנרירן: ס'איז א צער-בעלי-חיים. והשגית, פרעגט אים בערל אַ קשיא: מיט וואָס איז מיין לעבן, למשל, ערגער ביים רבונו-של-עולם פון איין אנדערנס לעבן? קומען מיר דען נישט ארויס, זאָגט ער, אלע פון איין יחוס, פון אדם הראשונען? און גייען מיר דען נישט אלע אין איין אָרט, אין דער ערד אריין?... איז נומער צוויי. און נאָך א זאך, זאָגט צו אים בערל: נא זע, פּאַטערל, דעם חילוק, זאָגט ער, פון מיר ביז דיר. איך טו, וואָס איך קאָן, דער לאָקאָמאָטיוו זאָל זיך אָפּשטעלן — הייסט דאָס, אז איך זאָרג פאַר אונדז ביידן; און דו, זאָגט ער, ביסט אזוי אויפגעטראָגן, אז דו ביסט קאַפּאַבל מיך געמען און אראָפּוואַרפן פונעם לאָקאָמאָטיוו, דאָס הייסט — הרגענען א מענטשן!“... און נאָך א סך אזעלכע שיינע ווערטער האָט ער אין אים אריינגעיעצט, אינעם גלח הייסט עס, געזאָגט מוסר און דערציילט אזעלכע משלים, זאָגט ער, אז דער גלח האָט שיר דעם שלאַק באקומען. און אָט אזוי רעדנדיק, האָבן זיי דערזען, זאָגט ער, פאַר זיך די סטאַנציע זאַטקעוויץ מיטן נאטשאלניק סטאַנציע, מיטן זשאַנדאַרם. האָבן זיי ביידע גענומען, ער און דער גלח, להבדיל, מאַכן צו זיי מיט די הענט, נאָר קיינער האָט זיי, אפּנים, נישט פאַרשטאַנען, וואָס זיי מיינען, און זיי האָבן געבעך געמוזט, זאָגט ער, פאָרן ווייטער, קיין הייסין הייסט עס. פאָרנדיק ווייטער, איז שוין דער גלח, זאָגט ער, געוואָרן א סך ווייכער. נאָר צורירן זיך צו די מאַשינעס האָט ער אים נישט געלאָזט. ער האָט אים נאָר א זאָג געטאָן, דער גלח הייסט עס: „זאָג מיר, לייבקאָ, וואָס איך וועל דיך פרעגן?“ זאָגט אים בערל: „איך הייס נישט לייבקאָ, איך הייס בערקאָ“. זאָגט אים דער גלח: „לאָז זיין בערקאָ. זאָג מיר נאָר, בערקאָ, וואָלסט, למשל, א בעלן געווען געבן א שפּרונג אראָפּ מיט מיר אינײנעם פונעם לאָקאָמאָטיוו אויף דער ערד?“... פרעגט אים בערל: „בכדי וואָס? מיר זאָלן חלילה דערהרגעט ווערן אויף טויט?“ מאַכט צו אים דער גלח: „סײַװיסײַ וועלן מיר געהרגעט ווערן אויף טויט“. רופט זיך אָפּ צו אים בערל: „פון וואַנען איז געדרונגען? ס'איז גאָר קיין ראיה נישט. אז גאָט וויל — אוי-אוי-אוי, וואָס ער קאָן טון!“... מאַכט צו אים דער גלח: „דהיינו?“ רופט זיך אָן צו אים בערל: „איך וועל דיר זאָגן, זאָגט ער, פּאַטערל! ביי אונדז ייִדן איז היינט, זאָגט ער, א טאָג, וואָס ער הייסט הושענא-רבה. אין דעם דאָזיקן טאָג, זאָגט ער, ווערט אין הימל אָנגעחתמעט יעדן מענטשן און יעדן באַשעפעניש אויף דער וועלט, צי ער זאָל לעבן, צי ער זאָל שטאַרבן; און אויב שטאַרבן — איז מיט וואָס פאַר א טויט זאָל ער שטאַרבן. איז ממה-נפשך, זאָגט

ער: האָט מיר גאָט אָנגעצייכנט, איך זאָל שטאַרבן, איז דאָך אַ פּאַרפאַלענע זאַך; וואָס איז מיר די נפקא־מינה, צי איך וועל געהרגעט ווערן פון אַ שפּרונג, צי פון אַ לאָקאָמאָטיוו, צי פון אַ דונער? און גלאַט אַזוי, זאָגט אים ווייטער בערל, גייענדיק אויפן גלייכן וועג, קען איך מיך נישט אויסגליטשן און שטאַרבן, אַז דער אייבערשטער וויל גאָר? אַלא וואָס דען? עס איז מיר היינט אָנגעחתמעט געוואָרן פון אויבן, אַז איך זאָל בלייבן לעבן, היינט למאי זאָל איך שפּרינגען?"

„און וואָס זאָל איך אייך זאָגן? — אַזוי דערציילט ווייטער בערל עסיקמאַכער פון סאָבאָליווקע און שווערט מיט אַזעלכע שבועות, אַז מען מעג גלויבן, דאַכט מיר, אַ משומד — ער געדענקט נישט, וויאַזוי דאָס האָט זיך געטראָפן, נאָר אַז זיי זענען געקומען, זאָגט ער, הינטער הייסין און אַרויסגעזען שוין פונדערווייטן דעם קוימען פונעם הייסינער זאַוואָד, האָט עפּעס מיטאַמאָל דער לאָקאָמאָטיוו, זאָגט ער, אָנגעהויבן גיין שטילער און שטילער, נאָכדעם — גאָר פּאַוואָלינקע, קוים־קוים, און נאָכדעם האָט ער זיך מיישב געווען, דער לאָקאָמאָטיוו הייסט עס, און האָט זיך גאָר אָנידערגעשטעלט. וואָס איז די מעשה? ס'איז אים, אַפּנים, אויסגעגאַנגען הייצונג, און אַ לאָקאָמאָטיוו, זאָגט בערל עסיקמאַכער, אַז עס גייט אים אויס הייצונג, הערט אויף דאָס וואַסער צו קאָכן און די רעדער הערן אויף צו דרייען זיך — און אַ סוף. פּונקט, זאָגט ער, ווי, להבדיל, אַ מענטש, אַז מע זאָל אים, למשל, נישט געבן קיין עסן... אוודאי האָט ער דעם גלח געזאָגט טאַקע דאָרט אויפן אָרט: „נו, פּאַטערל? וואָס האָב איך דיר געזאָגט, זאָגט ער, ווען דער רבונו־של־עולם זאָל מיר נישט געווען אָנצייכענען היינט פון אויבן, אַז איך דאַרף נאָך לעבן אויף דער וועלט, ווער ווייסט אויף וויפל צייט עס וואָלט נאָך געווען הייצונג און ווו מיר וואָלטן שוין איצטער אָנגעשפּאַרט?" אַזוי מאַכט צו אים בערל, און דער, זאָגט ער, שטייט, די אויגן אַראָפּגעלאָזט אַראָפּ, און שווייגט. וואָס האָט ער אים נעבעך געקאָנט ענטפערן?... ערשט שפּעטער, זאָגט ער, ביים געזעגענען זיך, גייט דער גלח, זאָגט ער, און ציט אים אויס אַ האַנט און מאַכט צו אים: „פּראַשטשאַי, איצקאָ". זאָגט אים בערל: „איך הייס נישט איצקאָ, איך הייס בערקאָ"... מאַכט צו אים דער גלח: „לאָז זיין בערקאָ, הערסטו, בערקאָ? איך האָב גאָרנישט געוווסט, זאָגט ער, אַז דו ביסט אַזאַ..." און מער האָט ער נישט געהערט פון אים קיין וואָרט, וואָרעם דער גלח האָט פאַרקאַטשעט, זאָגט ער, די פּאָלעס פון דער ריאַסע און האָט גענומען שטעלן פיס צוריק, צו זיך אַהיים. אַפּנים, קיין גאָלאָוואַניעווסק. און ער, בערל, הייסט עס, האָט זיך געלאָזט גלייך אין שטאָט אַריין, צו אונדז קיין הייסין. און ביי אונדז האָט ער שוין, לאָז זיך אייך דאַכטן, געהאַלטן יום־טוב, געבענטשט גומל, דערציילט אפשר טויזנט מאָל די מעשה פון אָנהייב ביזן סוף, אַלע מאָל מיט נייע המצאות און מיט נייע נסים.. איטלעכער באַזונדער האָט געשלעפּט דעם סאָבאָליווקער עסיקמאַכער צו זיך,

גערוואָלט אים האָבן פאַר איין אורח אויף יום־טוב, און אָנגב הערן פון אים אליין דעם נס פון הושענא־רבה — און מיר האָבן דאָס געהאַט, לאָז זיך אייך דאַכטן, א שמחת־תורה! שוין געווען, ווי זאָגט איר, איינמאָל א שמחת־תורה!"...

געשיכטע נומער ניין

א חתונה אָן כלי־זמר

געשריבן אין יאָר 1909

א חתונה אָן כלי־זמר

„איך האָב אייך געהאט צוגעזאָגט, דאכט מיר, דערציילן נאָך א נס, וואָס האָט זיך געטראָפן, לאָז זיך אייך דאכטן, טאקע ווידעראמאָל מיט אונדזער „ליידיקגייער“, וויאזוי, צו פארדאנקען דעם דאָזיקן „ליידיקגייער“, זענען מיר ניצל געוואָרן פון א גרויסן אומגליק. אויב איר ווילט האָרכן די דאָזיקע מעשה לייגט איר זיך אוועק, זייט מוחל, אָט דאָ אויף דער באנק, און איך וועל מיך לייגן, הייסט עס, אויף יענער באנק. דאָ איז מיר נישט צו דער האנט“.

אָט אזוי רופט זיך אָן צו מיר אייגמאָל אלץ דער אייגענער הייסינער סוחר, פאָרנדיק מיט מיר אין דער שמאָלער אייזנבאן, וואָס מע רופט זי דאָרטן „דער ליידיקגייער“. און מחמת מיר זענען דאָסמאָל, ווי אלע מאָל, געווען סך־הכל צוויי פארשוין איבער א גאנצן וואגאָן, און ווארעם איז געווען גענוג, האָבן מיר מחילה אויסגעטאָן די פידזשאקן, צעשפיליעט די זשיליעטן און צעלייגט זיך, ווי ביים טאטן אין ווייגאָרטן. ער אויף איין באנק, איך אויף דער אנדערער. ער פאוואָלי און ברייטלעך, ווי זיין שטייגער איז, דערציילט, און איך הער מיך איין, פאר־שרייבנדיק ביי זיך אין מוח איטלעכס וואָרט, בכדי איך זאָל דאָס נאָכדעם קאָנען איבערגעבן מיט זיין לשון.

„ויהי בימי — דאָס איז געווען, נישט היינט געדאכט, בעת קאָנסטיטוציע, אז ס'האָבן זיך אָנגעהויבן, הייסט עס, די ישועות אויף יידן. כאָטש אַפילו אונדז האָבן מיר אין הייסין, דארפט איר וויסן, פאר א פאָגראָם קיינמאָל קיין מורא נישט געהאט. איבער וואָס, מיינט איר, האָבן מיר נישט מורא געהאט? פשוט, ווייל ס'איז נישטאָ ביי אונדז ווער סע זאָל שלאָגן. מאָלט אייך, לאָז זיך אייך דאכטן, מע זאָל זוכן, וואָלט מען שוין אפשר געפונען ביי אונדז אויך אזעלכע, וואָס וואָלטן זיך נישט אָפגעזאָגט אונדז א ביסל דורכלופטערן, דאָס הייסט, איך מיין טאקע, — רעכט דורכברעכן די ביינער. א סימן האָט איר, אז עס האָבן זיך אָנגעהויבן לאָזן הערן די גוטע בשורות פון ארום און ארום, האָבן אונדזערע עט־לעכע פריצים־רשעים אוועקגעשריבן בסוד־סודות אהין, וווּ מע דארף: היות ווי

עס וואָלט געווען א יושר, מע זאָל, הייסט עס, אין הייסן אויך עפּעס טאָן, און ס'איז נישטאָ מיט וועמען, לכן בעטן זיי, מע זאָל קומען צוהילף, דאָס הייסט, מע זאָל זיי, למען השם, וואָס גיכער ארויסשיקן „מענטשן"... און לאָז זיך אייך דאכטן, ס'איז נישט אוועקגעגאנגען קיין פיר און צוואַנציק שעה, קומט אָן א ידיעה, אויך בסוד-סודות, אז עס גייען „מענשן". פון וואנען? פון זשמערינקע, פון קאָזאַטין, פון ראַזדיעלניע, פּאָפּעלגע און פון נאָך אזעלכע מקומות, וואָס האָבן זיך אויסגעצייכנט מיט זייערע קלאָפּערס. די קשיא: פון וואנען איז מען דאָס ביי אונדז געוואָר געוואָרן פונעם דאָזיקן הייליקן סוד? דערויף האָבן מיר, לאָז זיך אייך דאכטן, אַן „איסטאַטשניק", נח טאַנקאָנאָג רופט מען אים. ווער איז אָט דער דאָזיקער נפש? איר פאַרט דאָך אין אונדזער ווינקל, דאַרף מען אייך אים אָפּמאָלן, איר זאָלט זיין מיט אים באַקענט.

נח טאַנקאָנאָג איז א ייד, וואָס איז געוואַקסן מער אין דער לענג ווי אין דער ברייט. גאָט האָט אים געגעבן א פּאָר פיס, באַנוצט ער זיך מיט זיי. קיינמאָל רוט ער נישט און זעלטן ווען געפינט מען אים אין דער היים. ער איז פאַרנומען מיט טויזנטער געשעפטן, מער פרעמדע ווי אייגענע. זיין אייגן געשעפט איז — וואָס ער האַלט די דרוק. און מחמת ער האַלט די דרוק, די איינציקע דרוק אין הייסין, דעריבער קען ער זיך מיט נאטשאלסטווע, האָט צו טון מיט פריצים, איז אויס-געבונדן מיט משינאָווניקעס און ווייסט פון אַלע סודות.

אָט פון דעם דאָזיקן „איסטאָטשניק" איז מען דאָס געוואָר געוואָרן פון דער גוטער בשורה, דאָס הייסט, ער אליין טאקע, דער „איסטאָטשניק" הייסט עס, האָט דאָס אויסגעפּויקט איבער דער גאַנצער שטאָט. פאַרשטייט זיך, איטלעכן באַזונדער האָט ער איינגערוימט א סוד אין אויער: „דאָס דערצייל איך נאָר אייך, קיין אנדערן וואָלט איך עס נישט געזאָגט"... און אָט אזוי איז די גאַנצע שטאָט געוואָר געוואָרן, פון איין עק ביזן אַנדערן עק, אז עס גייען כוליגאנעס און אז ס'איז אויסגעארבעט געוואָרן א פּלאַן, מע זאָל שלאָגן יידן; מע ווייסט אפילו ווען, אין וואָסער א טאָג, אין וואָסער א שעה מע וועט שלאָגן, און פון וואנען מע וועט אָנהויבן צו שלאָגן, און וויאזוי מע וועט גיין — אלצדינג אויסגערעכנט, ווי אין לוח. און ס'איז געוואָרן אין שטאָט, לאָז זיך אייך דאכטן, חושך ואפלה! און מיינט איר ווו? צום מיינסטן צווישן די נידעריקע קלאסן. א מאָדנע זאך, הערט איר, מיט די אָרעמעלייט! מילא, א נגיד, אז ער ציטערט פאר אזעלכע זאכן, פאַר-שטייט מען דאָס נאָך מיטן שכל. ער האָט נעבעך מורא, מע זאָל אים, חס ושלום, צווישן יאָ און ניין, נישט מאכן פאר א קבצן. אָבער איר? פאַרטיקע קבצנים, וואָס ציטערט איר אזוי? וואָס האָט איר איינצושטעלן? ניין, זאָלט איר זען, ווי מע האָט געכאפּט די קינדערלעך און מען האָט מפקיר געווען האָק און פּאַק און מען האָט אָנגעהויבן באהאלטן זיך! ווו באהאלטן זיך, אשטייגער, יידן? ווער ביי

איין ערלעכן גוי אין א קעלער, ווער ביים נאָטאַריוס אויפן בוידעם, ווער ביים דירעקטאָר אין זאַוואָד. איטלעכער געפינט זיך זיינס. נאָר איך איינער, ווי איר קוקט מיך אָן, האָב מיך נישט געוואָלט באהאלטן. נישט מחמת איך וויל מיך פאר אייך באריימען, נאָר איך וועל אייך געבן צו פארשטיין מיט א גאנג, וועט איר זען, אז איך בין נישט אינגאנצן אומגערעכט: ערשטנס, פרעג איך א קשיא: וואָס איז דער שכל, וואָס מע דארף מורא האָבן פאר א פאָגראָם? ממה־נפשך... און והשגית, וועל איך אייך נישט זאָגן, עס קאָן זיין, אז איך וואָלט אפשר אויך נישט געווען ביי זיך אזא תקיף און וואָלט אפשר אויך וועלן באהאלטן זיך אויף דער הייסער שעה. פרעגט מיך אָבער: וווּ באהאלט מען זיך? פון וואנען בין איך באוואָרנט, למשל, אז טאקע דער אייגענער גוי, אָדער דער נאָטאַריוס, אָדער דער דירעקטאָר פונעם זאַוואָד בשעת בהלה — איר פאַרשטייט?... און הוץ אַלעמען, ווי לאָזט מען דאָס איבער א שטאָט גלאט אזוי אויף הפקר? נעמען און אנטלויפן איז קיין קונץ נישט. מע דארף זען עפּעס טאָן. נאָר, מ'שטייגס געזאָגט — וואָס קאָנען יידן טון? נאטשאלסטווע!... מסתמא איז ביי אייך אויך דאָ אין שטאָט אייגער א תקיף, וואָס איז חשוב ביי נאטשאלסטווע. ביי אונדז אין הייסין האָבן מיר איינעם אזעלכן. נחמן קאסאָי הייסט ער. א ייד א פּאָדראַטשיק מיט א קיילעכיקער באָרד, מיט א סאמעטענעם זשילעט, מיט א דירה אן אייגענער. און מחמת ער איז פּאָדראַטשיק און האָט א חלק אינעם שאָסיי, איז ער חשוב ביים איספּראַווניק. ער טרינקט מיט אים טיי ביי איין טיש. און אן איספּראַווניק האָבן מיר דעמלט געהאַט, לאָז זיך אייך דאַכטן, דווקא אַ גוטן גוי. אַ דימענט פון א גוי. ההיינו? ער פלעגט נעמען א קערבל, און נאָר דורך נחמן קאסאָי. דאָס הייסט, נעמען האָט ער גענומען ביי יעדן, פאַרוואָס נישט? נאָר ביי נחמנען פלעגט ער נעמען מיט מער חשק. מעשה פּאָדראַטשיק, איר פאַרשטייט?...

הקיצור, מען האָט זיך געזען מיט נחמענען און מע האָט אויסגעשטעלט א צעטל און ס'איז געוואָרן געלט, און לאָז זיך אייך דאכטן, א היבשע מטבע, וואָרעם אין אזא צייט, ווי קאָן מען קומען צו א פּריץ און נישט אָנשפּייען אים אין דער האנט, ס'זאָל אים, ווי זאָגט איר, געבן א ברי אין די פינגער אריין?... פאַרשטייט זיך, אז דער פּריץ האָט אונדז באלד בארויקט, ער האָט אונדז בפירוש געזאָגט, אז מיר מעגן גיין שלאָפן: ס'וועט גאָרנישט זיין. דאכט זיך, גוט? איז דאָך אָבער פאראן ביי אונדז אין הייסין אן „איסטאָטשניק“, וואָס ווייסט פון אלע שווערע הערצער; איז ער זיך מיישב, נח טאָנקאָנאָג, הייסט עס, און לאָזט ארויס א קלאנג איבער דער גאנצער שטאָט, בסוד געוויינטלעך, אז ס'איז שוין דאָ פון דער גוטער חברה א דעפּעש, ער האָט זי אליין געזען, שווערט ער, ער זאָל אזוי זען אלדאָס גוטס! וואָס זשע שטייט אין דעפּעש? אין דעפּעש שטייט מער נישט ווי איין וואָרט: „יעדיעם“ — א מיאוס וואָרט! לויפט מען דאָך מסתמא

צום איספּראַווניק: „פּריץ, ס'איז שלעכט!“ זאָגט ער: „וואָס איז די שלעכטי=
קייט?“ זאָגט מען אים: „ס'איז דאָ א דעפּעש“. פרעגט ער: „פון וואַנען?“ זאָגט
מען אים: „פון יענע מקומות“... פרעגט ער: „וואָס שטייט אין דעפּעש?“ זאָגט
מען אים: „יעדיעם“. צעלאַכט ער זיך און זאָגט: „איר זענט גרויסע נאַראָנים,
זאָגט ער, איך האָב געכטן, זאָגט ער, אויסגעשריבן פון טאָלטשין אַ סאָטני קאָ=
זאַקן“... דערהערט „קאָזאַקן“ — איז אויף אונדז געוואָרן א נייע הויט. א ייד,
אז ער דערזעט א קאָזאַק, ווערט ער ביי זיך תקיף און שטעלט ארויס דער גאַנ=
צער וועלט א פייג. א קלייניקייט — אזאַ שומר!... די גאַנצע זאַך איז נאָר גע=
ווען: ווער פון די צוויי וועלן קומען פריער — צי די קאָזאַקן פון טאָלטשין, צי
די חברה קלאָפּערס פון זשמערינקע? דער שכל הישר האָט אפילו באַדאַרפט
זאָגן, אז די קלאָפּערס וועלן קומען פריער, ווייל זיי פאָרן מיט דער באַן, און די
קאָזאַקן — רייטנדיק. איז אָבער געווען די גאַנצע האָפענונג אויף אונדזער „ליי=
דיקגייער“. יידן האָבן א גרויסן גאָט, טאָמער וועט ער טאָן א נס, דער „ליידיק=
גייער“ וועט פאַרשפּעטיקן כאָטש אויף עטלעכע שעה, און דאָס איז ביי אים א גע=
וויינטלעכע זאַך, וואָס סע טרעפט זיך ביי אים אָפט, כמעט אַלע טאָג... און לאָז
זיך אייך דאַכטן, אז איצטיקס מאָל האָט זיך מיט אים דער נס נישט געטראָפן.
עפּעס, ווי אויף צו להכעיס, איז ער געגאַנגען פון סטאַנציע צו סטאַנציע טאַקע
גאָר ווי א זייגער. איר קאָנט זיך פאָרשטעלן, וויפל געזונט דאָס האָט ביי אונדז
צוגענומען און וואָס פאַר א פחד ס'איז געוואָרן אין שטאָט, אז מע האָט זיך דער=
וווּסט, פונעם „איסטאַטשניק“ געוויינטלעך, אז ס'איז שוין דאָ א דעפּעש פון דער
לעצטער סטאַנציע, פון קרישטאָפּאָווקע: „יעריעם“! און נישט גאָר „יעדיעם“
אַליין — „יעדיעם“ מיט אַ „הוררא“... געוויינטלעך, האָט מען די דאָזיקע ידיעה
אָפּגעטראָגן גלייך צום איספּראַווניק, געפאַלן אים צו די פיס, געבעטן, ער זאָל
זיך נישט פאַרלאָזן אויף די קאָזאַקן, וואָס וועלן אַמאָל קומען פון טאָלטשין, און
זאָל אַרויסשיקן אויפן וואָקזאַל פּאָליציע כאָטש פון יוצא וועגן, לאָזן זיי נישט
מיינען, אַז ס'איז לית דין ולית דיין, הפקר ציבעלעס. און דער אָדון דער איס=
פּראַווניק האָט זיך דאָסמאָל דווקא נישט געלאָזט לאַנג בעטן. ער האָט צוליב
געטאָן דער שטאָט, און נאָך מיט א יתר=שאת. דהיינו? ער האָט זיך אָנגעטאָן אין
דער גאַנצער פאָרמע און מיט אַלע אָרדנס און איז בכבודו ובעצמו אַרויס מיט
דער גאַנצער פּאָליציע אויפן וואָקזאַל „ווסטרעטשייען דעם פּאָיעזד“.

די עטלעכע פּריצים די רשעים, פון זייער זייט, האָבן, לאָז זיך אייך דאַכטן,
אויך נישט געדרימלט. זיי האָבן זיך אויך אָנגעטאָן יום=טובדיק און אויך מיט די
אָרדנס, מיטגענומען מיט זיך אַ פּאָר גלחים, און זענען אויך אַרויס „ווסטרע=
טשייען דעם פּאָיעזד“... האָט זיי דער איספּראַווניק אפילו אַ פרעג געטאָן: „וואָס
טוט איר דאָ?“ — אַ וואָרט פאַר אַ וואָרט, דער איספּראַווניק האָט זיי געגעבן צו

וויסן, אַז זייער מי איז אומזיסט. כל זמן, זאָגט ער, ער איז דאָ איספּראַווניק, וועט אין הייסין, זאָגט ער, קיין פּאָגראָם נישט זיין. אַזוי טאַקע האָט ער זיי געזאָגט מיטן האַרבן וואָרט. האָבן זיי אים אויסגעהערט מיט אַ שמייכל און אָפּגעענטפערט מיט עזות: „אַט וועלן מיר באַלד זען"... און ווי זיי האָבן דאָס אויסגערעדט, האָט זיך געלאָזט הערן פונדערווייטן אַ פייף. פונעם דאָזיקן פייף האָט זיך אונדז אַלעמען, לאָז זיך אייך דאַכטן, אָפּגעריסן אין האַרצן. נאָך דעם דאָזיקן פייף האָבן מיר זיך געריכט דערהערן נאָך אַ פייף, שוין מיט אַ הורראַ. און וואָס נאָך דעם דאָזיקן הורראַ גייט ווייטער — דאָס האָבן מיר שוין געהאָרכט פון אַנדערע שטעט... צום סוף, וואָס לאָזט זיך אויס? געפייפט האָט מען טאַקע, נאָר דאָס פייפן איז געווען אומזיסט. וואָס איז די מעשה? די מעשה איז אַ שיינע מעשה, וואָס נאָר מיט אונדזער „ליידיקגייער" קאָן זיך אַזעלכעס טרעפן. איר מעגט דאָס הערן:

צוגעפאָרן צו דער סטאַנציע קיין הייסין, האָט דער מאַשיניסט אָפּגעשטעלט דעם לאָקאָמאָטיוו און איז גאַנץ ברייטלעך אַראָפּ אויפן וואָקזאַל און געלאָזט זיך גלייך אין בופעט אַריין, ווי געוויינטלעך. שטעלט מען אים אָפּ: „בחור, ווו זענען די וואַגאָנעס?" — „וואָסערע וואַגאָנעס?" — „זעסט דען נישט, אַז דו ביסט איינער אַליין מיטן לאָקאָמאָטיוו אָן איין וואַגאָן?" — קוקט זיי אָן דער מאַשיניסט מיט אויגן און מאַכט צו זיי: „וואָס איז מיין עסק? וואַגאָנעס — דאָס געהער זיך אָן מיט דער בריגאַדע". „ווזשע איז די בריגאַדע?" ענטפערט זיי ווידער דער מאַשיניסט: „וואָס גייטס מיך אָן? דער קאָנדוקטאָר גיט מיר, זאָגט ער, צו וויסן מיט אַ פייף, אַז ער איז פאַרטיק, ענטפער איך אים אָפּ, זאָגט ער, צוריק מיט אַ פייף, אַז איך בין אויך פאַרטיק, און לאָז די מאַשין. קיין צוויי פּאָר אויגן, זאָגט ער, האָב איך נישט, איך זאָל זען, וואָס הינטן טוט זיך"... אַזוי ענטפערט זיי אָפּ דער מאַשיניסט. און וועדליג ער טענהט, איז ער גערעכט. הקיצור, טענות אַהער, טענות אַהין — ס'איז דאָ אַ „ליידיקגייער" און נישטאָ קיין פּאַסאַזשירן. אַ חתונה, הייסט עס, אָן קלעזמער!...

„ווי עס האָט זיך אַרויסגעוויזן נאָכדעם, איז געווען געפאָרן צו אונדז, לאָז זיך אייך דאַכטן, דווקא אַ גאַנץ פיינע קאָמפּאַניע, געקליבענע יונגען, איינס און איינס, מיטן גאַנצן קלאַפּערגעצייג, מיט דובינקעס און מיט רעזינקעס און מיט אַלע איבעריקע שאַלעמויזן. פריילעך איז מען געווען, און בראָנפן האָט מען געטרונקען, און מחמת גרויס שמחה האָט מען אויף דער לעצטער סטאַנציע אין קרישטאָפּאָווקע, אַריינגעוואָרפן גאָר אַ היבשע גאַלקע, און אָנגעשיכורט די „בריגאַדע", דעם קאָנדוקטאָר מיטן קאָמשעגאַר מיטן זשאַנדאַרם, און מע האָט פאַרגעסן אַ קלייניקייט: צוטשעפּן די וואַגאָנעס צום לאָקאָמאָטיוו. איז זיך דער לאָקאָמאָטיוו מסתמא אַוועק אין דער געוויינטלעכער צייט קיין הייסין, און דער גאַנ-

צער „לײדיקגײער" איז, לאָז זיך אײך דאַכטן, געבליבן שטײן מיט אַלע װאַגאָ־נעם אין קרישטאָפּאָװקע. און נאָך מער קונץ, קײנער, נישט די שײנע קאָמפּאַניע, נישט די איבעריקע פּאַסאַזשירן, נישט די „בריגאַדע", האָבן גאָרנישט באַמערקט, אַז מע שטײט, און לאָז זיך אײך דאַכטן, מען האָט נישט אױפגעהערט צו װאַרפן גאַלקעס און אױסלײדיקן פלעשלעך, ביז דער נאַטשאַלניק סטאַנציע האָט זיך געכאַפּט, אַז דער לאָקאָמאָטיװ איז אַװעק, און די װאַגאָנעס שטײען נאָך. האָט ער אױפגעהױבן אַ גװאַלד! ערשט דאָ האָט זיך אַרױסבאַװיזן דער גאַנצער טעות, און ס'איז געװאָרן אַ געפּילדער, הימל עפן זיך! די חברה — אױף דער „בריגאַדע". די „בריגאַדע" — אױף דער חברה, אַזױ לאַנג, אַזױ ברײט, ביז ס'איז געבליבן, אַז מע דאַרף נעמען די פּיס אױף די פּלײצעס און די אױגן אין די הענט און זיך לאָזן קײן הײסין, מחילה, צופוס. אַ ברירה האָט מען? און וכן היה. מען האָט זיך אָנגענומען מיט הארץ און מע האָט עולה־רגל געװען קײן הײסין, און, לאָז זיך אײך דאַכטן, מען איז בשלום געקומען קײן הײסין, און דװקא מיט אַ געזאַנג און מיט אַ הוראַ, װי גאָט האָט געבאָטן. נאָר װאָס זשע דען? עס איז שױן אָבער געװען אַ ביסעלע צו שפּעט. אױף די גאַסן האָבן שױן אַרומגעשפּאַצירט די קאָזאַקלעך פון פּאַלטשין, רײטנדיק אױף די פערדלעך, און, װי זאָגט איר, וקסמים בידם — מיט די קאַנטשיקעס אין די הענט, און פון דער גאַנצער חברה כוליגאַנעס איז אין אײן האַלבער שעה נישט געבליבן, לאָז זיך אײך דאַכטן, קײן זכר אפילו. מען איז זיך צעלאָפן, װי די מײז אין אַ הונגער, צעגאַנגען געװאָרן, װי שנײ אין אַ זומער־טאָג...

נו, פרעג איך אײך, איז ער נישט װערט, אונדזער „לײדיקגײער" מײן איך, מע זאָל אים אָפּשײטן מיט גאָלד פון אױבן ביז אַראָפּ, אָדער לכל הפחות, כאָטש מאַכן פון אים אַ באַשרײבונג?".

געשיכטע נומער צען

דער טלית־קטן

געשריבן אין יאָר 1910

דער טלית־קטן

„איר רעדט פון די אומגליקן, פון די היינטיקע שרפות רעדט איר. איר ווילט הערן אַ שיינס, וויאַזוי מע נעמט אַ הונדערטער אויף די נשרפים ביי אַ נגיד אַ קמצן, אַ חזיר, אַ נהרג על פחות משוה פרוטה, וואָס האָט אויף זיין לעבן קיין נדבה נישט געגעבן?“.

אַזוי האָט זיך אָנגערופן צו מיר מיין וויזאַווי אין וואַגאָן איינמאָל אין דער פרי, נאָכן איבערבייסן, און האָט פאַררויכערט אַ פאַפּיראָס און מיר אויך געגעבן פאַררויכערן.

עס האָט אויסגעוויזן, אַז די מעשה, וואָס מיין וויזאַווי האָט זיך געקליבן מיר דערציילן, האָט אים אַליין הנאה געטאָן, שטאַרק הנאה געטאָן. וואָרעם איידער ער האָט נאָך אָנגעהויבן צו דערציילן, האָט ער זיך שוין צעלאַכט, ווי אַ מענטש, וואָס האָט זיך דערמאָנט אין זייער אַ לאַכנדיקע זאַך. ער האָט אַזוי געשמאַק געלאַכט, אַז ער איז זיך אַזש פאַרגאַנגען. אַזאַ מענטשן איז גלייכער, אַז מע לאָזט אים פריער זיך אויסלאַכן, ווי עס געהער צו זיין, אַנישט וועט די מעשה האָבן אַפּנים פון חוזק. דערנאָך האָט זיך מיין וויזאַווי אויסגעהוסט און אָנגעהויבן בזה הלשון:

„איך האָב אייך שוין איבערגעגעבן פון אונדזער שטאָט אַ שיין ביסל טיפּן איצט האָב איך פאַר אייך נאָך אַ טיפּ. יואל טאַשקער רופט מען אים. איר זאָלט אָנקוקן אַ יידל. קיין דריי צעבראָכענע פירער וועט איר פאַר אים נישט געבן. אַ קליינס, אַ דאַרס, אַ טרוקנס, אַ בערדל אַ שיטערס, און אַז סע גייט, לויפט עס, און אַ הילוך — ווו איר האָט ערגעץ אַ שונא! כאָטש אפילו אַ נגיד. וואָס זאָג איך — אַ נגיד? אַ גביר, איין אַדיר, אַ מיליאָנטשיק. דאָס הייסט, איך האָב זיינע מיליאָנען, לאָז זיך אייך דאַכטן, נישט געציילט. מעגלעך, אַז ער פאַרמאָגט טאַקע אַ מיליאָן, און מעגלעך, אַז עס פעלט אים אַ סך צו אַ האַלבן מיליאָן. נאָר וויפל ער האָט, איז ער דאָס, גלויבט מיר, נישט ווערט. וואָרעם דער מענטש איז אַ חזיר. ביי אים אַרויסרייסן אַ נדבה — איז כקריעת ים־סוף. ס'איז גאָר נישטאָ

דער בעטלער, וואָס זאָל גערענקען אַז יואל טאַשקער זאָל האָבן ווען געגעבן איין אָרעמאַן אַ שטיקל ברויט אַפילו. אין שטאָט קען מען אים שוין, דעם פאַרשוין אַזוי, אַז עס מאַכט זיך, מען גיט איין אָרעמאַן אַ נדבה און ער קריוודעט זיך, זאָגט מען אים: „גייט, זייט מוחל, צו יואל טאַשקער, וועט מען אייך געבן מער“. אָט אַזאַ מין נגיד איז דאָס. אפשר מיינט איר, חלילה, אַ גזלן, אָדער אַ גראָבער יונג, אָדער אַ נחות־דרגא? — ניין. דווקא אַ טאַטנס אַ קינד, און דווקא אַ ייד, וואָס קאָן לערנען, און דווקא אַזוי זיך אַ גאַנץ ערלעכער. יענעמס נישט זאַטשעפּען. אַבי מע זאָל זיינס נישט אָנרירן. שלי שלי, שלך שלך — איר פאַרשטייט, צי ניין? זיין געשעפט — ער איז אַ בעל־הלואה, און האָט הייזער, און האַנדלט מיט פּריצים. טאָג ווי נאַכט פאַרטאַרעאַמט. פאָרט אַרום, לויפט אַרום, עסט נישט, שלאָפט נישט, פאַרגינט זיך נישט האַלטן אַ מענטשן, אומעטום אַליין, נישט קיין קינד, נישט קיין רינד. דאָס הייסט, ער האָט געהאַט קינדער אויך, נאָר דער רוח ווייסט וואָס. האָט ער זיי צעטריבן. זיי זענען אין אַמעריקע, זאָגט מען. דאָס ווייב איז אים געשטאָרבן, האָט ער גענומען און צעטריבן די קינדער. און געשטאָרבן איז זי, זאָגט מען, ביי אים פון הונגער. נאָר מסתמא איז דאָס אַ ליגן. און אפשר איז דאָס איין אמת. אַ סימן — ער האָט זיך מיטן אַנדערן ווייב אויף דער צווייטער וואָך געגט. טרעפט איבער וואָס? איבער אַ גלאָז מילך. כאַ־כאַ, ווי איר זעט מיך אַ יידן! ער האָט זי געכאַפּט איינמאָל מיט אַ קריגל מילך, מאַכט ער צו איר: „ממה־נפשך — טרינקסטו מילך, ווייל דו האָסט טשאַכאָטקע, וואָס זשע דאַרף איך דיך? אלא דו טרינקסט גלאַט אַזוי מילך, הפקר ציבעלעס — ביסטו דאָך איין אויסברענגערין!“...

דערפאַר האָט ער איין מעלה (אַ מענטש מיט סאַמע חסרונות איז נישטאָ): ער איז פרום. פרום מיט סכנת־נפשות! מילא, ווילסט דיר זיין פרום, זיי דיר פרום. גאָטס סטראַפּטשע. ער קאָן נישט ליידן, אַז אַ ייד גייט אָן אַ היטל, איז אין כעס, למאי יונגע ווייבלעך טראָגן אייגענע האָר, און קוילעט זיך מיט די עלטערן, וואָס גיבן זייערע קינדער אין די גימנאַזיעס, און נאָך אַזעלכע זאַכן.

באַדאַרף גאָט פירן מסתמא אַזוי, אַז ביי אים אין הויף וווינט אַ שכן, איין אַדוואָקאַט פון די אַמאָליקע אדוואָקאַטן. אַ טשאַסטנע פּאָווערענע, הייסט עס. און גראָד נישט אַזאַ גרויסער ירא־שמים. גייט אָן אַ היטל, גאָלט זיך דאָס בערדל, פאַררויכערט שבת אַ פּאַפּיראָס. אַלצדינג ווי עס געהער צו זיין. לאָז זיך אייך דאַכטן, טאַקע וואָס אין דער קאָרט. קאָמפּאַניעווימש רופט מען אים. אַ נפש אַ הויכער, אַ ברייטער, אַ ביסל איין איינגעבויגענער, מיט איינגעפאַלענע באַקן, מיט ממזרישע אויגן, נאָר אַ שטילער, אַ שווייגנדיקער, אַ פאַרבאָרגענער הולטאַי. לעבן לעבט ער מער פון קאָרטן, ווי פון אַדוואָקאַטור, און צו אים קומען זיך צונויף אַלע ווילע יונגעלייט, וואָס האָבן ליב אַ קערטל, אַ קאָלבאָס און נאָך אַזעלכע זאַכן...

מילא, איז אויך די אייגענע מעשה; עס זיצט ביי דיר אַ שכן נישט אַזאַ צדיק — וואָס גייט עס דיך אָן? איך מיין דעם יואל טאַשקער מיין איך. ווערסטו מיט אים קיין שידוך נישט טאָן. וואָס קאָן דאָ זיין? גיין. קאָן ער נישט איבערטראָגן, טאַש־קער הייסט עס, למאי מע שטעלט ביי קאָמפּאַניעווימשן דעם סאַמאָוואַר אום שבת? למאי מע קאָכט ביי קאָמפּאַניעווימשן אַ פליישיקן וואַרעמס אום תשעה־באב? למאי מע טובלט נישט ביי קאָמפּאַניעווימשן דאָס גייע געפעס אויף פּסח? און נאָך אַזעלכע זאַכן. פייערט ער אויפן שכן, רעדט אויף אים המגם מסירות, דערציילט פאַר איטלעכן הויך, בקול רם: „האָט איר געהערט איין עזות פון אַ משומד? זיצט ביי מיר אין שכנות און שטעלט אַ סאַמאָוואַר אום שבת!" דערהערט דאָס קאָמפּאַניעווימש, הייסט ער שטעלן איבעראַכטאָג שבת צוויי סאַ־מאָווארן. ווערט אונדזער יואל שיר נישט צעפּיקט, באַקומט, לאָז זיך אייך דאַכטן, כמעט די אַפּאָפּלעקסיע. מענטש איינער! נעם און זאָג אים אָפּעט פון דער דירה, ווערסטו פטור ווערן פון אַ צרה — טוט אים באַנג דער שכן. ער צאָלט, זאָגט ער, דירה־געלט בעסער פון אַלע שכנים, כאַ־כאַ.

האָב איך אייך שוין באַקאַנט געמאַכט מיט צוויי טיפּן. איצט באַדאַרף איך אייך פאָרשטעלן אַ דריטן פאַרשוין, פרויקע שייגעץ הייסט ער. אויך אַ טיפּ און שפּילט אויך אַ ראָל אין דער געשיכטע, וואָס איך דערצייל אייך. דאָס הייסט, פון אים טאַקע נעמט זיך די גאַנצע מעשה.

דער דאָזיקער פאַרשוין איז, לאָז זיך אייך דאַכטן, אַזאַ מין טיפּ. אַליין איז ער אַ יונגערמאַן, וואָס ווערט אָנגערופן אַ „מעורב עם הבריות". לאָז זיך אייך דאַכטן, האַלב חסיד, האַלב פראַנצויז. אַ קאַפּאָטע אַ לאַנגע, נאָר אַ קאַפּעלישל אויפן קאָפּ. אַ העמד אַ ווייס, אַ שניפּסל אַ רויטס, נאָר אַ ציצה פונעם טלית־קטן דאַרף מען ארויסזען. אין שטאָט רעדט מען אונטער אויף אים: עפּעס אַ ווייבל, אַן אישת־איש, זאָגט מען... נאָר אין שול אַריין לויפט ער פייל אויסן בויגן. מיט איינעם וואָרט, ער איז אָט דאָס, וואָס מע רופט ביי אונדז „אַ גאָטס גנב". מיט וואָס באַשעפטיקט ער זיך — ער איז אַ פּראָמילגיק. אַ מעקלער פון געלט, פון הל־וואות, פון וועקסלען. דורך זיינע הענט גייט דורך געלט — טויזנטער און טויזנ־טער. קיינעם האָט טאַשקער נישט געגלייבט, אַזוי ווי אָט דעם פרויקען. קומט צו אַ הלואה, האָט ער מורא אַרויסצולאָזן אַ הונדערטער פון די הענט. נאָר קוים האָט פרויקע געזאָגט, אַז מע מעג לייען, איז נישטאָ וואָס צו רעדן. אפשר מיינט איר, אַז דער פרויקע איז אין געלט־זאַכן טאַקע אַזאַ צדיק? בין איך אייך נישט ערב. ער איז נאָר אַ קלוגער, אַ דורכגעטריבענער, אַ ממזר בן הנדה, און, לאָז זיך אייך דאַכטן, אַ גרויסער עזות־פּנים. צו אים אין מויל אַריינפאַלן — איז ווי אין גיהנום. איר קאָנט פאַרשטיין, אַז הייסן הייסט ער אפרים קאַץ און רופן רופט מען אים, כאַ־כאַ, פרויקע שייגעץ.

האָט איר אײַך שױן אַלע דרײַ טיפּן. דאַרף זיך טרעפן אַ מעשה, עס הײבט זיך אָן דער זומער מיט די שׂרפֿות און עס ברענט אָפּ דראַזשנע — אַ גאַנצע שטאָט, נישט דאָ געדאַכט, און עס הײבן אָן צו גײן פֿון דאָרטן בריװ, יללות, דרעפּעשן — מע זאָל אַרױסשיקן װיפֿל מען קאָן און װאָס גיכער, װאָרעם אַ גאַנצע שטאָט מיט ייִדן, נישט פֿאַר אײַך געדאַכט, ליגן אין דרױסן און גײען אױס פֿון הונגער. מילא, װערט דאָך בײַ אונדז אַ װיצעקו אין שטעטל: „ייִדן, רחמנים בני רחמנים! װאָס שװײַגט מען? פֿאַרװאָס טוט מען עפּעס נישט?“ — אַהין־אַהער, עס בלײַבט, אַז מע שיקט אַרױס אַ דעפּוטאַציע איבער דער שטאָט קלױבן נדבֿות. מי ומי — װער איז די דעפּוטאַציע? מסתּמא איך, און נאָך צװײ־דרײַ אָרנטלעכע באַלעבאַטים פֿון די פֿײַנסטע, און, לאָז זיך אײַך דאַכטן, פּרױקע שײַגעץ בתוכם, װאָרעם צו די זאַכן דאַרף מען האָבן אײַן עזות־פּנים. און מע נעמט אַ פּאַטשײַלע און מע גײט קלײַבן געלט. װוּהין גײט מען פֿריער? געװײנטלעך, צו די נגידים. געקומען צום נגיד, צו יואל טאַשקער. „גוט מאָרגן, רב יואל!“ „גוט מאָרגן, גוט יאָר. װאָס װעט איר זאָגן? זיצט“. גאָר פֿײַן, װאָס פֿײַנער קאָן שױן גאָר נישט זײַן. װאָרעם אַזױ איז דער טאַשקער, דאַרפֿט איר װיסן, דװקא אַ גאַסטפֿרײַנטלעכער פֿאַרשױן. איר װעט אַרײַנקומען, װעט ער אײַך אױפֿנעמען פֿאַר אַ גאַסט, הײסן דערלאַנגען אַ בענקל, בעטן זיצן, מיט אײַך רעדן, פֿײַן, שײן, ביז איר רעדט נישט מיט אים פֿון קײן געלט. און הײבט איר אָן רעדן פֿון געלט, אַזױ בײַט זיך אים איבער דאָס פּנים, אײן אײגל מאַכט זיך בײַ אים צו פֿון זיך אַלײן, און די לינקע באַק, נישט אין מײַן מאָס, װערט בײַ אים אײַנגעצױגן, װי בײַ אַ מענטש, װאָס האָט געכאַפּט דעם פּאַראַליטש. ס'איז אַ רחמנות, זאָג איך אײַך, דערמאָלט אױף אים צו קוקן. אָט אַזאַ טיפּ איז דאָס.

אַלזאָ, װוּ האַלטן מיר אין די יוצרות? יאָ, זענען מיר געקומען צו טאַשקערן, די דעפּוטאַציע הײסט עס. „גוט מאָרגן, רב יואל“. „גוט מאָרגן, גוט יאָר. זיצט. װאָס װעט איר זאָגן?“ „מיר זענען געקומען צו אײַך נאָך אַ נדבֿה“. האָט זיך בײַ אים צוגעמאַכט אײן אײגל און אַ צי געטאָן, נישט אין מײַן מאָס, די באַק: „אַ נדבֿה? פּלוצים, אינמיטן דרינען, אַ נדבֿה?“... רופֿט זיך אָן צו אים פּרױקע, ער איז דאָך דער עזות־פּנים: „אַ נײטיקע נדבֿה, רב יואל, זײער אַ נײטיקע. איר האָט שױן געהערט מן הסתּם. אַ גאַנצע שטאָט, נישט דאָ געדאַכט, אָפּגעברענט געװאָרן. דראַזשנע“... „װאָס רעדט איר? דראַזשנע אָפּגעברענט געװאָרן? פֿאַרפֿינצטערט בין איך געװאָרן! סטײַטש, איך האָב דאָך צו שטעקן אין דראַזשנע מיט אַזױפֿיל געלט! בדיל־הדל!“... הײבט אים אָן פּרױקע אױסרעדן דאָס האַרץ, אַז זײַנע קאָמיטענטן האָט דאָס נישט געשאַדט, אַז אָנגערירט האָט דאָס נאָר די אָרעמעלײַט. נאָר גײ רעד, אַז יענער װיל נישט הערן. ברעכט די הענט, לױפֿט אַרום איבערן שטוב, װי אַ משוגענער, און שרײַט אין אײן קול: „אומגליקלעך!

בדיל־הדל! איר זאָלט מיט מיר גאָרנישט רעדן אַצינד! איר האָט מיר דערהרגעט מיין קאָפּ! איך וועל דאָס נישט אויסהאַלטן!"...

געזעסן, געזעסן, האָבן מיר זיך אויפגעהויבן: „אַ גוטן טאָג, רב יואל". אַ קוש די מזוזה — און מיר גייען ווייטער. אַרויסגעגאַנגען פון דאָרטן, רופט זיך אָן צו אונדז פרויקע שייגעץ: „הערט איר, יידן? זאָל מיין נאָמען נישט הייסן אפרים קאַץ, אויב איך שלעפּ נישט אַרויס ביי אָט דעם כלב קיין הונדערטער אויף די דראַזשנער בשרפים!" „וואָס רעדסטו, פרויקע, ביסט משוגע?" „וואָס אַרט אייך? אַז איך זאָג אייך, איך נעם געלט, מעגט איר זיך שוין פאַרלאָזן — איך הייס אפרים קאַץ".

כּד הוה. וועט איר הערן ווייטער. אין אַ פּאָר טעג אַרום פאָרט מיט דער באַן אונדזער גביר רב יואל טאַשקער קיין טאָלטשין אויפן יריד, און דער שכן זייגער, קאָמפּאַניעוויטש, פאָרט אויך, און נאָך יידן, טאָלטשינער און אומאַניער — אַ פולער וואַגאָן, און מע רעדט, מע שמועסט, אַלע איניינעם, ווי געוויינטלעך. גאַנץ באַזונדער, אין אַ ווינקעלע, זיצט זיך יואל טאַשקער פאַרשטעקט, קוקט אַריין מיט איין אייגל אין אַ „חק לישראל", ווי געוויינטלעך. וואָס געהער ער זיך אָן מיט די אַלע יידן? ובפרט מיט אָט דעם הולטיי קאָמפּאַניעוויטש, וואָס ער קאָן זיין געגאָלט פּנים נישט אָנקוקן? נאָר, ווי אויף צולהכעיס, האָט זיך אָט דער קאָמפּאַניעוויטש אַוועקגעזעצט אַקוראַט אַקעגן אים און שווייגט. רבונו־של־עולם, טראַכט זיך יואל, וויאַזוי ווערט מען פטור פון אָט דעם טריפּניאַק? אַריבערגיין אין צווייטע קלאַס — איז איין עבירה געלט. בלייבן דאָ — קאָן ער נישט צוזען אָט די געגאָלטע מאָרדע מיט די ממזרישע אויגן. בקיצור, גאָט האָט געטאָן אַ נס, אויף דער ערשטער סטאַנציע טראָגט אָן גאָט אַ באַקאַנטן, לאָז זיך אייך דאַכטן, מאַקע פרויקע שייגעץ. אונדזער טאַשקער האָט דערזען פרויקען, האָט ער זיך ממש מחיה געווען. אַ נייע הויט איז אויף אים געקומען. עס וועט זיין מיט וועמען צו רעדן אַ וואָרט. „וווהין פאָרט דאָס אַ ייד?" „וווהין פאָרט איר?" — מע האָט זיך צערעדט. פון וואָס? געכטיקע טעג, לאָקש־בוידעם־ציבעלע, אויפן הימל אַ יריד. אַהין־אַהער, מען איז אַרויף אויף אַ שמועס, וואָס יואל טאַשקער האָט דאָס נישט פיינט. „היינטיקע קינדער, פוסטע בחורים, אויסגעלאַסענע טעכטער, הפקר אַ וועלט". פרויקע שייגעץ האָט אויפגעמישט איין אַלטע מעשה מיט דער אומאַניער שנור, וואָס איז אַנטלאָפן מיט איין אַפּיצער. און אַ מעשה מיט אַ בחור, וואָס האָט חתונה געהאַט אין צוויי שטעט. און נאָך אַ מעשה מיט אַ ייִנגל, וואָס האָט נישט געוואָלט לייגן קיין תפילין, האָט אים דער טאַטע געשלאָגן, האָט ער אים געשלאָגן צוריק. „געשלאָגן צוריק? איין אייגענעם טאַטן?!" — און עס ווערט אין וואַגאָן אַ טומל. אַלע ווערן אויפגערעגט, און מער פון אַלעמען אונדזער יואל טאַשקער: „מיינע ווערטער, כע־כע! געוואָרן אַ הפקרות! יידישע קינדער ווילן

נישט דאַוונען! ווילן נישט לייגן קיין תפילין!"... „תפילין לייגן בין איך אייך מוחל! — רופט זיך אָן פלוצים קאָמפּאַניעוויטש, וואָס האָט די גאַנצע צייט ביז אַהער געשוויגן. — תפילין קאָנט איר אייך יאָ לייגן און נישט לייגן. דאָס אַרט מיך נישט. מיך אַרט אַ סך מער דער טלית־קטן. מיך ברענט אויף אונדזערע יונגעלייט, פאַרוואָס זיי טראָגן נישט קיין ארבע־כנפות. מילא, תפילין — איז איין אַרבעט: מע דאַרף זיי אָנטאָן מע דאַרף זיי אויסטאָן. אָבער טראָגן אַ טלית־קטן ערגעץ אונטער אַ העמד — ווער זעט מיך?"

„אָט אַזוי האָט זיך אָט דער אַפּיקורס קאָמפּאַניעוויטש צעדרשעט שטיל און נישט געכאַפּט און אַזוי ערנסט, אַז ווען עס פאַלט אַראָפּ, לאָז זיך אייך דאַכטן, אַ דונער, אָדער ווען דער וואַגאָן קערט זיך איבער, וואָלט אונדזער טאַשקער זיכער נישט באַהאַרפט זיין מער איבערראַשט. „וואָס הייסט דאָס? משיחס צייטן! אָט דער קאָלבאַסניק רעדט פון טלית־קטנס? פון אַרבע־כנפות?! און ער רופט זיך אָן — נישט צו קאָמפּאַניעוויטשן, ניין — נאָר צו פּרויקען: „וואָס זאָגסטו אויף דעם צדיק אין פעלץ, כע־כע? ער רעדט אויך פון טלית־קטנס, אַרבע־כנפות!" „פאַרוואָס נישט? — זאָגט צו אים פּרויקע, כלומרשט תמעוואַטע. — זיי זענען דען קיין יידן נישט?"

„דאָס האָט שוין יואל טאַשקער נישט געקאָנט אַריבערטראָגן: ערשטנס, וואָס איז דאָס פאַר אַ „זיי"? און, צווייטנס, וואָס איז קאָמפּאַניעוויטש פאַר אַ ייד? „כע־כע, אַ שיינער ייד! אַ ייד, וואָס שטעלט אַ סאַמאָוואַר אום שבת. אַ ייד, וואָס פרעסט אַ פליישיקן וואַרעמס אום תשעה־באב. אַ ייד, וואָס טובלט אַפילו נישט דאָס געפעס אויף פסח! אָט אַזאַ ייד רעדט פון טלית־קטנס, אַרבע־כנפות?!"... „וואָס זשע איז? — מאַכט צו אים פּרויקע ווידער תמעוואַטע. — וואָס געהער זיך אָן, רב יואל, דאָס צו דעם? אַ ייד ווי קאָמפּאַניעוויטש קאָן טאַקע טון אַלצדינג, וואָס איר רעכנט אויס, און אַ טלית־קטן אונטערן העמד איז ביי מיר רעכט, אַז זיי זאָלן דווקא יאָ טראָגן". „ווער? אָט דער גלוח? — צעשרייט זיך נעבעך טאַשקער אויף אַ קול. — אָט דער הולטיי? אָט דער פושע באלקי ישראל?!"...

אַלע יידן בלייבן שטיל, קוקן אויף דעם קאָמפּאַניעוויטשן, און קאָמפּאַניעוויטש שווייגט. פּרויקע שווייגט אויך. נאָכדעם טוט ער זיך אַ כאַפּ אויף, פּרויקע הייסט עס, ווי אַ מענטש, וואָס האָט זיך איינגעשטעלט אויף צו גיין אין אַ ריזיקע: „ווייסט איר וואָס, רב יואל? איך גיי מיט דעם גאַנג, אַז אַ יידישע נשמה קאָן מען נישט שאַצן. קוים רעדט אַ ייד פון אַ טלית־קטן, מסתמא טראָגט ער אַליין אַ טלית־קטן. איך שטעל איין אַ הונדערטער אויף דראַזשנער נשרפים. שטעלט איר אויך איין אַ הונדערטער, און לאָמיר זיי בעטן טויזנט מאָל מחילה, אייער שכן הייסט עס, זיי זאָלן פאַר אונדז צעשפּיליען די קאַפּאָטע מיטן העמד

און ווייזן, ווי זיי טראָגן אַ טלית=קטן, צי ניין?" — „גערעכט, גערעכט!" — רופט זיך אָן דער גאַנצער עולם און מע הייבט זיך אָן היצן און פּילדערן און עס ווערט פריילעך אין וואַגאָן. נאָר איין קאָמפּאַניעוויטש זיצט זיך, ווי אַ זייטיקער — און שאַ. גלייך, ווי נישט אים מיינט מען. און אונדזער יואל טאַשקער? דער איז נעבעך אויסגעשטאַנען אין דער מינוט אַ שוויץ=באָד. טאַקע אַ שטיק חבוט=הקבר. אויף זיין לעבן האָט ער זיך נישט געוועט מיט קיינעם אויף קיין צוויי גראָשן. פּלוצים זאָל ער אַוועקשטעלן אַ גאַנצן הונדערטער! און וואָס וועט זיין, לא יעלה ולא יבוא, טאָמער טאַקע חלילה טראָגט אָט דער כל=בוניק אַ טלית=קטן?... צוריק אָבער טוט ער זיך אַ טראַכט: „עט=נו! קאָמפּאַניעוויטש? אָט דער משומד? מיין קאָפּ זאָל מיר דעמאָלט קרענקען!" און ער נעמט זיך אָן מיט האַרץ, צעגאַרטלט זיך, נעמט אַרויס אַ הונדערטער, און מע קלייבט אויס צוויי פּרעמדע, נאָר לייטישע יידן אין וואַגאָן און מע לייגט איין ביי זיי דאָס געלט, און מע טוט זיך אַ נעם צו קאָמפּאַניעוויטשן, ער זאָל זיך אויסטאָן — ווער? וואָס? אַ נעבעכטיקער טאָג! קאָמפּאַניעוויטש האָט זיך צערעדט: וואָס בין איך, זאָגט ער, עפּעס אַ יינגעלע? צי אַ קאָמעדיאַנטשיק? וואָס הייסט — איך וועל נעמען און וועל מיך אויסטאָן נאַקעט פּלוצים אינמיטן העלן טאָג אָט דאָ אין וואַגאָן פאַר איין עדה יידן?"...

דערהערט אַזעלכע דבורים, איז אונדזער יואל טאַשקער געוואָרן גרעבער ווי לענגער. „אַהאַ! — מאַכט ער צו פּרויקען מיט אַ ליכטיק פּנים. — ווער איז גערעכט? איך, צי דו? איך קען מיינע לייט! פון טלית=קטנס נאָך רעדט אַזאַ ייד, כע=כע!"

איז דאָך שלעכט. טוען זיך אַ נעם אַלע יידן צו קאָמפּאַניעוויטשן: „סטייטש, אַזאַ זיך! ממה=נפשך, אָדער אַהין, אָדער אַהער. באַרעכנט אייך: סיווויסיי, אַ הונדערטער אויף די אומגליקלעכע נשרפים!" „אויף די אומגליקלעכע נשרפים!" — העלפט זיי אונטער יואל טאַשקער און קוקט גאָרנישט אויף קאָמפּאַניעוויטשן. „יידן נעבעך ליגן מיט ווייב און קינדער אין דרויסן אונטערן הימל!" — רעדט מען ווייטער איבער קאָמפּאַניעוויטשן. „נעבעך אין דרויסן אונטערן הימל!" — העלפט אונטער יואל טאַשקער. „ווי האָט דאָס נישט אַ ייד קיין גאָט אין האַרצן?" „קיין גאָט אין האַרצן?" — זאָגט יואל טאַשקער איטלעכס וואָרט.

אַהין=אַהער, מע האָט קוים געפּועלט ביי אָט דעם קאָמפּאַניעוויטשן, ער זאָל אויפשפּיליען מחילה די קאַפּאָטע מיטן זשילעט, מיטן אויבערשטן העמד — און שטעלט אייך פאָר אַ טיפּ: אָט דער קאָמפּאַניעוויטש טראָגט אונטערן העמד אַ טלית=קטן. אָבער אַ טלית=קטן! אַ גרויסן, אַ כשרן, אַ בערשעדער טלית=קטן מיט בלויע תכלת און מיט גראָבע כפול=שמונהדיקע רבנישע ציצית — כאַ=כאַ=כאַ! צווישן טלית=קטנס אַ טלית=קטן! דאָס קאָן נאָר אַזאַ גנב ווי פּרויקע שייגעץ!

אמת, ער האָט טאַקע אָנגעוווירן נאָכדעם יואל טאַשקערן פאַר אַ קונד. פרויקע טאָר זיך אים עד היום פאַר די אויגן נישט ווייזן. דערפאַר האָט ער אָבער אַרויסגעצויגן פאַר די דראַזשנער גשרפים אַ הונדערטער, אַ גאַנצן הונדערטער, און בײַ וועמען? בײַ אַ נגיד אַ קמצן, אַ חזיר, וואָס האָט אויף זײַן לעבן קיין נדבה נישט געגעבן, קיין שטיקל ברויט אײַן אָרעמאַן! מעג נישט קומען אויף אים קיין מיתה משונה? איך מיין טאַקע אָט דעם פרויקען מיין איך"...

געשיכטע נומער עלף

א זעקס־און־זעכציק

געשריבן אין יאָר 1910

א זעקס־און־זעכציק

דאָס האָט מיר דערציילט, פֿאַרנדיק אין וואַגאָן, אַ ייד פֿון אַ יאָר זעכציק, ווייזט אויס, אַ גאַנץ לייטישער מענטש, אַ קאָמיוואָיאַזשאָר, ווי איך, און אפֿשר אַליין אַ סוחר. איך גיב איבער די מעשה וואָרט ביי וואָרט, ווי איך בין מיך נוהג בסדר די לעצטע צייט.

— אין וועג, הערט איר, מע זאָל דאַרפֿן אַרויסקוקן נאָר אויף דעם, וואָס מע וועט זיך באַקענען מיט פּאַסאַזשירן און מע וועט האָבן מיט וועמען צו פֿירן אַ שמועס — קאָן מען משוגע ווערן.

ערשטנס — נישט אַלע פּאַסאַזשירן זענען גלייך. פֿאַראַן אַזעלכע, וואָס האָבן ליב רעדן גאָר אַ סך, אַמאָל שוין צופֿיל. אַזוי, אַז עס דרייט זיך אייך אַזש דער קאָפּ און עס קלינגט אייך אין די אויערן. און פֿאַראַן ווידער אַזעלכע, וואָס רעדן גאָרנישט. לחלוטין גאָרנישט. פֿאַרוואָס זיי ווילן נישט רעדן — ווייס איך נישט. אפֿשר איז זיי אָנגעזאָלעט אויפֿן האַרצן? אפֿשר ליידן זיי שטילערהייט פֿון מאָגן־קאַטאַר, מרה־שחורה אָדער ציינווייטיק? און אפֿשר האָבן זיי זיך אַרויסגע־כאַפּט פֿון דער היים, פּטור געוואָרן פֿון אַ גיהנום, אַ ווייב אַ צרה, שלעכטע קינ־דער, בייזע שכנים, ביטערע געשעפֿטן — ווער קאָן וויסן, וואָס ביי יענעם טוט זיך?

איך ווייס, איר וועט זאָגן, ס'איז דאָ איין עצה: אַז ס'איז נישטאָ מיט וועמען צו רעדן, לייענט מען אַ בלאַט־צייטונג, אָדער מע קוקט אַריין אין אַ בוך. אָך, אַ בלאַט־צייטונג! אין וועג איז נישט דאָס, וואָס אין דער היים. אין דער היים האָב איך מיר מיין צייטונג. מיט מיין צייטונג בין איך שוין אַזוי געוווינט, ווי, למשל, מיט מיינע שטעקשיך. אייערע שטעקשיך זענען אפֿשר נייע, מיינע זענען אַלטע, מיינע זענען אויסגעטראָטענע, האָבן אַ פּנים, איך בעט אייך איבער אייער כּבוד, ווי בלינעס. האָבן אָבער מיינע שטעקשיך אַ מעלה, וואָס אייערע האָבן עס נישט: זיי זענען מיינע...

ווי מיט שטעקשיך, אַזוי איז מיט, להבדיל, אַ צייטונג. איך האָב אַ שכן אין דער היים, וואָס וווינט מיט מיר אין איין הויף, אין איין הויז, אויף איין שטאָק, אַ

טיר קעגן אַ טיר. שרייבט ער אויס אַ ציימונג, און איך שרייב אויס אַ ציימונג. ער — זיין ציימונג. איך — מיין ציימונג. זאָג איך צו אים איינמאָל: „דאַרפסט איר אויסשרייבן אַ באַזונדערע ציימונג און איך אַ באַזונדערע ציימונג — אָמער גיט מיר צושטייער אויף מיין ציימונג, וועלן מיר ביידע אויסשרייבן איין ציי־טונג". הערט ער מיך אויס און מאַכט צו מיר: מהכתיתי. זייער פיין. גיט מיר צושטייער אויף מיין ציימונג". זאָג איך: „אייער ציימונג איז אַ שמאַטע, און מיין ציימונג איז אַ ציימונג". זאָגט ער צו מיר: „ווער האָט אייך געזאָגט, אַז מיין ציימונג איז אַ שמאַטע? טאָמער דאָס אייגענע פאַרקערט?" זאָג איך: „ווי קומט איר צו זיין אַ מבין אויף ציימונגען?" זאָגט ער צו מיר: „ווי קומט איר צו זיין אַ מבין?" „ע! — זאָג איך — זענט איר דאָך פּראָסט אַ ייד איין עזות־פּנים, וואָס זשע האָב איך מיט אייך צו רעדן?"...

הקיצור, ער איז געבליבן ביי זיין ציימונג, איך — ביי מיין ציימונג. און ס'איז אַוועקגעגאַנגען אַזוי אַ צייט.

ויהי היום, טרעפט זיך אַ מעשה — דאָס איז געווען בעת, נישט היינט גע־דאַכט, די כאָלירע אין אָדעס. מיר ביידע, איך און מיין שכן, האָבן געשעפטן מיט אָדעס. ער האָט זיך זיינע געשעפטן, איך האָב מיר מיינע געשעפטן. איינמאָל גיי עך מיר ביידע פון די טרעף אַראָפּ און באַגעגענען דעם טרעגער, וואָס צעטראָגט ציימונגען. אָפּגענומען ביים טרעגער די ציימונגען, ער זיין ציימונג, איך מיין ציי־טונג, גייען מיר זיך ביידע אַזוי און קוקן אַריין אין די ציימונגען. איך אין מיין ציימונג, ער אין זיין ציימונג. וואָס לייענט מען אין אַ ציימונג פריער פאַר אַלץ? — די טעלעגראַמעס. איך גיב אַ קוק די ערשטע טעלעגראַמע פון אָדעס: „געכטן זענען קראַנק געוואָרן אויף כאָלירע 230, געשטאָרבן 160. טאָלמאַטשאָוו האָט געשיקט רופן צו זיך די גבאים פון אַלע יידישע שולן..." און אַזוי ווייטער. מילא, טאָלמאַטשאָוו מיט די גבאים פון די יידישע שולן — בין איך אים מוחל. דאָס איז ביי מיר קיין נייעס. דערויף איז ער טאָלמאַטשאָוו, ער זאָל זיך אינטערעסירן מיט יידישע שולן. מיך אינטערעסירט נאָר די כאָלירע, וואָס אין אָדעס. רוף איך מיך אָן צו מיין שכן (יענער גייט מיט מיר אויף איין טראָטואַר, ווי קאָן מען זיין אַזוי גראָב?):

— געפעלט אייך, זאָג איך, אָדעס? שוין ווידער אַ כאָלירע.

רופט זיך אָפּ צו מיר מיין שכן:

— סע קאָן נישט זיין.

פאַרדריסט דאָס מיך: וואָס הייסט — „סע קאָן נישט זיין"? און איך נעם און לייען אים איבער פון מיין ציימונג אַרויס די טעלעגראַמע פון אָדעס: „געכטן זענען קראַנק געוואָרן אויף כאָלירע 230, געשטאָרבן 160. טאָלמאַטשאָוו האָט גע־שיקט רופן צו זיך די גבאים פון יידישע שולן..." און אַזוי ווייטער. הערט ער מיך

אוים, דער שכן מיינער, און רופט זיך אָן צו מיר: „אָט וועלן מיר באַלד זען"... און שטעקט אַריין די נאָז אין זיין צייטונג. פאַרדריסט דאָס מיך שוין זייער שטאַרק און איך רוף מיך אָן צו אים:

— וואָס מיינט איר, אין אייער צייטונג זענען אַנדערע טעלעגראַמעס?

— מע קאָן נישט וויסן. — מאַכט ער צו מיר מיט אַ האַלבן מויל.

פאַרדריסט דאָס מיך מסתמא נאָך שטאַרקער:

— אָדער וואָס רעכנט איר, זאָג איך, אין אייער צייטונג איז איין אַנדער אָדעס, זאָג איך, מיט איין אנדער כאָלירע מיט איין אַנדער טאָלמאַטשאָוו?

ענטפערט ער מיר שוין דערויף גאָרנישט, נאָר ער הערט נישט אויף צו זוכן אין זיין צייטונג די טעלעגראַמע פון אָדעס. נו, גייט רעדט מיט אַ פּרא־אָדם!

ניין. אונטערוועגנס איז פאַראַן אַ בעסערע זאַך אויף די צייט צו פאַרטרייבן: אַ קערטל, אַ זעקס־און־זעכציק.

קאָרטן בכלל — איז אַ יצר־הרע. דאָס ווייסט איר דאָך. נאָר אין וועג זענען קאָרטן אַ גן־עדן. אין וואַגאָן, אַז איר מאַכט אַ קערטל, ווייסט איר נישט, ווו די צייט קומט אַהין. אוודאי דאַרף מען האָבן דערצו די ריכטיקע קאָמפּאַניע. וואָרעם איר קאָנט אַמאָל אַריינפאַלן אין איין אומגליק, זאָל גאָט שומר ומציל זיין! איר דאַרפט אייך נאָר היטן, איר זאָלט זיך נישט אַריינכאַפּן צווישן דער גוטער חברה קאָרטנשפּילער, וואָס כאַפּן אַ פרייער און מאַכן אים פאַר אַ קדוש. געוויינלעך, איז שווער צו דערקענען, ווער ס'איז אַ פיינער מענטש און ווער ס'איז אַ שוליער. אדרבא, זיי זעען אוים, מערסטנטייל, אָט די דאָזיקע חברה־לייט, ווי געבעטלער, גאָט די נשמה שולדיק, מאַכן זיך געפּגרט, שפּילן צווישן זיך „בלאָט", היצן זיך כלומרשט ביים פאַרשפּילן, אזוי לאנג, אזוי ברייט, ביז זיי שלעפּן אייך אריין אין קאָן. זיי גיבן אייך די מעגלעכקייט צו געווינען איין מאָל און צוויי מאָל און דריי מאָל, אזוי לאנג, אזוי ברייט, ביז די קאָרט „מאכט לעמל" און איר הייבט אָן צו פאַרשפּילן — דעמאָלט זענט איר שוין א פאַרטיקער קרבן. איר וועט שוין נישט אוועקגיין, זייט זיכער, ביז וואנען איר וועט זיי נישט פאַרשפּילן דעם זייגער מיט דער קייט, מיט אלץ, וואָס האָט נאָר עפּעס א ווערט. איר פילט, אז איר האָט זיך אריינגעכאַפּט צווישן א באנדע שוליערס, נאָר איר קריכט, ווי א שעפּעלע, גלייך צום וואָלף אין די ציין אריין. אָ, איך קען זיי, די דאָזיקע לייט! זיי קאָסטן מיך רבי־געלט!... איך האָב פון זיי צו דערציילן מעשיות, מיט מעשיות, מיט מעשיות, גאנצע פעק מיט מעשיות, מע פאָרט אין וועג, הערט מען זיך אָן.

למשל, איך ווייס א מעשה מיט א קאסירער, וואָס האָט געפירט מיט זיך פרעמד געלט — א היבשע פּוימיקע — זיך אוועקגעזעצט מיט דער חברה און פאַרשפּילט עד לפק, אזוי, אז ער האָט זיך געוואָלט פון וואגאָן ארויסוואַרפן.

היינט ווייס איך א מעשה מיט א יונגענמאנטשיק, איין איידעם פון ווארשע, וואָס איז נאָר וואָס אראָפּ פון קעסט, געפירט מיט זיך דאָס גאַנצע ביסל נדן, און געפּטרט ביז איין גראָשן, און געבליבן חלשות אויפן אָרט.

און נאָך א מעשה ווייס איך מיט א סטודענטל, וואָס איז געפאָרן אויף יום־טוב אהיים, אין טשערניגאָווער גובערניע, געפירט מיט זיך עטלעכע קערבלעך, פּאַרהאָרעוועטע געבעך מיטן ביטערן שווייס פון זומערדיקע לעקציעס, און אין דער היים האָט ארויסגעקוקט אויף אים איין אלטע מאמע מיט א קראנקער שוועס־טער געבעך...

ווי איר זעט האָבן די אלע מעשיות כמעט איין אָנהייב מיט איין סוף, און קיינער איז אין זיי נישט אזוי קלאָר, ווי איך. מיך וועט מען שוין אזוי גיך נישט אונטערפירן, אָבער גאָר לא! זיך איינמאָל אָפּגעבריט — געגוג... פּאר א מייל וועל איך אייך די חברה דערקענען, ווער ס'איז אַ פויגל און ווער נישט. ביי מיר איז א פּרינציפּ — מיט אומבאקאנטע מענטשן שפּיל איך נישט אין קיין קאָרטן. מע זאָל מיך גילטן, וועל איך מיך אין וועג נישט אוועקזעצן מיט א קאמפּאניע שפּילן אין קאָרטן. סיידן אינצווייען א זעקס־און־זעכציק. א זעקס־און־זעכציק — אָד, מיטן גרעסטן כבוד! אינצווייען א זעקס־און־זעכציק — איך בעט אייך, וואָס קאָן דאָ זיין פּאר א געפאר? ובפרט מיט מיינע אייגענע קאָרטן — פּאר וועמען האָב איך מורא? איך פיר מיר תמיד מיט זיך מיינע אייגענע קאָרטן. ווי ביים ערלעכן יידן אַ טלית־ותפילין, אזוי איז ביי מיר, להבדיל, אַ פּעשל קאָרטן.

איך בין מיך מודה: איך האָב ליב א זעקס־און־זעכציק. זעקס־און־זעכציק איז א יידיש שפּיל. איך ווייס נישט, וויאזוי איר — איך שפּיל מיט דער אלטער מעטאָדע: מיט די צוואָנציק און מיט די פערציק. דאָס ניינטל בייט. און אז איך האָב א לעוויי, מעג איך דעקן, און אז איך האָב נישט קיין לעוויי, טאָר איך נישט דעקן. אָנשטענדיק — וואָס? אַזוי שפּילן אַלע יידן. אַזוי שפּילן מיר אין דער היים, און אזוי שפּיל איך אין וועג. איך, ווי איר קוקט מיך אָן, קאָן אייך אוועק־זעצן זיך, אונטערוועגנס געוויינטלעך, ביי א זעקס־און־זעכציק — און אוועקזיצן אזוי א טאָג מיט א נאכט און שפּילן, און גאָרנישט אויפהערן. איך האָב פיינט, אז מע שטייט מיר הינטער די פּלייצעס און מע קוקט מיר אריין אין בלעטל, אָדער מע גיט מיר עצות, וויאזוי איך זאָל גיין און צי איך זאָל דעקן, צי נישט... איך מוז אייך אָבער דעם אמת זאָגן, אז אונדזערע יידן, גאָט זאָל מיך נישט שטראָפן, זענען א מיאוס פּאָלק. אונטער יידן איז שווער צו שפּילן אין זעקס־און זעכציק ביי אַ געזעלשאַפט. באַלד ווערט איר ארומגערינגלט פון אַלע זייטן מיט אייגקוקערס, וואָס אלע זענען זיי אייך מבינים אויף א גאנג און אלע קאָנען זיי שפּילן אין זעקס־און־זעכציק. עס איז נישט אויסצובאהאלטן זיך פון זיי. נישט אָפּצוטרייבן זיך! ווי זומער פון די פליגן! וויפל איר זאָלט זיי נישט

טרייבן, וויפל איר זאָלט זיי נישט זידלען: „פעטער! ווער פרעגט אייך עצות?"
„רב ייד, ווער האָט געשיקט נאָך אייך?" „רב זייט זשע מוחל! הענגט נישט אי־בער מיין קאָפּ. עס שמעקט פון אייך בשמים!" — ווייס איך וואָס, ווי אין איין אייזערנע וואנט!

פון איינעם אזא בעל־עצה האָבן מיר אמאָל געכאַפּט, הערט איר, א פּסק, און נאָך גליקלעך אָפּגעשניטן. איך קאָן מיך נישט איינהאלטן. איך מוז עס אייך דערציילן.

דאָס איז געווען ווינטער־צייט. אויך אונטערוועגנס. דער וואגאָן איז געווען געפּאקט. ווארעם ווי אין א באָד. ערטער — ווינציק, יידן — קיין עין־הרע, א סך. ווי שטערן אין הימל. קאָפּ אויף קאָפּ. נישטאָ ווי א שפּילקע דורכצוּוואַרפן. און דאָ האָט מיר גאָט צוגעשיקט א פּארטנער אויף א זעקס־און־זעכציק. דווקא א ייד א פּראָסטער און א שווייגער, נאָר ער גייט אויס א זעקס־און־זעכציק, אזוי ווי איך. מיר זוכן איין אָרט, וווּ די טאליע קאָרטן אוועקצולייגן — נישטאָ. כאָטש צי זיך אויס! וואָס טוט גאָט? אקוראט אקעגן אונדז אויף דער צווייטער באנק ליגט אויסגעצויגן א מאָנאך אין א שמויסענעם פּעלץ מיטן פּנים אראָפּ און פּאָפּט. בראַפּעט, קיין עין הרע, געשמאַק איבערן גאנצן וואגאָן. איך גיב א קוק אויף מיין פּארטנער, מיין פּארטנער — אויף מיר. גלייך ווי מיר וואָלטן זיך אויפגערעדט. א מאָנאך א פעטער, א גלאטער, איין אויסגעפּאשעטער, מיט א פּעלץ א ווייכן — אויף אים האָט גאָט אליין געהייסן מאכן א זעקס־און־זעכציק... און נישט לאנג געטראכט, לייגן מיר אויס די טאליע קאָרטן ביים מאָנאך אויפן ווי־הייסט־מען־דאָס, און מע שפּילט.

אזוי ווי היינט געדענק איך עס — טריומף איז געווען פּיק. איך האָב אויבער, מלכה, מלך יום־טוב, אס טרעף, קעניג שערל. די זעקסטע קאָרט... הא? די זעקסטע קאָרט האָב איך שוין פארגעסן: אונטער הערץ אָדער אויבער הערץ? מיר דאכט, אז אונטער הערץ, און אפשר טאקע אויבער הערץ? נאָר ס'איז שוין נישט קיין נפקא־מינה. דער עיקר — איך האָב געהאט אין דער האנט א שפּיל — ווי זאָגט איר, א שפּיל פון גאָט: די אמתע פערציק, כשרע דריי אויגן! די פראגע איז נאָר: מיט וואָס, למשל, וועט מיין פּארטנער ארויסגיין? ער זאָל וועלן גיין מיט טרעף, טראכט איך מיר, וואָלט ער געווען א ייד א חכם. איי, וואָלט איך אים ליב געהאט!...

און כך הוה. מיין פּארטנער טראכט און טראכט (רבונו־של־עולם! וואָס וועט ער דאָ אויסטראַכטן?) — און נעמט און גייט ארויס אַקוראַט מיט אַ צענטל טרעף! קושן דאַרף מען אים! איז אָבער ביי מיר אַ טבע, הערט איר, אַז איך שפּיל אין זעקס־און־זעכציק, האָב איך פּיינט, ווי אַנדערע, היצן זיך. פּאַוואָלי, געלאַסן. איך האָב צייט. פאַרקערט, איך האָב ליב אַ ביסל אָנשפּילן זיך. איך

רייב מ'ר דעם שטערן, מאַך כלומרשט אַ קרום פּנים. וואָס אַרט עס מיך? לאָז מיין פּאַרטנער האָבן אַ חיי־שעה. לאָז ער מיינען, אַז איך בין אויף צרות... גייט זייט אַ נביא, אַז הינטער די פּלייצעס ביי מיר שטייט אַ ייִדל, שטיין זאָל ער אייך פּראָוועצעס, און קוקט מיר אַריין אין בלעטל — אַרויס זאָל אים די אויגן! דערזען דאָס צענטל טרעף, רייסט ער אַרויס ביי מיר פון די הענט דאָס אַס טרעף, שלאָגט דאָס צענטל, דערלאַנגט אַ זעץ מיט דער האַנט איבער דער טאַליע קאָרטן, וואָס ביים מאָגאַד אויפן פּעליז, און לאָזט אַרויס אַ געשריי:

— ס'איז געדרעקט!!!...

. . . .

מיט קיין צען וואַסערן האָב איך זיך נישט געקאָנט אָפּוואַשן פונעם דאָזיקן מאָגאַד. די זידלערייען מיט די קללות, וואָס ער האָט אויסגעשאָטן, זאָלן פאַלן אויף זיין קאָפּ. ער האָט אונדז געסטראַשעט, אַז אויף דער ערשטער סטאַנציע קריכט ער אַראָפּ און קלאַפּט אַוועק אַ דעפּעש גלייך צו פּורישקעוויטשן... נו? קאָן מען לעבן אויף דער וועלט?

נאָך נישט דאָס איז דער עיקר המעשה. איך האָב אייך גאָר געוואָלט אויס־פירן, ברדך אגב, וואָס מע שפּילט אויס אין וועג צוליב אַ זעקס־און־זעכציק, אויב מען איז אַ ליבהאָבער, ווי איך, למשל. די רעכטע מעשה, וואָס איך וויל אייך דערציילן, הייבט זיך ערשט אָן. איר מעגט עס האָרכן.

געווען איז דאָס אויך ווינטער, פּונקט אין דער צייט, דאָס הייסט חנוכה־צייט, און אויך אין וואַגאָן. געפאָרן בין איך קיין אָדעס און געפּירט מיט זיך געלט, אַ היבשע סומע מיר ביידע מעגן עס פאַרדינען אַלע חודש. ביי מיר איז אַ פּרינציפּ: אַז איך פיר מיט זיך געלט — שלאָף איך נישט. איך האָב טאַקע נישט מורא פאַר גנבים, וואָרעם איך, אַז איך פיר מיט זיך געלט, האַלט איך עס — זעט איר ווו? — אָט דאָ אין בוזעם־קעשענע, אין אַ גוטן טייסטער, פאַרבונדן מיט צוויי בענדלעך. אַ מכה וועט אַ גנב צוקומען! נאָר גאָרנישט. היינטיקע צייטן — כולי־גאַנעם, עקספּראָפּריאַציעס... אַ קשיא אויף אַ מעשה... זיץ איך מיר אַזוי, הייסט עס, אייגנער אַליין. דאָס הייסט, נישט אייגנער אַליין. עס פאָרן נאָך פּאַסאַזשירן, נאָר נישט קיין יידן. וואָס האָב איך פון זיי? נישטאָ מיט וועמען צו מאַכן אַ זעקס־און־זעכציק. דערווייל, אַזוי ווי איך זיץ מיר פאַרזאָרגט און בענק נאָך אַ יידן, עפנט זיך די טיר פון אונדזער וואַגאָן — דאָס איז געווען גוטע עטלעכע סטאַנציעס ביז אָדעס — און עס קומען נישט אַריין צוויי פּאַסאַזשירן? און דווקא אחינו בני ישראל. איך דערקען אַ יידן באַלד, ער מעג אייך גיין אָנגעטאָן ווי אַכצן פּאָניעס און מעג מיט אייך רעדן נישט נאָר אויף רוסיש, אפילו אויף טערקיש. די

צווי פּאַסאַזשירן זענען געווען איינער איין עלטערער, דער אַנדערער אַ יונגערער, און ביידע אַנגעטאָן אין פיינע פּעלצלעך, מיט פיינע היטלען, אָבער טאַקע וואָס פיין הייסט! אַוועקגעשטעלט די טשעמאָדאַנעס, אויסגעטאָן די פּעלצלעך, אַראָפּ־גענומען די היטלען, פאַררויכערט צו פּאַפּיראָסן, מיר אויך געגעבן אַ פּאַפּיראָס — און מע רעדט. פריער, געוויינטלעך, רעדט מען בלשון יונית, דערנאָך ייִדיש. „פון וואַנעט איז אַ ייִד? וווהין פאָרט איר?" — „וווהין פאָרט איר?" — „קיין אָדעס". — „קיין אָדעס? איך פאָר דאָך אויך קיין אָדעס". — „פאָרן מיר, הייסט עס, אַלע דריי קיין אָדעס". אַהין־אַהער, מען האָט זיך צערעדט. „ווייסט איר, וואָס פאַר א יום־טוב ביי אונדז איז היינט?" — „דהיינו?" — „איר האָט פאַר־געסן? חנוכה!" — „אוי, חנוכה? חנוכה איז דאָך א מצווה צו מאַכן א קערטל! אַ זעקס־און־זעכציק!" — „געדעכט!" — כאַפּט זיך אויף דער יונגערמאַן און ציט אַרויס פונעם אַלטנס קעשענע אַ טאַליע קאָרטן און רופט זיך אָן צום עלטע־רן: „פּאַפּאַ! לכבוד חנוכה אַ זעקס־און־זעכציק?"...

די משמעות — אַ טאַטע מיט אַ זון. טשיקאַווע צו זען, אַ זון שפּילט מיט אַ טאַטן אין זעקס־און־זעכציק. איך וואָלט אפילו אַ בעלן געווען אַליין מאַכן אַ זעקס־און־זעכציק, נאָר דעם יצר־הרע באַגעבן, ווי זאָגט איר, טאָר מען נישט. מיר וועלן זיך באַגנוגענען דערמיט, וואָס מיר וועלן קוקן, ווי יענער שפּילט.

איבערגעקערט אַ טשעמאָדאַן, אַוועקגעשטעלט צווישן די פיס — מע וואַרפט אויס קאָרטן. דער טאַטע איז ערשטע האַנט, דער זון צווייטע האַנט, און מע שפּילט אין זעקס־און־זעכציק. איך זיץ ביי דער זייט און קוק אַריין צום אַלטן. פרעגט מיך דער אַלטער אַ פרעג פאַרבייגייענדיק, אויב מיר איז באַקאַנט דאָס שפּיל פון זעקס־און־זעכציק? צעלאַך איך מיך מן הסתם: אַ שיינע מעשה, נאָר אַ קור־צע. איך בין אַליין דער מחבר פון זעקס־און־זעכציק, פרעגן זיי מיך, אויב איך שפּיל אין זעקס־און־זעכציק! און איך זיץ מיר אַזוי מן הצד און קוק, ווי די צווי, דער טאַטע מיטן זון, שפּילן אין זעקס־און־זעכציק. און איך בין שטאַרקער פון אייזן: דער אַלטער הינערפרעסער מאַכט געגג, אַז מע קאָן שטאַרבן. שטעלט אייך פאָר: אַ מענטש האָט אין דער האַנט צווי מאָל טריומף מיטן ניינטל, צווי שטאַרקע פיק מיט איין מאָל טרעף, — גיי זשע אָפּ מיטן טרעפל, וועסטו צוקויפן נאָך אַמאָל טריומף צו אַ פערציק און אפשר קאָנען דעקן? ניין! אַמער, גייט ער בעסער מיטן יונגערן פיק און בלייבט שטיין, ווי אַ ליימענער גולם, מיט אַ נאַקעט צענטל פיק! נעמט דאָך מסתמא דער זון, די צירונג, און דעקט, און גייט אַרויס צו אים פריער מיט איין מאָל יום־טוב, נאָך אַ מאָל יום־טוב, ווי גאָט האָט גע־באָטן, ציט אָפּ דאָס צענטל פיק, דעקט אויף אַ צוואַנציק — און אַ גוטן טאָג מיט דער קאַפּאָטע. דריי אויגן, ווי די בעכער!

דאָס איז געווען איינמאָל אַ גאַנג.

דאָס אַנדערע מאָל איז געווען נאָך ערגער. טאַקע הימל=שרייענד! הערט אַ מעשה: אַ ייִד האָט זײַן אייגנס זעקס אויגן. עס פעלט אים סך=הכל איין אויג. און דער פּאַרטנער, דער זון הייסט עס, האָט ערשט צוויי. אין האַנט איז ביים אַלטן תרח אַזוי גרויס ווי דריי מאָל טריומף מיט אַ צוואַנציק. כאַפּט ער און דעקט צו און גייט נישט אָפּרופן יום=טוב. ניין. ער זאָגט בעסער צוואַנציק. גייט דער פּאַרטנער, דער זון הייסט עס, און ציט אָפּ ביי אים דעם צוואַנציק מיט אַ טריומף און מיט נאָך אַ קאָרט און זאָגט אַליין צוואַנציק — און פּאַרטיק מיט דריי אויגן! טוט עס מיך אַ טראָג אויף: אַ ווּיסטער אַ פינצטערער חנוכה!... גיין, איך קאָן שוין מער נישט צוזען. „האָט קיין פאַריבל נישט, זאָג איך צום אַלטן גאַנאַמניק, ביי מיר איז אַ פּרינציפּ נישט אַריינמישן זיך בעת יענער שפּילט, נאָר איך וואָלט אַ בעלן זײַן וויסן, מאַכט מיר קלאָר, וואָס איז דער שכל, וואָס איר האָט געדעקט? ניין, זאָגט מיר, איך בעט אייך, וואָס פאַר אַ רעכענונג האָט איר דאָ געהאַט? ממה=נפשך: האָט אייער פּאַרטנער שראַגע, זענט איר דאָך אוודאי אין דער היים. אלא וואָס דען? טאָמער האָט ער גאָלד? געזונטערהייט! מיט וואָס ריזיקירט איר דאָ? מיט איין אויג, בעת איר האָט זעקס און יענער צוויי? מע דאַרף דאָך זײַן ערגער ווי געשמדט!“... ענטפערט ער מיר נישט דאָס צווייטע וואָרט, דער אַלטער כלב, נאָר דער זון, דער קדיש, שמייכלט: „דער פּאַפּאַ, זאָגט ער, שפּילט שוואַך, שוואַך. דער פּאַפּאַ, זאָגט ער, קאָן נישט שפּילן אין זעקס=און=זעכציק“. „אייער פּאַפּאַ, זאָג איך, טאָר נישט שפּילן אין זעקס=און=זעכציק. אין זעקס=און=זעכציק, זאָג איך, לאָזט מיך!“ וויל אָבער דער אַלטער הונט נישט אָפּטרעטן בשום אופן און שפּילט ווייטער, און מאַכט אַזעלכע גענג, אַז מע קאָן באַקומען די אַפּאָפּלעקציע! קוים מיט צרות האָב איך מיך איינגעבעטן, דער אַלטער שמאָראַווידלעק זאָל מיר איבערגעבן די האַנט מער נישט אויף צוויי=דריי פּאַרטיעם. „לכבוד חנוכה, זאָג איך, לאָזט מיך אויך פאַרדינען אַ מצווה“...

„ווי טייער שפּילן מיר?“ — מאַכט צו מיר דער קדיש. — „ווי טייער איר ווילט“. „צו איינערלעך?“ — „לאָז זײַן צו איינערלעך. נאָר מיט אַ תנאי, זאָג איך אין לצנות, דער פּאַפּאַ אייערער זאָל אייך נישט אַריינקוקן, זאָג איך, אין בלאַט אַריין און זאָל אייך חלילה נישט געבן קיין עצות“... ווערט אַ געלעכטער און מיר הייבן אָן שפּילן. איין פּאַרטיע, די אַנדערע, די דריטע. עס גייט מיר, קיין עין=הרע, דורך טיר און דורך טויער. מיין פּאַרטנער הייבט זיך אָן צו היצן. ער וויל, זאָגט ער, שטעלן צוויי מאָל אַזויפיל. ווילסט צוויי מאָל, לאָז זײַן צוויי מאָל אַזויפיל. ווערט ער מסתמא באַגראָבן צוויי מאָל אַזויפיל און היצט זיך נאָך מער. ער וויל, זאָגט ער, פיר מאָל אַזויפיל. ווילסט פיר מאָל, לאָז זײַן פיר מאָל אַזויפיל. און ער ווערט ווידער באַגראָבן. ווערט ער שוין גוט אין כעס: ער וויל, זאָגט ער, אויף אַ כף=האַער. שטעלט זיך אָוועק דער אַלטער צדיק, דער פּאָטער הייסט

עס: ער וועט נישט דערלאָזן! הערט אים אָבער, דער תכשיט, אין טראָק, און עס גייט ביי אונדז אויף אַ כף־האַער — און ער פאַרשפּילט. ווערט דער אַלטער תנא בייז, הייבט זיך אויף און זעצט זיך אָבער באַלד צוריק אַוועק, קוקט מיר אַריין אין די קאָרטן, זינגט בעת מעשה אונטער און שמאַרעט צו מיט דער נאָז — און מיין פאַרטנער ברענט, ווי אויף פּאָקן. וואָס מער ער פאַרשפּילט, מער היצט ער זיך. וואָס מער ער היצט זיך, מער פאַרשפּילט ער. דער אַלטער אינדיק איז אויסער זיך! ער בייזערט זיך, זידלט זיך, קוקט אַריין צו מיר אין די קאָרטן, זינגט אונטער און שמאָרעט צו מיט דער נאָז. און דער זון, די צאַצקע, אַ קאָן נאָך אַ קאָן, ער ברענט, ווי אַ שטרויענער דאַך. „זאָל איך שלעכטס האָבן, — זאָגט צו אים דער פאָטער, — אויב דו וועסט ווייטער שפּילן!“ „פּאַפּאַ! — בעט זיך ביי אים דער זון. — מער נישט, אַז נאָך איין קאָן. אַנישט, זאָל איך נישט דערלעבן אויפצושטיין פון דעם אָרט!“ „מער נישט, אַז איין קאָן, זאָג איך צום אַלטן פּאָקערלאָ, וואָס וועט אייך אַרן?“...

הכּלל, מע גיט קאָרטן — דאַנקען גאָט, ער האָט געווונען. איך בין שוין אַליין אויך צופרידן, וואָס ער האָט געווונען. וויל ער אָבער, זאָגט ער, נאָך אַ קאָן. גאַרישקייטן. מע קאָן דאָך נישט זיין אַזוי גראָב, בעת יענער האָט זיך אַזוי פאַרשפּילט. נאָך דעם קאָן — נאָך אַ קאָן, און נאָך אַ קאָן, און נאָך אַ קאָן. וואָס טויג אייך, עס האָט זיך איבערגעדרייט דאָס רעדל אינגאַנצן אויף זיין זייט. „נו? — רוף איך מיך אָן צום אַלטן המן. — פאַרוואָס בייזערט איר זיך איצטער נישט אויף אייער קדיש?“ „איך וועל אים שוין אין דער היים, זאָגט ער, געבן אַ ווּיסטן סוף. ער וועט מיך האָבן צו געדענקען!“

אַזוי זאָגט דער אַלטער גנב און הערט נישט אויף צו קוקן מיר אין די קאָרטן אַריין און אונטערזינגען און אונטערהוסטן און צושמאָרן מיט דער נאָז. מיר איז באַלד נישט געפעלן זיין אַריינקוקן צו מיר אין בלאַט און זיין זינגען מיט זיין הוסטן מיט זיין שמאָרען מיט דער נאָז. נאָר כּל זמן מיר איז געגאַנגען דאָס קערטל, האָב איך מיך מיישב געווען: „זינג, הוסט, שמאָרע מיט דער נאָז“... איצט, אַז עס האָט אָנגעהויבן גיין צוריק, איז מיר אַריין אַ געדאַנק, איך זאָל מיך צוהערן צו זיין זינגען מיט זיין הוסטן מיט זיין שמאָרען מיט דער נאָז, צי שטעקט דאָ נישט דערינען אַקאָרשט אַ שמד־שטיק? דערווייל גיט מען קאָרטן. אַ פּאַרטיע נאָך אַ פּאַרטיע — שלעכט! איך האַלט אין איין פאַרשפּילן. איך גיי אַלע מאָל אָפּ אָן אַ זייט, בינד אויף די זייט־קעשענע. צי אַרויס אַ הונדערטער נאָך אַ הונדערטער. עס האַלט שוין שמאָל. עס טאָגט! פּלוצים נעמט מיך אָן דער אַלטער באַנדיט ביי דער האַנט: „זאָל איך שלעכטס האָבן, זאָגט ער, אויב איך וועל אייך לאָזן שפּילן, זאָגט ער; ס'איז ביי אייך דער לעצטער הונדערטער“. ווער איך מסתּמא אויפגעבראַכט: „פון וואַנען ווייסט איר, אַז ס'איז ביי מיר דער לעצ=

מער הונדערטער?" — און אים אויף צולהכעיס שטעל איך אַוועק דעם גאַנצן הונדערטער.

ערשט דעמלט, אַז איך האָב מיך אײנגאַנצן אויסגעליידיקט און איך האָב מיך געגעבן אַ כאַפּ, אַז איך בין נקי, ריין ווי אַ טעלער און גאַקעט ווי די מאַמע האָט מיך געהאַט, און ס'איז שוין נישט געווען מער וואָס צו שטעלן אין קאָן, און מײַן פּאַרטנער האָט גענומען פאַרשפּיליען זיך אויף אַלע קנעפּלעך און די בעקלעך האָבן אים געפלאַמט — ערשט דעמלט האָב איך גענומען אַרומקוקן זיך, ווו בין איך אויף דער וועלט? עפּעס האָט מיר דאָס האַרץ געזאָגט, אַז איך האָב מיך אַרײַנגעכאַפּט אין דער טומאה, אַז איך בין אַרײַן אין אַ נעץ... עס האָט מיר אָנגעהויבן אויסווייזן, אַז דער ט אַ ט ע איז נישט קיין טאַטע און דער ז ו ן איז נישט קיין זון... מיר איז נישט געפעלן זייער קוקן, וואָס זיי האָבן זיך איבערגעקוקט, מיטן אויפשטיין פונעם זון און אַוועקגיין אויף אַ זייט און מיטן נאָכגיין פונעם טאַטן. עס האָט זיך מיר אויסגעוויזן, אַז דער אַלטער האָט עפּעס אַ זאָג געגעבן דעם יונגן, און איך וואָלט נעמעגט שווערן, אַז דער יונגער האָט עפּעס אַרײַנגערוקט דעם אַלטן אין יד אַרײַן...

דער ערשטער געדאַנק איז בײַ מיר געווען: „אפשר זיך אַרויסוואַרפן דורכן פענצטער?"... נאָכדעם האָב איך מיר געזאָגט: „ניין, אַ מעסער זיי ביידן איבערן האַלדז, אָדער אַ פּיסטויל זיי אין האַרצן אַרײַן, אָדער גלאַט אָנפאַלן אויף זיי, כאַפּן פאַרן גאָרגל און נעמען וואַרגן, וואַרגן!... נאָר גיי מאַך, אַז איך בין איינער און זיי זענען צוויי. און דערוויל דער צוג לויפט. די רעדער קלאַפּן. דער קאָפּ דרייט זיך. אין האַרצן ברענט א פייער... וואָס וועט זיין? אָט־אָט, אָקאָרשט ווי מע זעט נישט, זענען מיר אין אָדעס. וואָס וועל איך טאָן? וווהין וועל איך גיין? וואָס וועל איך זאָגן?... איך טו אַ קוק — מיינע חברה־לייט נעמען זיך צו די טשעמאָדאַנעס. „ווו זענען מיר?" „אין שטאָט, מאַכן זיי צו מיר, וואָס זי הייסט אָדעס". איך טו מיך אַ כאַפּ צו דער קעשענע — איך האָב דאָך אפילו נישט וואָס דעם טרעגער צו באַצאָלן! עס באַשלאָגט מיך אַ קאַלטער שווייס. עס שטייען בײַ מיר טרערן אין די אויגן. די הענט טרייסלען זיך מיר. איך גיי צו צום אַלטן קצב: „איך האָב, זאָג איך, צו אייך אַ בקשה... כאָטש איין פינפאונצוואַנציקער"... „וואָס זאָגט איר מיר, זאָגט אים". — מאַכט צו מיר דער אַלטער גזלן און ווייזט מיר אָן אויפן יונגן. דער יונגער זשוליק דרייט זיך די וואָנצעס, מאַכט זיך, ווי ער הערט נישט. דער לאָקאָמאָטיוו פייפט. סטאָפּ — — מיר זענען שוין אין אָדעס. דער ערשטער, וואָס איז אַרויסגעשפּרונגען פון וואַגאָן — דאַרפט איר שוין אַליין פאַרשטיין, אַז דאָס בין געווען איך. און אַ גוואַלד האָט געמאַכט אויך נישט קיין אַנדערער. מיט די לעצטע כוחות האָב איך גענומען שרייען: „זשאַנדאַר! זשאַנ=

דאַר!"... און עס האָט נישט פיל גענומען, און עס איז אויסגעוואַקסן אַ זשאַנדאַר, און נאָך אַ זשאַנדאַר, און נאָך צוויי זשאַנדאַרן, און נאָך דריי זשאַנדאַרן... נאָר ביז עפעס וואָס, איז שוין דער יונגערער ימח=שמוניק נעלם געוואָרן. געבליבן איז נאָר דער אַלטער מתושלח, וועלכן איך האַלט צו ביי דער האַנט שטאַרק=שטאַרק, ער זאָל נישט אַנטלויפן. וואָס טויג אייך, ס'איז געוואָרן אויפן וואָקזאַל אַ צונויפלויף פון מענטשן, ערדטרעטעניש! און מע האָט אונדז אַריינגעבעטן ביידן אין אַ באַזונדער חדר אַריין. דאָרט האָב איך דערציילט די גאַנצע מעשה פון אלף ביז תיו. נישט געזשאַלעוועט אַ טרער, אויסגעגאָסן מיין גאַנץ ביטער האַרץ. מיין געשיכטע, ווייזט אויס, האָט זיי רעכט אָנגענומען ביים האַרצן, וואָרעם מען האָט זיך באַלד אַ נעם געטאָן צום אַלטן כישופמאַכער, ער זאָל אויפדעקן דעם גאַנצן אמת. לאָזט זיך אויס, אַז ווער וואָס? ער ווייסט נישט פון וואָס צו זאָגן. פרעגט אים בתרם: וואָסערע לאָקשן? וואָסערע זעקס=און=זעכציק? וואָסערע קאָרטן? וואָסער זון? ער האָט גאָרנישט געהאַט קיינמאָל. „אָט דער מענטש איז געווירט"... — אַזוי מאַכט דער אַלטער ממזר און ווייזט אויפן קאָפּ, אַז איך בין אַ קראַנקער. „אַזאַ מעשה? — זאָג איך. — זאָל מען נאָר זאָגן אים גוט באַזוכן!" און מע נעמט אים און מע טוט אים אויס, איך בעט איבער אייער כבוד, ביזן העמד — נישט קיין קאָרטן, נישט קיין געלט! סך=הכל פאַרמאָגט ער אַרום און אַרום צוויי און צוואַנציק מיט זיבעציק, און אַליין זעט ער אויס אַזאַ נעבעך, אַזאַ כשרע זאַך, אַז איך הייב אָן איבערצוטראַכטן, אפשר בין איך טאַקע נישט ביי אַלע געדאַנקען? אפשר האָט זיך מיר געחלומט, אַז דאָס איז אַ טאַטע מיט אַ זון און אַז איך האָב געשפּילט מיט זיי אין זעקס=און=זעכציק, און אַז איך האָב פאַרשפּילט אַ פאַרמעגן?... וואָס איז געווען דער סוף? — פרעגט גאָרנישט. לאָמיר בעסער צעשלאָגן זיך די געדאַנקען, מאַכן אינצווייען אַ זעקס=און=זעכציק לכבוד חנוכה...

אַזוי לאָזט אויס דער פאַרשוין, וואָס זעט אויס אַ לייטישער מענטש צו זיין, אַ קאָמיוואָיאַזשאָר, אַזוי ווי איך, און אפשר אַליין אַ סוחר. און עס וואַקסט אויס ביי אים אין די הענט אַ טאַליע קאָרטן, און ער וואַרפט אויס, ווער ס'זאָל זיין ערשט — „ווי טייער שפּילן מיר?"...

איך קוק אויף מיין פאַרשוין, ווי ער וואַרפט די קאָרטן עפעס צו קונציק, צו גלאַט און צו גיך. צו ווייסע הענט ביי אים, צו ווייסע און צו ווייכע. און עס פליט מיר דורך אין קאָפּ אַ מיאוסע מחשבה...

— מיט פאַרגעניגן זאָג איך, וואָלט איך מיט אייך געמאַכט אַ זעקס=און=זעכציק לכבוד חנוכה, נאָר איך ווייס נישט, זאָג איך, מיט וואָס מען עסט דאָס. וואָס הייסט עס, זאָג איך, אייגנטלעך, ז ע ק ס = א ו ן = ז ע כ צ י ק ?...

מיין פאַרשווין האָט מיר געגעבן אַ קוק אַריין אין די אויגן מיט קוים־קוים אַ שמייכעלע אויף די ליפּן, און שטיל, מיט אַ גרינגן זיפץ, אַראָפּגעלאָזט די קאָרטן צוריק אין קעשענע.

אויף דער ערשטער סטאַנציע האָט ער נישט געסטייעט אונטער די הענט. איך בין א בעלן געווען אויסגיין נאָכדעם אַלע וואַגאָנעם צוויי מאָל הין און צוריק — עס איז פון אים קיין זכר נישט געבליבן.

געשיכטע נומער צוועלף

גימנאַזיע

געשריבן אין יאָר 1902

גימנאַזיע

ווינטער. אַקעגן מיר זיצט אַ ייד פון מיטעלע יאָרן, מיט אַ געל בערדל, שוין אַ ביסל גרויליק. אַ טכוירן טולופּל, אַ ביסל אָפּגעבאַרעט. מיר האָבן זיך צערעדט.

— דער ערגסטער שונא, — הערט איר, — רופט ער זיך אָן צו מיר, — וועט איך נישט טאָן דאָס, וואָס אַ מענטש קאָן טאָן זיך אַליין, ובפרט אַז עס מישט זיך אַריין אַ יידענע, אַ ווייב הייסט עס. אַקעגן וואָס, מיינט איר, זאָג איך עס? אַקעגן מיר אַליין טאַקע. אָט נעמט מיך, למשל, ווי איר זעט מיך אָטאָ — דאַכט זיך, וואָס? אַ ייד, כ'לעבן, אַ מיטלמעסיקער. אויף דער גאָז ביי מיר שטייט נישט אויפגעשריבן: צי האָב איך געלט, צי האָב איך קיין געלט נישט, צי אפשר בין איך גאָר דערונטער? עס קאָן זיין, אַז אַמאָל האָב איך דווקא יאָ געהאַט געלט, און נישט אַזוי געלט אַליין, געלט איז בלאָטע — פּרנסה האָב איך געהאַט, און בכבוד, און שטיל, נישט געפלויגן, נישט געטראַסקעט, ווי אַנדערע, וואָס האָבן ליב פּי־פּו־פּאַ. ניין! איך גיי מיט דעם גאַנג, אַז שטיל און פּאַמעלעך איז בעסער. שטיל און פּאַמעלעך האָב איך מיר געהאַנדלט, שטיל און פּאַמעלעך אַ פּאָר מאָל געשטעלט זיך, שטיל און פּאַמעלעך אָפּגעעקט מיט די סוחרים, און ווידער גענומען זיך שטיל און פּאַמעלעך צו דער אַרבעט. איז דאָך אָבער פאַראַן אַ גאָט אויף דער וועלט, האָט ער מיך מזכה געווען מיט מיין אייגנס אַ ווייב... זי איז דאָ נישטאָ, קאָנען מיר רעדן אָפּנטלעך... אַ ווייב, הייסט דאָס, ווי אַלע ווייבער. דאָס הייסט, אַזוי אויפן קוק איז זי אפילו דווקא גאָר נישקשהדיק. איין „אָסאָבע“, קיין עין הרע, צוויי מאָל אַזוי גרויס ווי איך, און נישט קיין מיאוסע, טאַקע אַ יפת־תואר, קאָן מען זאָגן, און נישט קיין נאַרישע, אַ קלוגע, מע קאָן זאָגן אַ גאַנץ קלוגע, אַ בר־דעת, אַ גאַנצער מאַנצביל און דאָס איז ערשט דער רעכטער חסרון: אוי, נישט גוט, הערט איר, אַז דאָס ווייב איז אַ מאַנצביל! מויזנט מאָל קלוג — אַז דער אויבערשטער האָט פאָרט באַשאַפן פריער אדם הראשונען און נאָכדעם שוין חוהן. גייט זשע אָבער רעדט מיט איר, זאָגט זי: „וואָס דער אויבערשטער האָט באַשאַפן פריער אייך און נאָכדעם אונדז — דאָס איז, זאָגט זי, זיין עסק;

.נאָר דאָס, זאָגט זי, וואָס ער האָט מיר, זאָגט זי, אַרײַנגעגעבן אין פּיאַטע מער שכל, ווי דו האָסט אין קאָפּ, בין איך אין דעם, זאָגט זי, כּלל נישט שולדיק". „אַקעגן וואָס, זאָג איך, איז דאָס געקומען צו רייד?" „אַקעגן דעם, זאָגט זי, איז דאָס געקומען צו רייד, וואָס פּאַר אַלצדינג דאַרף מיר דאַרן דער קאָפּ; אַפּילו דאָס קינד, זאָגט זי, אַרײַנגעגעבן אין גימענאַזיע באַדאַרף אויך אין זינען האָבן איך". „ווו שטייט דאָס, זאָג איך, געשריבן „גימענאַזיע"? איך קאָן נישט באַשטיין, זאָג איך, אַז ער זאָל די תורה אויסלערנען אין דער היים?" „איך האָב דיר שוין טויזנט מאָל, זאָגט זי, געזאָגט, אַז דו וועסט בײַ מיר נישט פּועלן, איך זאָל, זאָגט זי, גיין קעגן דער וועלט; די וועלט איז זיך, זאָגט זי, נוהג, אַז קינדער גייען היינט אין גימענאַזיע". „נאָך מײַן שכל, זאָג איך, קומט אויס, אַז די וועלט איז משוגע". „נאָר דו אײַנער, זאָגט זי, ביסט אַ קלאָרער! די וועלט, זאָגט זי, זאָל גיין מיט דײַן שכל, וואָלט זי טאַקע געהאַט אַ שיין פּנים!" „איטלעכער מענטש, זאָג איך, גייט זיך מיט זײַן שכל". „מײַנע שונאים, זאָגט זי, און מײַנע פרײַנטס שונאים מעגן דאָס פאַרמאָגן אין קעשענע, אין קאַסטן און אין שאַפע, וואָס דו פאַרמאָגסט אין קאָפּ, וואָלט שוין דעמלט געווען אויף איין אופן". „אַז אָך און ווי איז, זאָג איך, דעם מאַנצביל, אַז אַ נקבה דאַרף אויף אים זאָגן מבינות!"... „אַז אָך און ווי איז, זאָגט זי, דער נקבה, וואָס האָט אַזאַ מאַנצביל, וואָס די נקבה זאָל דאַרפן זאָגן אויף אים מבינות!"... היינט גייט טענהט זיך אויס מיט אַ ווײַב! אַז איר זאָגט דאָס, ענטפערט זיך אײַך בווידעם, איר זאָגט איר אַ וואָרט, גיט זי אײַך אויסגאָב צוועלף, און טאָמער שווייגט איר איר אָפּ, הייבט זי גאָר אָן צו וויינען, אָדער זי נעמט, איך בעט איבער אײַער כבוד, און פאַלט חלשות — זעט איר, דעמלט בין איך אײַך שוין אוודאי מקנא! בקיצור, אַהין־אַהער, אויסגעפּירט האָט זי, נישט איך. וואָרעם לאָמיר זיך נישט נאַרן, אַז זי וויל, איז עפּעס אַ תירוץ?...

על־כּפּנים, וואָס זאָל איך אײַך דערציילן? — גימענאַזיע! מע באַדאַרף, הייסט עס, זיך נעמען צו גרייטן אים, ער זאָל אַרײַן, ראשית חכמה, אין „מלאַדשי פּריגאָטאָווויטעלנע". אוודאי איז עס אַ גרויסע תורה: אַ קלייניקייט — „מלאַדשי פּריגאָטאָווויטעלנע"! דאַכט מיר, אַז בײַ אונדז אַ ליאַדע חדר־ייִנגל, אַ דרדקי, וועט זיי אַלע פאַרשטעקן אין גאַרטל. ובפרט נאָך אַזעלכער, ווי מײַנער, וואָס מע זאָל אויספּאָרן אַן אימפּעריע, וועט איר נישט געפינען דעם צווייטן! איך בין דאָך אַ פּאָטער, נישט שייך צו זאָגן; נאָר יענער האָט אַ קאָפּ, וואָס סע עקט זיך די וועלט! וואָס טויג אײַך לאַנגע רייד, ער איז אַוועקגעגאַנגען און האָט זיך געשטעלט און האָט געהאַלטן און האָט... נישט אויסגעהאַלטן. וואָס איז די מעשה? ער האָט געכאַפּט אַ צוויי פאַר רעכענען. ער איז, זאָגן זיי, שוואַכלעך אינעם חשבונען, אין „חכמת המאַטעמאַטיקע" הייסט עס. ווי געפעלט אײַך אַזאַ געשיכטע? יענער האָט אַ קאָפּ, וואָס סע עקט זיך די וועלט, מע זאָל אויספּאָרן אַן אימפּעריע, דער־

ציילן זיי מיר מעשׂיות — מאַטעמאַטיקע! בקיצור, ער האָט נישט אויסגעהאַלטן! האָט דאָס מיך אוודאי זייער גוט פֿאַרדראָסן: ער איז שוין געגאַנגען האַלטן, נעכייבי וואָלט ער אויסגעהאַלטן. נאָר איך בין דאָך אַ מאַנצביל, נישט קיין נקבה, האָב איך מיך מיישב געווען: אַ שיינע ריינע כּפּרה, אַ ייִד איז געווינט געוואָרן... גייט זשע אָבער שמועסט מיט איר, אַז זי האָט זיך אַריינגענומען אין קאָפּ אַ משוגעת: איין מאָל פֿאַר אַלע מאָל — גימנאַזיע! טענה איך מיט איר: „זאָג מיר, זאָג איך, זאָלסט מיר זיין געזונט, צו וואָס, זאָג איך, דאַרפֿסטו דאָס? צום פּריזיוו? — איז ער, ברוך השם, אַ באַוואָרנטער, זאָג איך, איין אייגאונאייגציקער. צו פּרנסה? — באַדאַרף איך עס, זאָג איך, אויך אויף כּפּרות: וואָס אַרט מיך זאָג איך, אַז ער וועט זיין אַ קרעמער גלייך מיט מיר, צי אַזוי אַ סוחר, ווי אַלע ייִדן? און טאָמער איז אים, זאָג איך, חלילה באַשערט צו זיין אַ נגיד, אַ באַנקיר, בין איך, זאָג איך, אויך נישט בדלות". אַזוי טענה איך מיט איר. הערט עפּעס די וואַנט? „גלייכער אַזוי, וואָס ער איז, זאָגט זי, נישט אַריין אין מלאדשי פּריגאָטאָוויטעלנע". „וואָס איז דען?" „אַזוי, זאָגט זי: ער וועט שוין, זאָגט זי, בעסער אַריין גלייך אין סטאַרשע פּריגאָטאָוויטעלנע". מילא, סטאַרשע פּריגאָטאָוויטעלנע איז סטאַרשע פּריגאָטאָוויטעלנע. עס שפּילט ביי מיר אוודאי אַ גרויסע ראָלע, אַז יענער האָט אַ קאָפּ, מע זאָל אויספּאָרן אַן אימפּעריע! וואָס לאָזט זיך אויס דער סוף? ס'איז געקומען צו דעם רעכטן שפּיל — ווידער אַ צוויי. שוין נישט פֿאַר מאַטעמאַטיקע; אַ נייער אומגליק: דאָס אויסלייגעכטס איז ביי אים נישט ווי מע באַדאַרף, דאָס הייסט, לייגן לייגט ער אוים גוט, נאָר וואָס דען? אויף איין אות איז ער אַ ביסל דאָסיק: אויף דער „בוקווע יאטי". דאָס הייסט, שטעלן שטעלט ער אים, דעם „יאטי", פֿאַרוואָס זאָל ער אים נישט שטעלן? דער חסרון, זאָגן זיי, ער שטעלט אים נישט דאָרט, וווּ מען באַדאַרף. בין איך בדלות! איך ווייס גאָרנישט, הערט איר, וויאַזוי וועל איך קאָנען פֿאָרן קיין פּאָלטאַווע און קיין לאָדזש אויפֿן יריד, אַז טאָמער וועט ער חלילה נישט שטעלן דעם „יאטי" אָט דאָרטן, וווּ זיי ווילט זיך! הכּלל, אַז מע האָט אונדז אָנגעזאָגט די גוטע בשׂורה, האָט זי דאָך מסתּמא איינגעלייגט די וועלט; געפֿלויגן צום דירעקטאָר, געטענהט, אַז ער קען, ער יכולט: אַ סימן, זאָגט זי, אָט לאָז מען אים אַריינרופֿן און פֿאַרהערן איבעראַנייס, נאָכאַמאָל פֿונעם אָנהייב. האָט מען זי דאָך געהערט מסתּמא ווי דעם פֿאַראַיאָריקן שניי — געשטעלט אַ צוויי, און נאָך אַ מין צוויי, מיט אַ מינוס אַ צוויי, און גיי רוף מיך קנאַקניסל! אַ גוואַלד, אַ געפּילדער: סטייטש, ווידער נישט אויסגעהאַלטן! זאָג איך צו איר: „נו, אם־כּן, זאָג איך, וואָס זאָל מען טון? באַדאַרף מען זיך, זאָג איך, טאַקע נעמען דאָס לעבן?! אַ ייִד, זאָג איך, איז געווינט געוואָרן"... ווערט זי דאָך מסתּמא אָנגעצונדן און הייבט דאָך אָן מסתּמא צו פֿייערן, באַגראָבן און שעלטן, ווי זיי קאָנען... נאָר דאָס בין איך אייך מוחל. אַ רחמנות איז נעבעך געווען אויף א י ם, אויפֿן

קלײנעם, אַ צער־בעל־חיים. סטײטש, אַזאַ אומגליק: אַלע װעלן זיך אָנטון אין װײסע קנעפּלעך, און ער ניִשט!... טענה איך מיט אים: „שוטה אײנער װאָס דו ביסט! פּרא־אדם! ס'איז דען אַ היכי־תּמצא, זאָג איך, אַז די גאַנצע װעלט זאָל אַרײַן? גאַרעלע, עמעצער, מוז דאָך, זאָג איך, בלײַבן אין דער הײם אױך, צי נײן? עלעהיי, זאָג איך, צום פּריזיװ"... װערט זי מלא כּעס און פֿאַלט אָן אױף מיר מיט אַ גװאַלד: „אַ שײנער בעל־רחמניק, זאָגט זי. װער בעט דיך, זאָגט זי, זאָלסט אים טרײסטן מיט אַזעלכע קלוגע דבורים? דו זע בעסער, זאָגט זי, מע זאָל פֿון זײַנעטװעגן קריגן עפּעס אַ רעכטן לערער, זאָגט זי, אַ באַזונדערן, אַ רוסישן, אױף גראַמאַטיקע!"...

איר הערט װערטער? שױן צװײ לערערס זאָל איך האַלטן; אײן לערער מיט אײן מלמד איז קאַרג! בקיצור, אַהין־אַהער, אױסגעפֿירט מסתּמא האָט זי, ניִשט איך. װאָרעם אַז זי װיל, איז עפּעס אַ תּירוץ?...

על־כּפּנים, װאָס זאָל איך אײַך דערצײלן? מע האָט צוגענומען אַ נײַעם לערער, אַ רוסישן שױן, ניִשט חלילה קײן ייִדישן, פֿע! גאָר טאַקע אַ גױ ממש. װאָרעם גראַמאַטיקע, פֿאַרשטײט איר מיך, אין ערשטע קלאַס אַרײַן — דאָס איז דאָך האַרבער פֿון כרײן. אַ קלײניקײט — גראַמאַטיקע! „בוקװע יאַטי"! מילא, איך זאָל אײַך דערצײלן פֿונעם לערער, װאָס גאָט האָט אונדז צוגעשיקט, איז גאָר אַ בזיון אױסצוזאָגן. מיר האָבן געהאַט פֿון אים אָפּגעשניטענע יאָר. ער האָט אונדז אַלעמען געמאַכט מיט דער בלאָטע גלײַך, געלאַכט און געשפּעט פֿון אונדז אין די אױגן. למשל, ער האָט, ברענען זאָל ער, קײן אַנדער זאַך אים ניִשט געקאָנט אױסקראַצן בשעת לערנען מיט אים גראַמאַטיקע, װי קנאָבל: „טשאַסנאָק, טשאַסנאָקאַ, טשאַסנאָקו, טשאַסנאָקאָיו" — דער רוח זאָל אים נעמען! װען ניִשט זי, װאָלט איך אים אָנגענומען פֿאַרן גאָרגל און װאָלט אים אַרױסגעװאָרפֿן צו אַלדי שװאַרצע יאָר מיט זײַן שײנער גראַמאַטיקע! בײַ איר איז אָבער אַלצדינג געװען כּדאַי. װאָס איז? ער װעט װיסן, װוּ מע דאַרף שטעלן אַ „יאַטי" און װוּ ניִשט. מאָלט אײַך, מע האָט אים דעם װינטער געגונג אָנגעמוטשעט, און ערשט אַרום שבֿועות האָט ער באַדאַרפֿט גײן צו דער שחיטה. געקומען נאָך שבֿועות, איז ער געגאַנגען און געשטעלט זיך און געבראַכט צו טראָגן אַהײם שױן ניִשט קײן צװײ, נאָר אַ פֿיר מיט אַ פֿינף. אַ שׂמחה, אַ גדולה — מזל־טובֿ! מזל־טובֿ?... שאַט, כאַפּט זיך נאָר ניִשט אַזױ מיטן מזל־טובֿ! מע װײסט נאָך ניִשט אַקוראַט, צי ער איז אַרײַן; דאָס װעט מען ערשט װיסן אַרום אױגוסט. פֿאַר װאָס ניִשט באַלד? גײט פֿרעגט זײ! גאָר װאָס זאָל מען טון? אַ ייִד איז געװױנט געװאָרן...

געקומען אױגוסט, איך טו אַ קוק — מײַנע רוט ניִשט; פֿונעם דירעקטאָר צום ספּעקטאָר, פֿונעם ספּעקטאָר צום דירעקטאָר. „װאָס לױפֿסטו הײַנט אַרום, זאָג איך צו איר, װי אַ פֿאַרסמטע מױז, זאָג איך, פֿון שמונין צו בונין?"... „װאָס הײסט, זאָגט זי, װאָס איך לױף? ביסט ניִשט קײן היגער? דו װײסט, אַפּנים, ניִשט, זאָגט

זי, וואָס עס טוט זיך אָפּ היינטיקע יאָרן, זאָגט זי, אין די גימנאַזיעס מיט די פּריצעגטן?"... כּך הוה — וואָס לאָזט זיך אויס? ער איז דאָך טאַקע נישט אריין! פאַרוואָס, ווילט איר וויסן? דערפאַר, וואָס נישט קיין צוויי פינפן. ער זאָל געווען, זאָגן זיי, האָבן צוויי פינפן, וואָלט ער אפשר, זאָגן זיי, אריין. איר הערט? — אפשר! געפעלט אייך דער „אפשר"? מילא, וואָס איך האָב געהאַט פון איר — דאָס בין איך אייך מוחל. א רחמנות איז געבעך געווען אויף אים, אויפן קליינעם; ליגט מיטן קאָפּ אין קישן און הערט נישט אויף צו וויינען. אזוי לאנג, אזוי ברייט, ביז מע האָט אים געמוזט נעמען אַ גייעם לערער, טאַקע אַ סטודענט פון דער גימנאַזיע, און מע האָט אים גענומען צוגרייטן שוין אין דער צווייטער קלאַס אַריין, נאָר באופן אחר, ווארעם צווייטע קלאַס איז נישט קיין שפּילעכל: אהינצו דארף מען שוין, אחוץ מאטעמאַטיקע און גראַמאַטיקע, אויך געאָגראַפיע, מיט טשיסטאָפּיסאַניע, מיט איך וויים אליין נישט וואָס! כאָטש אז מע וויל צוריק, גאָט אייך דריי גראָשן; א שטיקל מהרש"א איז א סך שווערער פון אלע זייערע לערנעכטסן, און אפשר שכלדיקער אויך. נאָר וואָס זאָל מען טון? א ייד איז געוווינט געוואָרן...

בקיצור, עס האָט זיך אָנגעהויבן א סדרה אוראָקן: אויפגעשטאַנען גאנץ פרי — די אוראָקן. אָפּגעדאווגט און איבערגעביסן — די אוראָקן. א גאנצן טאָג — אוראָקן. ביז שפּעט ביינאכט הערט מען ווי ער טאַראַבאַנעט: „אימעניטעלנע־דאַטעלנע, סלאַזשיטעלנע־וויטשיטאַטעלנע" — עס גרילצט אזש אין די אויערן! ווער עסן? וואָס שלאָפן? „גענומען געבעך א נפש, זאָג איך, און מע מוטשעט אים אומזיסט־אומנישט! ס'איז, זאָג איך, א צער־בעל־חיים, דאָס קינד, זאָג איך, וועט חלילה קראַנק ווערן!" „ביים זיך אָפּ, זאָגט זי, די צונג!" וואָס טויג אייך, ער איז אַוועקגעגאנגען ווידעראַמאָל צו דער שחיטה און ער האָט געבראַכט צו טראָגן גאָלע פינפן! וואָס דען? יענער האָט א קאָפּ, מע זאָל אויספּאָרן אן אימפּעריע! איז, דאַכט זיך, גוט? איאָ? געקומען צום שפּיץ, מע האָט ארויסגעהאָנגען אין דער גימנאַזיע די נעמען פון אלע צוגענומענע קינדער אויף דער וואַנט, מע טוט א קוק — נישטאָ מיינער! א גוואַלד, א געשריי: סטייטש, אזא רציחה! גאָלע פינפן!!! אָט וועט זי גיין, אָט וועט זי לויפן, אָט וועט זי זיי אַזוי און אַזוי! ...בקיצור, זי איז געגאנגען און געלאָפן — אזוי לאנג, ביז מע האָט געבעטן, זי זאָל אויפהערן דולן אַ קאָפּ, דאָס הייסט, מע האָט זי פּשוט, צווישן אונדז רעדנדיק, מחילה, דורכגעטריבן. און אז מע האָט זי דורכגעטריבן, איז זי ערשט דעמאָלט אריינגעפאַלן אין שטוב אריין מיט א גוואַלד עד לב השמים: „סטייטש, זאָגט זי, וואָס פאַר אַ פּאָטער ביסטו? דו זאָלסט זיין, זאָגט זי, א געטרייער פּאָטער ,א וואַרעמער, אזוי ווי אנדערע פּאָטערס, וואָלסטו, זאָגט זי, אויך געפונען זכות־אבות, אזוי ווי אנדערע, צום דירעקטאָר, פּראָטעקציעס, קענטשאַפטן!"... געפעלט אייך איין אייגפאַל פון אַ יידענע? „קאַרג, אפּנים, וואָס איך טראָג אויפן קאָפּ די זמנים מיט די ירידים,

מיט די קוויטלער, מיט די וועקסלען, מיט די פּראָטעסטן, מיט די איבעריקע צרות?
צי דו ווילסט אפשר, זאָג איך, איך זאָל זיין איין אָנזעצער איבער דיין גימענאזיע
מיט דיינע קלאסן, וואָס ליגן מיר שוין, זאָג איך, אָט אַדאָ?!“... ווארעם מע איז
דאָך, ווי זאָגט איר, נישט מער ווי א מענטש, און איטלעכער מענטש האָט דאָך
אַ גאַל, שיסט מען אוים... נאָר אויסגעפּירט האָט מסתמא זי, נישט איך. וואָרעם
אז זי וויל, איז עפּעס א תירוץ?...

על־כּפּנים, וואָס זאָל איך אייך דערציילן? איז האָב געגומען זוכן זכות־אבות,
קענטשאַפט; איך האָב מיר געשווארצט דאָס פּנים, געליטן בזיוגות, וואָרעם יעדער
פּרעגט א קשיא, און איז גערעכט. „איר זענט, קיין עין־הרע, זאָגן זיי, רב אהרן,
אַ ייד אַ באַלעבאָס און האָט איין שטיקל בן־יחיד, — וועלכער גוטער יאָר טראָגט
אייך, איר זאָלט זיך מיט אים שטופּן ווו מע דאַרף נישט?“‘... נו, גיי דערצייל זיי
מעשיות, אז איך האָב מיין אייגנס א ווייב ביז הונדערט און צוואנציק יאָר, וואָס
האָט זיך אריינגענומען א משוגעת אין קאָפּ אריין: גימענאזיע און גימענאזיע און
גי־מע־נאַ־זיע! וואָס טויג אייך, איך בין, ווי איר זעט מיך אָטאָ, אַליין אויך נישט
פון די גרויסע שלימזלניקעס. איך האָב מיר מיט גאָטס הילף אויסגעטראָטן
אַ שטיקל וועג, גלייך אהין, ווו מען באַדאַרף, און האָב מיך דערשלאָגן צום אדון=
בפקדך אין קאבינעט אריין, צום דרעקטאָר הייסט עס, און האָב מיך אוועקגע=
זעצט מיט אים איינטענהן, אזוי און אזוי — איך קאָן, ברוך השם, רעדן מיט
אַ פּריץ, אז איך וויל, די צונג פּיקן באַדאַרף מען מיר נישט. „טשטאָ וואָס אוגאָ=
דנאָ?“ — פרעגט ער מיך און בעט מיך זיצן. זאָג איך אים שטיל אויפן אויער:
„גאָספּאָדין דרעקטאָר, זאָג איך, מי, זאָג איך, ליודי נע באָגאַטיע, נאָ און נאַס, זאָג
איך, יעסט, זאָג איך, מאַלענקע סאָסטאָיאניע אי אָדין כאָראָשעי, זאמעטשעטעלנע
מאַלטשיק, קאטאָרע, זאָג איך, כאָטשעט אוטשיטסא; אי יא, זאָג איך, כאָטשו: נאָ
מאָיא זשענא, זאָג איך, אָ ט ש ע ן כאָטשעט!“ ...מאַכט ער צו מיר גאָכאַמאָל:
„טשטאָ וואָס אוגאָדנאָ?“ זאָג איך צו אים גאָכאַמאָל און רוק מיך צו צו אים
נאָך נענטער: „פּריצוניו, זאָג איך, מי, זאָג איך, ליודי נע באָגאַטיע, נאָ או נאַס,
זאָג איך, יעסט, זאָג איך, מאַלענקע סאָסטאָיאַניע אי אָדין כאָראָשעי, זאַמעטשאַ=
טעלנע מאַלטשיק, קאַטאָרע, זאָג איך, כאָטשעט אוטשיטסאַ; אי יאַ, זאָג איך, כאָ=
טשו; נאָ מאָיאַ זשענא, זאָג איך, אָ ט ש ע ן כאָטשעט!“ ... און קוועטש אים דעם
„אָטשען“, ער זאָל מיך פאַרשטיין... איז דאָך עס אָבער א גוישער קאָפּ, שטויסט
ער זיך נישט, וואָס איך מיין, און מאכט צו מיר שוין מיט כעס: „טאק טשטאָ זשע
וואס אוגאָדנאָ?!“ גיי איך און לייג אריין די האנט אין קעשענע פּאוואָלינקע און
נעם ארוים פּאַוואָלינקע און מאך צו אים פּאוואָלינקע: „איזוויניטיע, גאָספּאָדין
דרעקטאָר, מי, זאָג איך, ליודי ניע באָגאַטיע, נאָ או נאַס, זאָג איך, יעסט מאַלענקע,
זאָג איך, סאָסטאָיאַניע אי אָדין כאראָשעי, זאמעטשאַטעלנע מאלטשיק, קאטאָרע,

זאָג איך, כאַטשעט אוטשיטסאַ; אי יאַ, זאָג איך, כאַטשו, נאָ מאַיאַ זשענאַ, זאָג איך, אַ ט ש ע ן כאַטשעט! “און קוועטש דעם „אַטשען“ נאָך שטאַרקער, און נעם און רוק אים אריין... בקיצור — יאָ! ער האָט פארשטאַנען, וואָס איך מיין. און גייט און נעמט ארויס א ביכעלע און פרעגט מיך אויס, ווי אזוי איך הייס, און וויאזוי הייסט דער זון מייגער, און אין וואָסער קלאַס וויל איך, ער זאָל אריין?... קלער איך מיר: „אַט אזוי זשע רעד!“ און איך מאך אים קלאָר, אז הייסן הייס איך כץ, אהרן כץ, און מייגער הייסט משה, מאָשקע הייסט עס, און אריין, וויל איך, זאָל ער אין דריטע קלאַס. רופט ער זיך אָן צו מיר: וויבאַלד אַז איך הייס כץ, און מיין זון הייסט משה, מאָשקע הייסט עס, און וויל אריין אין דריטע קלאַס, זאָל איך אים ברענגען, זאָגט ער, צו פירן אין יאַנוואר, וועט ער דעמאָלט געווים אריין. איר פארשטייט? שוין גאָר אנדערע דבורים! אפנים, אז מע שמירט, פאָרט מען?... דער חסרון איז נאָר, וואָס נישט באלד. נאָר וואָס זאָל מען טון? מע הייסט וואַרטן, דארף מען וואַרטן. א ייד איז געוווינט געוואָרן...

געקומען יאַנוואר — ווידעראמאָל א טאַרעראַם, א לויפעניש אהין, אהער, היינט=מאָרגן דארף זיין איין אסיפה, א סאָוועט הייסט דאָס. עס וועלן זיך צונויפקלייבן דאָרטן דער דירעקטאָר מיטן ספעקטאָר מיט אלע לערערס פון דער גימנאַזיע, און ערשט נאָך דער אסיפה, נאָכן סאָוועט הייסט דאָס, וועט מען ווייסן, צי ער איז אריין, צי ניין. געקומען צו דער רעכטער ארבעט — מיינע איז נישטאָ אין דער היים; נישטאָ קיין ווארעמעס, נישטאָ קיין סאמאָוואר. נישטאָ גאָרנישט. ווו איז זי ערגעץ? זי איז אין גימנאַזיע איז זי. דאָס הייסט, נישט אין גימנאַזיע, נאָר ביי דער גימנאַזיע; דרייט זיך אַרום אין דרויסן אויפן פראָסט פון גאַנץ פרי אָן און וואַרט, ביז מע וועט זיך צעגיין פון דער תפיסה, פונעם סאָוועט הייסט דאָס... דער פראָסט ברענט, א זאווערוכע, ס'קערט זיך די וועלט — און זי דרייט זיך ארום אין דרויסן ביי דער גימנאַזיע און וואַרט, א שיינע מעשה! דאַכט מיר, דו ווייסט גאַנץ גוט, אז וויבאלד מע זאָגט צו, איז מסתמא הייליק, ובפרט... איר פארשטייט? נאָר גיי רעדט מיט א יידענע! בקיצור, זי וואַרט א שעה, זי וואַרט צוויי, זי וואַרט דריי, זי וואַרט פיר, אַלע קינדער זענען זיך שוין לאנג צעגאנגען אהיים פון דער גימנאַזיע, און זי וואַרט נאָך. וואָס טויג אייך, זי האָט אָבער אזוי לאנג געוואַרט, ביז זי האָט זיך פאָרט דערוואַרט: עס עפנט זיך די טיר און עס גייט אַרויס פון דאָרטן איינער פון די לערערס. שפרינגט זי צו צום לערער און טוט אים א כאַפּ, צי ווייסט ער נישט, מיט וואָס האָט זיך אויסגעלאָזט די אסיפה, דער סאָוועט הייסט דאָס? זאָגט ער: פארוואָס זאָל ער נישט ווייסן? מען האָט, זאָגט ער, צוגענומען ארום און ארום פינף און אכציק קינדער, דריי און אכציק קריסטלעכע און צוויי יידישע. פרעגט זי: וועמען? זאָגט ער: איינעם א שעפּסעלזאָן און איינעם כץ. דערהערט דעם נאָמען כץ, מיינע — פייל אויסן בויגן, פאַלט אריין אין שטוב אריין

מיט אַ גדולה: „מזל=טוב! איך דאַנק דיר, רבונו=של=עולם! איך דאַנק דיר! צוגענומען! צוגענומען!“ ...און בשעת מעשה שטייען איר טרערן אין די אויגן. מיר, פאַרשטייט זיך, טוט אוודאי אויך הנאה די מעשה, נאָר גיין טאַנצן בין איך נישט מחויב; דערויף בין איך דאָך עפּעס אַ מאַנצביל, נישט קיין נקבה... „איך זע אַרויס, מאַכט זי צו מיר, אַז ביי דיר איז דאָס וויניציק וואָס אָנגעלייגט?“ „פון וואַנען, זאָג איך, לערנסטו אַזוי דעם פּשט?“ „אַזוי, זאָגט זי, וואָרעם דו ביסט אַ קאַלטער מלאך. דו זאָלסט, זאָגט זי, וויסן, וויאַזוי דאָס קינד נעבעך צאַפּלט, וואָלסטו אַזוי נישט געזעסן. דו וואָלסט שוין לאַנג, זאָגט זי, געלאָפן אים באַשטעלן אַ מונדירל, זאָגט זי, און אַ היטעלע און אַ רענצעלע, זאָגט זי, און מאַכן, זאָגט זי, אַ סעודה פאַר גוטע פריינד“. „וואָס עפּעס פּלוצים אַ סעודה אינמיטן דרינען, זאָג איך, ס'איז אַ בר=מצוה? ציִ אַ קנס=מאָל?“ אַזוי מאַך איך צו איר גאַנץ רואיק, וואָרעם איך בין דאָך עפּעס אַ מאַנצביל, נישט קיין נקבה... ווערט זי ברוגז און הערט גאָר אויף צו רעדן! און אַ ווייב, אַז זי הערט אויף צו רעדן, איז דאָך טויזנט מאָל ערגער ווי געשאָלטן, וואָרעם אַז זי שעלט, הערט מען כאָטש אַ קול פון אַ מענטשן, און אַזוי — גיי רעד צו דער וואַנט!... בקיצור, וואָס זאָלט איר דאָ קלערן? מסתמא האָט זי אויסגעפירט, נישט איך, וואָרעם אַז זי וויל, איז עפּעס אַ תירוץ?...

על=כפּנים, מע האָט געמאַכט אַ סעודה, מע האָט צונויפגערופן פריינד און גוטע פריינד, און מיינעם האָט מען אָנגעטאָן פון קאָפּ ביז די פיס, אַ מונדיר זייער אַ שיינעם מיט ווייסע קנעפּלעך, אַ היטעלע און פון פאָרנט אַ צאַצקע — אַ גובער=נאַטאָר!... אָן אים, אָנעם קליינעם הייסט עס, האָט מען באמת געהאַט אַ מצווה נעבעך, באמת אַריינגעזעצט אַ נייע נשמה, ממש מחיה געווען. ער האָט געשיינט, זאָג איך אייך, ווי די זון אום תמוז! דער עולם האָט געטרונקען לחיים, געווינטשעוועט: „ער זאָל לערנען געזונטערהייט און ענדיקן געזונטערהייט די גימנאַזיע, און זאָל גיין און גיין“... „עט, זאָג איך, דאָס איז דווקא נישט אַזוי נייטיק; מע וועט זיך באַגיין, זאָג איך, אָן דעם אויך. לאָז ער מיר נאָר דורכגיין די ערשטע עטלעכע קלאַסן גימנאַזיע, זאָג איך, מאַך איך אים חתונה, אם ירצה השם, מיט גאָטס הילף“... רופט זיך אָן מיינע מיט אַ שמייכעלע און קוקט בעת מעשה אויף מיר מיט אויגן: זאָגט אים, אַז ער האָט, זאָגט זי, מחילה אַ גרויסן טעות: ער גייט נאָך, זאָגט זי, מיטן אַלטן שניט“... „זאָגט איר, אַז איך זאָל, זאָג איך, האָבן די ברכות, וואָס דער אַלטער שניט, איז, זאָג איך, געווען בעסער פונעם נייעם שניט“... זאָגט זי: „זאָגט אים, אַז ער איז, לאָז ער מיר מוחל זיין...“ ווערט צווישן עולם אַ געלעכטער: „אוי, זאָגן זיי, רב אהרן, האָט איר אַ ווייב, קיין עין=הרע! אַ קאָזאַק, נישט קיין ווייב!“... בתוך כך האָט דער עולם גענומען צו גלעזלעך וויין, גוט אַ לעק געטאָן, איז מע געוואָרן, ווי זאָגט ער, לעבעדיק, און מען האָט געכאַפּט אַ רקודל גאָר אויף איין אנדער אופן; מע האָט אונדז גענומען ביידן אין קאָן אַריין, און דעם

קליינעם אויך אינמיטן, און מע האָט געהעפּעט גאָר קיין מעשה נישט, טאַקע ביזן ווייסן טאָג אריין. אין דער פרי זענען מיר אוועק מיט אים אהינצוצו. געקומען אהינצוצו, איז נאָך מסתמא פרי, צוגעשלאָסן טיר און טויער, נישטאָ, ווי זאָגט ער, קיין משוגענער הונט אין דער ווייבערישער שול. אָנגעשטאַנען זיך אין דרויסן און גוט אָנגעפרוירן זיך אויפן פראָסט, האָבן מיר זיך פשוט מחיה געווען, אז מע האָט אונדז געעפנט די טיר און מע האָט אונדז, ברוך השם, אריינגעלאָזט אינווייניק. גיך האָבן אָנגעהויבן צונויפקומען זיך די חברה קליינוואַרג מיט די רענצלעך אויף די פּלייצעס. ס'איז געוואָרן א ליאַרעם, א טומל, א גערעדעריי, מיט א לאַכעריי, מיט אַ הו־האַ — א יריד! בתוך כך קומט צו צו אונדז עפּעס איינער מיט גאָלדענע קנעפּ, א לערער פון דער גימנאַזיע ווייזט אויס, און מיט א בויגן פּאַפּיר אין די הענט, און טוט מיך א פרעג: וואָס דאַרף איך? ווייז איך אים אויף מיינעם, אַז דאָס האָב איך אים געבראַכט צו פירן אין חדר, אין גימנאַזיע הייסט דאָס. פרעגט ער מיך: אין וועלכע קלאַס? זאָג איך: אין דריטע, ערשט נישט לאַנג, זאָג איך, צוגענומען. פרעגט ער מיך: וויאַזוי איז דער נאָמען זיינער? זאָג איך: קאַץ, משה קאַץ, דאָס הייסט מאָשקע קאַץ. זאָגט ער: מאָשקע קאַץ? מאָשקע קאַץ איז ביי אים נישטאָ אין דריטער קלאַס; פאַראַן, זאָגט ער, ביי אים א קאַץ, אָבער נישט קיין מאָשקע, נאָר מאָרדוך קאַץ... זאָג איך: קאַקאָי מאָרדוך? מאָשקע, אַ גיט מאָרדוך!" מאַכט ער צו מיר: „מאָרדוך", און טיטשעט מיר דאָס פּאַפּיר אין פּנים אַריין. איך אים מאָשקע! און ער מיר: מאָרדוך! בקיצור, מאָשקע־מאָרדוך, מאָרדוך־מאָשקע, מיר האָבן זיך אַזוי לאַנג געמאָשקעט און געמאָרדוכט, ביז מיר זענען געוואָר געוואָרן א שיינע מעשה: וואָס סע האָט געזאָלט זיין מיינעם, איז געווען יענעם. איר פאַרשטייט א חתונה? טעות גוי מותר... מע האָט טאַקע צוגענומען איינעם א קאַץ — יאָ! — נאָר, על־פּי טעות איין אַנדערן, נישט אונדזערן. פאַראַן, פאַרשטייט איר מיך, צוויי קעץ ביי אונדז אין שטאָט!...

וואָס זאָל איך אייך זאָגן? איר האָט באַדאַרפט זען דאָס צער־בעל־חיים פון מיינעם, בשעת מען האָט אים געהייסן, מחילה, אַראָפּנעמען די צאַצקע פונעם היטעלע! אַ כלה צום באַדעקנס באַדאַרף געוויס אַזוי פיל טרערן נישט פאַרגיסן, וויפל מיינער האָט יענעם טאָג אויסגעגאָסן! וואָס איך האָב אים נישט געבעטן — נישט מיט גוטן, נישט מיט בייזן! „זעסטו, זאָג איך צו איר, וואָס דו האָסט אָנגעאַרבעט פאַר א חתונה? האָב איך דיר, זאָג איך, נישט געזאָגט, אז דיין גימנאַזיע איז פאַר אים א שחיטה? גאָט זאָל העלפן, זאָג איך, עס זאָל אונדז כאָטש, זאָג איך, אָפּלויפן גלאַט, ער זאָל דאָס חלילה, זאָג איך, נישט אויסקרענקען"... „לאָזן מיינע שונאים, זאָגט זי, קרענקען, אז זיי ווילן. מיין קינד, זאָגט זי, מוז אריין אין גימנאַזיע! איז ער נישט אַריין, זאָגט זי, איצטער, וועט ער אַריין, אם ירצה השם, איבעראיאָר; איז ער נישט אריין, זאָגט זי, דאָ, וועט ער אריין אין

איין א נ ד ע ר שטאָט — אריין מוז ער, סיידן, זאָגט זי, איך וועל חלילה צומאַכן איין אויג און די ערד וועט מיך צודעקן!" — איר האָרכט דבורים? און ווער, מיינט איר, האָט אויסגעפירט — איך, צי זי? לאָמיר זיך נישט נאַרן — אז זי וויל, איז עפּעס א תירוץ?...

על־פּנים, איך וועל אייך שוין קיין סך נישט מאריך זיין. איך האָב מיך דאָס א ביסל אָנגעהעצקעט מיט אים, אויסגעווען מיט אים, ווו די וועלט האָט איין עק, ווו ערגעץ אַ שטאָט, ווו ערגעץ אַ גימנאַזיע — דאַרט זענען מיר געווען זיך גע־שטעלט, געהאַלטן, און דווקא אויסגעהאַלטן, און דווקא גוט אויסגעהאַלטן, און דווקא נ י ש ט אריין. פאַרוואָס? אַלץ איבער די פּריצענטן! איר מעגט מיר גלויבן, איך האָב מיך דעמלט אַליין אָנגעקוקט, ווי א משוגענעם: „שוטה! וואָס? וואָס איז דאָס פליען, וואָס דו פליסט אַרום פון איין שטאָט אין דער אַנדערער? צו וועלכע גוטע יאָר באַדאַרפסטו דאָס האָבן? נו, און אז ער וועט שוין אריין, וואָס וועט דעמלט זיין?" ניין, זאָגט אייך, וואָס איר ווילט — נצחון איז אַ גרוי־סע זאַך! ס'איז שוין ביי מיר אַליין אריין אין א מין עקשנות, פאַרשטייט איר מיך, און דער אויבערשטער האָט רחמנות געהאט און האָט מיר צוגעשיקט אין פוילן אַ גימנאַזיע אַזעלכע, אַ „קאָמערטשעסקע", וואָס אַהינצו נעמט מען צו אויף איטלעכן קריסט, להבדיל, איינעם א ייִדן, סע מאכט אויס אזוי גרוים ווי פופציק פּריצענט הייסט עס. נאָר וואָס דען? יעדער ייִד, וואָס וויל, אז זיין קינד זאָל אריין, מוז ער קומען צו גיין מיט זיין קריסט, איז אויב ער האָלט אוים, דער קריסט, הייסט דאָס, און מע טראָגט אריין פאַר אים די קלינגערס, פּראַוואָאוטשעניע הייסט דאָס, איז דעמלט פּאַראַן א שטיקל האָפענונג... אָנשטאָט איין פעקל, האָט מען דעמלט אויף זיך, הייסט דאָס, צוויי. איר פאַרשטייט? געגוג סע טריקנט מיר דער מוח אויף מייַנעם, באַדאַרף מיר נאָך דאַרן דער קאָפּ אויף יענעמס, וואָרעם טאָמער האַלט נישט אוים חלילה עשיו, איז דעמלט יעקב אין דער ערד... כך הוה. איידער איך האָב געקריגן דעם קריסט, איינעם א שוסטער, כאַליאַווא הייסט ער, איז מיר אָנגעקומען מיט גרינגע ווערעם. צום סוף, ס'איז געקומען צום רעכטן שפּיל, מיינט איר, אז מיין שוסטער איז נישט אריין אין דער אדמה, אזוי ווי קורח? און דווקא אויף „זאקאָן באָזשע"! וואָס טויג אייך, מייַנער האָט זיך געמוטשעט בכבודו ובעצמו אוועקזעצן מיט אים חזרן „זאקאָן באָזשע"... איי, די קשיא: ווי קומט מייַנער צו „זאקאָן באָזשע"? דאָס זאָלט איר נישט פרעגן, וואָרעם אז יענער האָט א קאָפּ, מע זאָל אויספאָרן אן אימפּעריע, איז דאַך נישט שייך!... בקיצור, גאָט האָט געהאָלפן די גוטע שעה, די גליקלעכע — זיי זענען ביידע אַריין. זענט איר שוין פאַרטיק? געקומען צום ארייַנשרייבן אין די ביכער אריין, ארויסגעמען א קוויטאַנציע — מיין גוי איז נישטאָ! וואָס איז די מעשה? ער וויל נישט, דער ערל, אַז זיין זון זאָל זיך געפינען צווישן אַזויפיל יהודים, כאָטש גיב אים אַ קרענק!

ער זאָגט: צו וואָס נוצט עס אים, אַז אַלע טירן זענען פאַר אים סייווי־סיי אָפן, און ער קאָן אַריין וווּהין ער וויל? און גייט זאָגט אים אפשר, אַז ער איז אומגערעכט! „וואָס זשע, זאָג איך, ווילסטו, פּאַניע כאָליאַווא?“ זאָגט ער: „גאָרנישט“. בקיצור, אַהין־אַהער, מענטשן, גוטע־ברידער — מע איז אַוועק מיט אים אין אַ טראַקטיר, געמאַכט אַ כוסה, איינע און צוויי און דריי — איידער כ'האָב דערלעבט זען דאָס גוטע קווייטל, אַז ער איז אַריין, זענען מיר די אויגן אַרויסגעקראָכן, און דאַנקען השם יתברך, כ'האָב געמאַכט אַ ברכה „ברוך שפּטרני“.

געקומען אַהיים — אַ נייע צרה! וואָס איז שוין ווייטער? מיינע האָט זיך איבערגעלייגט און באַטראַכט: סטייטש, איין איינאיינאיינציקער, איין אויג אין קאָפּ, וועט ער זיין דאָרטן, און מיר, — דאָ? וויבאַלד אַזוי, צו וואָס טויג איר, זאָגט זי, איר וועלט? „וואָס זשע, זאָג איך, ווילסטו, למשל? זאָגט זי צו מיר: „וואָס זאָל איך וועלן? דו ווייסט נישט, וואָס איך וויל? איך וויל, זאָגט זי, זיין מיט אים“. „נו? און די שטוב?“ — זאָג איך. „די שטוב, זאָגט זי, איז אַ שטוב“. האָט איר עפּעס צו איר? וואָס טויג אייך, זי האָט זיך אויפגעזעצט און איז אַוועקגעפאָרן מיט אים אַהינצוצו, און איך בין געבליבן איינער אַליין איבער דער גאַנצער שטוב. מאָלט אייך אַ שטוב — אַזאַ יאָר אויף מיינע שונאים! דאָס לעבן איז געוואָרן אויס לעבן, דאָס געשעפט איז געוואָרן אויס געשעפט. אַלצדינג איז געגאַנגען ארצה, און מיר האָבן געהאַלטן אין איין שרייבן בריוולעך; איך שרייב צו איר, זי שרייבט מיר אָפּ; בריוולעך אַהין, בריוולעך אַהער: „שלום לזוגתי היקרה“... „שלום לבעלי היקר“... „אין גאָטעס ווילן, שרייב איך איר, וואָס וועט זיין דער תכלית? מען איז דאָך נישט מער ווי אַ מענטש! אָן אַ באַלעבאָסטע, משטיינס־געזאָגט“... בקיצור, עס האָט מיר געהאָלפן, ווי דער פאַראַיאָריקער שניי. אויסגעפירט מסתמא האָט זי, נישט איך. וואָרעם אַז זי וויל, איז עפּעס אַ תירוץ?...

על־כּפּנים, איך ענדיק אייך שוין די מעשה. איך האָב מיך צעבראָכן, צעלאָמעט, געמאַכט אַ תל פונעם געשעפט, אויסגעפּאַרקויפט, בדיל־הדל געוואָרן, און איך האָב מיך איבערגעפּעקלט, מחילה, אַהין, צו זיי. געקומען אַהין, צו זיי, אָנגעהויבן אַרומקוקן זיך, ווו בין איך אין דער וועלט, שמעקן, אויסשמעקן, קוים מיט צרות איך האָב מיך אַרויפגעשלאָגן אויף אַ שטיקל דרך, געמאַכט אַ שטיקל שותּפות מיט איינעם אַ סוחר, אפילו אַזוי אַ גאַנץ לייטישער מענטש, אַ פיינער באַלעבאָס, אַ וואַרשעווער פון די נאַלעווקעס, און אַ שטיקל גבאי אין שול; נאָר אין תוך אַריין אַ דרייער, אַ שווינדלער, אַ קעשענע־גנב — מיך שיר אומגליקלעך געמאַכט! פאַרשטייט איר שוין מסתמא, ווי דער קאָפּ איז מיר דעמאָלט געווען אין דער ערד? דערווייל, איך קום צו גיין איינמאָל אַהיים, מיינער גייט מיר אַקעגן! עפּעס מאָדנע, רויטלעך אויפן פּנים און אָן אַ צאַצקע אויפן היטל. מאַך איך צו אים: „הער נאָר, משהל, ווו איז ערגעץ די צאַצקע דיינע?“ מאַכט ער צו מיר:

„וואָסער צאצקע?... זאָג איך: „דאָס קנעפּל“. זאָגט ער: „וואָסער קנעפּל?“... זאָג איך: „דאָס קנעפּל, וואָס אויפן היטל; ערשט אויף יום־טוב געקויפט א ניי היטל מיט א נייער צאצקע!“... ווערט ער נאָך רויטער ווי פריער און מאכט צו מיר: „אראָפּגענומען“... זאָג איך: „וואָס הייסט אראָפּגענומען?“ זאָגט ער: „איך בין פריי“... זאָג איך: „וואָס הייסט דו ביסט פריי?“ זאָגט ער: „מיר זענען אַלע פריי“... זאָג איך: „וואָס הייסט איר זענט אַלע פריי?“ זאָגט ער: „מיר גייען שוין נישט“... זאָג איך: „וואָס הייסט איר גייט שוין נישט?“ זאָגט ער: „מיר האָבן געמאכט יד־אחת, מיר זאָלן נישט גיין“... זאָג איך: „וואָס הייסט איר האָט געמאכט יד־אחת? וואָס פאר א מאכערס? וואָס פאר א יד־אחתניקעס? — זאָג איך. — דערויף האָב איך מיך טאַקע אויסגעבראַכט, מפקיר געווען פון דיי־נעטוועגן, דו זאָלסט נאָכדעם קאָנען מאכן יד־אחת?! אז אָך און ווי, זאָג איך, צו דיר און צו מיר און צו אונדז אלעמען! גאָט זאָל געבן, זאָג איך, עס זאָל זיך כאָטש נישט אויסלאָזן צו יידישע קעפּ, וואָרעם אומעטום, זאָג איך, איז דאָך דער ייד דאָס כפּרה־הינדל!“... אזוי מאך איך צו אים און הייב אָן פייערן, זאָגן מוסר, ווי געוויינטלעך א פאָטער רעדט מיט א קינד. איז דאָך אָבער פאראן א ווייב, זאָל מאריך ימים ונשים זיין, קומט זי צולויפן און לייגט מיר אוועק א מענה־לשון, אזוי און אזוי, אז איך בין שוין גאָר אויסגעוועבט געוואָרן, אז איך הייב נישט אָן צו ווייסן, זאָגט זי, וואָס אויף דער וועלט טוט זיך, אז עס איז הייַנט געוואָרן, זאָגט זי, איין אנדערער וועלט גאָר, א קלוגע וועלט, איין אָפענע וועלט, א פרייע וועלט, א וועלט, זאָגט זי, פון אלע גלייך, אוים אָרעם, אוים רייך, אוים הארעלע־קנעכטלעכע, אוים שעפּעלע־שערעלע, אוים היגטעלע־האַווקעלע, אוים קעצעלע־דראַפּעלע, אוים מייזעלע־בייסעלע... „ט־טע־טע, זאָג איך, פון וואנען האָט זיך גענומען צו דיר, מיין ווייב, אזא מאָדנע שפּראך? עפּעס א ניי לשון, זאָג איך, נייע ווערטער! אפשר וואָלסטו שוין זאָג איך, אין איינוועגס ארויסגעלאָזט די היגער, זאָג איך, פון דער שטייג, קיש־קיש, קורע נא סוואָבאָדע?“... ווערט זי אָנגעצונדן, גלייך ווי איך וואָלט אויף איר אויסגעגאָסן צען עמער זודיק וואסער — און נגנו! — ווי זיי קאָנען... מילא, מוז מען שוין אויסהערן די דרשה ביזן סוף. איז אָבער דער חסרון, וואָס ס'איז אָן א סוף. „ווייסטו וואָס, זאָג איך, שא, זאָג איך, אָבער לאָז זיין גענוג, זאָג איך, און שלאָג מיר אין הארצן: חטאתי, זאָג איך, עויתי ופשעתי, זאָג איך, און איין עק, זאָג איך, אבי לאָז זיין שטיל!“ וויל זי נישט הערן, נישט זען. „ניין, זאָגט זי, זי וויל ווייסן, למאי, און סטייטש, און גוואלד, און בפירוש, און אדרבא, און וואָס הייסט עס, און ווי געשיקט זיך עס, און גאָכאמאָל, און טאַקע נאָכאמאָל דאָס אייגענע!“...

. . . .

איך בעט אייך — ווער האָט אויסגעטראכט א... ווייב?

ענדע געשיכטע נומער צוועלף.

געשיכטע נומער דרייצן

פונעם פּריזיון

געשריבן אין יאָר 1902

פונעם פריזיוו

— פון וואַנען איך פאָר? — רופט זיך אָן צו מיר אַ ייד אַ הויכער, אַ דאַרער, אַ באָרדיקער, מיט אַ פלוסן היטל; ער האָט נאָר וואָס אָפּגעדאַווענט און לייגט צונויף דעם טלית און תפילין. — פון וואַנען איך פאָר? אַז אָך און ווי איז מיר, איך פאָר פונעם פריזיוו פאָר איך. דאָס איז מיינער טאַקע אַ זון, אָט דער יונגערמאַן, וואָס ליגט דאָ אויסגעצויגן אויף דער באַנק. דאָס פאָר איך מיט אים פון יעהופּעץ פאָר איך. געווען ביי אַדוואָקאַטן זיך אַן עצה האַלטן, און אין איינוועגס ביי פראָפעסאָרן האָרכן, וואָס וועלן זיי זאָגן וואָס? אַ פריזיוו האָט מיר גאָט צוגעשיקט. פיר מאָל געשטאַנען, און נאָכנישט פאַרטיק. און דווקא אַ בן=יחיד, איינאונאיינציקער הייסט דאָס, אַ ריינער, איין אמתער, אַ כשרער פערוויזראַדניק... וואָס קוקט איר מיך אָן וואָס? ס'איז אייך פריקרע? איר מעגט דאָס האָרכן מעגט איר עס.

די היסטאָריע פון דער געשיכטע איז אַזאַ מעשה: אַליין בין איך אַ מעזערעטשער פון מעזערעטש; אַ נולד בין איך, דאָס הייסט אַ געבאָרענער, ווי מען זאָגט, אַ מאַזעפּעווקער; אַ נכתב, אַ צוגעשריבענער הייסט דאָס, אַ וואָראָסילעווקער; דאָס הייסט, אַמאָל בין איך, נישט היינט געדאַכט, געזעסן אין וואָראָסילעווקע בין איך, נאָר היינט זיץ איך אין מעזערעטש. ווער איך בין און וויאַזוי איך הייס — איז אייך קיין גרויסע נפקא=מינה, דאַכט מיר; נאָר מיין זונס נאָמען מוז איך אייך יאָ זאָגן, וואָרעם עס געהער זיך אָן צום ענין, און שטאַרק! הייסן הייסט ער איציק, דאָס הייסט אברהם=יצחק, נאָר רופן רופט מען אים אַלטער; אַזוי האָט זי אים אַ נאָמען געגעבן, מיינע זאָל געזונט זיין, מחמת ער איז אַ ציטעריקער, איינאונאיינציקער איז ער, אַ בן=יחיד. דאָס הייסט, מיר האָבן געהאַט, אַחוץ אים, נאָך אַ יינגל האָבן מיר געהאַט, אַ יינגערן פון אים מיט אַ יאָר אָדער אַנדערהאַלבן, אים צו לענגערע יאָר; ער האָט געהייסן אייזיק האָט ער געהייסן. באַדאַרף זיך טרעפן אַן אומגליק, מע האָט אים קינדווייז, אייזיקן הייס דאָס, איבערגעלאָזט איינעם אַליין (איך בין, נישט היינט געדאַכט, דעמאָלט נאָך געווען אַ וואָראָסילעווקער בין איך נאָך געווען, דאָס הייסט, איך בין געזעסן אין וואָראָסילעווקע); איז

זיך מיישב דאָס קינד, אייזיק הייסט דאָס, און קריכט צו גלייך אונטערן סאַמאָוואַר און גיסט אויס אויף זיך אַ זודיקן סאַמאָוואַר, נישט פאַר אייך געדאַכט, און קאָכט זיך אָפּ, אים צו לענגערע יאָר, אויף טויט קאָכט ער זיך אָפּ! פון דעמאָלט אָן איז ער, איציק, אברהם־יצחק הייסט דאָס, געבליבן אַ בן־יחיד, און זי האָט אים פאַר־צויגן, מיינע זאָל געזונט זיין, געגעבן אַ גאַמען אַלטער.

ווערט איר דאָך פרעגן: סטייטש, אַ בן־יחיד, איינאונאיינציקער, וואָס געהער זיך אָן מיט אים אַ פריזיוו, וואָס? הערסטו, אַט דאָס איז דאָך דער גאַנצער פאַר־דראָס! שאַ! אפשר מיינט איר, חס ושלום, אַז ער איז אַ געזונטער יונג, ווי עס גיט זיך אויס אַמאָל אַ קינד, וואָס וואַקסט אין ראַסקאַש? האָט איר אויך אַ טעות. איר ווערט פאַר אים קיין צוויי גראָשן נישט געבן; אַ פאַרזעעניש, אַ קראַנקער! שייך צו זאָגן אַ קראַנקער? קיין קראַנקער, חלילה, איז ער נישט, נאָר אַ געזונטער אוודאי נישט. איין עבירה, ער שלאָפט איצטער, וויל איך אים נישט וועקן; אַט ווערט ער אויפשטיין, ווערט איר זען אַ סנאַסט פון אַ מענטשן, הויט און ביינער, לאַנג און שמאָל, אַ פנימל ווי אַ פייג, גרוגרת דרבי צדוק, און אַ וווקס, משטיינס־געזאָגט, אויסגעצויגן ווי אַ לולב, איינגאַנצן געראָטן אין איר, אין מיינער, זאָל געזונט זיין, אויך אַ היובע און אַ מאָגערע, איין איידעלע הייסט דאָס... הייבט פרעג איך אייך: באַדאַרף איך עפּעס אין זינען האָבן אַ פריזיוו, אַז דין און לאַנג איז ער, טויגן טויג ער נישט, און אַ ווילגאָטע האָט ער?

ס'איז געקומען צום פריזיוו — ווער מיר ווילגאָטע? וואָס מיר ווילגאָטע? עס הייבט זיך גאָרנישט אָן! וואָס איז די מעשה? די מעשה איז אַ פשוטע מעשה. דאָס אַנדערע ייִנגל מיינס, אייזיק, דער וואָס האָט זיך קינדווייז, נישט פאַר אייך געדאַכט, אָפּגעקאָכט מיטן סאַמאָוואַר, האָט מען פאַרגעסן, אָפּגים, אויסשטרייכן פון די מעטריקעס. בין איך דאָך אַוועקגעלאָפן צום קאַזיאָנעם רב, צום שוטה, מיט אַ געוואַלד: „סטייטש, גזלן, רוצח איינער, וואָס האָט איר געהאַט צו מיר? למאי האָט איר נישט אויסגעמעקט מיין אייזיקן למאי?“ פרעגט ער מיך, דער טיפש: „ווער איז געווען דער אייזיק?“ „וואָס הייסט, זאָג איך, אייזיקן ווייסט איר נישט? מיין זון אייזיק, דער, וואָס האָט איבערגעקערט אויף זיך דעם סאַמאָ־וואַר“, זאָג איך. „וואָסער סאַמאָוואַר?“ — מאַכט ער. „גוט מאָרגן, זאָג איך, איר זענט אַ היגער? אַ גוטער קאָפּ אויף אייך! אויף אַזאַ קאָפּ, זאָג איך, איז גוט קנאַקן נים... ווער געדענקט נישט, זאָג איך, די מעשה מיט מיין אייזיקן, וואָס האָט זיך אָפּגעקאָכט מיטן סאַמאָוואַר? איך פאַרשטיי נישט, זאָג איך, וואָס זענט איר דאָס פאַר אַ ראַבינער ביי אונדז אין שטעטל, אַז קיין שאלות, זאָג איך, פּאַס־קודעט איר נישט, דערויף איז פאַראַן, זאָג איך, אַ רב, זאָל מאריך ימים זיין; איז, דאַכט זיך, אַ יושר, איר זאָלט כאָטש אַכטונג געבן, זאָג איך, אויף די געשטאָר־בענע זאָלט איר; אלא נישט — צו וואָס באַדאַרף מען אייך מיט אייער טאַקסע?“...

צום סוף, הערט, וואָס ס'לאָזט זיך אויס. אומזיסט=אומגישט האָב איך אים אָפּגעזידלט, דעם שיינעם רב, וואָרעם די מעשה מיטן סאַמאָוואַר איז גאָר געווען נישט דאָ אין מעזערעטש, ס'איז גאָר געווען, בשעת מיר זענען, נישט היינט געדאַכט, געזעסן אין וואָראָסילעווקע. איר פֿאַרשטייט אַ מעשה? ס'איז מיר גאָר אַרויסגעפֿלויגן פֿון קאָפּ איז דאָס מיר!

קיצור הדבר, וואָס טויג אייך היסטאָריעס — זאַכן — מעשיות, ביז איך האָב מיך אַ ריר געטאָן, פֿאַפֿירן אַהער, פֿאַפֿירן אַהין, האָט מיין אברהם=יצחק, איציק הייסט דאָס, וואָס מע רופֿט אים אַלטער, אָנגעווירן די גאַנצע ווילגאָטע. נישטאָ קיין ווילגאָטע! נישטאָ קיין ווילגאָטע? שלעכט! אַ גוואַלד, אַ געפּילדער, סטייטש אַ בן=יחיד, איינאונאיינציקער, אַ ריינער, איין אמתער, אַ כשרער פּערוויזראָדניק, און אָן אַ שום ווילגאָטע! נאָר גיי שריי חי=וקים — פֿאַרפֿאַלן!

האָבן מיר דאָך אָבער אַ גרויסן גאָט אויף דער וועלט! גייט מיין אַלטער, איציק הייסט דאָס, און שלעפּט נישט אַרויס דעם גרעסטן זשערעב, נומער 699? די פּריסוטסטוויע האָט זיך דערמאָלט געוויגט. דער פּרינצעדאַטעל אַליין האָט אים געגעבן אַ זעץ אין פּלייצע: „בראַוואָ, איצקאָ, מאָלאָדיעץ!“ די גאַנצע שטאָט האָט מיר מקנא געווען: נומער זעקס=הונדערט=ניין=און=ניינציק! אָט אַ גליק! מזל=טוב! מזל=טוב!... מיט מזל זאָלט איר לעבן! — פּונקט ווי איך וואָלט דאָ אויסגענומען דאָס גרויסע געווינס, די רי"ש אלפים!

נאָר אונדזערע יידעלעך... ס'איז געקומען צום פּריאָם — אַז מע האָט אָנגעהויבן צו בראַקעווען, בראַקעוועט מען גאָר! אַלע זענען געוואָרן מיטאַמאָל ווייסטע פֿינצטערע קאַליקעס; דער מיט אַזאַ חסרון, דער מיט אַזאַ חסרון...

קיצור הדבר, וואָס טויג אייך היסטאָריעס — זאַכן — מעשיות, ס'איז געקומען צו מיין זונס נומער 699, און מיין איציק, אַלטער הייסט דאָס, האָט נעבעך געמוזט מיט זיין כבוד שטעלן זיך צום פּריאָם מיט אַלע שניידערס און מיט אַלע שוסטערס, און עס איז געוואָרן ביי מיר אין שטוב אַ געוויין. שייך זאָגן אַ געוויין? אַ יללה, חושך! מיין ווייב, זאָל געזונט זיין, ליגט איין די וועלט, די שנור חלשט: סטייטש, ווו איז דאָס געהערט געוואָרן, אַ בן=יחיד, איינאונאיינציקער, אַ ריינער, איין אמתער, אַ כשרער פּערוויזראָדניק — און אָן אַ פּיצל ווילגאָטע?! און ער, מיין זון הייסט דאָס, גאָרנישט, גלייך ווי נישט אים מיינט מען: „וואָס עס וועט זיין מיט כל ישראל, וועט זיין מיט רב ישראל“. — אַזוי זאָגט ער כלומרשט מיט אַ ווערטל, און דער פּופּיק בשעת מעשה ציטערט אים מסתמא גוט, וואָס זאָלט איר דאָ קלערן?

האָבן מיר דאָך אָבער אַ גרויסן גאָט אויף דער וועלט! פֿירט מען אַריין מיין איציקן, מחילה, אַ נאַקעטן, נעמט דער דאָקטאָר באַטראַכטן מיין איציקן, אַלטערן הייסט דאָס, אויסמעסטן אים אין דער לענג און אין דער ברייט, טאַפּן, קוקן,

מוטשן, אַהער־אַהין — וואָס, משטיינס־געזאָגט, אַז ער טויג נישט, דער הונט (דאָס הייסט, טויגן טויג ער, נאָר פאַר קיין סאָלדאַט טויג ער נישט): ער כאַפּט נישט סך־הכל קיין דריטהאַלבן ווערשקעס אין דער ברייט — כאַפּט ער נישט! ניע גאָדיען, אַ ווייסער בילעט... ווידעראַמאָל אַ שמחה, אַ גדולה, מזל־טוב, מזל־טוב!... מיט מזל זאָלט איר לעבן!... צונויפגעקומען זיך די משפּחה, געשטעלט משקה, געטרונקען לחיים. דאַנקען השם יתברך, געפּטרט דעם פּריזיוו!

גאָר אונדזערע יידעלעך... מיינט איר דאָך, אַז עס האָט זיך נישט געפונען אַ שייגעץ, וואָס איז אַ בעלן געווען מסרן אין דער גובערניע, אַז איך האָב „געשמירט“? וואָס טויג אייך, ס'איז נישט אַוועקגעגאַנגען צוויי חדשים פונעם פּריזיוו, קומט מיר אָן אַ פּאַפּיער, אַז מע בעט מיין איציקן, אַלטערן הייסט דאָס, ער זאָל זיך מטריח זיין אַהינצוצו, אין דער גובערסקי פּריסוטסטוויע, נאָכאַמאָל, „נאַ וואָספּיטאַניע“ הייסט דאָס. געפעלט אייך, אַשטייגער, די גוטע בשורה, האַ? אַ שיינע חתונה! מיין ווייב, זאָל געזונט זיין, ליגט איין די וועלט, די שנור חלשט: סטייטש, סטייטש, צוויי מאָל צום פּריזיוו, אַ בן־יחיד, איינאָונאיינציקער, אַ ריינער, אַן אמתער, אַ כשרער פּערוויזראַדניק!

קיצור הדבר, וואָס טויג אייך היסטאָריעס — זאַכן — מעשיות, אַז מע רופט אין דער גובערניע אַריין, קאָן מען קיין חזיר נישט זיין און מע מוז פאָרן. געקומען אין דער גובערניע, הייב איך דאָך מסתמא אָן אַרומלויפן, אַהין־אַהער, טאָמער זכות־אָבות, אַ גוט וואָרט — גיי שריי „אני שלמה“, דערצייל יענעם אַ מעשה, אַ בן־יחיד, איינאָונאיינציקער. און נישט קיין געזונטער דערצו, — מאַכט ער נאָך דאָס גרעסטע געלעכטער! און מיין זון? אַ שענערן ליגט מען אין קבר אַריין. נישט מחמת דער פּריזיוו; ער הערט, זאָגט ער, דעם פּריזיוו הערט ער אין דער לינקער פּיאַטע; אויב ס'איז אים באַשערט, זאָגט ער, דינען, וועט ער דינען; נאָר וואָס דען? ער קאָן נישט איבערטראָגן אונדזערע יסורים קאָן ער נישט, דאָס הייסט, די יסורים פון די ווייבער קאָן ער גישט צוזען: אַ גובערסקי פּריסוטסטוויע, אַ קשיא אויף אַ מעשה, טאָמער, איך ווייס? ס'איז דאָך נאָר אַ גורל, ווי זאָגט איר, אַ לאָטעריע איז דאָך עס!

האָבן מיר דאָך אָבער אַ גרויסן גאָט אויף דער וועלט! מע האָט אַריינגעפירט מיין איציקן, אַלטערן הייסט דאָס, אין דער גובערסקי פּריסוטסטוויע, איך בעט איבער אייער כבוד, אַ נאַקעטן, ווי די מאַמע האָט אים געהאַט, און מע האָט אים גענומען ווידעראַמאָל פון מה טובו, באַטראַכטן אין דער לענג און אין דער ברייט, ווידעראַמאָל טאַפּן, קוקן, מוטשען. וואָס, משטיינס־געזאָגט? אַז ער טויג נישט, דער הונט (דאָס הייסט, טויגן טויג ער, נאָר פאַר קיין סאָלדאַט טויג ער נישט). איינער האָט זיך אַפילו געשטעלט אַקעגן און געפּרווט אַ זאָג טאָן: „גאָדיען“. האָט אים דער דאָקטאָר אָפּגעהאַקט: „ניע גאָדיען!“ דער זאָגט „גאָדיען“. דער

זאָגט: „גיע גאָדיען". „גאָדיען, גיע גאָדיען" — אַזוי לאַנג, אַזוי ברייט, ביז דער גובערנאַטאָר אַליין האָט זיך מטריח געווען פּונעם בענקל, צוגעגאַנגען, אַ קוק געטאָן און געזאָגט „סאָווערשענאָ גיע גאָדיען", דאָס הייסט — ער טויג אויף ניין־און־ניינציק כּפּרות... האָב איך באַלד אָנגעקלאַפּט אַ דעפּעש אַהיים, געווינטשן דער פאַרשטעלט: „מזל־טוב! טאָוואַר אָקאָנטשאַטעלנאָ זאַבראַקאָוואַן".

דאַרף זיך טרעפן אויף מיין גליק, וועט איר האָרכן אַ שיינס, אַז מיין דעפּעש קומט אָן נישט צו מיר אַהיים, נאָר צו מיינעם אַ געשוועסטערקינד, מיין נאָמען טאָקע הייסט ער, אַ ייד אַ נגיד, און, איך בעט איבער אייער כּבוד, אַ גרויסער דבר־אחר. און ס'איז קיין חידוש נישט — ער האַנדלט מיט אָקסן האַנדלט ער. האָט ער געהאַט אַרויסגעטריבן טאַקע אין דער אייגענער גובערניע אַ פּאַרטיע אָקסן און אַרויסגעקוקט אויף אַ דעפּעש, אַז די אויגן זענען אים שיער נישט אַרויס. קאָנט איר פאַרשטיין, וויאַזוי אים איז געוואָרן אויפן האַרצן, אַז מע האָט אים אָפּגעגעבן מיין דעפּעש: „ט אָ וו אַ ר אָ ק אָ נ ט ש אַ ט ע ל נ ע ז אַ ב ר אַ ק אָ וו אַ ן"... איך האָב געמיינט, ער וועט מיך אויפעסן אַ לעבעדיקן, אַז איך בין געקומען אַהיים. איר פאַרשטייט אַ השגה פון אַ נגיד אַ דבר־אחר, וואָס האַנדלט מיט אָקסן? געגוג ער נעמט איבער פרעמדע דעפּעשן, איז ער נאָך גערעכט!...

אַצינד וועלן מיר זיך אומקערן נאָכאַמאָל צוריק צו יענער צייט, ווען איך בין נאָך געזעסן, נישט היינט געדאַכט, אין וואָראָסילעווקע, און מיין איציק, אַלטער הייסט דאָס, איז נאָך געווען אַ קליין קינד איז ער נאָך. ויהי היום, טרעפט זיך אַ מעשה, עפּעס אַ רעוויזיע אין שטאָט, מע איז אַרומגעגאַנגען פון שטוב צו שטוב און מע האָט איבערגעשריבן איטלעכן באַזונדער, פון קליין ביז גרויס, וויאַזוי ער הייסט און וויפל ער איז אַלט, און וויפל קינדער האָט ער, צי זכרים, צי נקבות, און וויאַזוי רופט מען זיי?... אַז ס'איז געקומען צו מיין איציקן: וויאַזוי רופט מען אים? זאָגט מיין ווייב, זאָל געזונט זיין: אַלטער. איז זיך מיישב יענער, מע זאָגט אים אַלטער — אַ שיינע ריינע כּפּרה; גייט ער און פאַרשרייבט „אַלטער".

אַוודאי קומט מיר אָן פּונקט אין אַ יאָר אַרום נאָכן פּריזיוו אַ נייע בשורה: מע זוכט מיין זון אַלטערן, ער זאָל זיך שטעלן מחילה צום פּריזיוו אין וואָראָסילעווקע! — וואָס סע האָט זיך מיר געחלומט יענע נאַכט און היינטיקע נאַכט און אַ גאַנץ יאָר! גאַ דיר אַזאַ נייעס! ברוך הבא, אַ ייד רב אַלטער!

קיצור הדבר, וואָס טויג אייך היסטאָריעס — זאַכן — מעשיות, מע רופט מיין איציקן, אַלטערן הייסט דאָס, נאָכאַמאָל צום פּריזיוו נאָך איבעראַנייעס! מיין ווייב, זאָל געזונט זיין, לייגט איין די וועלט, די שנור הלשט. סטייטש, ווו איז דאָס געהערט געוואָרן, מע זאָל אויספאָרן די גאַנצע וועלט פון איין עק ביזן אַנדערן עק, אַז אַ בן יחיד, איינאונאייניציקער, אַ ריינער, איין אמתער, אַ כשרער פּערוויזראַדניק זאָל באַדאַרפן שטיין דריי מאָל צום פּריזיוו! נאָר ניי רעד טערקיש, רעד טאָ=

טעריש, וואָס טוט מען וואָס? איך בין אַוועקגעלאָפן צו אונדזער „אָבשטשעסטווע“, געמאַכט אַ גוואַלד, קוים געפועלט, צען יידן זאָלן אָפּשווערן און חתמנען זיך, אַז זיי ווייסן פּאָזיטיוו, אַז איציק איז אברהם־יצחק, און אברהם־יצחק איז אַלטער, און אַז אַלטער און איציק און אברהם־יצחק זענען אַלע איין פּאַרשוין.

באַקומען דאָס פּאַפּיער, בין איך אַוועק מיטן פּאַפּיער קיין וואָראָטילעווקע. געקומען קיין וואָראָטילעווקע — אַ גאַסט! וואָס מאַכט אַ ייד רב יאָסל? וואָס טוט איר היע? ווייל איך דאַרף מסתמא נישט אויסזאָגן — צו וואָס דאַרף איך עס? גלייכער, אַז אַ ייד ווייסט ווינציקער. „גאָרנישט, זאָג איך, איך באַדאַרף דאָ האָבן צו אַ פּריץ“... „מכוח וואָס?“... „מכוח פּראָסע, זאָג איך, איך האָב געהאַנדלט, זאָג איך, פּראָסע האָב איך געהאַנדלט, געגעבן איין אַדיעריויף, נישטאָ נישט קיין פּראָסע, נישט קיין אַדעריויף, פּאַרפאַלן, זאָג איך, די קו מיטן שטריקל!“ און לאָז מיך אַוועק גלייך אין דער פּריסוטסטווע. איך קום אין דער פּריסוטסטווע קום איך, טרעף איך דאָרט אַ שרייבער פון די שרייבערס און דערלאַנג אים דאָס פּאַפּיער. איבערגעלייענט דאָס פּאַפּיער, ווערט ער מלא רציחה, דער שרייבער הייסט דאָס, און טוט מיר אַ שמיץ דאָס פּאַפּיער אין פּנים אַריין מיט אַ מין פייער, מע זאָל באַהיט און באַוואָרנט ווערן! סטופּאַיטיע — גיין זאָלט איר, הייסט דאָס, צו אַלדי רוחות מיט אַלע אייערע נעמען און מיט אַלע אייערע יידישע מאַניפּאָרגעס! „איר ווילט זיך, זאָגט ער, אויסדרייען פונעם פּריזיוו, זשידי מאשעניקי, זאָגט ער, ווערט ביי אייך פון אברהם — יצחק, און פון יצחק — איציק, און פון איציק —אַלטער. גיין, ביי אונדז גייען נישט אַן אַזעלכע שטיקלעך, שאַכער־מאַכער!“... „נו, קלער איך מיר, וויבאַלד „שאַכער־מאַכער“ מיינט ער מסתמא א קערבל“... און איך נעם אַרויס אַ מטבע און וויל אים אַריינרוקן אין האַנט אַריין, און רוף מיך אָן צו אים שטילערהייט: „איזוויניטיע, וואַשע וויסאָקאָ־פּראַוואָזשיטעלסטווע!“... אַז ער כאַפּט זיך נישט אויף מיט אַ געשריי: „ווזיאַטקי!?“... עס זענען זיך צונויפגעלאָפן נאָך שרייבערס, און, וואָס טויג אייך, מען האָט מיר געגעבן דעם וועג האָט מען מיר... אַזאַ־נ־אומגליק — באַדאַרף איך אָנטרעפן גראָד אויף א „נקי־כפּימניק“!... מאָלט אייך, עס רעדט זיך נאָר אַזוי, אַז ער נעמט נישט — צווישן יידן ווערט מען נישט פאַרפאַלן; איך האָב געפונען א יידן, וואָס דורך אים נעמט ער... עס האָט געהאָלפן ווי אַ טויטן באַנקעס — און ס'איז געבליבן, אַז איך האָב נאָך א זון, וואָס ער הייסט אַלטער. זאָל ער מוחל זיין, אַלטער הייסט דאָס, זיך שטעלן אין וואָראָטי־לעווקע צום פּריזיוו זאָל ער זיך. אַ גוט פּעקל!

וויאַזוי איך האָב איבערגעלעבט דאָס יאָר — בין איך שטאַרקער פון אייזן בין איך! כאָטש אַז מע וויל שמועסן צוריק, וואָס האָב איך, שוטה, מורא צו האָבן? צען מאָל פּריזיוו, אַז איך ווייס, אַז ער טויג נישט, דער הונט (שייך זאָגן, טויג נישט? טויגן טויג ער, נאָר פאַר קיין סאָלדאַט טויג ער נישט); ובפרט, אַז מע

האָט אים שוין צוויי מאָל אַרויסגעבראַקעוועט האָט מען אים. גאָר צוריק בין איך זיך מיישב: א פּרעמדע שטאָט, א פּריסוטסטווע מיט „נקי־כפּימניקעס“, א קשיא אויף א מעשה?...

האָבן מיר דאָך אָבער א גרויסן גאָט אויף דער וועלט! מיין אַלטער, איציק הייסט דאָס, האָט ווידעראַמאָל געצויגן א זשערעב, ווידעראַמאָל זיך געשטעלט צום פּריאָם, און גאָט האָט אַ נס געטאָן, די וואָראָטילעווקער פּריסוטסטווע האָט אויך געזאָגט „גיע גאָדיען“, און האָט אים אַרויסגעגעבן אויך אַ ווייסן בילעט. האָבן מיר שוין מיט גאָטס הילף, צוויי ווייסע בילעטן!

געקומען אַהיים — ששון ושמחה! געמאַכט א סעודה, צונויפגערופן כמעט די גאַנצע שטאָט, געהוליעט, געטאַנצט ביז טאָג. ווערען העך איך אַצינד? און ווער איז צו מיר גלייך? א קייסער!

אַצינד וועלן מיר זיך אומקערן צוריק צו מיין אייזיקן, עליו־השלום, דער וואָס האָט, אים צו לענגערע יאָר, איבערגעקערט אויף זיך דעם סאַמאָוואַר נאָך קינדוויז, — וועט איר הערן אַ שיינס וועט איר הערן. איר פאַרשטייט אַ מעשה? גיי זיי א נביא, אז דער שייגער רב דער קאַזיאָנער פון וואָראָסילעווקע וועט אים פאַרגעסן אויסמעקן פון די מעטריקעס, דעם געשטאָרבענעם הייסט דאָס, און עס וועט זיך רעכענען אויף מיר א חוב, אז איך האָב נאָך ערגעץ א זון אייזיק, וואָס באַדאַרף זיך שטעלן היינטיקס יאָר צום פּריזיוו! גא דיר אזא מין באָמבע! וואָס איז דאָס פאַר איין אומגליק אויף מיר? ווער מיר אייזיק? אייזיק איז שוין לאַנג אויף דער אמתער וועלט! אזוי טענה איך, האַלט מיך איין עצה מיט אונדזער ראַבינער: וואָס טוט מען, וואָס? זאָגט ער: „ס'איז נישט גוט!“ „פאַרוואָס, זאָג איך, איז נישט גוט, פאַרוואָס?“ „דערפאַר, זאָגט ער, ווייל איציק און אייזיק איז איין נאָמען“. „וויאַזוי, זאָג איך, איז איציק און אייזיק איין נאָמען, חכם איינער?“ זאָגט ער: „איציק איז יצחק, יצחק איז איסאַק, איסאַק איז איזאַק און איזאַק איז אייזיק“... אַ גוטער משל!

קיצור הדבר, וואָס טויג אייך היסטאָריעס — זאַכן — מעשיות? מע זוכט מיין אייזיקן. מע טרענט מיר די אָדערן, איך זאָל אים שטעלן צום פּריזיוו זאָל איך אים! אין שטוב ביי מיר איז געוואָרן א נייער געוויין. שייך זאָגן, א געוויין? חורבן בית־המקדש. ערשטנס, האָט מיין ווייב, זאָל לעבן, זיך דערמאַנט אינעם געשטאָרבענעם, אויפגעוועקט די אַלטע ווונדן. „נעבעך וואָלט ער, זאָגט זי, בעסער לעבן און שטיין איצטער צום פּריזיוו, איידער, זאָגט זי, ער זאָל ליגן אין דער ערד און די ביינער זיינע זאָלן פוילן“... והשנית, האָט זי מורא, טאָמער חלילה איז טאַקע, לא יעלה ולא יבוא, ווי דער ראַבינער זאָגט, אז איציק איז יצחק, יצחק איז איסאַק, איסאַק איז איזאַק און איזאַק איז אייזיק, איז דאָך טאַקע נישט פריילעך!... אַזוי זאָגט זי, מיין ווייב זאָל געזונט זיין, און לייגט איין די וועלט, און מיין שנור,

געוויינטלעך, חלשט! א ווערטעלע אויסצוהערן — א בן יחיד, איינאונאיינציקער, אַ ריינער, איין אמתער, א כשרער פּערוויזראַרניק, דריי מאָל געשטעלט זיך צום פּריזיוו, צוויי ווייסע בילעטן — און איז נאָך נישט פּאַרטיק!...

האָב איך גענומען, הייסט דאָס, די פּיס אויף די פּלייצעס און בין זיך דורכגעפאָרן קיין יעהופּעץ בין איך זיך, איין עצה האַלטן זיך מיט אַ רעכטן אַדוואָקאַט, און אגב האָב איך טאַקע מיטגענומען מיין זון, איך זאָל זיין מיט אים ביים פּראָפעסאָר, הערן, וואָס דער פּראָפעסאָר וועט זאָגן, צי טויג ער, צי טויג ער נישט, כאָטש איך ווייס אַליין גאַנץ גוט, אַז ער טויג נישט, דער הונט (שייך זאָגן, ער טויג נישט? טויגן טויג ער, נאָר פאַר קיין סאָלדאַט טויג ער נישט)... און אַז איך וועל הערן, וואָס דער אַדוואָקאַט וועט מיר זאָגן און וואָס דער פּראָפעסאָר וועט מיר זאָגן, וועל איך שוין דעמאָלט קאָנען שלאָפן רואיק, אויפהערן האָבן צו טון מיטן פּריזיוו... צום סוף, וואָס לאָזט זיך אויס? עס לאָזט זיך אויס, אַז די אַדוואָקאַטן מיט די פּראָפעסאָרן ווייסן אַלע מער פון אַ טויטן ווייסן זיי. אַז דער זאָגט אַזוי, און דער זאָגט אַזוי; וואָס איינער זאָגט,דרינגט דער אַנדערער קאַפּויר. דול און משוגע צו ווערן! וועט איר הערן.

צום ערשטן אַדוואָקאַט האָב איך אָנגעטראָפן אויף איינעם אַ גראָבן קאָפּ אַ שטומפּיקן, און דווקא מיט אַ גרויסן שטערן און מיט אַ גלאַטן קאָפּ, אַ ליסינע, כאָטש געם און קאַטשע אויס אויף איר אַ בלאַט לאָקשן. ער האָט בשום אופן נישט געקאָנט פאַרשטיין, דער חכם, ווער איז אַלטער, און ווער איז איציק, און ווער איז אברהם=יצחק, און ווער איז געווען אייזיק? דערציייל איך דאָך אים איבער נאָכאַמאָל און נאָכאַמאָל, אַז אַלטער און איציק און אברהם=יצחק — דאָס איז איין מענטש, און אייזיק איז דער, וואָס האָט איבערגעקערט אויף זיך דעם סאַמאָוואַר, בשעת איך בין נאָך געווען אַ וואָראָטילעווקער, אין וואָראָטילעווקע הייסט עס... מיין איך, אַז איך בין שוין מיט אים פאַרטיק. צום סוף טוט ער מיר אַ פרעג נאָך איבעראַנייעם: „פּאָזוואָלטי, שטייט נאָר שטייט, ווער זשע איז צווישן זיי דער עלטערער, איציק צי אַלטער, צי אַברהם=יצחק?“ אָט האָסטו דיר, — מאַך איך צו אים. — איך האָב אייך שוין, דאַכט זיך, פופצן מאָל געזאָגט האָב איך אייך, אַז איציק און אברהם=יצחק און אַלטער איז אַלץ איין פאַרשוין, דאָס הייסט, דער אמתער נאָמען זיינער איז איציק, דאָס הייסט אברהם=יצחק, נאָר רופן רופט מען אים אַלטער, די מאַמע זיינע, זאָג איך, האָט אים אַזוי פאַרצויגן, און אייזיק, זאָג איך, איז דער, וואָס האָט איבערגעקערט אויף זיך דעם סאַמאָוואַר, זאָג איך, בשעת איך בין נאָך געווען אַ וואָראָטילעווקער, אין וואָראָטילעווקע הייסט עס“... „ווען זשע, מאַכט ער, וואָסער יאָר הייסט דאָס, איז געשטאַנען אברהם=אַלטער, מיין איך, יצחק=אייזיק, צום פּריזיוו?“ „וואָס בעלעבעטשעט ער? — זאָג איך. — וואָס האָט איר צונויפגעמישט קאַשע מיט באָרשט? דאָס ערשטע מאָל אויף מיין

לעבן, זאָג איך, טרעפט זיך מיר, אַז אַ ייד זאָל טראָגן אויף זיך אַזאַ גוייִשן קאָפּ, זאָג איך! מע זאָגט דאָך אייך, אַז יצחק און אברהם־יצחק און איציק און אייזיק און אַלטער — דאָס איז אַלץ איין מענטש! איין מענטש!" — „שאַט, זאָגט ער, שרייט נישט אַזוי, וואָס שרייט איר?"... איר האָרכט? ער איז נאָך געדעכט!...

בקיצור, כ'האָב אַ שפּיי געטאָן און אַוועקגעגאַנגען צו איין אַנדערן אַדוואָקאַט, און האָב אָנגעטראָפֿן שוין דווקא אויף אַ גמרא־קעפּל האָב איך אָנגעטראָפֿן, נאָר אַ ביסל שוין צופֿיל איבערגעשפּיצט. ער האָט זיך געריבן דעם שטערן און געלערנט דעם פּשט, געדרייט, געמוטשעט די זאַקאָנעס, געדרונגען, אַז נאָ אָסנאָוואַניע טאַקאָי טאָ סטאַטיאַ האָט די מעזערעטשער פּריסוטסטווע אים גאָרנישט געטאָרט צושרייבן. נאָר וואָס דען? ס'איז פֿאַראַן אַ זאַקאָן, זאָגט ער, אַז וויבאַלד די פּריסוטסטווע האָט אים יאָ צוגעשריבן, דאַרף אים יענע פּריסוטסטווע אויסשרייבן, „וויקלוטשאַיען" הייסט עס. און ווידער איז פֿאַראַן, זאָגט ער, אַ זאַקאָן, אַז די פּריסוטסטווע האָט אים צוגעשריבן און יענע פּריסוטסטווע האָט אים נישט אויסגעשריבן, „וויקלוטשאַיעט" הייסט עס, מוז זי אים אויסשרייבן, „וויקלוטשאַיען" הייסט עס. און ווידער איז פֿאַראַן אַ קאַסאַציע, אַז וויבאַלד יענע פּריסוטסטווע וויל נישט אויסשרייבן, „וויקליוטשאַיען" הייסט עס...

בקיצור, אַזאַ זאַקאָן און אַזאַ זאַקאָן, אַזאַ קאַסאַציע און אַזאַ קאַסאַציע — האָט ער מיר אָנגעקאַסאַציעט אַ פֿולן קאָפּ האָט ער מיר אָנגעקאַסאַציעט, און איך האָב געמוזט גיין צו אַ דריטן האָב איך געמוזט, און האָב אָנגעטראָפֿן אויף אַ נייעם שלימזל, נאָך גאָר אַ יונג אַדוואָקאַטל, נאָר וואָס פֿון דער נאָדל אַרויס, דאָס הייסט, וואָס האָט נישט לאַנג געענדיקט „יורי", זייער אַ צוגעלאָזט מענטשל אַפֿילו, מיט אַ צינגעלע ווי אַ גלעקל — און סע קלינגט. ווייזן ווייסט אויס, אַז ער לערנט זיך נאָך רעדן לערנט ער זיך, מחמת אַז ער רעדט, זעט מען, אַז ער האָט הנאה האָט ער, ממש סע קומט אים צו אַ שטיק געזונט. האָט ער זיך אַזוי צערעדט, אַזוי צעפֿלאַקערט, געהאַלטן אַ גאַנצע דרשה געהאַלטן, אַז איך האָב געמוזט אים איבערשלאָגן אינמיטן און זאָגן: „זייער פֿיין, זאָג איך, איר זענט אוודאַי זייער גערעכט; נאָר וואָס טויג מיר, זאָג איך, אייער ווייִנען, וואָס איר באַוויינט מיך? איר גיט מיר בעסער איין עצה, זאָג איך, מיט מיין זון וואָס טו איך, טאָמער טוט מען אים אַרויף טאָמער?"

קיצור הדבר, וואָס טויג אייך היסטאָריעס — זאַכן — מעשיות, איך האָב מיך דערשלאָגן צום רעכטן, צום אמתן אַדוואָקאַט. דאָס איז, פֿאַרשטייט איר מיך, שוין איין אַדוואָקאַט פֿון די אַלטע אַדוואָקאַטן, איין אַדוואָקאַט, וואָס פֿאַרשטייט איין ענין. איך האָב אים אויסדערציילט די גאַנצע געשיכטע פֿון אלף ביז תיו, און ער איז געזעסן די גאַנצע צייט צוגעמאַכט די אויגן און געהאָרכט. אויסגעהערט, מאַכט ער צו מיר: „שוין? האָט איר שוין געענדיקט? פֿאָרט אַהיים, ס'איז בלאָטע,

מער ווי דריי הונדערט קערבלעך שטראָף וועט איר גישט צאָלן". „אָט דאָס איז נאָר? — זאָג איך. — ע! איך זאָל וויסן, אַז דאָ שמעקט נאָר מיט דריי הונדערט קערבלעך שטראָף! איך האָב מורא פֿאַר מיין זון האָב איך מורא!" „וואָסער זון?" „וואָס הייסט, זאָג איך, וואָסער זון? מיין אַלטער, איציק הייסט דאָס!" „וואָס געהער זיך דאָס אָן, זאָגט ער, מיט איציקן?" „וואָס הייסט, זאָג איך, וואָס סע געהער זיך אָן? טאָמער, חלילה, שלעפּט מען אים נאָכאַמאָל טאָמער?" „ער האָט דאָך, זאָגט איר, אַ ווייסן בילעט". „ער האָט, זאָג איך, צוויי ווייסע בילעטן!" „נו, אם כן, וואָס זשע ווילט איר?" „וואָס זאָל איך וועלן? ווילן וויל איך גאָרנישט; איך האָב נאָר מורא, זאָג איך, אַזוי ווי מע זוכט איצטער אייזיקן, און אייזיק איז נישטאָ, און אַזוי ווי אַלטער, איציק הייסט עס, שטייט פֿאַרשריבן אַבֿרהם־יצחק, און יצחק — אַזוי זאָגט דער ראַבינער אונדזערער דער לעקיש — איז איסאַק, און איסאַק איז איזאַק, און איזאַק איז אייזיק, קאָן מען חלילה זאָגן אויף מיין איציקן, אָדער אַבֿרהם־יצחקן, אַלטערן הייסט דאָס, אַז ער איז דאָס דער אייזיק!" „נו, וואָס זשע איז, מאַכט ער; אַדרבא, נאָך גלייבער! אויב איציק איז אייזיק, וועט איר פֿאַרשפּאָרן צאָלן שטראָף אויך. ער האָט דאָך, זאָגט איר, אַ ווייסן בילעט?" „צוויי, זאָג איך, ווייסע בילעטן! די בילעטן האָט אָבער איציק, נישט אייזיק". „איר זאָגט דאָך, מאַכט ער, אַז איציק איז אייזיק!" „איך זאָג? ווי קאָן איך, זאָג איך, זאָגן אַזאַ זאַך, אַז איציק איז גאָר אַלטער, און אייזיק איז דער, וואָס האָט איבערגעקערט אויף זיך דעם סאַמאָוואַר, בשעת איך בין נאָך געווען אַ וואָראָטילעווקער, אין וואָראָטילעווקע הייסט עס!" ווערט ער אָנגעצונדן און הייסט מיך גיין: „סטופּאַיטיע, זאָגט ער, ווי, זאָגט ער, גאַדאָיעדליווע, זאָגט ער, יעווריי", זאָגט ער!... איר פֿאַרשטייט וואָס דאָס הייסט? דאָס הייסט: איך בין אַ נודניק, איר הערט? איך בין אַ נודניק! איך!!!

געשיכטע נומער פערצן

מע טאָר נישט זיין קיין גוטער!

געשריבן אין יאָר 1903

מע טאָר נישט זיין קיין גוטער!

— מע טאָר נישט זיין קיין גוטער! — מאַכט צו מיר א לייטישער ייד מיט אַ בילקע אויף דער גאַז און נעמט ביי מיר א פאפיראָס אויף צו פאררויכערן. — הערט איר, וואָס איך זאָג אייך? מע טאָר נישט זיין קיין גוטער! איבער מיין גוטסקייט, איבער מיין פאָדלע ווייכן כאראקטער, האָב איך מיר אליין אָנגעארבעט א חתונה, אויסגעהאָדעוועט איין אומגליק ביי זיך אין שטוב, צוויי אומגליקן! איר מעגט דאָס הערכן!

גאָט האָט מיך געוואָלט מזכה זיין מיט א מצוה, האָט ער מיר צוגעשיקט אַ יתומה מיט א יתום. דער אויבערשטער האָט מיך געשטראָפט, מיר נישט געגעבן קיין קינדער, האָב איך מיר אליין גענומען; גענומען פרעמדע קינדער, זיי געטאָן גוטס, געמאכט פאר לייט, צאָלן זיי מיר איצטער מיט שטיינער.

קודם דארף מען אייך דערציילן פון דער יתומה, פון וואנען האָט זיך צו מיר גענומען א יתומה? איז אזוי די מעשה: מיין ווייב האָט געהאט אמאָל אַ שוועסטער, א יינגערע, פערל האָט זי געהייסן. איז זי געווען, פערל הייסט דאָס, וואָס זאָל איך אייך זאָגן, איין פארשוין אין דער וועלט. זיי זענען אלע שיינע. דאָס הייסט, מיין ווייב איז נאָך היינט אויך א שיינע יידענע. פאר זייער שיינקייט פלעגט מען זיי נעמען, ווי זיי שטייען און גייען, אָפגילטן. בין איך אייך נישט אויסן.

אז זי האָט חתונה געהאט, די שוועגערין מיינע, האָט מען געזאָגט, אז זי האָט געטראָפן א שמאַלץ־גרוב, א גליק, וואָס טרעפט זיך אייגמאָל אין הונדערט יאָר, אַ גביריש קינד, וואָס האָט באדארפט ירשענען א זיידן א גביר און א טאטן אַ גביר און א פעטער א „בעזדיטניק“ א גביר — פון אלע זייטן גבירים. א גליק! בין איך אייך נישט אויסן. איז אָבער דער חסרון, וואָס דער יונגערמאן אליין איז געווען א דער רוח ווייסט וואָס. דאָס הייסט, אזוי איז ער אפילו געווען א גאנץ פיינער יונגערמאן, נישט קיין נאַרישער און נישט קיין גראָבער יונג, און א גוטער מענטש, א צוגעלאָזטער, א פריילעכער. נאָר וואָס דען? א שארלאטושקע! לאָז ער מיר מוחל זיין, ער איז שוין אויף דער אמתער וועלט. דהיינו, וואָס הייסט א שאר־

לאַטושקע? ער האָט ליב געהאַט א קערטל. אָבער וויאַזוי, מיינט איר, ליב געהאַט? דאָס חיות מיט דער נשמה! צוליב אַ קערטל וואָלט ער אייך געגאַנגען הונדערט מייל צופוס. תחילת איז געווען א „זעקס־און־זעכציק", א יידישע „אָקע", א „סטוקעלקע", א „מערטל־מערטל" — צווישן אייגענע, איינמאָל אין חודש, אין די לאַנגע ווינטערדיקע נעכט... נאָכדעם האָט זיך אָנגעהויבן אָפטער און אָפטער, מיט יונגעלייט, מיט ווייסע חברהניקעס, מיט וואו ערגעץ א שלאָק, א פּוסטעפּאַסניק, א ליידיקגייער. און איר זאָלט וויסן זיין, אז דאָרט וואו א קערטל, איז שוין אַלצדינג. וואָס אין דער קאָרט! ווער קוקט דעמאָלט אויף א מנחה? ווער רעדט פון אָן א היטל? פון הלול־שבת? און כדומה אַזעלכע זאַכן, וואָס זענען שייך צו יידישקייט? און ווי אויף צולהכעיס, איז פּערל, מיין שוועגערין הייסט דאָס, געווען א פרום ווייבל, א כשרס, און האָט מסתמא נישט געקאָנט ליידן זיינע שיינע הפציות מיט זיינע געננג. איז זי געלעבן טאָג ווי נאַכט מיטן פּנים אין קישן און האָט געוויינט אויף אירע יאָרן און טעג, אַזוי לאַנג, ביז זי האָט אָנגעהויבן אונטערצוקרעכצן, פריער פאַוואָלינקע, נאָכדעם שטאַרקער און שטאַרקער. וואָס טויג אייך, פּערל איז געשטאָרבן. בין איך אייך נישט אויסן.

פּערל איז געשטאָרבן און געלאָזט א קינד, א מיידל פון א יאָר זעקס־זיבן. דער מאַן איז געווען ערגעץ אין אַלדי שווארצע יאָר אין אָדעס; ער האָט זיך אַריינגעלאָזט אין דעם שפּילן אַזוי ווייט, אז ער האָט געמאַכט א תל פון זיין געלט און פון זיין טאַטנס געלט און פונעם זיידנס ירושה — א תל־עולם איז פון אים געוואָרן! ס'איז נאָר א סברה, אז ער האָט זיך אַריינגעכאַפּט ערגעץ אין א טורמע. נאָכדעם האָט ער זיך א צייט אַרומגעשלייערט ערגעץ, באַקומען עפּעס א מאָדנע קרענק און איז געשטאָרבן אין פרעמדע תכריכים. אָט האָט איר אייך אויף אַ מינוט א סך־הכל פון א געזינדל. און אָט אַזוי איז ביי מיר פאַרבליבן זייער טעכטערל, אַ יתומהלע נעבעך, רייזל הייסט זי. איך האָב זי גענומען צו זיך נאָך קינדוויַיז, וואָרעם קיין קינדער, פאַרשטייט איר מיך, האָב איך נישט, דער אויבערשטער האָט מיך געשטראָפט — לאָז זי זיין א קינד. וואָלט געווען גוט, איז אָבער דער חסרון, וואָס צו גוט טויג אויף כפרות! ביי איין אַנדער פעטער וואָלט אַזא מיידל א יתומה געוואַקסן אין קיך, געווען א הילף אין שטוב, געשטעלט דעם סאַמאָוואַר, געפּאָלגט אַ גאַנג און דאָסגלייכן, און ביי מיר איז זי געווען פאַררעכנט פאַר איין אייגן קינד — דאָס אייגענע קליידל מיט די אייגענע שיך מיטן אייגענעם עסן, וואָס מיין ווייב. וואָס איז שייך זאָגן — ביי איין טיש גלייך מיט אונדז. בין איך אייך נישט אויסן.

שפּעטער, אז די דאָזיקע רייזל האָט אָנגעהויבן אונטערוואַקסן, האָב איך זי אָוועקגעגעבן לערנען צו א שרייבער. און פון דעם אמת קאָן מען נישט אַוועקגיין — זי איז געווען א געראָטן קינד, א שטילס, איין ערלעכס, א גוטס און א קלוגס, און

שיין — שיין ווי די גאנצע וועלט. איך האָב זי באמת ליב געהאַט, ווי מיינס אייגן קינד. קינדער, ווייסט איר דאָך, וואקסן, ווי פעטשעריצעס; איידער מע קוקט זיך אַרום, אַהאַ — מע דאַרף שוין קלערן מכוח חתונה מאַכן. און ווי אויף צו־להכעיס, איז מיין פלימעניטשקע געוואקסן טאקע גאָר ווי אויף הייוון, הויך און שיין און געזונט און איין אָסאָבע — א רויז. מיין ווייב האָט איר ביסלעכווייז אָפּגעלייגט אַ ביסל גרעט, „פּאָוועלע", העמדער, ליילעכער, ציכלעך. איך, פון מיין זייט, האָב גאָר אגדערש נישט גערעכנט, ווי צו געבן איר עטלעכע הונדערט קערבלעך גדן אויך. און מען האָט איר אָנגעהויבן רעדן שידוכים. וועמען רעדט מען אזא מיידל א יתומה? אז קיין עלטערן האָט זי נישט, א טאטן האָט זי געהאַט, לאָז ער מיר מוחל זיין, עפּעס נישט אזא פיינעם מענטשן, און קיין טויזנטערס גדן קאָן איך איר נישט אנידערלייגן. באַדאַרף מען איר געפינען איר גלייכן, א יונגעמאן אזעלכן, וואָס זאָל איר קאָנען געבן ברויט. וו זשע קריגט מען אזעלכעס, אז קיין באלעבאטישן שידוך קאָן מען נישט גרייכן, און קיין באַלמעלאָכע וויל איך נישט — זי איז דאָך פּאָרט מיינע א שטיקל אייגענע, מיין ווייבס א שוועסטערס אַ מיידל? האָט מיר גאָט צוגעשיקט א בחורל א פּריקאזטשיק פון א יאָר עטלעכע און צוואַנציק, וואָס פאַרדינט שוין זייער אַ שיין קערבל און קלייבט א קערבל און האָט שוין א קערבל. בקיצור, איך האָב א רעד געטאָן מיטן בחור — יאָ, סע גייט א גאנג, ווי איך בין א מענטש. זי איז אים דווקא געפעלן. איך האָב א רעד געטאָן מיט איר — ווער? וואָס? איין אייזערנע וואַנט! וואָס איז די מעשה? זי וויל אים נישט און זי דאַרף אים נישט, און געגוג! ווער דען, זאָג איך, וועט דיך נעמען? דעם באַראָן הירשס איין אייניקל? ענטפערט די וואַנט — אַזוי ענטפערט זי. קוקט אַראָפּ און שווייגט. בין איך אייך נישט אויסן.

אצינד באדארף איך אייך איבעררייסן אינמיטן דער מעשה און אייך דערציילן א נייע מעשה, וואָס געהער זיך טאקע אָן מיט יענער מעשה, דאָס הייסט, די מעשה און יענע מעשה זענען טאקע איין מעשה.

איך האָב געהאַט אַזוי גרויס ווי א יינגערן ברודער משה־הערשל, האָט זיך מיט אים געטראָפן א מעשה — ס'איז ביי מיר א מעשה מיט גאָלע מעשיות — נישט דאָ געדאכט, נישט פאר קיין מענטשן געדאכט, ער איז געווען אין מרחץ פרייטיק און האָט זיך געוואָלט אָפּגיסן מיט קאלט וואסער, האָט ער געכאַפּט אַ שעפל מיט זודיק וואַסער און האָט דאָס איבערגעקערט אויפן קאָפּ און האָט זיך אָפּגעקאָכט, און האָט זיך געמוטשעט א טאָג אכט און איז געשטאָרבן, און האָט איבערגעלאָזט א ווייב מיט איין קינד — א יינגל פון א יאָר זעקס, פייסי הייסט ער. האָט נישט געדויערט קיין האלב יאָר און מען האָט איר אָנגעהויבן רעדן שידוכים. האָט דאָס מיך זייער אָנגענומען ביים הארצן, און איך בין אוועקגעגאנגען צו איר, צו מיין שוועגערין הייסט דאָס, און זאָג איר: „אויב דו ווילסט חתונה

האָבן, גיב מיר אָפּ דאָס קינד". האָט זי זיך תחילה א ביסל געברעקלט, כלומרשט נישט געוואָלט הערן, נישט זען. אהער־אהין — בקיצור, איך האָב ביי איר געפּועלט. זי האָט מיר דאָס קינד געבראַכט, און אליין איז זי אוועק ערגעץ קיין פּוילן, דאָרטן חתונה געהאַט, און מע זאָגט, ס'איז איר נישט שלעכט... מילא, בין איך אייך נישט אויסן.

האָט מיך שוין, הייסט דאָס, גאָט געבענטשט מיט א זון אויך. איך זאָג מיט אַ „זון", ווייל איך האָב אים מאַקע צוגעשריבן צו זיך פאַר אַ זון, און דאָס ייִנגל איז דווקא א געראָטן ייִנגל, אָבער טאַקע וואָס געראָטן הייסט. ער איז דאָך מייִנעם א ברודערס א זון, איז דאָך נישט שייך, איך זאָל אים אייך לויבן. נאָר איר מעגט מיר גלייבן בנאמנות, אז נאָך אַזאַ פּייסי וועט איר נישט געפינען — איך וועל אייך נישט זאָגן אין דער גאַנצער וועלט, נאָר ביי אונדז אין שטאָט און נאָך אין עטלעכע שטעט מיט עטלעכע גובערניעס, אז איר וועט אויספאָרן, געפינט איר נישט דעם צווייטן. וואָס אשטייגער, ווילט איר? לערנען איז לערנען, שרייבן איז שרייבן, חשבונען איז חשבונען. אפשר ווילט איר פראַנצויז — רעדט ער אייך פראַנצויז. טאָמער ווילט איר פידל — שפּילט ער אייך אויפן פידל. הייִנט איז ער, קיין עין־הרע, א וווּקס, און א פּאַרשוין, און א פּיסק, און... און... און.... אז מע שמועסט א געראָטענער, איז דאָך נישט שייך צו זאָגן! און דערצו גיב איך אים נאָך עטלעכע טויזנט קערבלעך נדן אויך, וואָרעם ער איז דאָך מיין ברודערס א קינד און מייִנער א צוגעשריבענער, כמעט א זון הייסט דאָס, און קיין נחת־דרגא, ברוך השם, איז ער אויך נישט, — סו־קו־קומט אים שוין עפּעס א פייִנע כלה, האַ? וואָס זאָגט איר? אַוודאַי האָט מען אים גערעדט די גרעסטע, די שענסטע שידוכים אין דער וועלט, און אוודאי האָב איך איבערגעקליבן, וואָס דען? עפּעס אָט אזוי אָ גיט מען אוועק אזא יונגאַטש? בין איך אייך נישט אויסן.

הכלל, האָט מען מיר אָנגעשלאָגן שידוכים פוז דער גאָרער וועלט: פון קאַמע־ניץ, און פון יעליסאַוועט, און פון האָמעל, און פון לובען, און פון מאָהליוו, וואָס אין דער ליטע, און פון באַרדיטשעוו, און פון קאַמינקע, און פון בראָד. מען האָט מיך אָפּגעשאָטן מיט גאָלד; צען טויזנט, און צוועלף טויזנט, און פופצן טויזנט, און אכצן טויזנט — איך האָב נישט געוואָלט, וווהין איך זאָל מיך וואַרפן. האָב איך מיך מיישב געווען: וואָס טויג מיר קריכן אין דער פרעמד, מי יודע וווהין און צו וועמען? בעסער, ווי זאָגט מען, אַ באַקאַנטער שוסטער, איידער אַ ווייטער רב. פאַראַן ביי אונדז אין שטאָט א ייִד א נגיד, האָט ער א מיידל א בת יחידה מיט שייִנע עטלעכע טויזנט קערבלעך נדן, און דאָס מיידל אליין איז אויך זייער א פיין מיידל, און ווילן וויל מיך יענער, — פאַרוואָס זאָל דאָס נישט זיין קיין שידוך? האַ? ובפרט שדכנים זענען פאַראַן ביי אונדז, ברוך השם, צוויי, לויפן זיי אַרום הין און צוריק, פון מיר צו יענעם און פון יענעם צו מיר, און טרייבן האלדז און

נאַכט, ס'זאָל שוין גיכער זיין, זיי האָבן קיין צייט נישט, פאַרשטייט איר, זיי האָבן אַליין מעכטער אויף התונה מאַכן, און נאָך דערוואַקסענע דערצו. בין איך אייך נישט אויסן.

הקיצור, ס'איז געבליבן, מיר זאָלן זיך צונויפקומען אויף א „וואָרט". איז דאָך אָבער היינטיקע צייטן נישט דאָס, וואָס אַמאָל. אַמאָל האָט מען א שידוך געטאָן מיט א קינד הינטער די אויגן גאָר, געקומען צו גיין אַהיים, אָפּגעגעבן מזל־טוב און געענוג. היינט איז גאָר געוואָרן א מאָדע, אז מע מוז פריער איבערריידן מיט די קינדער, זיי זאָלן זיך פריער אָנקוקן און זאָגן, צי זיי זענען זיך געפעלן, צי נייִן? מע פאַרשפּאָרט זיי גאָר זאָגן — זיי זעען זיך אַליין... איז דאָך אַוודאי גוט. נעם איך מיין בחור און טו אים א פרעג: „געפעלט דיר, אשטייגער, פּייסיניו, אַזעלכע און אַזעלכע?" ווערט ער רויט אַזוי ווי פייער און ענטפערט נישט דאָס צווייטע וואָרט. „געשוויגן איז געענטפערט", טראַכט איך מיר; „קיין תשובה איז אויך אַ תשובה". איי, וואָס ער איז רויט געוואָרן? מסתמא האָט ער זיך פאַרשעמט. און ס'איז געבליבן הייסט דאָס, אַז מע קומט זיך צונויף אויפדערנאַכט, פריער, געוויינטלעך, ביי דער כלה, נאָכדעם וועט מען זיין ביי מיר — נו, וואָס באַדאַרף מען נאָך? באַקט מען לעקעך און מע גרייט זיך אויף א וועטשערע, ווי געוויינטלעך. בין איך אייך נישט אויסן.

ויהי היום, איך שטיי אויף אין דער פרי, גיט מען מיר אָפּ א בריוו. פון וואַנען איז א בריוו? עפּעס א באַלעגאָלע האָט געבראַכט צו פירן. איך נעם דעם בריוו, עפן אויף דעם בריוו, איך הייב אָן לייענען דעם בריוו — איז מיר פינצטער געוואָרן אין די אויגן. וואָס איז דאָס געווען פאַר א מין בריוו? אָט וועט איר באַלד הערן. דאָס שרייבט מיר מיין פּייסי, אַז איך זאָל נישט פאַראיבל האָבן, וואָס ער איז אוועקגעפאָרן מיט רייזלען — איר הערט ווערטער? — אָן אונדזער וויסן חתונה האָבן — איר הערט ווערטער? אז „איך זאָל גאָרנישט פרוון, זאָגט ער, אפילו זיי זוכן, וואָרעם זיי זענען שוין וויט־וויט, זאָגט ער, פון דאַנען — איר הערט ווערטער? און זיי וועלן, אם ירצה השם, האָבן חופּה וקידושין, זאָגט ער, וועלן זיי נאָכדעם קומען צוריק... ווי געפעלט אייך עפּעס אַזא מין בריוול? מילא, פון מיין ווייב שמועסט מען נישט: זי איז געפאַלן דריי מאָל חלשות, וואָרעם ס'איז דאָך דורך איר דער סקאַנדאַל; רייזל איז דאָך איר פּלימעניצע, נישט מיינע. „נא, זאָג איך צו איר, האָסט אויסגעהאָדעוועט א שלאַנג אויף דיין שויס"... און האָב מיין גאַנץ ביטער האַרץ אויסגעלאָזט צו איר, געוויינטלעך, מכבד געווען, ווי זי איז ווערט. בין איך אייך נישט אויסן.

איך באַדאַרף אייך נישט דערציילן, איר פאַרשטייט אַליין, ווי וויט דאָס האָט מיך געבערנט און געבראָטן. סטייטש, מע נעמט א פרעמד קינד, איין אָרעמע, א נאַקעטע יתומה, מע האָדעוועט זי אויס און מע וויל זי גליקלעך מאַכן — גייט

זי און טוט אָפּ אַזאַ זאַך, פירט אַרויף מיין ברודערס קינד אויף אַ גלימש! איך האָב געשריגן, געטופּעט מיט די פיס, געריסן אויף זיך די האָר פונעם קאָפּ — שיר נישט משוגע געוואָרן! און צוריק ווידער האָב איך מיך באַטראַכט: וואָס, אַשטייגער, וועט מיר העלפן מיין כעס? וואָס וועל איך מאַכן מיט מיין טופּן מיט די פיס? מע באַדאַרף עפּעס אָנהייבן טון, טאָמער וועל איך נאָך פאַרכאַפּן און וועל קאָנען עפּעס העלפן? האָב איך מיך, ראשית חכמה, אַ וואָרף געטאָן צו „נאַ=טשאַלסטווע“, אונטערגעשמירט מיט אַ כאַבאַרל, און האָב אויפגעגעבן, אַז ביי מיר איז געווען אַ פּלימעניצע אַזעלכע און אַזעלכע, האָט זי מיך באַגנבעט און האָט איבערגערעדט מיין זון, ער איז געווען ביי מיר פאַרשריבן פאַר אַ זון, און איז מיט אים אַנטלאָפן, איך ווייס נישט וווהין. נאָכדעם האָב איך אָנגעהויבן שיטן מיט געלט, צעשיקט דעפּעשן אין אַלע ארבע פּינות העולם, אין אַלע שטעט און שטעט=לעך פון דער סביבה — און גאָט האָט מיר געהאָלפן, מען האָט זיי געפּאַקט. ווו האָט מען זיי געפּאַקט? טאַקע נישט ווייט פון אונדז, אין אַ קליין שטעטל. מזל=טוב!

אַז ס'איז אָנגעקומען צו מיר די גוטע ידיעה, אַז מע האָט זיי געפּאַקט, האָבן מיר זיך אויפגעזעצט מיט נאַטשאַלסטווע און מיר זענען געפאָרן גלייך אַהין, אין יענעם שטעטל אַריין. מילא, איך זאָל אייך דערציילן פון דער נסיעה — איז נישט שייך צו זאָגן. איך בין געווען אין איינע פּחדים. איך האָב אַלץ מורא געהאַט, טאָמער, אַ קשיא אויף אַ מעשה, מע שטעלט דאָרט אַ חופה, איז דאָך פאַרפאַלן, ווי זאָגט ער, די קו מיטן שטריקל... גאָט האָט מיר געהאָלפן, מיר זענען געקומען צו פאָרן — זיי האָבן נאָך קיין חופה נישט געשטעלט. נאָר וואָס דען? אַ נייער אומגליק: אַזוי ווי איך האָב איינגעגעבן, אַז מע האָט מיך באַגנבעט, לכן האָט מען זיי דערווייל, ביז עפּעס וואָס, איינגעזעצט. איינגעזעצט — איז דאָך מיר געוואָרן שלעכט, געמאַכט אַ גוואַלד, אַז באַגנבעט האָט מיך זי, די פּלימעניצע הייסט דאָס, און ער, דער זון הייסט דאָס, ער האָט זיך דאָך גערעכנט פאַר מיין זון, איז ריין. עס קומט צו עפּעס, מע וויל אים שוין אַרויסלאָזן, פייסין הייסט דאָס, מאַכט ער: „אויב מע האָט געגנבעט, האָבן זיי, זאָגט ער, ביידע געגנבעט“. איך הערט ווער=טער? דאָס האָט זי אים, די ימח=שמהניצע, אַרויפגעפירט, ער זאָל אַזוי זאָגן. אַ הולטייקע קאָן!... נו, טאָר מען זיין אַ גוטער? באַדאַרף מען רחמנות האָבן אויף איין אָרעמער יתומה? איך פרעג אייך אַליין — איז כדאי? וואָס טויג אייך, עס האָט מיך געקאָסט גענוג בלוט, ביז איך האָב זיי אַרויסגענומען, וואָרעם צוליב אים האָב איך געמוזט זי אויך אָפּרייניקן — און מיר זענען געקומען אַהיים. בין איך אייך נישט אויסן.

געוויינטלעך, האָב איך זי צו מיר אין שטוב מער נישט אַריינגעלאָזט. איך האָב איר אָפּגעדונגען אַ קוואַטיר און קעסט טאַקע ביי אירן אַ קרוב אין אַ דאָרף, משה=מאיר הייסט ער, אַ פּראָסטער ייד, אַ דאָרפסמאַן, און מיין פייסין האָב איך

געגומען אהיים, געגוג געדערט איבער אים: „סטייטש, איך געם דיך און שרייב
דיך צו צו מיר, ווי איין אייגעגעם זון, און וויל דיר געבן עטלעכע טויזנט קערבלעך
נדן, און מאך דיך פארן יורש מיט אלצדינג, — גייסטו און מאכסט מיר אזא
סקאַנדאַל!“ זאָגט ער: „וואָס איז דאָ דער סקאַנדאַל? זי איז אייך א פּלימעניצע,
איך בין אייך א פּלימעניק — אלץ איין יחוס“. זאָג איך: „וואָס גלייכסטו זיך צו
איר? דיין טאַטע איז געווען, זאָג איך, מיר איין אייגענער ברודער און א לייטישער
מענטש, און איר פאָטער איז געווען, זאָל ער מיר מוחל זיין, אַ שארלאַטושקע,
זאָג איך, א קארטיאזשניק“... איך טו א קוק — מיין ווייב חלשט. א טאַרעראַם,
אַ געפּילדער. וואָס איז? זי קאָן נישט הערן, למאי מע רעדט אויף איר שוועסטערס
מאַן. זיי זענען שוין, זאָגט זי, ביידע אויף דער אמתער וועלט, באדארף מען זיי
לאָזן צורו. איר הערט ווערטער? „ער איז אָבער פאָרט געווען, זאָג איך, לאָז ער
מיר מוחל זיין, איין אויסוורף!“ זי חלשט ווייטער — אזא אומגליק, א גלות, מע
קאָן ביי זיך אין שטוב קיין וואָרט נישט אויסרעדן! בין איך אייך נישט אויסן.

בקיצור, איך האָב מיין פייסין גענומען רעכט אין די ידים אריין און האָב
אָנגעהויבן אַכטונג געבן, קוקן אויף אים מיט אויגן, ער זאָל מיר נישט מאַכן נאָכ־
אַמאָל דאָס שפּיל. און גאָט האָט מיר געהאָלפן, ער איז אוועקגעגאנגען בדרך
הישר, האָט זיך געלאָזט איינרעדן און איז געוואָרן א חתן צו מזל, נישט פון אזא
איי־איי־איי, נאָר פאָרט פון א באלעבאטיש אָרט, מיט אַ מחותן, מיט א נאָמען,
מיט א נדן, מיט... מיט... מיט... ווי מיר שטייט אָן — און איך בין געווען אויפן
זיבעטן הימל. איז דאָך גוט, איאָ? האָט זשע צייט, וועט איר עפּעס הערן א מעשה.

איך קום צו גיין פון געשעפט איינמאָל אהיים עסן אָנבייסן, איך וואַש מיך,
זעץ מיך צום טיש, מאַך המוציא, איך קוק מיך אַרום — נישטאָ פייסי! פליט מיר
דורך א מחשבה אין קאָפּ: אפשר האָט ער ווידער געמאכט א ויברח? איך נעם
מיך צו מייגער: „ווו איז פייסי?“ זאָגט זי: זי ווייסט נישט. אָפּגעגעסן, לויף איך
ארויס אין שטאָט, אהער, אהין — קיינער ווייסט נישט! שיק איך דאָך אוועק
אַ שליח אין דאָרף צום קרוב, צו משה־מאירן, געוואָר ווערן, וואָס מאכט עפּעס
רייזל? ענטפערט ער מיר דורך א בריוול, אז זי איז גאָך נעכטן אוועקגעפאָרן,
געזאָגט, אז זי פאָרט אין שטאָט אריין אויף קבר־אבות. האָב איך געגוג מסתמא
געארבעט, אויסגעלאָזט מיין גאנץ ביטער הארץ צום ווייב, געווייגטלער, וואָרעם
ס'איז דאָך דורך איר אלע אומגליקן — ס'איז דאָך א י ר פּלימעניצע! בין איך
אייך נישט אויסן.

איך לויף אוועק אין פּאָליציע, איך קלאַפּ אומעטום דעפּעשן, צעשיק מענטשן,
שיט מיט גאָלד — נישטאָ, ווי אין וואַסער אַריין! איך אַרבעט, איך שריי, איך
בין אויס מענטש — עס העלפט נישט! וואָס טויג אייך — ס'איז אוועקגעגאנגען

דריי וואָכן, איך בין שיר גישט משוגע געוואָרן! פּלוצים קומט מיר אָן א בריוו! מיט א מזל־טוב, אז זיי האָבן, ברוך השם, חתונה געהאַט אין א גוטער שעה, און האָבן שוין הײַנט פאַר מיר קיין מורא נישט — איר הערט ווערטער? אז מע וועט שוין איצט נאָך זיי מער נישט נאָכלויפן, מע וועט שוין אויף זיי קיין בלבולים נישט אויסטראַכטן — איר הערט ווערטער? אז זיי האָבן זיך ליב געהאַט פון קינדווייז אָן און האָבן, דאַנקען גאָט, דערגרייכט אַלצדינג, וואָס זיי האָבן געוואָלט. איי, ווו וועלן זיי נעמען אויף צו לעבן? זאָל מען זיך פאַר זיי גאָר נישט זאָרגן: ער לערנט און גרייט זיך צום עקזאַמען אַרײַן אין אוניווערזיטעט שטודירן אויף דאָקטער, און זי לערנט זיך אויף אַקושערקע — איר הערט ווערטער? און דערווײַל גיבן זיי ביידע שטונדן און פאַרדינען, מיט גאָטס הילף, ביז פופצן קאַרבן א חודש, קאָסט זיי די דירה זעקס מיט א האַלבן, אַכט צאָלן זיי פאַר עסן, און אויפן איבעריקן איז גאָט א פאָטער — איר הערט ווערטער?... גו־גו, קלער איך מיר, איר וועט א ביסל פריער אונטערפּגרן גוט פאַר הונגער, וועט איר זיך אָנהייבן בעטן ביי מיר, וועל איך אײַך באַווײַזן, ווער עלטער איז! און צו מײַן ווייב זאָג איך: „הײַנט זעסטו, זאָג איך, וואָס הייסט א ביטערער שורש? פון אזא מאַטן א שאַרלאַטאַן, א קאַרמיאַזשניק, זאָג איך, קאָן דען עפּעס אַרויסקומען רעכטס?“ וכדומה אזעלכע שטעכווערטער זאָג איך צו איר, און איר זאָלט זאָגן, זי זאָל דאָס מיר ענטפערן דאָס אַנדערע וואָרט! „פּלעגסט דאָך, זאָג איך, אַמאָל חלשן, אז איך האָב גערעדט אויף דײַן שוואָגעריק, פאַרוואָס חלשסטו הײַנט נישט?„ ענטפערט די וואַנט? אזוי ענטפערט זי. „דו מיינסט, זאָג איך, אז איך ווייס נישט, אז דו האַלטסט מיט זיי, אז דו ביסט מיט זיי יד־אחת, זאָג איך, אז סע וואַקסט אינגאַנצן פון דיר?“ זי שווײַגט, ענטפערט נישט דאָס אַנדערע וואָרט, וואָס קאָן זי מיר, אשטייגער, ענטפערן, אז זי פילט, אז איך בין גערעכט? זי ווייסט, אז סע פאַרדריסט מיך. פאַרוואָס קומט מיר — פאַר מײַן גוטסקייט, מע זאָל מיר אזוי צאָלן? בין איך אײַך נישט אויסן.

נאָר איר מיינט אוודאי, איר זענט שוין פּאַרטיק? האָרט אויס, איר וועט נאָך האָרכן שענערס.

בקיצור, ס'איז אַוועקגעגאַנגען א יאָר, בריוולעך שרײַבן זיי, נאָר פון געלט דערמאָנען זיי נישט א וואָרט. פּלוצים קומט מיר אָן א מזל־טוב — זי האָט געהאַט א ייִנגל און מע רופט אונדז אויפן ברית! רוף איך מיך אָן צו מײַן ווייב: „מזל טוב דיר מיט דײַן נחת, אײַן אָנגעלייגטער ברית, זאָג איך, און אַ נאָמען נאָך דײַן שײנעם שוואָגעריק“... ענטפערט זי מיר נישט, נאָר זי הערט בלייך ווי די וואַנט, טוט זיך אָן און גייט אַוועק פון שטוב. קלער איך מיר: מסתמא וועט זי באַלד קומען. איך וואַרט אַ שעה, איך וואַרט צוויי, איך וואַרט דריי, איך וואַרט פיר, ס'איז שוין פאַרנאַכט, ס'איז שוין שטאָק נאַכט — נישטאָ זי! א שיינע מעשה,

נאָר א קורצע! וואָס טויג אייך — זי איז אוועקגעפאָרן צו זיי, און פון דעמלט אָן, שוין באלד צוויי יאָר, זי קומט נישט צוריק און הייבט גאָרנישט אָן צו קלערן מכוח קומען אהיים! האָט איר געהערט אמאָל אזא מעשה? פריער האָב איך געוואַרט, טאָמער וועט זי מיר שרייבן אַ בריוול, און איך האָב געזען, זי שרייבט נישט, האָב איך איר אוועקגעשריבן א בריוול, און שרייב איר: „היתכן? וואָס פאר אַ פּנים האָט דאָס פאר דער וועלט?!" ענטפערט זי מיר, אז איר וועלט איז דאָרטן, ביי אירע קינדער — איר הערט ווערטער? אַז דאָס אייניקל, וואָס איז געבוירן געוואָרן, — ער הייסט דווקא הערשעלע, נאָך מיין ברודער הערשל — איז ביי איר טייערער פון אַכצן וועלטן. ס'איז אזא הערשעלע, זאָגט זי, וואָס מע קריגט דאָס נישט, מע זאָל אויספאָרן די גאנצע וועלט פון איין עק ביזן אנדערן. און ווינטשע-וועט מיר, איך זאָל זיך עלטערן אין עושר און אין כבוד אליין אָן איר — איר הערט ווערטער?

שרייב איך דאָך איר גאָכאַמאָל און גאָכאַמאָל, און זאָג איר מיטן הארבן וואָרט, אז איך וועל נישט שיקן קיין גראָשן! ענטפערט זי מיר, אז זי דאַרף נישט מיין געלט — איר הערט ווערטער? שרייב איך איר ווידער אוועק א בריוו, אז איך בין זיי אלע מעביר-נחלה און וועל אָפּזאָגן דאָס גאנצע געלט אויף עולמות! פוילט זי זיך נישט און ענטפערט מיר אָפּ, אז זי האָט צו מיר קיין טענות נישט — איר הערט ווערטער? אז זי לעבט דאָרט ביי די קינדער מיט כבוד, הלוואי ווייטער נישט ערגער, וואָרעם פּייסי איז שוין אריין אין אוניווערזיטעט און רייזל איז שוין באלד איין אקושערקע. זיי פאַרדינען שוין אזוי גרויס, ווי זיבעציק קארבן א חודש — איר הערט ווערטער? און מכוח מעביר נחלה זיין, זאָגט זי, מעג איך מיין גאנץ פארמעגן אוועקשענקען אפילו היינטיקן טאָג ווען איך וויל, אפילו אויף אַ קלויסטער — איר הערט ווערטער? און לאָזט אוים, אז איך בין א ריינער משו-גענער. די וועלט, זאָגט זי, שטעקט מיך ארום מיט פעדערן פאר דער מעשה, וואָס איך האָב אָפּגעטאָן. „וואָס איז דאָ, זאָגט זי, דער אומגליק? וואָס דיין ברודערס זון האָט גענומען מיין שוועסטערס טאָכטער? וואָס שטייט דיר אזוי נישט אָן, דו נאַרישער לעקיש?" — איר הערט ווערטער? „דו זאָלסט, זאָגט זי, זיין דאָ און א קוק טאָן אויפן קינד, אויף הערשעלען, ווי ער ווייזט מיטן פינגער אויפן זיידנס פּאָטרעט און מאַכט „דיעדיא", וואָלסטו זיך, זאָגט זי, אליין געגעבן דריי פּעטש, — איר הערט ווערטער? אַזוי שרייבט זי מיר פון דאָרטן. בין איך אייך נישט אויסן...

נו, באַדאַרף מען נישט זיין שטאַרקער פון אייזן? ווי מיינט איר, ברענט דאָס מיך, אשטייגער, אז איך קום צו גיין אהיים און דריי מיך ארום איינער אליין צווישן די פיר ווענט? איך הייב מיך אָן צו באַרעכענען: וואָס איז מיין לעבן, איך

בעט אייך, אויף דער וועלט? פֿאַרוואָס קומט מיר אַזאַ סוף? פֿאַרוואָס קומט מיר אַזאַ־געלטער? פֿאַרוואָס און פֿאַר וועמען? פֿון מיין גוטסקייט? פֿאַר מיין פֿאָלע ווייכן כאַראַקטער?... האָט קיין פֿאַריבל נישט: אַז איך האָב אָן רעדן דערפֿון, איז פֿאַר דאָסאַדע שטעלן זיך מיר טרערן, און איך קאָן נישט, איך קאָן נישט רעדן!

אוי, מע טאָר נישט זיין קיין גוטער. הערט איר? מ ע ט אָ ר נ י ש ט ז יי ן ק יי ן ג ו ט ע ר!

געשיכטע נומער פופצן

א נשרף

געשריבן אין יאָר 1903

אַ נשרף

— אונדזערע ייִדן — הער איך דרשענען אַ ייִדן הינטער מײַנע פּלייצעס, און פּאַסאַזשירן הערן אים צו — אונדזערע ייִדן, הערט איר, ס'איז דאָך נישט שייך צו זאָגן, גאָט זאָל נישט שטראָפן פאַר די רייד, ס'איז אייך עמאַ פּזיזא — וואָס איז די טײַטש? — מיט אַ ייִדן איז נאָר גוט קוגל צו עסן, דאַוונען פון איין סידור, און ליגן אויף איין בית־הקברות, און אַ רוח אין זיי אין טאַטן, און גאָר־נישט!...

איר פרעגט, וואָס בין איך אַזוי אָנגעדרודלט און וואָס ליאַפּע איך אַזוי אויף ייִדן? איר זאָלט האָבן אויף זיך מײַן פּעקל, און ייִדן זאָלן אייך אַזוי טאָן, ווי מע טוט מיר, וואָלט איר אָנגעכאַפּט מענטשן אין די גאַסן, אָדער איר וואָלט געשלאָגן מיט אַ שטעקן! גאָר גאָרנישט, איך בין אַזאַ ייִד, וואָס קאַטאָרע איך האָב פּײַנט קריגן זיך מיט אַ וועלט. איך גיי תמיד מיט דעם גאַנג: לאָז מײַנס איבערגיין, אָדער ווי שטייט דאָרט: עולם כמנהגו — וואָס איז די טײַטש? — לאָז זיך מיט זיי גאָט רעכענען, און אַ רוח אין זיי אין טאַטן, און גאָרנישט!...

הערט אַ מעשה: איך בין אַליין, נישט פאַר אייך געדאַכט, אַ באָסלעווער, פון אַ קליין שטעטל, פון באָסלעוו, אַ קליינס, נאָר אַ ווילס, פון די שטעטלעך, וואָס מע זאָגט אויף זיי, אַז מע זאָל זיי געדיכט זייען און שיטער אויפגיין; פון די שטעטלעך, וואָס אַז מע וויל עמעצן רעכט באַשטראָפן, זאָל מען אים נישט פאַר־שיקן קיין סיביר — פע! — צו אונדז קיין באָסלעוו זאָל מען אים פאַרשיקן, און מאַכן אים פאַר אַ קרעמער, און געבן אים קרעדיט, ער זאָל קאָנען רעכט אָנזעצן, און נאָכדעם זאָל ער האָבן אויף זיך אַ שרפה, פאַרברענט ווערן מיט האַק און פּאַק, נישט אַרויסצוראַטעווען אַ פאָדעם, און באָסלעווער ייִדן זאָלן זאָגן, אַז דאָס האָט ער אַליין געמאַכט „בורא מאורי האש", בכדי... איר פאַרשטייט דאָך שוין מסתמא, וואָס באָסלעווער ייִדן קאָנען אויסטראַכטן און קאָנען זאָגן און טאַקע אָוועקשרייבן אַהינצו, וווּ מע באַדאַרף, און אַ רוח אין זיי אין טאַטן, און גאָר־נישט!...

דערפון קאָנט איר שוין פאַרשטיין, מיט וועמען איר האָט צו טון; איר האָט צו טון מיט איין אומגליקלעכן מענטשן, וואָס איז דריי מאָל אומגליקלעך, מיט אַ מענטשן, וואָס האָט אויף זיך אַ דרייענדיק פעקל: ערשטנס, בין איך אַ ייִד, צווייטנס, בין איך אַ באָסלעווער ייִד, און דריטנס, בין איך אַ באָסלעווער ייִד אַ נשרף, און נאָך וואָס פאַר אַ נשרף — פון די אמתע „פרים הנשרפים", וואָס אין סידור! איך בין, הייסט עס, היינטיקס יאָר אָפּגעברענט געוואָרן. וויאַזוי, מיינט איר! ווי אַ שטרויענער דאַך! איך בין אַרויס ממש בחרבי ובקשתי — וואָס איז די טייטש? — ווי די מאַמע האָט מיך געהאַט. און ווי סע פירט זיך, באַדאַרף איך מסתמא יענע נאַכט אַקוראַט נישט זיין אין דער היים! ווו בין איך געווען? איך בין געווען נישט ווייט פון אונדז, אין טאַראַשטשע בין איך געווען, ביי מיינער אַ שוועסטער אויף אַ קנס־מאָל בין איך געווען. געווען זייער אַ פיינער קנסמאָל, מיט אַ סעודה, מיט זייער פיינע געסט, נישט באָסלעווער פאַרכעס. איר קאָנט פאַרשטיין, אַז מע האָט אויסגעטרונקען אַנדערהאַלבן עמער בראָנפן, אַחוץ ביר און אחוץ וויין. קורץ, מע האָט פאַרבראַכט די צייט כדבעי — וואָס איז די טייטש? — ווי גאָט האָט געבאָטן. פלוצים קומט מיר אָן א דעפעש: „זשענאַ באָליען, דיעטי באָליען, טיאָטשאַ באָליען, אָטשען אָפּאַסנע!" האָב איך דאָך מסתמא געכאַפּט די פיס אויף די פלייצעס און הלך משה־מרדכי אַהיים! איך קום אַהיים — אַ חתונה! נישט קיין שטוב, נישט קיין קלייט, נישט קיין סחורה, נישט קיין קישעלע, נישט קיין העמד אויפן לייב. בגפו יבוא בגפו יצא — וואָס איז די טייטש? — געווען איין אָרעמאַן און אַרויס איין אביון... דאָס ווייב געבעט וויינט, די קינדער — אויף איר קוקנדיק, נישטאָ ווו דעם קאָפּ אַנידערצולייגן. אַ שטיקל גליק באָטש, וואָס ס'איז געווען געסטראַכירט, און גוט געסטראַכירט, און דאָ, פאַרשטייט איר מיך, ליגט דער הונט באַגראָבן... נאָר דאָס אַליין וואָלט נאָך געווען אַ האַלבע צרה. איז אָבער געווען דער גאַנצער אומגליק, וואָס דאָס מאָל איז געווען נישט דאָס ערשטע מאָל; מחמת איך האָב שוין, דאַרפט איר וויסן, אַמאָל, נישט היינט געדאַכט, געברענט, אויך ביינאַכט איז דאָס געווען, און אויך בשעת איך בין נישט געווען אין דער היים. נאָר דעמלט איז דאָס, דאַנקען גאָט, אָפּגעלאָפן גלאַט: געקומען דער אינספּעקטאָר, איבערגעשריבן די געברענטע שמאַטעס, אָפּגעשאַצט דעם היזק, זיך אויסגעגלייכט, פיין, שיין, אַ רענדל אַראָפּ, אַ רענדל אַרויף, און אַ רוח אין זיי אין טאַטן, און גאָרנישט!...

איז דאָס געווען איינמאָל אַ מעשה. איצטיקס מאָל אָבער האָט מען מיר צוגעשיקט איין אינספּעקטאָר, זאָל גאָט שומר ומציל זיין אַלע יידן! אַ רשע מרושע! און אויף מיין גליק — אַ נקי־כפּימניק, ער נעמט נישט!... האָט איר געהערט אַ מעשה? ער נעמט נישט, און גיי מאַך! זוכט ער און נישטערט און גריבלט און גראָבט, וויל זיך דעביווען, איך זאָל אים קלאָר מאַכן, וויאַזוי האָט דאָס גע־

ברענט, און פון וואַנען? און וויפל איז פאַרברענט געוואָרן? און פאַרוואָס איז
נישט געבליבן קיין שריד ופליט? קיין סליד אַפילו?... „אָ, זאָג איך, מיין טענה!...
איך טענה דאָך אויך דאָס אייגענע! גייט, זאָג איך, פרעגט ביים רבונו־של־עולם“...
„ס'איז נישט גלאַט, זאָגט ער, מיינט נישט, אַז אַזוי גיך נעמט איר ביי אונדז
געלט“... געפעלט אייך אַ ביסל אַ חכם? ער שרעקט די געגנדז. פונקט ווי דער
סליעדאָוואַטעל אונדזערער וויל מיך כאַפּן ביי דער צונג, דערטאַפּט א מלופים=
קינד: „סקאַזשי נאָ, מאָשקע, זאָגט ער צו מיר, סקאַזשי מניע, ליובעזנעי, אָט=
טשעוואָ טי קאַזשדי ראַז גאָרישׂ?“ — דאָס הייסט, איך זאָל אים גיין זאָגן, וואָס
איז דער שכל, וואָס איך ברען אַלע מאָל? „אָט פּאָזשאַראַ, זאָג איך אים, וואַשע
בלאַהאָראָדיע“ — פון אַ שרפה ברען איך... „פאַרוואָס האָסטו, זאָגט ער, עפּעס
גראָד געסטראַכירט פריער מיט צוויי וואָכן, איידער דו האָסט געברענט?“. „וואָס
דען, זאָג איך, האָסטו געוואָלט, פריץ, איך זאָל סטראַכירן מיט צוויי וואָכן ש פּ ע =
ט ע ר ?“... „פאַרוואָס, זאָגט ער, ביסטו גראָד נישטאָ אין דער היים, בשעת דו
ברענסט?“. „נו, און אַז איך זאָל זיין אין דער היים, זאָג איך„ בשעת מעשה,
וואָלט דיר שוין געווען גרינגער?“... „פאַרוואָס, זאָגט ער, האָט מען דיר געטעלע=
גראַפירט, אַז די קינדער זענען שלאָף, און דאָס ווייב איז שלאָף, און די שוויגער
איז פאַרביי?“. „בכדי, זאָג איך, איך זאָל קומען צו פאָרן וואָס גיכער“... „פאַר=
וואָס האָט מען דיר נישט געשריבן בעסער דעם אמת?“. „בכדי, זאָג איך, איך זאָל
מיך נישט דערשרעקן“... „אויב אַזוי, מאַכט ער צו מיר, פאַרשטיי איך שוין, ווו
איך האַלט מיט דיר. זאָלסט וויסן, זאָגט ער, אַז איך זעץ דיך איין“. „פאַרוואָס
און פאַר ווען? — זאָג איך. — וואָס האָסטו צו מיר? דו נעמסט, זאָג איך, אַ
מענטשן, וואָס איז גאָט די נשמה שולדיק, און מאַכסט אים אומגליקלעך! ס'אַ
קונץ, זאָג איך, קוילן? ווילסט קוילן — קויל! דו פאַרגעסט, זאָג איך, אַז ס'איז
פאַראַן אַ זאַקאָן און ס'איז דאָ אַ גאָט אויף דער וועלט“... איז ער געוואָרן אָנגע
צונדן: „דו רעדסט נאָך מיט גאָט? דו אַזעלכער און אַזעלכער!“ נאָר וואָס הער איך
אים, אַז איך בין ריין, ריין ווי גינגאָלד, ווי זאָגט ער: אל תהי בז לכל בשר — וואָס
איז די טייטש? — אַז מע עסט נישט קיין קנאָבל, הערט זיך נישט נאָך, און אַ רוח
אין זיי אין טאַטן, און גאָרנישט!...
וואָלט געווען גוט; איז דאָך אָבער באָסלעוו! קאָן עפּעס א באָסלעווער ייד ליידן,
אַז יענער זאָל נעמען אומזיסט געלט? האָט מען זיך צעלאָזט מיט פאַפּיערן, מיט
מסירות הייסט דאָס. אַ סך האָבן אוועקגעשריבן דורך דער פּאָסט, און א סך האָבן
זיך אַליין מטריח געווען מיט זייער כבוד אין דער „אָבטשעסטווע“ אריין, מיך
געמסרט, אַז דאָס האָב איך אליין געמאַכט „בורא מאורי האש“... איר הערט,
שקצים קאָנען?... אַז דאָס בין איך אומיסטנע אַוועקגעפּאָרן יענע נאַכט פון דער
היים, בכדי... איר פאַרשטייט, הולטייעס קאָנען?... און אַז ס'איז ביי מיר קיינמאָל

נישט געווען, זאָגן זיי, אַזויפיל סחורה, וויפל איך ווייז אָן, און אַז די חשבונות מיט די ביכער, וואָס איך האָב צוגעשטעלט, זענען פאַלשע חשבונות, און אַז זיי ווען דאָס אויפווייזן, זאָגן זיי, מיט אותות ומופתים, מיט המנס מסירות, מיט... מיט... מיט אַ רוח אין זיין אין טאַטן, און גאָרנישט!...

נאָר ווער הערט זיי, איך בעט אייך, אַז איך בין פאָרט ריין, ריין ווי גינגאָלד?... מילא, דאָס וואָס זיי זאָגן, אַז איך אַליין האָב געמאַכט „בורא מאורי האש“, איז דאָך גלאַט בלאָטע. אַ מינדסטע קינד פאַרשטייט דאָך, אַז מע וויל שוין אָפּטאָן אַזאַ זאַך, טוט מען דאָס נישט אַליין. סע געפינט זיך שוין אַזעלכער, אַ שליח פון די „מלאכי השרת“, וואָס ער טוט דאָס אָפּ פאַר אַ דרייערל... וואָס? נישט אַזוי? וויאַזוי איז ביי אייך?... און דאָס וואָס זיי זאָגן, אַז איך בין אומיסטנע אוועקגעפאָרן פון דער היים, איז אַ שטותעריי. ס'איז פאָרט געווען אַ קנסמאָל ביי מיין שוועסטער. איך האָב אייגאונאייגציקע שוועסטער אין טאַראשטשע, מאַכט זי חתונה די מיטלסטע טאָכטער, זאָל איך נישט פאָרן אויפן קנסמאָל? טאַקע אַ יושר? איך פרעג אייך אַליין: ווי וואָלט געווען, אַשטייגער, ווען איר האָט איינאונאייגציקע שוועסטער, און זי טוט אַ שידוך מיט דער מיטלסטער טאָכטער, וואָלט איר געזעסן אין דער היים און נישט געפאָרן צו דער שוועסטער אויפן קנסמאָל? גיין, וואָס שווייגט איר? צי, אַשטייגער, איך זאָל זיין אַ נביא און טרעפן, אַז גראָד דעמאָלט, ווען מיין שוועסטער אין טאַראשטשע טוט אַ שידוך מיט דער מיטלסטער טאָכטער, וועט ביי מיר אין באַסלעוו זיין אַ שרפה! אַ גליק כאַטש, וואָס איך האָב געסטראַכירט. און געסטראַכירט האָב איך טאַקע איבער די היינטיקע שרפות. קומט דער זומער, איז נישט אויסצוהאַלטן פון די שרפות, וואָס אין די קליינע שטעטלעך. איין שרפה נאָך דער אַנדערער. אָדער אין מיר אַ שרפה, אָדער אין באָברויסק, אָדער אין רעטשיצע, אָדער אין ביאַליסטאָק — דער עולם ברענט!... האָב איך מיך מישב געווען: כל ישראל חברים — וואָס איז די דייטש? — אַלע יידן ברענען; נו, און ווו בין איך? וואָס באַדאַרף איך, שוטה בן פיקהאָלץ, שטיין אין ריזיקע מיט אַ קראָם, פאַרלאָזן זיך אויף נסים, אַז איך קאָן זי פאַרסטראַכירן? נו, און וויבאַלד סטראַכירן, פאַרוואָס זאָל איך נישט סטראַכירן ווי סע געהער צו זיין? ממה־נפשך, אַז עסן חזיר, זאָגט ער, לאָז כאַטש רינען איבערן באָרד. דער רוח וועט די „אַבטשעסטווע“ נישט נעמען, און איבער מיינע עטלעכע קערבלעך וועט זי אָרעמער נישט ווערן, און אַ רוח אין זיי אין טאַטן, און נאָרנישט!...

בין איך מיר אַוועקגעגאַנגען גאַנץ פיין צו מיין אַגענט און זאָג אים: „הער נאָר אויס, זייגוול, אַזוי און אַזוי איז די מעשה. דער עולם ברענט, למאי זאָל איך שטיין אין ריזיקע? איך וויל, דו זאָלסט מיר פאַרסטראַכירן מיין קראָם“. „טאַקע באמת?“ — מאַכט ער און קוקט אויף מיר מיט אַ מאָדנע שמייכעלע. „וואָס

שמייכלסטו, זאָג איך, ווי א פגר אומגעוואשן?" „איך האָב, זאָגט ער, הנאה און סע טוט מיר באנג". „וואָס הייסט, זאָג איך, דו האָסט הנאה און סע טוט דיר באַנג?" „באנג טוט מיר, וואָס איך האָב אייך, זאָגט ער, אייגמאָל געסטראַכירט. און הנאה האָב איך, וואָס דאָס אנדערע מאָל וועל איך אייך שוין נישט סטראַכירן"? „וואָס איז די מעשה?" — זאָג איך. „אזוי, זאָגט ער, ווייל איר האָט מיך אייגמאָל אָפּגענארט". „ווען האָב איך דיך אָפּגענארט?" „דעמאָלט, ווען איר האָט געברענט". „זאָג כאָטש „נישט היינט געדאכט", דו גראָבער יונגאטש!" „נישט היינט געדאכט, נישט דאָ געדאכט, נישט פאר קיין יידן געדאכט!" — זאָגט ער און לאכט מיר גלייך אין פנים אריין. א שייגעץ קאָן!... מאָלט אייך, איך האָב אָפּגעזוכט איין אנדער אָרט אויף צו סטראַכירן. א גרויסע דאגה! המבלי אין פגרים במצרים — וואָס איז די טייטש? — קאַרג אָבשטשעסטווע פאַראַן ביי אונדז? טאַטעניו! אגענטן, ווי די הינט! האָב איך דערטאפט א יונגנמאן, וואָס איז נאָר וואָס אראָפּ פון קעסט און איז געוואָרן איין אגענט פון איין „אָבשטשעסטווע" און זוכט אַרבעט. נו, ווי פאַרשטייט איר, מסתמא האָט ער מיך פאַרסטראַכירט, און טאקע אויף עשרת אלפים רו"כ — פארוואָס נישט? איך בעט אייך, סע שטייט מיר נישט אָן צו האָבן נאָך מער ווי פאר צען טויזנט שמאָרדאָווענצעס סחורה אין קלייט? „טאָוואר וואָבאָראָטי" — וואָס איז די טייטש? — היינט איז נישטאָ, מאָרגן איז פאראן... איי, זיי זאָגן איצט, די באָסלעווער יידן הייסט עס, אז איך האָב קיינמאָל נישט געהאט אזויפיל סחורה? ווער הערט זיי? לאָזן זיי גיין דערהוויזן, לאָזן זיי זאָגן, לאָזן זיי רעדן, לאָזן זיי בילן, לאָז א רוח אין זיי אין טאַטן, און גאָרנישט!...

דאָס גליק איז געווען, וואָס בשעת מעשה, בשעת איך האָב געסטראַכירט, האָט ביי אונדז אין באָסלעוו קיינער נישט געוווסט פון דער מעשה, איז טאקע דערפאר אָפּגעלאָפן די מעשה גלאַט... און ערשט נאָכדעם, אז עס האָט זיך געמאכט דאָס אומגליק, איך בין אָפּגעברענט געוואָרן דאָס אנדערע מאָל, הייסט עס, האָבן אַחינו בני ישראל, באַלד אַ וואָרף געטאָן זיך צו די אַגענטן: ווו איז געווען געסטראַכירט? און ווען איז געווען געסטראַכירט? און אויף וויפל איז געווען געסטראַכירט?... און אז מע איז געוואָר געוואָרן, אז אויף צען טויזנט, איז געוואָרן א רעש — הימל עפן זיך! סטייטש, צען טויזנט?! משה מרדכי וועט נעמען צען טויזנט קארבן!... האָט אייך אכציק שווארצע יאָר! וואָס ארט אייך, אז משה-מרדכי וועט נעמען צען טויזנט? וואָס האָט איר מורא, טאָמער פארדינט חלילה משה-מרדכי א קערבל? און ווי וואָלט געווען פארקערט, ווען משה-מרדכי זאָל דארפן דערלייגן צו דער שרפה, וואָלט איר אים אומגעקערט?... א קלייניקייט באָסלעוו! איר שפילט זיך מיט באָסלעוו? א שטאָט פון גאָלע ערלעכע לייט! צדיקים! קאָנען קיין עוולות נישט פארטראָגן!... דאכט זיך, איך ווייס? מע זעט פאר זיך אזא

אומגליק, יענער שפּרינגט ארויס קוים מיט די נפשות, האָט אַזאַ היזק!... און אז ער האָט נישט אַזאַ היזק, איז וואָס? מאָלט אייך, די מכּות מעג זיך זיי זעצן, וויפל איך וועל דאָ פאַרדינען מער... מיין איך וויִנציקער ווי צען טויזנט! נו, בכן? און אפילו איך זאָל דאָ פאַרדינען די גאַנצע צען טויזנט, איז וואָס?... וואָס?... ווֶעמען באַדאַרף דאָס ווײַ טאָן דער קאָפּ?... יענער ברענט — לאָז ער ברענען! ברענט אויך, ווערט פאַרברענט!... אַרײַנגײַן אין יענעמס פּאַלאַזשעניע, טאָמער איז גאָר אַ מצווה? טאָמער איז גאָר יענער אַ מטופּל מיט קינדער? טאָמער האָט יענער אַ טאָכטער חתונה צו מאַכן, אַ קינד אַ גאָלד, אַ געראָטענע און מיט אַלע מעלות? טאָמער האָט יענער קוים דערלעבט און האָט נישט אויף קיין שדכנות צו באַצאָלן אפילו? טאָמער האָט יענער אַ ייִנגל אַ זעלטענעם קאָפּ, וואָס רײַסט זיך, וויל גײַען לערנען, און ס'איז נישטאָ מיט וואָס? טאָמער מוטשעט זיך יענער, ציט פון זיך די קליי, צוליב וואָס? צוליב ווײַב און קינדער! — דאָס וויל קײנער נישט באַרעכענען! איטלעכער רעכנט מיך נאָר אָפּ פון דער זײַט, אולי ירחם — וואָס איז די טײַטש? — טאָמער חלילה פאַרדין איך דאָ! און למאַי זאָל איך פאַרדינען? און אַ רוח אין זיי אין, טאַטן, און גאָרנישט!...

נאָר וואָס דען? איך וועל אַלײַן זאָגן דעם אמת. מילא, אז די קרעמער פאַרגינען מיר נישט, איז כאָטש נישט אַזוי פאַרדראָסיק: אָרעמעלײַט זענען מקנא, למאַי איך נעם געלט און זיי נישט; אָבער מיט די נגידים וואָס געהער זיך דאָס אָן? מער פון אַלעמען ברענט מיך אויף אונדזער גבירים זונדל. אונדזער גביר האָט אַ זונדל, הייסט ער „משה חכם מה הוא אומר“ — אַ ווויל יידל, אַ וואַרעמס, אַ קלוגער יונגאַטש און אַ ווייך הערצל, האָט פײַנט פּראָצענט, אַ ווילדער בעל-צדקה און אַ בעל-יושר און גלאַט אַ פײַן מענטשל... אַלע מאָל, ווען ער דערזעט מיך, שטעלט ער מיך אָפּ: „וואָס הערט זיך עפּעס מיט אײַער פּעקל? איך האָב, זאָגט ער, געהערט, אז איר האָט נעבעך געהאַט אַ גרויסן היזק!“... און בשעת מעשה לייגט ער אַרײַן די הענט אין די קעשענעס, שטעלט אַרויס דאָס בײַכל, קוקט מיט בהמישע אויגן און מאַכט אַזאַ פּנים, אז סע גלוסט זיך אים געבן פּעטש, אוי גלוסט זיך!... נאָר מע מוז שווײַגן. וואָס זאָל מען טון? פּשוט, זאָגט ער, נבלה ואל תצטרך — וואָס איז די טײַטש? — אַ קגיפּ אין באַק, די פאַרב זאָל שטיין... לאָז נאָר גאָט געבן, ס'זאָל שוין אָפּלויפן די סליעדסטווע, איך האָב אויף זיך אַ סליעדסטווע האָב איך, אַלע מאָל רופט מען מיך צום סליעדאָוואַטעל, אַלע מאָל איין אַנדער שאלה... כאָטש סע אַרט מיך, ווי דער פּראַיאָריקער שנײַ, וואָרעם משטייגנס-געזאָגט? וואָס הער איך זיי, אז איך בין ריין, ריין ווי גינגאָלד?... דערווײַלע, ביז עפּעס וואָס, האָט מען בײַ מיר גענומען אַ חתימה, אז איך טאָר נישט אָפּפאָרן פון דער היים, און איך פאָר דווקא אַרום, ווי איר זעט מיך, טאָג ווי נאַכט, די באַסלעווער ייִדן אויף צולהכעיס! כל הכּפין יתי ויצרך — וואָס איז די דײַטש?

— ווער עס וויל, לאָז ער מיר נאָכפּאָרן, און לאָזן זיי מיך לאָדן צום ונתנה־תוקף, און א רוח אין זיי אין טאַטן, און גאָרנישט!...

קערט איר אפשר מיינען, ווייבאלד איך האָב אויף זיך אזא פּעקל, וויל מסתמא די „אָבשטשעסטווע" מיט מיר נישט אָפּענדיקן פאר דער שרפה? אזוויפיל מכות זאָל זיך זעצן דעם באָסלעווער גבירס זונדל אויף זיין נאריש פּנים, וויפל טויזנטער איך קאָן ביי זיי נעמען! איי, וועט איר דאָך פרעגן: פארוואָס נעם איך נישט? — ע! קענט איר דאָך מיך נישט! איך בין, דארפט איר וויסן, א ייד א גזלן; נישט אַזוי גיך בייסט מען מיך איין. איך גיי מיר מיט מיין גאַנג: אַז ווייבאַלד החילות לנפול — וואָס איז די טייטש? — אז עס האָט זיך שוין אזוי געמאַכט, איז נפול תפּול — וואָס איז די טייטש? — לאָז זיך עס גיין ווי סע גייט זיך... איי, די סליעדסטווע? די סליעדסטווע איז א סליעדסטווע! וואָס האָב איך מורא, אז איך בין פּאָרט ריין, ריין ווי גנגאָלד?... ס'איז נאָר שלעכט דערוויילע, וואָס סע וואקעוועט זיך מיין געלט אומזיסט, און וואָס איך בין דערוויילע געענגט, איך ווער שיר נישט דערוואָרגן פאר ענגשאפט! אָט דאָס איז ביטער! ס'איז אָבער טאקע א פּארדראָסיקע זאך, כלעבן: דאָס געלט, וואָס איך דארף נעמען, וועל איך דאָך נעמען, עס וועט זיך זיי דען עפּעס העלפן? הייגט למאי זאָל מען מיך ציען אומ־זיסט־אומנישט? גיט מיר אָפּ מיין געלט, טענה איך, מיין געלט גיט מיר אָפּ! רוצחים, וואָס האָט איר צו מיינע קינדער? — טענה איך. — איך וויל דען עפּעס ביי אייך א סך? גיט מיר אָפּ מיינע צען טויזנט קערבלעך, מיינע קינדערס געלט — ס'איז דען מיין געלט? ס'איז מיינע קינדערס געלט! גיט מיר אָפּ מיינע קינדערס געלט, און לאָזט מיך צורו, און לאָז דאָס האָבן אייַן עק, און אַ רוח אין אייער טאַטן, און גאָרנישט!...

נאָר וואָס העלפט טענהן? וואָס העלפט שרייען? דערוויילע איז שלעכט, שלעכט, ביזן עק אריין שלעכט! פון געשעפט אָפּגעשלאָגן זיך, חתונה אָפּגעשטעלט, נדן איז נישטאָ, קינדער לערנען דארף מען, געלט קאָסט, ברוך השם, אלע טאָג, מע ברענגט זיך אוים. הייגט די יסורים! מע שלאָפט דען? מע הייבט נישט אָן צו שלאָפן! מען האָט טאקע קיין מורא נישט; וואָרעם וואָס האָב איך מורא צו האָבן, אז איך בין פּאָרט ריין, ריין ווי גינגאָלד? נאָר גאָרנישט, מען איז דאָך נישט מער ווי אַ מענטש, עס גייען דורך אַלערליי רעיונות, מחשבות: ס'איז אַ סליעדסטווע, מיט א פּרעקאָראָר, מיט באָסלעווער יידן, וואָס ווילן אייך גיין עדות זאָגן און שווערן, אז זיי האָבן אייך אליין געזען ארומגיין ביינאכט מיט א הבדלה אויפן בוידעם... איר שפּילט זיך מיט באָסלעווער יידן? גלויבט מיר, ס'איז פאראן ביי אונדז איינער א דוד־הערש — זאָל איך עס פארדינען אלע וואָך מיט אייך אינגיי־נעם, וואָס דער דוד־הערש קאָסט מיך שוין לא־יחרץ־געלט! און דווקא א גוטער ברודער, און דווקא א טאַטנס א קינד, און דווקא מיט א שמייכעלע, און דווקא

מיט איין „אם ירצה השם“ און מיט א „גאָט וועט העלפן“, און מיט א רוח אים אין טאַטן, און גאָרנישט!...

היינט פאַרשטייט איר שוין, וואָס באַסלעו איז? בין איך שוין גערעכט, וואָס איך בין אזוי אויפגעטראָגן אויף אונדזערע יידן? וואַרט צו, לאָז מיר נאָר גאָט העלפן, איך נעם אָפּ מיינע עטלעכע קערבלעך, וועל איך זיך שוין מיט זיי צערע־כענען! קודם־כל בין איך מנדר אויף דער שטאָט, איך קאָן נישט זאָגן וויפל, נאָר נישט וויניקער וויפל אונדזערע נגידים; איך וועל מיך שטעלן, מעגט איר מיר זיכער גלויבן, ווי דער שענסטער נגיד: איין עליה אין שול די שענסטע, מיטן גרויסן „בעבור שנדר עשרה פונט נרות על בית המדרש“, ס'זאָל קלינגען, און לאָזן זיי צעזעצט און צעשפּרונגען ווערן! פונעם „בקור חולים“ און פון דער „תלמוד־תורה“ שמועסט מען נישט: און „בקור חולים“ אריין א האלב פוט זאָגנע העמדער פאַר די קראַנקע, און אַלע תלמוד־תורה־ייִנגלעך שפּאָגל נייע אַרבע־כנפותלעך... און ערשט נאָכדעם מאַך איך חתונה די טאָכטער מיינע. נאָר אַלץ הייסט חתונה! איר קערט אוודאי מיינען, אז איך נעם גלאַט אזוי און מאַך חתונה, ווי אַלע יידן מאַכן חתונה? פע! קענט איר דאָך מיך גאָרנישט, ווער איך בין! איך, אַז איך מאַך חתונה, מאַך איך חתונה, אשר לא חתונה אַבותינו — מען האָט נאָך ביי אונדז אזא חתונה נישט געהערט און נישט געזען! א שאַלאַש איבערן גאנצן שול־הויף! קלעזמער קאָן איך באשטיין דווקא פון סמילע! איין אָרעם־מאָלצייט פאַר דריי הונדערט אָרעמעלייט, מיט דער פיינער סעודה, מיט די גוטע קוילעטשלעך און מיטן רעכטן ביסל בראָנפן, און מיט דער שיינער נדבה, אַ פּיטאַקל אויף צווייען... און אויף דער חופה־וועטשערע — דווקא די גאנצע שטאָט, אָבער טאקע פון איין עק ביזן אנדערן עק, און די שונאים, וואָס האָבן מיך געוואָלט דערטרינקען, דווקא אויבנאָן, און דווקא לחיים, און דווקא א טאנץ, און נאָך אַ טאַנץ, און נאָך א טאנץ! שפּילט, קלעזמער, אויף וואָס די וועלט שטייט, און לאָמיר, יידן, טאנצן!... אָט אזא ייד בין איך! איר קענט מיך גאָרנישט. הערט איר, וואָס איך זאָג אייך? איר הייבט מיך גאָרנישט אָן צו קענען! איך, אז איך צעהוליע זיך, איז ביי מיר געלט בלאָטע — נאָך א קוואָרט בראָנפן און נאָך אַ קוואָרט בראָנפן, און תמות נפשי עם פלישתים — וואָס איז די טייטש? — איר זאָלט, קינדער, צעזעצט ווערן טרינקענדיק, און וואָן פון שטוב, און א רוח אין אייער טאַטנס טאַטן, און גאָרנישט!

געשיכטע נומער זעכצן

נישטאָ קיין מזל!

געשריבן אין יאָר 1910

נישטאָ קיין מזל!

— איר רעדט פון גנבים? — רופט זיך אָן איינער איין אָפּגעפּוצטער פּאַר־שוין מיט אַ רענצל אין האַנט, וואָס ער היט עס, ווי דאָס שוואַרצאַפּל פונעם אויג (דאָס איז געווען ביינאַכט אין וואַקזאַל צווייטער קלאַס; מיר זענען געזעסן זאַלבע־דריט און געוואַרט אויפן קוריער, וואָס האָט פאַרשפּעטיקט אויף אַ שעה מיט אַ פערטל, און גערעדט פון גנבים און גנבות). — פון גנבים רעדט איר? גנבים לאָזט מיך. וו האָט איר אויף דער וועלט נאָך אַזויפיל גנבות, ווי אין אונדזער בראַנזשע? אַ קלייניקייט ברילִיאַנטן? דער יצר־הרע פון ברילִיאַנטן איז אַזוי גרויס, אַז צווישן די קונים גופא זענען פאַראַן גנבים. און נישט אַזוי נאָך צווישן די קונים, ווי צווישן די קונהטעס, צווישן די דאַמען. מיר קוקן אויף יעדע דאַמע, וואָס מיר קאָנען זי נישט, מיט זיבן און זיבעציק אויגן. און נישט אַזוי גיך גנבעט מען ביי אַ יוועליר סחורה. איך קאָן מיך באַרימען, אַז זינט איך בין אַ סוחר און האַנדל מיט ברילִיאַנטן, האָט מען מיך נאָך קיינמאָל נישט באַגנבעט. נאָר אַז ס'איז באַ־שערט איין אומגליק, וועט איר הערן, וואָס סע קאָן זיך טרעפן.

איך אַליין בין סך־הכל נישט קיין יוועליר. דאָס הייסט, אַ יוועליר בין איך, נאָר איך פאַרנעם מיך נישט מיט יוועלירעריי. איך בין נישט מער ווי אַ סוחר, וואָס האַנדלט מיט ברילִיאַנטן. איך קויף און פאַרקויף ברליאַנטן, צום מייגסטן, אַנגראָ, און, צום מייגסטן, אין דער פרעמד, אויף די ירידים, אָדער אַזוי, אַז עס מאַכט זיך ערגעץ אַ קונה, נעם איך מיר מיין רענצל, אָט דאָס אָ, אין האַנט, זעץ מיך אויף דער באַן און פאָר.

דערווייל טרעפט זיך אַ מעשה, איך ווער געוואָר, אַז אין יעהופּעץ איז דאָ אַ גביר, מאַכט ער התונה אַ טאָכטער. באַדאַרף ער דאָך מסתמא ברילִיאַנטן. איז אַפילו, אַז מע וויל שמועסן צוריק, איז אין יעהופּעץ אויך פאַראַן גענוג יוועלירן, אפשר מער, ווי מע דאַרף. נאָר איינס צום אַנדערן קער זיך נישט אָן. עס מעג זיך זיין אַכצן טויזנט יוועלירן, איר גיט מיר נאָר אַהער אַ קונה, וועל איך שוין ווייזן, ווער ס'וועט לייזן געלט, איך צי זיי. פאַרקויפן ברילִיאַנטן איז אַ מלאכה, וואָס מע דאַרף קענען. מע דאַרף וויסן, וואָס צו ווייזן, און ווי צו ווייזן, און וועמען צו ווייזן. איך דאַרף מיך פאַר אייך נישט אַרויסשטעלן, און בסך־הכל האָב איך פיינט באַ־רימעריי. נאָר אַז איר וועט אַ רעד טאָן וועגן מיר מיט יוועלירן, וועלן זיי אייך

אלע זאָגן, אז מיט מיר קאָנקורירן איז ניט גרינג. דאָרט, וווּ איין אנדערער וועט לייזן א הונדערטער, וועל איך לייזן דריי. איך קען די מלאכה.

הכלל, פאַר איך, הייסט עס, קיין יעהופעץ. מיטגענומען האָב איך מיט זיך, לאָז זיך אייך דאַכטן, א היבש ביסל סחורה, לאָמיר דאָס אלע פארמאָגן, וואָס ס'האָט אנגעטראָפן, כאָטש ס'איז אריין אין אָט דעם דאָזיקן רענצל. און איך האָב מיך אָוועקגעזעצט און זיץ. פארשטייט זיך, אז זיצן זיץ איך אָנגעשפּאַרט הארט אויף מיין רענצל, טרעט ניט אָפּ פון אָרט. און פון שלאָפן איז שוין אָפּגערעדט. אז מע פאָרט מיט סחורה, שלאָפט מען ניט. מיט יעדן נייעם פארשוין, וואָס קומט אריין אין וואַגאָן אריין, רייסט זיך מיר אָפּ אין הארצן: אפשר איז דאָס א גנב? אויף דער נאָז שטייט ניט אויפגעשריבן ביי קיינעם.

גאָט האָט געהאָלפן, אָפּגעפאָרן א טאָג מיט א נאכט, ניט געגעסן, ניט געשלאָפן, געקומען קיין יעהופעץ צום גביר, ארוים מיט דער קראָם, גערעדט, גערעדט, זיך אָנגערעדט, ווי א פויק, און, ווי דער שטייגער איז, געלייזט א מכה, ניט קיין געלט.

די גבירים, איך וויל אויף זיי קיין שלעכטס ניט רעדן, נאָר עס מעג אויף זיי קומען אַ גוטע כאָלירע. זיי קאָכן אוים דאָס וואַסער. קוקן אָן, טאַפּן איבער יעדן ארטיקל, שפּיגלען זיך, צאצקען זיך, און קומט צו עפּעס — א נעכטיקער טאָג. מילא, וואָס זאָל מען טאָן? יאָ געלייזט, ניט געלייזט, מע דארף לויפן ווייטער. טאָמער ווייסט איר, וואָס וועט מען פארשפּעטיקן? גאָרניט, מע לויפט. כאַפּ איך מסתמא א דראָזשקע און לויף צו דער באַן. דערווייל הער איך, עמעצער פון הינטן שרייט מיר: „פעטער, פעטער!" איך קוק מיך אום — א יונגערמאַן לויפט מיר נאָך, האַלט א רענצל אין האַנט, פונקט אזא רענצל ווי מיינס, און זאָגט צו מיר:

— אָט האָט איר פארלוירן!...

אַ צרה, אַ שלאַק! דאָס איז דאָך מיין רענצל! ווו? ווען וויאַזוי? אַז ס'איז באַשערט, האָט זיך עס אַרויסגעגליטשט ביי מיר פון דער האַנט, און אָט דער יונגערמאַן האָט דאָס אויפגעהויבן — און גאָרנישט, וואָס פרעגט איר? איך נעם מיך צו מיין יונגנמאַן, איך קוועטש אים די האַנט, איך דאַנק אים: „א דאַנק אייך, גאָט זאָל אייך געבן, זאָג איך, געזונט און הצלחה. א דאַנק, זאָג איך, און נאָכאַמאָל א דאַנק". מאַכט ער צו מיר: „נישטאָ פאר וואָס". זאָג איך: „וואָס הייסט, נישטאָ פאַר וואָס? איר האָט דאָך מיך, זאָג איך, ביי מיין לעבן דערהאַלטן. איר האָט דאָך, זאָג איך, פארדינט אזא מצווה, אז די וועלט מיט יענער וועלט איז פאר אייך קאַרג. זאָגט מיר, זאָג איך, וויפל זאָל איך אייך געבן? זאָגט, שעמט זיך ניט". און איך וועל מיך א נעם טאָן צו דער קעשענע. מאַכט ער צו מיר: „וויבאַלד איר אליין זאָגט, אז ס'איז א גרויסע מצווה, זאָגט ער, הייגט למאי זאָל איך זי, זאָגט ער, פארקויפן פאר געלט?" דערהערט פון אים אזעלכע דבורים, כאַפּ איך מסתמא

ארום מיין יונגנמאַן און הייב אים אָן קושן: „גאָט אליין זאָל אייך, זאָג איך, באַצאָלן דערפאר, וואָס איר האָט מיט מיר געטאָן! קומט כאָטש אריין מיט מיר, זאָג איך, וועלן מיר עפּעס נעמען אין מויל אַריין, זאָג איך, טרינקען אַ גלעזל ווייַן". „א גלעזל וויַין, זאָגט ער, מהכתיתי, פאַרוואָס נישט?" און מיר זעצן זיך אויף ביידע אויף דער דראָזשקע, און ווער מיז באַן? וואָס מיר באַן? מיר פאָרן שוין אין „קאַפע" עפּעס נעמען אין מויל אריין.

געקומען אין „קאַפע", האָב איך גענומען א באַזונדער קאבינעט, געהייסן דערלאַנגען פון כל־טוב און אוועקגעזעצט זיך מיטן יונגנמאַן א ביסל שמועסן. דער דאָזיקער יונגערמאַן, אויסער וואָס ער האָט מיך, מע קאָן זאָגן, ביי מיין לעבן דערהאַלטן, איז מיר גלאַט געפעלן געוואָרן. א סימפּאַטישער יונגערמאַן מיט אַ סימפּאַטיש פּנים, מיט טיפע, שווארצע, ערנסטע אויגן — א יונגערמאַן אַ גאָלד. און דערצו נאָך א שעמעוודיקער — סכנות. איך האָב אים געבעטן, ער זאָל זיך גאָרנישט זשענירן און זאָל זיך הייסן געבן צום טיש, וואָס זיין הארץ גלוסט, פונעם שענקסטן און פונעם בעסטן, און וויפל ער האָט זיך געהייסן געבן, האָב איך מסתמא געהייסן געבן צוויי מאָל אזויפיל. און מיר האָבן גוט אויסגעטרונקען און רעכט פאַרביסן, אזוי ווי גאָט האָט געבאָטן. חלילה נישט אויף אָנצושיכורן זיך. א ייד איז נישט קיין שיכור. נאָר „ויהי כטוב לב המלך ביין", זאָג איך צו מיין יונגנמאַן: „איר ווייסט כאָטש, זאָג איך, וואָס איר האָט מיט מיר געטאָן? דאָס, וואָס איר האָט מיר מציל געווען, זאָג איך, אזא פּארמעגן — פון דעם, זאָג איך, שומעסט מען נישט. לאָמיר דאָס ביידע, זאָג איך, פאַרמאָגן, וואָס איך בין אויף דער סחורה שולדיק. ס'איז פריער גאָטס, זאָג איך, נאָכדעם פרעמדס. איר האָט מיך פשוט, זאָג איך, דערהאַלטן ביי מיין כבוד און ביי מיין לעבן, וואָרעם מיינע קרעדיטאָרן, זאָג איך, ווען איך קום אהיים אָן דעם דאָזיקן רענצל, וואָלטן געוויס געמיינט, אז דאָס איז עפּעס א מאַניפּאָרגע, וואָס אונדזערע לייט יווועלירער מאַכן אָפּטלער. זיי זעצן אָפּ דאָס ביסל סחורה און לאָזן ארויס א קלאנג, אז מע האָט זיי באַגנבעט. מיר וואָלט, זאָג איך, הערט איר, געקומען נאָר קויפן א שטריקל און אויפהענגען זיך אויפן ערשטן בוים! לחיים, זאָג איך, גאָט זאָל אייך ממלא זיין, ווי איר ווינטשט אייך אליין, זאָג איך, און זייט מיר געזונט, זאָג איך, לאָמיר זיך צעקושן, וואָרעם מע דאַרף, זאָג איך, פאָרן". און איך געזעגן מיך אָפּ און איך צעצאָל מיך אין „קאַפע" און טו מיך א כאַפּ צו מיין רענצל — וואָס מיר רענצל? ווער מיר יונגערמאַן? נישטאָ!

און איך בין געפאלן אין חלשות.

געפאַלן חלשות, האָט מען מיך געמינטערט. אָפּגעמינטערט — בין איך ווידעראמאָל געפאלן חלשות. און אז מע האָט מיך שוין גוט אָפּגעמינטערט, האָב איך ערשט דעמלט געמאכט א גוואלד, אויפגעהויבן די גאנצע יעהופּעצער פּאָלי־

ציע אויף די פּיס, צוגעזאָגט א פּעט שטיקל, ארומגעלאָפן מיט זיי אין אלע גוטע ערטער, אויסגעוועזן אלע מייזנלעכער, זיך באקענט מיט אלע וועלט־גנבים — מיין יונגערמאן איז ווי אין דער ערד אריין! איך בין שוין געבליבן אָן כוחות ס'איז מיר נמאס געוואָרן די וועלט, און איך האָב מיך אוועקגעלייגט ביי זיך אויף דער סטאַנציע אויף א בעטל און טראכט מיר, וויאזוי מאכט מען איין עק מיטן לעבן? קוילען זיך מיט א מעסער? הענגען זיך אויף א שטריק? אָדער גאָר אריינוואָרפן זיך אין דניעפּר אריין? און אזוי ווי איך ליג מיר פּארטיפט אין טרויעריקע מחשבות, הער איך, מע קלאַפּט. ווער איז? מע איז געקומען מיך נעמען אין פּאָ־ליציע: מע האָט געכאַפּט דעם פויגל מיטן רענצל, מיט דער גאנצער סחורה!

דאַרף איך אייך דערציילן, וואָס מיט מיר איז געווען, אַז איך האָב דערזען מיין רענצל מיט מיינע בריליאנטן? איך בין ווידעראמאָל געפאלן חלשות. ביי מיר איז אַ טבע פון חלשן. און אַז איך בין געקומען צו זיך, גיי איך צו צו מיין יונגנמאן און רוף מיך אָן צו אים: „איך פארשטיי נישט, זאָג איך, מאכט מיך קלאָר, איך ווער שיר נישט משוגע. וואָס איז דער שכל, זאָג איך, וואָס אז איר האָט געפונען מיין רענצל, זענט איר מיר נאָכגעלאָפן און אָפּגעגעבן מיר און אפילו נישט געוואָלט נעמען פאר דער מצווה קיין באצאָלט, און אז איך האָב מיך גאָר אָפּגעקערעוועט אויף א ווילע, גייט איר און גנבעט אַוועק ביי מיר מיין גוטס, מיין פארמעגן, מיין נשמה? איר האָט דאָך מיך, זאָג איך, שיר אומגליקלעך געמאכט. עס איז דאָך מיר אָפּגעגאנגען, זאָג איך, א מינוט צום טויט!“... קוקט ער אויף מיר, דער יונגערמאן הייסט עס, מיט די טיפע ערנסטע שווארצע אויגן, און מאכט צו מיר גאנץ געלאסן: „וואָס געהער זיך אָן, זאָגט ער, דאָס צו דעם? א מצווה איז א מצווה, און גנבהנען — דאָס איז, זאָגט ער, מיין פּרנסה“... „יונגערמאן, זאָג איך צו אים, ווער, זאָג איך, זענט איר?“ „ווער, זאָגט ער, זאָל איך זיין? איך בין, זאָגט ער, נעבעך א ייד א גנב און א בעל־מטופּל מיט קינדער און א גרויסער שלימזלניק. איך האָב, זאָגט ער, קיין עין־הרע, א גרינגע פּרנסה, נאָר איך האָב צו מיין פּרנסה קיין הצלחה נישט. דאָס הייסט, איך קאָן מיך נישט באקלאָגן. דאנקען גאָט, גנבהנען, זאָגט ער, גנבהט זיך אפילו קיין מעשה נישט; נאָר דער חסרון איז, זאָגט ער, וואָס נישט אלע מאָל געראָט עס מיר. נישטאָ קיין מזל!“...

ערשט אז איך בין געזעסן אין באַן, האָב איך מיך ארומגעזען, אז איך בין א פערדישער קאָפּ. מיט א קלייניקייט וואָלט איך דעמלט געקאָנט אויסקויפן דעם דאָזיקן גנב. למאי זאָל איך זיין זיין גואל־הדם? לאָז ער איבערגיין אויף אנדערע הענט...

זענט איר אפשר א בעלן אויף א פּאָר בריליאנטענע אויריננגלעך אין גלייכן געלט? וועל איך אייך עפּעס ווייזן. איר האָט אזעלכע בריליאנטן נישט געזען אפילו אין חלום. פּרימא שבפּרימא!...

געשיכטע נומער זיבעצן

באַשערט און אומגליק

געשריבן אין יאָר 1902

באַשערט און אומגליק

ברייטלעך און געלאַסן, מיט געפּערלטע ווערטער, האָט אונדז דערציילט א מעשה, טאקע פון זיך אליין, א שיינער ייד מיט א שבתדיקער קאַפּאָטע און מיט א ברייטן דעניק אויפן זיידענעם קאשקעט און מיט איין אויסגעצוואָגן פּנים, אַ ביסל פאַרזאָרגט און מיט קנייטשן אויפן ברייטן ווייסן שטערן:

— אז ס'איז באשערט, הערט איר, איין אומגליק, טרעפט דאָס אייך גלייך אין שטוב אריין. איר מעגט זיין מיט אכצן קעפּ, וועט איר זיך פון דעם נישט אויסבאהאלטן. איך בין מיר, ווי איר זעט מיך, א ייד א ספּאָקאָינער, א רואיקער, כ'פלי נישט, כ'לויף נישט, כ'האָב פיינט קהלשע געשעפטן, איך אנטלויף פון גבאות, סנדק, חתן־בראשית, דאָס, יענץ, וכדומה.

קיצור, דארף זיך טרעפן א מעשה, ביי אונדז אין שטעטל איז געשטאָרבן אַ ייד, „מנשה־גוי", וואָרעם ער איז געווען, זאָל ער מיר מוחל זיין, אַ פּראָסטער נפש, נישט געקאָנט כמעט דאוונען, ווי זאָגט מען עס, קיין צלם פאר קיין אלף, נישט לייענען, נישט שרייבן, נישט דאָס, נישט יענץ, וכדומה.

קיצור, א פּראָסטער שלוש־סעודות, נאָר איין ערלעבער מענטש, איין אָרנט־לעכער ביז גאָר; דאָס וואָרט איז געווען הייליק, יענעמס קערבל קודש־קדשים, און קארג, קארג! — זיך לאָזן ארויסנעמען ביידע אויגן פאר איין גראָשן, דאָס גאנצע לעבן געקלויבן, געקלויבן, געקלויבן געקלויבן — און סאמע אינמיטן — געשטאָרבן. מילא, געשטאָרבן — געשטאָרבן. אַז מנשה איז געשטאָרבן, קומט מען צו גיין צו מיר און מע זאָגט מיר: באשר אזוי ווי מנשה איז געשטאָרבן און האָט איבערגע־לאָזט גאנץ פיינע עטלעכע קערבלעך, מיט חובות, מיט באלעבאטישקייט, מיט הייזער, מיט דאָס, מיט יענץ, מיט וכדומה, — לכן, אזוי ווי ס'איז נישטאָ, ווער ס'זאָל פירן די געשעפטן, די קינדער נעבעך זענען נאָך קליינע קינדער, פיר ייִנגלעך און איינס א מיידל, און זי אליין, די אלמנה מיינט מען, איז א יידענע, לכן זאָל איך זיין דער באַלעבאָס, דער אפּיטרופּוס, דער אַפּעקון הייסט עס. וויל איך דאָך מסתמא נישט הערן, נישט זען: וואָס טויג מיר אַפּעקון — אפיקומן? וואָס דארף

איך דאָס? האָט זיך אָנגעהויבן איין עסק: סטייטש, איר זענט ביי אונדז דער איינציקער אין שטאָט, דאָס, יענץ, וכדומה, איין עבירה אזא פארמעגן, און וואָס וועט זיין דער תכלית פון די קינדער, קליינע קינדער נעבעך, פיר יינגלעך און איינס אַ מיידל? וואָס וועט אייך אָרן? זייט איר דער אַפּעקון, און זי, די אַלמנה מיינט מען, וועט זיין די אַפּעקונשע!... בעט איך זיך ביי זיי רחמים: וואָס ווילט איר האָבן פון מיר? וואָס בין איך ביי אייך פאר איין אפּיקומן, אז איך ווייס אפילו נישט מיט וואָס מען עסט דאָס?... האָבן זיי דאָך אָנגעהויבן ווידעראמאָל: און סטייטש, און ווו איז מענטשלעכקייט, און טאקע א מצווה אויך, און דאָס, און יענץ, און וכדומה...

קיצור, איך האָב נישט געקאָנט אָפּזאָגן און בין געוואָרן איין אפּיקומן, איין אַפּעקון הייסט עס, א „געטווערדעווטער", אינייגעם מיט איר טאקע, מיט דער אלמנה מיינט מען. און אז איך בין געוואָרן, מיט גאָטס הילף, איין אפּיקומן, איין אַפּעקון הייסט עס, האָב איך קודם־כל גענומען מאכן א סך־הכל, וואָס האָבן זיי געלט, די קינדער נעבעך? צונויפגעשלאָגן ווו ס'איז געווען ערגעץ א ביסל אייגנס, אַ שטוב, א קלייט, א פערד, א בהמה, א דאָס, א יענץ, א וכדומה — פון אלצדינג האָב איך געמאכט געלט... נישט אזוי גרינג, מאָלט אייך, איז דאָס מיר אָנגעקומען, ווארעם מנשה, עליו השלום, איז געווען א ייד א נגיד, אַ פארפונדעווטער, ווי מע זאָגט, א „בעל־הגוף". וויפל מע האָט אים געשאצט, האָט ער געהאט מער... נאָר קיין חשבון איז ביי אים נישט געווען קיינמאָל. געווען, זאָל ער מיר מוחל זיין, א ייד אָן אַ פּען. אַלע מאָל האָט זיך אָפּגעזוכט איין אַנדער חוב. געווען צעשטעקט אויף דער גאנצער וועלט, פון איטלעכן איז אים געקומען געלט. האָב איך באדארפט, פארשטייט איר מיך, דאָס אלצדינג טראָגן אויפן קאָפּ, צונויפנעמען, מאכן געלט, אַ ברירה האָב איך געהאט? און אלצדינג אליין, וואָרעם זי, די אפּעקונשע מיינט מען, איז א „טאָפּ־יידענע" ווייסט נישט פון דאנען אהין. אפילו איין ערלעכע, נאָר אַ כשרה בהמה. פרעגט זי בחרם, וואָס איז א גוט וועקסל, וואָס איז א שלעבט וועקסל, וואָס איז דאָס, וואָס איז יענץ, וואָס איז וכדומה!...

קיצור, איך האָב צונויפגעשלאָגן די עטלעכע קערבלעך, אַ היפּשע פּויטיקע. צונויפגעשלאָגן מיט צרות, מיט לייד די עטלעכע קערבלעך, באדארף מען זען עפּעס טאָן מיט זיי, וואָרעם וואָס וועט זיין דער תכלית, אז זיי וועלן עסן פּינעם גרייטן? קינדער נעבעך דארפן האָבן א העמדעלע, א שיכעלע, א דאָס, א יענץ, אַ וכדומה. הייגט עסן? מע וועט אזוי לאנג עסן, ביז מע וועט אויפעסן אינגאנצן. וואָס וועט זיין נאָכדעם? א מענטש איין אָרנטלעכער, פארשטייט איר מיך, איז מחויב פארזאָרגן דעם תכלית. האָב איך אָנגעהויבן קלערן, אהער־אהין, וואָס מאכט מען מיטן געלט? א געשעפט? — ווער וועט דאָס פירן, אז זי, די אַפּעקונישע מיינט מען, איז, משטיינס־געזאָגט, א בהמה, און די קינדער נעבעך זענען קינ־

דער?... פארלייען? אוועקגעבן דאָס אויף פּראָצענט? — טאָמער זעצט יענער אָן, ווער וועט נאָכדעם זיין שולדיק? דער אפּיקומן! האָב איך מיך מישב געווען: וואָס דאַרף מען א בעסער געשעפט, ווי מיין געשעפט? הא? און וואָס דאַרף מען א גרע־סערן בטוח, ווי איך? הא? איך האָב, ברוך השם, קרעדיט אומעטום, אויף אַלע ירידים, און א נאָמען האָב איך — ביז מיין לעבן זאָל איך קיין ערגערן נאָמען נישט האָבן. נישט גלייכער טויזנט מאָל, איך זאָל אריינבראָקן די עטלעכע קערבלעך צו מיר אין קראָם אריין? הא? אונטערפרישן מיט נאָך סחורה און מיט נאָך סחורה? הא? און פאר מזומנים אז מע קויפט סחורה, האָט דאָך דאָס טאקע גאָר, זאָגט איר, איין אנדער טעם, וואָרעם איטלעכער וויל זיך זען מיט א מזומן קערבל. מזומנע קערבלעך איז היינט, פארשטייט איר מיך, ווינציק פאראן. אומעטום איז נאָר פּאַפּיר, נאָר וועקסל, אַ שרייב אהין, א שרייב אהער, א דאָס, א יענץ, א וכדומה...

קיצור, כ'האָב אריינגעלייגט דאָס גאנצע געלט צו מיר אין געשעפט אריין, און ס'איז אוועקגעגאנגען קיין מעשה נישט, דאָס הייסט, נישט שלעכט, טאקע גאָרנישט שלעכט! דער פּדיון, פארשטייט איר מיך, איז געוואָרן א סך גרעסער, וואָרעם אז ס'איז פאראן א סך סחורה, לייזט זיך גאָר אנדערש, ווי זאָגט איר: אז ס'איז פאראן א סך פיש אין טייך, כאַפּט זיך גאָר אנדערש. נאָר וואָס דען? איין זאך איז געווען שלעכט: די הוצאה! איך בין געוואָרן א צווייענדיקער בעל־הוצאה. צוויי געזינדלעך, קיין עין־הרע!... איך מיט מיין הויזגעזינד, קיין עין־הרע, שמועסט מען נישט. נו און זי, די אלמנה מיינט מען, באדאַרף, און די קינדער נעבעך באַ־דאַרפן, פינף קינדער פרעמדע, פיר יינגלעך, איינס א מיידל. נישט קיין קלייניקייט! שוכן און קליידן, אין חדר געבן, דעם שרייבער צאָלן. היינט אַמאָל א פּאָר, א גאַ־שעריי, אַ דאָס, א יענץ, א וכדומה — מע קאָן דאָך אנדערש נישט! וואָס וועט יענער זאָגן? א שלעכטער אפּיקומן — צוגענומען דאָס געלט און זשאַלעוועט די יתומים א גראָשן אויף א צוקערקע... איי, וואָס איך האָרעווע, דריי זיך דעם קאָפּ, פּאָר נאָך סחורה, האָב אויף זיך א בוד מיט חובות, מיט שלעק, מיט צרות, מיט דאָס, מיט יענץ, מיט וכדומה? — דאָס איז נישט יענעמס עסק! קיין שותפות האָט זי דאָך, די אלמנה מיינט מען, מיט מיר נישט געמאכט, מיר זאָלן זיך טיילן אויף דער האלב!... איי, זי האָט מיר אריינגעלייגט געלט? איז, ערשטנס, ליגט דאָס געלט אין סחורה, און והשנית, ליגט דאָס נישט אומזיסט, איך צאָל דאָך פּראָ־צענט!... און וואָס איז ווערט דער טאַרעראָם, וואָס איך האָב צו טאָן טאָג ווי נאכט, טאָ דאָס, טאָ יענץ, טאָ וכדומה? גיי זיי איין אפּיקומן! האָב אין זינען נעבעך פרעמדע קינדער, צי זיי ווילן לערנען, צי זיי ווילן נישט? צי זיי גייען אהין, וווּ מע דאַרף, צי ווו מע דאַרף נישט? צי דאָס, צי יענץ, צי וכדומה? וואָס בין איך — טאקע זייער אַפּיטראָפּוס, וואָס איך בין מחויב זיי צו באוואָרענען? מע קאָן היינטיקע ציטן, זאָגט איר, קיין אייגענע קינדער נישט באוואָרענען, ובפרט אז

גאָט העלפט, עס גיט זיך נאָך איין א שלעכט קינד — איז גאָר א ברכה פון גאָט! מנשה, זאָל מיר מוחל זיין, איז געווען א ייִד א פּראָסטאַק, נאָר איין ערלעכער ייִד כּאָטש; און קינדער האָט ער איבערגעלאָזט — זאָל זיך גאָט מרחם זיין! איינס ערגער פונעם אנדערן! מילא, די עלטערע זענען נאָך צו דערליידן: איינער איז אַ טויבער, נעבעך אַ דערשלאָגענער, האָב איך אים געמאַכט פאַר אַ באַלמעלאָכע. דער אנדערער איז גלאט אן אידיאָט, נאָר א שטילער, טשעפּעט קיינעם נישט אין דארף גאָרנישט. דער דריטער האָט זיך באוויזן קינדווייז יאָ א גראָטענער, נאָר אַז ער איז אונטערגעוואקסן, האָט ער זיך צונויפגעסקאָמפּאניעט מיט ווו ערגעץ אַ שלעפּער און איז געוואָרן א שארלאטאן, מע זאָל באַהיט און באוואָרנט ווערן!... ער האָט אזוי לאנג געבושעוועט, געוואָיעוועט, געארבעט, געדראָסט, געיענצט, געוכדומהט, אז איך האָב אים געמוזט געבן עטלעכע קערבלעך — און גיי געזונט קיין אַמעריקע! פון קינדווייז אָן האָט דאָס אים געצויגן קיין אמעריקע. און מיר זענען פּטור געוואָרן... און דאָס מיידל האָב איך חתונה געמאכט, געגעבן כּמעט טויזנט קארבן נדן, אויסגעקליידט, געפּראוועט א חופּה מיט קלעזמער, מיט דאָס, מיט יענץ, מיט וכדומה, אלצדינג ווי ס'געהער צו זיין, כּמעט ווי ביי איין אייגענער טאָכטער. וואָס דען? ס'איז עפּעס א תּירוץ? וואָס. משטיינס־געזאָגט? אז קיין טאַטן נעבעך האָבן זיי נישט, און זי, די מאַמע מיינט מען, איז אַ בהמה — ווער וועט זיך פאר זיי שלאָגן קאָפּ אָן וואנט, אז נישט איך?... „שוטה! אָפּגעריסענער נאר! — פלעגט צו מיר אָפטמאָל זאָגן מיין אלטע. — אוודאי באדארפסטו זיך מפקיר זיין פון פרעמדע קינדערס וועגן! אָט וועסטו זען, ווי מע וועט דיר אָפּדאנקען מיט שטיינער פאר דיין אפיקומן, וואָס דו ביסט!“... אזוי פלעגט זי צו מיר זאָגן, און זי האָט געטראָפן: מע דאנקט מיר אָפּ, מע דאנקט מיר אָפּ מיט שטיינער, און נאָך מיט וואָסערע שטיינער! אָט וועט איר באלד הערכן, וואָס איך האָב אייך זיך פאר א פּעקל. איך בין שטאַרקער פון אייזן, הערט איר, אז איך טראָג עס אריבער...

קיצור, פון אלע קינדער, וואָס מנשה, עליו־השלום, האָט איבערגעלאָזט, איז דאָ איינער, דער קלענערער פון אלע, הייסט ער דניאלטשיק — איז דאָס, ברוך השם, א גראָטנס, א צאצקעלע, א דניאלטשיק פון גאָט! פון קינדווייז אָן איז דאָס געווען טאַקע נאָר איין אָנשיקעניש, און גענוג. ער האָט געקאָנט זיך פארגינען צו פינף יאָר פּאטשן די מאמע זיינע מיט א כאָליעווע פון א שטיוול איבער די פּיסקעס, און דווקא שבת אין דער פרי פארן דאווגען! אראָפּרייסן ביי איר דעם שלייער, בשעת עס זיצט א פרעמדער מענטש — דאָס איז ביי אים געווען אַ וואָכעדיקער גאַנג! די יידענע, זאָג איך אייך, איז איין אייזערנע יידענע, אַז זי האָט דאָס געקאָנט אריבערטראָגן פון אים! טאָג ווי נאַכט האָט מען געהאַט צו טאָן מיט דניאלטשיקן. אַלע מאָל, ווען איך בין געקומען אהין, האָב איך זי געטראָפן, די אלמנה מיינט מען, זיצן און וויינען, מיט א טענה: פארוואָס האָט זי גאָט געשטראָפט מיט אַזאַ

קינד? פאַרוואָס איז ער נישט אויסגערונען ביי איר אין בויך, איידער ער האָט גאָר באַדאַרפט געבוירן ווערן אויף דער וועלט? דאָס, וואָס דניאלטשיק האָט איר געטאָן, קאָן מען גאָרנישט איבערדערציילן. ער האָט ארויסגעגנבעט, ווו ס'איז געוועזן ביי איר א שטיקל צירונג, א פינגערל, איין אוירינגל, א שנירל פערל, א זיידטיכל, א לעמפל, א מעסערל, איין אלטע פאָר ברילן, א דאָס, א יענץ, א וכדומה — אַלצדינג איז ביי אים געווען א קרן, אַלצדינג האָט ער ארויסגעטראָגן פון שטוב, פאַרקויפט און אויסגעגעבן אויף צוקערקעס, מיט ניס, מיט קאַווענעס, מיטן גוטן טיטון פאר זיך און פאר זיינע חברים. מאָלט אייך, שיינע חברימלעך! שלעפערס, גנבים, שיכורים — דער רוח ווייסט אים, ווו ער האָט זיי דערטאַפט! וואָס ער האָט געהאט, האָט ער אַוועקגעגעבן די חברים זיינע: א נייע פאָר שטיוול, א קאַפעליש, דאָס אויבערשטע העמד פון זיך... „דניאלטשיק, וואָס טוסטו? א נייע פאָר שטיוול גייסטו און גיסט אוועק?"... „נאַפליעוואַט! — זאָגט ער. — א רחמנות, יענער גייט נעבעך באָרוועס"... וואָס זאָגט איר אויף דעם בעל=רחמנות?! פון געלט שמועסט מען נישט: ווו ער האָט דערטאַפט א מזומענעם גראָשן — האָט ער אַוועקגעגעבן דער חברה זיינער. „דניאַלטשיק, און גאָטעס ווילן, וואָס טוסטו דאָס?"... „נאַפליעוואַט! — זאָגט ער. — יענער האָט אויך א נשמה, יענער באַדאַרף אויך עסן"... ווי געפעלט אייך אזא מין פילאָזאָף, א מכניס=אורח? אז מע שמועסט א כלי שלמה, איין „אויסוווירפלינג" פון דער נאַטור! און אפשר מיינט איר — א נאַריש יינגל, אָדער חלילה נישט קיין שיין קינד? — א דורכגעטריבענער, אַ שיינער יונג, אַ געזונטער, אַ פריילעכער, אַ זינגער און אַ טענצער, גאָר עפעס אַ בלוט אזא טריפהס, צו=ג=אַלדי שווארצע יאָר!... וואָס האָבן מיר מיט אים נישט איבערגעטאָן? געפרוווט זיך מיט גוטן, געפרוווט זיך מיט בייזן; געהאַלטן דריי טאָג מיט דריי נעכט באַזונדער אין א קאמער פאַרשלאָסן, געשלאָגן מיט איין אראַפניק; צעבראָכן אויף אים א גוטן יאַמשאָוון שטעקן פון א דרייערל — מיינעם איין אייגענעם שטעקן... ווי אַן אַרבעס אָן דער וואַנט! אוועקגעגעבן אים צו אַ באַלמעלאָכע, געוואָלט מאכן פון אים א זייגערמאכער, א גאָלדשמיד, א סטאָליער, א קלעזמער, א קאָוואַל, א דאָס, א יענץ, א וכדומה — אוממעגלעך! ער וויל נישט ארבעטן, כאָטש נעם צעשנייד אים אויף צווייען! „וואָס וועט זיין פון דיר, דניאלטשיק?" „א פרייפייגעלע" — זאָגט ער און לאכט נאָך. „א פרייפייגעלע? — איין ארעסטאַנט, א גנב וועט פון דיר זיין!" „נאַפליעוואַט!" — מאכט ער און דרייט זיך אוים און ווערט פאַרשוווּנדן.

קיצור, מיר האָבן אַ שפיי געטאָן אויף אים, געלאָזט וואַקסן, און ס'איז אויסגעוואַקסן פון אים א תכשיט, וואָס זאָלט איר קלערן! דאָס הייסט, גנבהנען האָט ער אויפגעהערט; ס'איז שוין נישט געווען כמעט וואָס. נאָר גלאַט, די הנהגה זיינע, די שיינע חברימלעך און די פאַסטעמפעקלעך זיינע, מיט א מין הלבשה: א רויט

עמדל איבער די הויזן מיט א פּאָר גרויסע שטיוול, האָר האָט ער זיך פאַרלאָזט, ווי א דיאַק, די מאָרדע האָט ער זיך אָפּגעגאָלט — א פיין בחורל!... צו מיר האָט ער קיינמאָל נישט געהאַט קיין העזה צוטרעטן. אז ער האָט עפּעס באַדאַרפט האָבן, האָט ער געשיקט דורך איר, דורך דער מאַמע מיינט מען. און די מאַמע איז אַזאַ בהמה, אַז זי האָט אים נאָך ליב אויך, דעם טייערן קדיש. ס'איז פאַר איר אַלצדינג רעכט! איינמאָל קום איך אַרויס אין קלייט אַריין, איך טו א קוק — מיין חברהמאַן איז דאָ, ער וואַרט אויף מיר.

— ברוך־הבא, א גאַסט, דאַניאַלטשיק, זאָג איך. וואָס וועסטו זאָגן עפּעס גוטס?

— איך בין געקומען, מאַכט ער, אייך זאָגן, אַז איך האָב חתונה.

— מזל־טוב, זאָג איך, אין א גוטער שעה. פאַר וועמען האָסטו חתונה?

— פאַר אסנתן, — מאַכט ער.

— וואָסער אסנה? —

— אונדזער אסנה, מאַכט ער. די, וואָס איז געווען ביי אונדז אין שטוב.

— אַלע בייזע ווילסטע חלומות! — זאָג איך. — פאַר א דינסטמויד האָסטו חתונה?

— נאַפּליעוואַט! — מאַכט ער. — א דינסטמיידל איז דען קיין מענטש נישט?

— אַז אָך און וויי, זאָג איך, איז דער מאַמע דיינער! ביסטו געקומען, הייסט עס, מיך רופן אויף דער חתונה?

— ניין! — מאַכט ער. — איך בין געקומען צו אייך מכוח מלבושים, מכוח אויסקליידן זיך צו דער חתונה. מיר האָבן אויסגערעכנט, איך מיט אסנתן, אַז מיר דאַרפן האָבן אַזוי: מיר א גאַרניטער א קאַרטענעם, און א גאַרניטער פון פּאַרו־סינע אויף זומער, און העמדער א טוץ אונטערשטע, און אויבערשטע א האַלב טוץ; און אסנתן — ציץ אויף א קליידל, און איין קליידל א וועלנס, און זאָגנע א גאַנץ שטיקל אויף העמדער, מאַראָזאָווס זאָגנע, און פּוטער אויף א בורנוס, און שאַ־לעכלעך צוויי, און א האַלב טוץ נאָזטיכלעך, און א ביסל דאָס, און א ביסל יענץ, און א ביסל וכדומה...

— און ווייטער גאָרנישט? — זאָג איך און האַלט זיך קוים איין פאַר געלעכטער.

קיצור, דאָ האָב איך מיר שוין מער נישט געקאָנט איינהאַלטן; ס'איז מיט־אַמאָל אָנגעפאַלן אויף מיר אַזאַ געלעכטער, אַז איך בין שיר אַראָפּגעפאַלן פונעם בענקל, און אויף מיר קוקנדיק, האָבן זיך צעלאַכט אַלע מיינע מענטשן. מיר האָבן שיר צעטראָגן די קלייט פאַר געלעכטער! אַז איך האָב מיך גוט אויסגעלאַכט, רוף איך מיך אָן צו מיין שיינעם חתן:

— זאָג מיר נאָר, איך בעט דיך! דניאלטשיק־סערדצע, האָסט עפּעס אריינ־געלייגט צו מיר א גרויסן חלק אין קלייט אריין, וואָס דו ביסט געקומען צו מיר מיט אזא צעטל?

— איך ווייס נישט, מאַכט ער צו מיר, איך ווייס נישט אקוראט, וויפל עס נעמט זיך אויף מיין חלק. נאָר ווערליג דאָס געלט, וואָס ס'איז געבליבן פון מיין טאַטן, אז מע זאָל דאָס טיילן אויף פינף חלקים, וועט דאָס אויף מיינע חתונה־קליידער כאַפּן, און עס וועט נאָך עפּעס, דאכט מיר, בלייבן אויף נאָך דער חתונה אויך...

קיצור, וואָס זאָל איך אייך זאָגן? אַז ער האָט מיר אויסגערעדט די דאָזיקע ווערטער, איז גלייך ווי עמעצער זאָל מיר געבן מיט א פּיסטויל אין הארצן, אָדער אָפּשיטן מיט פייער, אָדער אָפּגיסן מיט הייס וואַסער, אָדער איך ווייס אַליין נישט מיט וואָס! ס'איז מיר פינצטער געוואָרן אין די אויגן! איר פאַרשטייט? לא די וואָס איך האָב געהאַט מיט זיי צו טון אזויפיל יאָרן, געטראָגן אויף זיך איין אלמנה נעבעך מיט פינף קינדער, אלעמען פאַרזאָרגט און חתונה געמאַכט, און געדראָסט, און געיענצט, און געוכדומהט, צום סוף וואַקסט אויס אזא שייגעץ אויף מיין קאָפּ און גיט מיר אָנצוהערעניש וועגן חלקים גאָר!...

— נו, נישט מיינע ווערטער? — מאַכט צו מיר מיינע. — האָב איך דיר נישט געזאָגט, אַז מע וועט דיר אָפּדאַנקען מיט שטיינער?...

קיצור, וואָס טויג אייך, איך האָבן געגעבן אַלצדינג, וואָס ער האָט געוואָלט, וואָס וועל איך גיין האָבן צו טאָן מיט אַזאַ שנעק? עס פּאַסט גאָרנישט פאַר מיר! נאַ, גיי צו אַלדי שוואַרצע יאָר, וואַרג זיך, ווער פאַרברענט, פאַרשרפהט, אַבי פּטור ווערן פון אַ שלאַק!... מיינט איר, אַז איך האָב שוין דערמיט געפּטרט? וואַרט אויס, וועט איר ערשט הערן. אין אַ חודש אַרום נאָך דער חתונה קומט ער צו גיין צו מיר, דער שיינער יונגערמאַנטשיק, איך זאָל אים, למען השם, באַלד געבן צוויי הונדערט מיט דריי און צוואַנציק קערבלער.

— וואָס איז פאַר אַ חשבון צוויי הונדערט מיט דריי און צוואַנציק קערב־לער — פרעג איך אים.

— אַזוי טרעפט אָן, מאַכט ער צו מיר גאַנץ קאַלטבלוטיק, דאָס בירשענקל מיטן ביליאַרד.

— וואָסער בירשענקל? וואָסער ביליאַרד?

— איך האָב מיר געמאַכט, זאָגט ער, א געשעפט: איך האָב איבערגענומען אַ בירשענקל מיט אַ ביליאַרד. אסנה וועט פאַרקויפן ביר און איך וועל זיין ביים ביליאַרד, אַכטונג געבן, ווי מע שפּילט אויף ביליאַרד. מע קאָן דערפון, זאָגט ער, האָבן שיין פרנסה.

— אַ שיינע פּרנסה! — זאָג איך צו מיין נייעם בעל־פּרנסה. — עס פּאַסט טאַקע פאַר דיר אַזאַ פּרנסה, אַ שענקל מיט אַ ביליאַרד!

— נאַפּליעוואַט! — מאַכט ער. — אַבי נישט צונעמען ביי יענעם. אייגמאָל אין טאָג אַ שטיקל טרוקן ברויט, אַבי נישט קיין פרעמדס...

ווי געפעלט אייך, אַ שטייגער, דניאַלטשיק רעדט מיר פילוסופיה!...

— געזונטערהייט! — זאָג איך. — פארקויפט אייך ביר און שפּילט אייך אויפן ביליאַרד. וואָס געהער זיך דאָס אָן מיט מיר?

— עס געהער זיך אָן, זאָגט ער, מיט אייך, ווייל איר דאַרפט געבן געלט, צוויי הונדערט מיט דריי און צוואַנציק קערבלעך.

— וואָס הייסט, איך דאַרף געבן? — זאָג איך. — פון וואָסער געלט, אַשטייגער?

— פון מיין טאַטנס געלט, מאַכט ער און פאַרקרימט זיך אַפילו נישט!

איר וועט מיר גלויבן? עס האָט זיך בשעת מעשה געגלוסט אָננעמען אים פאַרן קאַרק און אַרויסוואַרפן אים פון קלייט צו אַלדי שוואַרצע יאָר!... נאָר צוריק האָב איך מיך מישב געווען: מיט וועמען וועל איך מיך דאָ, משטיינסגעזאָגט, פּאַסקודיקן די הענט? כאַפּט אים דער וואַטנמאַכער! לאָז מ יי נ ס איבערגיין!

— זאָג מיר, דניאַלטשיק, מאַך איך צו אים, דו ווייסט כאָטש, וויפל ס'איז פון דיין טאַטן געבליבן געלט?

— ניין, מאַכט ער, וואָס דאַרף איך עס ווייסן? איך וועל נאָך צייט האָבן צו ווייסן איבעראַיאָר, אם ירצה השם, אַז ס'וועט מיר ווערן איין און צוואַנציק יאָר, וועל איך ביי אייך דעמאָלט אָפּנעמען דין־וחשבון... דערווייל גיט מיר די צוויי הונדערט דריי און צוואַנצק קערבלעך, לאָם איך גיין.

דערהערט אַזעלכע דבורים, איז מיר פינצטער געוואָרן אין די אויגן. מיינט איר, פאַרוואָס? נישט מחמת איך האָב חלילה מורא פאַר עמעצן, וואָרעם וואָס האָב איך מורא צו האָבן? איך האָב קאַרג אויסגעבראַכט זיך אויף זיי? אַ ווערטעלע אויסצורעדן — אויסגעהאַלטן אַזויפיל צייט איין אלמנה נעבעך מיט פינף קינדער, אַלעמען פאַרזאָרגט און חתונה געמאַכט, און געדאַסט, און געיענצט, און געוכדומהט, — קומט אַזאַ שנעק און רעדט נאָך פון אָפּנעמען ביי מיר דין־וחשבון!

קיצור, איך האָב ארויסגענומען און האָב אים געגעבן צוויי הונדערט דריי און צוואַנציק קאַרבן, און געבעטן גאָט, ער זאָל מיך כאָטש לאָזן צורו... און ס'איז טאַקע אַוועקגעגאַנגען אַ צייט, איך האָב נישט אָנגעקוקט דאָס פּנים זיינעם. פּלוצים, איך קום אַמאָל צו גיין אַהיים — אַהאַ, ער איז דאָ!... עס האָט זיך מיר אָפּגעריסן אין האַרצן, אַז איך האָב אים דערזען. נאָר אַרויסבאַווייזן אים, אַז עס אַרט מיך, טאָר מען נישט. מאַך איך זיך תמעוואַטע און רוף מיך אָן צו אים:

— אָ! אַ גאַסט! וואָס איז די מעשה, דניאלטשיק, וואָס מען זעט דיך נישט? וואָס מאַכסטו עפּעס אין געזונט? ווי גייט דאָס דיר אין די „געשעפטן"?

— געזונט, מאַכט ער, נאַפּליעוואַט! נאָר די געשעפטן זענען נישט אין בעסטן.

„מזל־טוב דיר! — טראַכט איך מיר. — זאָלסט דערלעבן אָנזאָגן בעסערע בשורות!.. דאָס שמעקט שוין מיט פּריש געלט"...

— דהיינו, וואָס איז? — זאָג איך. — עס לייזט זיך נישט קיין געלט?

— וואָסער געלט? ווער רעדט פון געלט? געלט, מאַכט ער, נאַפּליעוואַט! איך האָב שוין נישט קיין בירשענק, איך האָב שוין נישט קיין ביליאַרד, איך האָב שוין נישט קיין ווייב. זי האָט מיך אַוועקגעוואָרפן, אסנה הייסט עס. נאָר כאַפּט זי דער רוח, נאַפּליעוואַט! איך פאָר אַוועק, זאָגט ער, קיין אַמעריקע. מיין ברודער רופט מיך שוין לאַנג קיין אַמעריקע.

דערהערט, אַז ער פאָרט קיין אַמעריקע, איז מיר אַראָפּ אַ שטיין פונעם האַרצן. ער האָט מיטאַמאָל באַקומען חן אין מיינע אויגן. איך זאָל מיך נישט שעמען, וואָלט איך אים אַרומגעכאַפּט קושן...

— קיין אַמעריקע? — זאָג איך. — מהכתיתי. אַמעריקע, זאָגט מען, איז אַ פריי לאַנד. מענטשן, זאָגט מען, ווערן דאָרט גליקלעך, זענען מאַסף ממון. ובפרט, אַז מע האָט נאָך דאָרטן איין אייגענעם, איז גאָר גוט... ביסטו געקומען, הייסט דאָס, זיך געזעגענען מיט מיר? זייער פיין פון דיין זייט... זאָלסט כאָטש נישט פאַרגעסן דאָרטן אַמאָל אַריינשרייבן אונדז אַ בריוול. פאָרט היימישע מענטשן, ווי זאָגט ער... דניאל, אפשר כאַפּט דיר נישט אויף הוצאות? קאָן איך דיר געבן צושטייער...

— צוליב דעם, זאָגט ער, בין איך טאַקע אַריינגעקומען צו אייך. גיט מיר דריי הונדערט קאַרבן, דאַרף איך האָבן.

— דריי הונדערט קאַרבן? — זאָג איך. — עס וועט אפשר זיין אַ ביסל צופיל? טאָמער וואָלט געווען גענוג ק״ן?

— וואָס באַדאַרפט איר זיך מיט מיר דינגען! איך ווייס דען נישט, אַז איך זאָל אייך זאָגן פיר הונדערט, וועט איר מיר געבן פיר הונדערט אויך, און פינף הונדערט אויך, און זעקס הונדערט אויך?... נאָר איך באַדאַרף נישט קיין געלט, נאַפּליעוואַט! איך באַדאַרף נאָר דריי הונדערט קאַרבן אויף הוצאות.

אַזוי מאַכט ער צו מיר, דניאלטשיק הייסט עס, און קוקט מיר גלייך אין די אויגן אַריין. „דריי הונדערט מכות, קלער איך מיר, זאָל זיך מיינע שונאים זעצן אויפן לייב! איך זאָל כאָטש ווייסן — איין עק, אַז דערמיט האָט זיך פאַרשלאָסן די עריה, און ער וועט שוין אויפהערן קומען צו מיר אַלע מאָל דאָסן און יענצן און וכדומהן!"...

קיצור, כ'האָב אַרויסגענומען און אָפּגעציילט אים דריי הונדערט אחת ואחת, און נאָך געקויפט אַ מתנה דעם עלטערן ברודער זיינעם, אַ גאַנצן פונט טיי וויסאָצקים, מיט גוטע פּאַפּיראָסן אַ טוץ, מיט עטלעכע פלעשלעך כּרמל-וויין, און אַחוץ לזה האָט אים מיין ווייב אָפּגעבראָטן אַ קאַטשקע, מיטגעגעבן בולקעס מיט מאַראַנצן, מיט צרות, מיינע שונאים, מיט האַרצווייטיק, מיט דאָס, מיט יענץ, מיט וכדומה אויפן וועג, און מיר האָבן אים אַרויסבאַגלייט צום באַן, זיך גאַנץ פיין אָפּגעזעגנט מיט אים, צעקושט, ווי מיט איין אייגן קינד, געוויינט מיט טרערן, גאָט זאָל מיר אַזוי העלפן, פאָרט אויף מיינע הענט אויסגעוואַקסן, און טאַקע אַ ווילער יונג, למאַי זאָל איך לייקענען? ער איז נאָר אַ ביסל פאַרשייט, ווייטער האָט ער אַ האַרץ, אויף מיר אַזאַ יאָר! איך וועל אייך זאָגן דעם ריינעם אמת: אַ ביסל בין איך געווען צופרידן, וואָס ער איז אַוועקגעפאָרן, פּטור געוואָרן אַ פּריטשעפּע... און אַ ביסל האָט מיר ווי געטאָן דאָס האַרץ: אַ יונג קינד, געבעך נע-ונד, מי יודע וווהין ער קאָן פאַרפאָרן, און וואָס סע קאָן פון אים ווערן דאָרטן?... ער זאָל כאָטש שרייבן. אַמאָל אַ בריוול... און אפשר איז גלייכער, ער זאָל גאָרנישט שרייבן. לאָז ער זיך לעבן דאָרטן הונדערט און צוואָנציק יאָר און זיין גליקלעך! איך האָב געבעטן גאָט פאַר אים, ווי פאַר אַן אייגן קינד, מעגט איר מיר גלויבן!...

כך הוה. עס איז נישט אַוועקגעגאַנגען קיין צוויי יאָר אפילו, פון זינט ער האָט זיך אַוועקגעלאָזט קיין אַמעריקע, עפנט זיך נישט די טיר און עס קומט נישט אַריין עפּעס אַ מין דייטש מיט אַ הויכן קאַפּעליש, אַ שיינער יונגאַטש, אַ געזונטער, אַ ברייט-בייניקער און אַ פריילעכער, און כאַפּט מיך נישט אַרום קושן?

— וואָס איז די מעשה? — זאָגט ער. — איר האָט מיך נישט דערקענט, צי איר מאַכט זיך, אַז איר דערקענט מיך נישט?

— טפו זאָלסטו נישט ווערן! דניאלטשיק, ס'איז דו? — זאָג איך מיט אַ געלעכטער כלומרשט, און אין האַרצן קאָכט אין מיר אַ פייער, און איך טראַכט מיר: „פאַרוואָס ביסטו דאָרטן נישט געהרגעט געוואָרן, מיינע שונאים, ערגעץ אויפן באַן, אָדער דערטרונקען געוואָרן אויפן ים?"... — ווען קומסטו אָן, דניאלטשיק, און וואָס טוסטו היע?

— קומען קום איך אָן, זאָגט ער, היינט אין דער פרי. און וואָס טו איך היע? איך בין, זאָגט ער, געקומען צו אייך זיך צערעכענען.

דערהערט אָט דאָס וואָרט „זיך צערעכענען", איז מיר שוין געוואָרן דריי לעבער אין האַרצן. וואָס פאַר אַ חשבונות האָט ער מיט מיר, דער שאַרלאַטאַן?... נאָר איך האָב מיך אָנגענומען מיט האַרץ און רוף מיך אָן צו אים:

— וואָס האָסטו זיך נאָך באַדאַרפט מטריח זיין אַזש פון דאָרטן אַהער? ממה-נפשך, האָסטו געוואָלט מאַכן אַ חשבון, האָסטו געקאָנט אָפּשיקן מיר דורך דער פּאָסט, וואָס מיר קומט אַרויס...

— וואָס אייך קומט אַרויס? — זאָגט ער מיט אַ שיין געלעכטערל. — איך ווייס נישט, פון וועמען עס קומט אַרויס... איך האָב מורא, אַז עס קומט פון אייך אַרויס..

— וועמען? — זאָג איך. — דיר אפשר קומט אַרויס?...

— מיר, זאָגט ער, און מיינע ברידער און מיין שוועסטער — אונדז אַלעמען...

איך בין דאָס געקומען אַמיסטנע פון אַמעריקע זיך צערעכענען מיט אייך פאַר אונדז אַלעמען... איך וויל אַ חשבון פונעם טאַטנס געלט. וואָס א י י ך קומט — וועט איר זיך אָפּנעמען; וואָס אונדז קומט — וועט איר אונדז אַרויסצאָלן. און מאַמער וועט גיין דאָרט אין אַ קליניקייט, איז נאַפּליעוואַט; מיר וועלן מסתמא דורכקומען, חלילה זיך נישט קריגן... וואָס זשע מאַכט איר עפּעס? וואָס מאַכן די קינדער אייערע? איך האָב זיי געבראַכט איטלעכן באַזונדער אַ מתנה...

מיר איז אָפּגעגאַנגען אַ מינוט צו חלשן, אָדער כאַפּן אַ בענקל און פּלעטן אים דעם קאָפּ... איך האָב מיך איינגעהאַלטן און האָב אים געהייסן קומען, אם ירצה השם, נאָך שבת, וועלן מיר זיך רעכענען, און אַליין בין איך אָפּגעפאָרן פון דער היים זיך צעפרעגן ביי אַדוואָקאַטן, וואָס טוט מען, וויאַזוי ווערט מען פּטור פון דעם דאָזיקן פּעקל?... די אַדוואָקאַטן אָבער, ווייסט זיי דער גוטער יאָר, צי זיי ווייסן טאַקע נישט, צי זיי מאַכן זיך נישט ווויסנדיק?... דער זאָגט, אַז וויבאַלד ס'איז איבערגעלאָפן מער פון צען יאָר, איז פאַרפאַלן. דער זאָגט: ניין, בין איך איין אפיקומן, איין אפעקון הייסט עס, מעג איבערגיין הונדערט יאָר, דין־וחשבון דאַרף איך אָפּגעבן... פרעג איך אַ קשיא: „וויאַזוי זאָל איך געבן דין־וחשבון, אַז איך האָב נישט קיין בוך און קיין שום חשבונות?“... זאָגט דער אַדוואָקאַט: „איז טאַקע נישט גוט“... „נישט גוט, זאָג איך, ווייס איך אַליין; איר גיט מיר בע־סער איין עצה, וואָס טוט מען?“... איז נישטאָ קיין ווערטער!... איך בין איין איי־זערנער, הערט איר, אַז איך האַלט דאָס אויס! צו וואָס האָט דאָס מיר געטויגט, פרעג איך אייך, דער גאַנצער משא־ומתן מיטן קלאַפּאַט, מיטן גאַנצן דאָס, מיטן יענץ, מיטן וכדומה? וועלכער רוח האָט מיך געטראָגן, איך זאָל ווערן איין אַפּיקומן אויף פרעמדע קינדער? וואָלט דען נישט געווען גלייכער טויזנט מאָל, איך זאָל געווען דעמלט ליגן אויף אַ היציק שלאָפקייט, אָדער אויסברעכן זיך אַ פוס, אָדער אַזוי עפּעס איין אומגליק זאָל מיך געווען טרעפן. אַבי נישט האָבן אויף זיך אַזאַ פּעקל, מיט איין אפיקומן, מיט איין אלמנה געבעך, מיט יתומים, מיט אַ דניאל־טשיק, מיט אַ חשבון, מיט אַ דאָס, מיט אַ יענץ, מיט אַ וכדומה?...

געשיכטע נומער אַכצן

רוף מיך קנאַקניסל

געשריבן אין יאָר 1911

רוף מיך קנאַקניסל

אַקעגן מיר, ביים פענצטער, זיצט אַ יידל מיט אַ שמייכלענדיק פנים און מיט אַזעלכע אויגן, וואָס ווילן זיך אַריינקלייבן צו אייך אין האַרצן אַריין. דאָס יידל קוקט שוין לאַנג אַרויס, איך זאָל אים זאַטשעפען, נאָר איך האַלט מיך פונדערווייטן. עס ווייזט אויס, אַז ס'איז אים נמאס געוואָרן זיצן אינצווייען מיט אַ יידן אין וואַגאָן און שווייגן. צעלאַכט ער זיך פלוצים צו זיך אַליין און רופט זיך אָן צו מיר:

— איר פרעגט, וואָס איך לאַך? איך האָב מיך דערמאָנט אַ שטיקל, וויאַזוי איך האָב אָפגענאַרט יעהופעץ, כאַ־כאַ! יאָ, ווי איר קוקט מיך אָן — איך, משה־נחמן פון קאַנעלע, אַ ייד מיט אַ הוסט און מיט אַ זאַדישקע, דאַכט זיך, איאָ? האָב איך אָפגעטאָן אַ שפיצל אין יעהופעץ, אָבער אַ שפיצל, כאַ־כאַ, זיי וועלן מיך האָבן צו געדענקען! אָט גיט מיר נאָר עטלעכע מינוט צייט, איך וועל מיך אויסהוסטן — אוי, אַ הוסט, אויף פורישקעוויטשן געזאָגט געוואָרן! — וועט איר הערן, וואָס אַ ייד קאָן.

ויהי היום, קום איך מיר צו פאָרן איינמאָל קיין יעהופעץ. וואָס פאָרט אַזאַ ייד, ווי איך, מיט אַ הוסט און מיט אַ זאַדישקע, קיין יעהופעץ? געוויינטלעך, צום פראָפעסאָר. איך בין מיט מיין הוסט און מיט מיין זאַדישקע, ווי איר קאָנט זיך פאָרשטעלן, איין אָפטער גאַסט אין יעהופעץ. אַפילו ניט אַזאַ־אָנגעלעגטער גאַסט, וואָרעם ווי טאָר איך, משה־נחמן פון קאַנעלע, זיין אין יעהופעץ, אַז איך האָב ניט קיין שום „פראַוואָזשיטעלסטוואָ“?... נאָר אַז מען האָט אַ הוסט מיט אַ זאַדישקע און מע דאַרף צום פראָפעסאָר, יעדנאָ סדרוגים, איז עפּעס אַ תירוץ? באַהאַלט מען זיך. מוטשעט מען זיך. קומט מען אין דער פרי, און ביינאַכט אַנטלויפט מען. אַניט, כאַפט מען אַ „פראָכאָדנאָיע“ און מע קומט נאָכאַמאָל. אַבי ניט גיין „פאָעטאַפאָם“. איך זאָל, הערט איר, חלילה דאַרפן גיין „פאָעטאַפאָם“, וויים איך ניט, אויב איך וואָלט דאָס אויסגעהאַלטן. איך וואָלט, דאַכט מיר, דריי מאָל געשטאָרבן פאַר בושה אַליין. וואָרעם, ווי איר קוקט מיך אָן, בין איך, דאַנקען

גאָט, אַ שטיקל באַלעבאָס ביי אונדז אין קענעלע מיט אַן „אימושטשעסטווע“: אַ דירה איין אייגענע, מיט אַ בהמהלע, און מיט טעכטער צוויי, איינע איין אויסגעגעבענע און די אַנדערע אויף חתונה צו מאַכן. יעדנאָ סדרוגים, וואָס איך שייך!...

הכלל, קום איך צו פֿאָרן קיין יעהופּעץ צום פּראָפעסאָר. איצטיקס מאָל — נישט צום פּראָפעסאָר, נאָר צו די פּ ר אָ פ ע ס אָ ר ן. דאָס הייסט, אויף אַ קאָנסוליום פֿון גאַנצע דריי פּראָפעסאָרן, הייסט עס. איך האָב געוואָלט, פֿאַרשטייט איר מיך, איינמאָל פֿאַר אַלע מאָל, דערגיין אַ טאָלק, וויסן, וואָס בין איך מיט זיי — מילכיק, צי פֿליישיק? אַז ביי מיר איז זאַדישקע — דאָס זענען זיי, הייסט עס, אַלע מודה, נאָר וואָס מע טוט צו דער זאַדישקע, איך זאָל אירער פּטור ווערן — דאָס איז שוין, זעט איר, עפּעס אַנדערש. זיי מוטשען זיך נעבעך. זיי פּרוּוון זיך, זיי גייען, ווי זאָגט איר, האַרט ביי די ווענט. למשל, איך קום צו גיין צו מיין אַלטן פּראָפעסאָר, סטריצעל הייסט ער, אַ דימענט פֿון אַ פּראָפעסאָר. נעמט ער און פֿאַרשרייבט מיר אַ רעצעפּט „קאַרעיגי סאַכאַרי פּולווערעטי“. קאָסט דאָס נישט טייער און ס'איז זיסלעך אויפֿן טעם. קום איך צו איין אַנדער פּראָפעסאָר, גייט ער און פֿאַרשרייבט מיר „טינקטוראַ אָפּיע“, טראָפּנס אַזעלכע. האָבן זיי אַ טעם פֿון חלשות. קום איך צום דריטן פּראָפעסאָר, פֿאַרשרייבט ער מיך אויך טראָפּנס, האָבן זיי כמעט דעם זעלביקן טעם, נאָר הייסן זיי נישט „טינקטוראַ אָפּיע“, נאָר „טינקטוראַ טעביאַקאַ“. זענט איר שוין פֿאַרטיק? קום איך צו אַ פֿרישן פּראָפעסאָר, נעמט ער און פֿאַרשרייבט מיר גאָר אַ מין ביטערניש מיטן נאָמען „מאָרפֿיום אַקוואַ אַמיגדאַלאַריאום“. איר חידושט זיך, וואָס איך קען לעטיין? איך קען אַזוי לעטיין, אַזוי ווי איר ענגליש, נאָר אַז מע האָט אַ הוסט מיט אַ זאַדישקע מיט אַ טובערקולאָז, יעדנאָ סדרוגים, קאָן מען זיך אויסלערנען לעטיין אויך.

הכלל, בין איך געקומען קיין יעהופּעץ אויף אַ קאָנסוליום. ווו שטעלט זיך אָפּ אַזאַ ייד, ווי איך, אַז ער קומט קיין יעהופּעץ? געוויינטלעך, נישט אין קיין האָטעל און נישט אין קיין גאָסטיניצע. ערשטנס, רייסן זיי די הויט. און אגב, ווי קאָן איך מיך אָפּשטעלן אין אַ האָטעל, אַז איך האָב נישט קיין שום „פּראַוואָזשיטעלסטוואָ“? שטעל איך מיך אָפּ אַלע מאָל ביי מיינעם אַ שוואָגער. איך האָב מיין אייגענעם אַ שוואָגער אַ שלימזל, איז ער אַ ייד אַ מלמד און איין אָרעמאַן איז ער, חוץ זיין שאָדן אויף פּורישקעוויטשן געזאָגט געוואָרן, און אַ מטופּל מיט קינדער — זאָל דער אויבערשטער היטן! נאָר וואָס דען? גאָט האָט אים געהאָלפֿן, ער האָט אַ „פּראַוואָזשיטעלסטווע“ האָט ער, און דווקא אַ כשרע „פּראַוואָזשיטעלסטווע“. ווי קומט צו אים אַ „פּראַוואָזשיטעלסטווע“? — בראָצקי! ער איז אַ „סלוזשיטעל“ ביי בראָצקין. חלילה נישט קיין דירעקטער פֿון זאַוואָדן, נאָר ער איז אין בראָצקיס שול אונטן ביי די שניידערס אַ בעל־קורא איז ער. אַ „דוכאָוונע ליצאָ“, אָדער, ווי

מע רופט עס דאָרטן, „איין אָבראַדטשיק". און ווײַבאַלד איין „אָבראַדטשיק", אַזוי מעג ער שוין זיצן אויף מאַלאָוואַסילקאָווסקי, דאָרט, וו דער געוועזענער פּאָליצמייסטער איז אַמאָל געזעסן. זיצט ער, הייסט עס, אויף דער מאַלאָוואַסילקאָווסקי, טאַקע נישט ווײַט פונעם געוועזענעם פּאָליצמייסטער, און מוטשעט זיך, קוים־קוים וואָס ער קומט אויס מיטן שטיקל ברויט. דער גאַנצער אַרויסקוק זײַערער מסתמא איז אויף מיר. איך בין, הייסט עס, דער נגיד אין דער משפּחה, משטײַנס געזאָגט... קום איך צו פאָרן קיין יעהופּעץ, האַלט איך בײַ זיי סטאַנציע, עס איך בײַ זיי אַ וואַרעמעס, אַ וועטשערע, פּאָלגט מען מיך אַ גאַנג — יעדנאָ סדרוגים, פּאַלט זיי אַמאָל אַרײַן אַ קערבל, אַמאָל צוויי, אויף פּורישקעוויטשן געזאָגט געוואָרן... איצטיקס מאָל אָבער, איך קום צו פאָרן, איך זע — מײַנע לײַט זענען חושך, גייען אַרום אָן קעפּ. „וואָס איז די מעשה?". „ס'איז שלעכט". „דהיינו?" „אָבלאַוועס". „פּכע, כ'האָב געמיינט, זאָג איך, מי יודע וואָס! אָבלאַוועס — דאָס איז דאָך איין אַלטע מכּה, זאָג איך, נאָך משׁשׁת ימי בראשית"... „ניין, זאָגן זיי, אָבלאַוועס צו אָבלאַוועס איז נישט גלײַך. איצט זאָגן זיי, איז נישטאָ די נאַכט, ס'זאָל נישט זײַן קיין אָבלאַווע. און כאַפּט מען אַ ייִדן, איז יהיה מי שיהיה — איינס־צוויי־דרײַ, מיטן עטאַפּ". „נו, און געלט?" „בלאָטע". „אַ קערבל?" „בלאָ". „אַ דרייערל?", „אַפילו נישט אַ מיליאָן!". „אויב אַזוי, זאָג איך, איז דאָך טאַקע גוט פּאַסקודנע". „פּאַסקודנע צו פּאַסקודנע, זאָגן זיי, איז נישט גלײַך. קודם, זאָגן זיי, איז שטראָף. און נאָכדעם ערשט — מיטן עטאַפּ. היינט דער סקאַנדאַל פאַר בראָצקין!"... „מילא, זאָג איך, בראָצקי היינט, בראָצקי מאָרגן. איך קאָן, זאָג איך, צוליב בראָצקין, זאָג איך, מיט מײַן געזונט נישט שפּעקולירן. איך בין געקומען, זאָג איך, אויף אַ קאָנסוליום פון פּראָפעסאָרן, קאָן איך צוריק, זאָג איך, נישט אַנטלויפן". הכּלל, טענות אהין, טענות אהער — דער טאָג שטייט נישט. מע דאַרף לויפן צו די פּראָפעסאָרן מכוח א קאָנסוליום. נאָר וואָס מיר קאָנסוליום? ווער מיר קאָנסוליום? אז דער קאָן קומען ערשט מיטוואָך פאַר האַלבן טאָג, און דער — מאָנטיק נאָך האַלבן טאָג, און יענער — נישט פריער ווי איבעראכטאָג דאָנערשטיק. היינט גיי! א מעשה אויף דרײַ וואָכן מיט א מיטוואָך! וואָרעם וואָס גייט זיי אָן, למשל, וואָס משה־נחמן פון קענעלע האָט א זאדישקע מיט א הוסט, און שלאָפט נישט קיין נעכט, אויף פּורישקעוויטשן געזאָגט געוואָרן?... דערווײַל ווערט נאכט. עסט מען ווטשערע און מען לייגט זיך שלאָפן. איך ווער נאָר וואָס אַנטשלאָפן, איך הער: טראַך־טאַרעראַך! איך רײַס אויף די אויגן: „ווער איז?" „מיר זענען פאַרפאַלן!" זאָגט צו מיר דער שוואָגער מײַנער, דער שלימזל, שטייט איבער מיר אַ טויטער מענטש און טרייסלט זיך, ווי א הושענה. „וואָס טוט מען, זאָג איך, איצטער?" „אדרבא, זאָגט ער, זאָג דו, וואָס טוט מען?" „וואָס, זאָג איך, זאָל מען טון, ס'איז ביטער". „ביטער צו ביטער, זאָגט ער, איז נישט גלײַך. ס'איז זאָגט

ער, ביטער אזוי ווי גאל". און אין דרויסן ביי דער טיר: „טראך-טארעראך! די קליינע קינדער געבעך האָבן זיך אויפגעכאפּט מיט א גוואלד, מיט א געוויין: „מאַ-מע!" שטיקט זי זיי, די מוטער הייסט עס, און ווארגט זיי, ס'זאָל זיין שטיל — אַ שיינע חתונה! „ע, טראכט איך מיר, משה-נחמן פון קענעלע, דו ביסט גוט אין דער ארבעט, אויף פּורישקעוויטשן געזאָגט געוואָרן!" און עס פאלט מיר אריין פּלוצים אַ קאָמבינאציע אין קאָפּ, און איך רוף מיך אָן צו מיין שוואָגער: „שאַ, זאָג איך, ווייסטו וואָס, דוד? זיי דו איך, און איך וועל זיין דו". קוקט ער אויף מיר, ווי א לעמעשקע: „וואָס הייסט?" „דאָס הייסט, זאָג איך, מיר וועלן זיך בייטן מיט די יוצרות. דו וועסט מיר געבן דיין פּאס, איך וועל דיר געבן מיין פּאס; וועסטו זיין משה-נחמן, און איך וועל זיין דוד". א טומפּיקער מוח! קוקט אויף מיר, ווי א זינדיקער מענטש, פארשטייט נישט, וואָס מע רעדט צו אים. „בהמה, זאָג איך, וואָס פאַרשטייסטו דאָ נישט,? דאַכט זיך, אַ פּראָסטע קאָמבינאַציע, זאָג איך. אַ מינדסטע קינד קאָן עס פארשטיין. דו וועסט וויזן מיין פּאס, און איך וועל זיי וויזן דיין פּאַס יעדנאָ סדרונים — האָסטו דאָס צעקייעט, צי מע דארף עס דיר צעקייען און לייגן אין מויל אריין?"

אפּנים, ער האָט דאָס צעקייעט, און מיר האָבן גענומען זיך בייטן מיט די יוצרות. איך אים מיין פּאַס, ער מיר זיין פּאס. און דאָרטן די טיר ווערט שיר נישט צעשפּרונגען: טראך-טארעראך! טראך-טארעראך! „סייטשאס! — זאָג איך. — וואָס האָט איר אזוי קיין צייט נישט? דער טייך ברענט נישט!" — זאָג איך. און צו מיין שוואָגער רוף איך מיך אָן: „געדענק זשע, דוד, דו הייסט שוין מער נישט דוד, נאָר משה-נחמן"... און איך לאָז מיך צו דער טיר. — „ברוך-הבא, געסט!" — אַ גאַנצע כאַליאַסטרע, יוצר משרתים ואשר משרתיו. ווי זאָגט מאיר, אַ גדולה, פריילעך אין שטעטל...

ס'פארשטייט זיך, אז קודם האָט מען זיך געגעבן א נעם צו מיין שוואָגער דעם שלימזל. וואָס עפּעס צו אים? ווייל איך האָב מיך געהאלטן, פארשטייט איר מיך, מעשה מענטש, ווי זאָגט איר, א קניפּ אין באק, די פּארב זאָל שטיין. און ער — אויף פּורישקעוויטשן געזאָגט געוואָרן. האָט מען אים מסתמא אַ כאַפּ געטאָן: „אָטקודעוואַ, גאָספּאָדין יעווריי?" — נישטאָ קיין לשון. שטעל איך מיך אַרויס פארן מליץ-יושר און מאך צו אים: „ייהודי בלא, וואָס שווייגסטו? דבר! דבר זיי, אז דו ביסט משה-נחמן פון קענעלע". און צו זיי טו איך מיך א וואָרף מיט תחנונים: „אזוי און אזוי, זאָג איך, וואשע וויסאָקע פּראוואָזשיטעלסטווע, זאָג איך, איין אָרעמער קרוב נעבעך. שוין לאנג, זאָג איך, נישט געזען זיך, געקומען צו מיר פון קענעלע". און אינוויינק אין הארצן שטיקט מיך, איך ווער שיר נישט צעשפּרונגען פאר געלעכטער. כאַ-כאַ! איר פארשטייט? איך, משה-נחמן פון קענעלע, בעט רחמים פאר משה-נחמנען הייסט עס, פאר מיר אליין טאקע, כא-כא!

איז אָבער די צרה, וואָס מיין רעדן מיט מיינע בקשות האָבן געהאָלפן, ווי דער פאַראיאָריקער שניי, און מע האָט מיין בחור אויפגעכאַפּט, ווי דער רוח דעם מלמד, און מע האָט אים אָפּגעפירט גאַנץ פיין אין חד־גדיא אריין, מיטן גאַנצן קנאַק, ווי גאָט האָט געבאָטן. און מיך האָט מען אויך געוואָלט צונעמען. דאָס הייסט, מע האָט שוין טאַקע מיך געהאַט צוגענומען; מע האָט מיך אָבער באַלד אַרויסגעלאָזט. וואָרעם וואָס הער איך זיי, איך בעט אייך זייער? אַ מענטש מיט אַ „פּראַוואָזשיטעלסטווע“ שוואַרץ אויף ווייס, בפירוש פאַרשריבן אין בראָצקים שול ביי די שניידערס איין אָבראַדטשיק, און אַ קערבל אויך מסתמא, יעדנאָ סדרוגים, איר פאַרשטייט? „כאַראשאָ, זאָגן זיי צו מיר, גאָספּאָדין אָבראַדטשיק. דו גיי דיר דערווייל אהיים עסן קוגל. מיר וועלן דיר שוין נאָכדעם באַווייזן, וויאַזוי צו האַלטן קאָנטראַבאַנדע אויף דער מאַלאָוואַסילקאָווסקי!“... מיט א פרישן קוילעטש, הייסט עס, גלייך אין פּנים אריין, כאַ־כאַ!...

זאָל איך אייך דערציילן ווייטער? מילא פון קאָנסולים איז דאָך שוין אָפּגערעדט. ווער האָט אין זינען געהאַט א קאָנסולים, אז מע האָט גאָר באַדאַרפט ראַטעווען דעם שוואָגער? פון וואָס, מיינט איר, ראַטעווען? פונעם עטאַפּ? חלילה! דאָס האָט נישט געהאָלפן. מיטן עטאַפּ איז ער געגאַנגען, נאָך א מין גיין! אויף פורישקעוויטשן געזאָגט געוואָרן! איידער מיר האָבן אים דערלעבט זען אין קענעלע, דעם שלימזל, זענען אונדז, הערט איר, שיר די אויגן ארויסגעקראָכן. און אז מען האָט אים שוין קוים אמאָל געבראַכט צו פירן קיין קענעלע, האָט ער ערשט געהאַט אויף זיך א נייעם אומגליק. א פרעמדן פּאַס מיט א פרעמדן נאָמען, יעדנאָ סדרוגים, פרעגט נישט. איך האָב מיט אים געהאַט צו זינגען און צו זאָגן. לאָם איך עם פּאַרדינגען, הערט איר, אלע דריי חדשים, וואָס סע האָט געקאָסט. אחוץ וואָס כ'האָב אויף זיך א פּעקל, איך מוז אים נאָך עד היום אויסהאַלטן מיט ווייב און קינדער. וואָרעם ער טענהט, אז איך האָב אים אומגליקלעך געמאַכט, טענהט ער. ער זאָגט, אז איבער מיר האָט ער אָנגעווירן די גאַנצע „פּראַוואָזשיטעלסטווע“ מיט דער שטעלע ביי בראָצקין. און עס קאָן זיין, אז ער איז אפשר נישט אינגאַנצן אומגערעכט אויך. דער עיקר איז אָבער, כאַ־כאַ, נישט דאָס. דער עיקר איז דער איינפאַל, די קאָמבינאַציע, איר פאַרשטייט? דאַכט זיך, וואָס? א יידל פון קענעלע, מיט אַ הוסט און מיט אַ זאַדישקע און מיט אַ טובערקולאָז אויך, אויף פורישקעוויטשן געזאָגט געוואָרן, יעדנאָ סדרוגים, און אָן שום „פּראַוואָזשיטעלסטווע“, — פונדעסטוועגן, אז מע דאַרף, קומט ער זיך קיין יעהופּעץ, שטעלט זיך אָפּ אויף מאַלאָוואַסילקאָווסקי. נישט ווייט פונעם געוועזענעם פּאָליצמייסטער; און — רוף מיך קנאַקניסל!

געשיכטע נומער נײַנצן

דער צענטער

געשריבן אין יאָר 1910

דער צענטער

ניין זענען מיר געווען אינעם גאנצן וואַגאָן. ניין יידן, אונדז האָט געפֿעלט אַ צענטער, צו אַ מנין.

אייגנטלעך, איז געווען אַ צענטער אויך. נאָר דער צענטער איז געווען ביי אונדז ספֿק ייד, ספֿק קריסט. אַ שטילשווייגנדיקער פֿאַרשוין מיט אַ גאָלדענעם פּענסנע. אַ ראַבעטיני פּנים מיט קלייען, נאָר אָן אַ באָרד. אַ נאָז אַ יידישע, נאָר וואָנצעס — מאָדנע פֿאַרדרייט אַרויף. אויערן אָפּגעשטאַנענע, נאָר אַ האַלדז אַ רויטער. די גאַנצע צייט האָט ער זיך געהאַלטן פֿון אונדז גאַנץ באַזונדער. געקוקט אין פֿענצטער און געפֿייפֿט. געזעסן איז ער, געווייגלעך, אָן אַ היטל. און אַ רוסיש בלאַט אויף די קני. און שאַ, קיין וואָרט נישט אַרויסגעלאָזט. דורכוים מעשה רום. איין עכטער פּאַניע. האַ? נאָכאַמאָל: זאָל דאָס טאַקע זיין אַ גוי? סטייטש, ס׳איז דאָך אָבער פֿאָרט נישט קיין גוי. בלאָטע! אַ ייד אַ יידן וועט נישט נאַרן. אַ ייד אַ יידן וועט דערקענען פֿאַר אַ מייל אין אַ פֿינצטערער נאַכט. גוואַלד, דער צלם־אלקים! ניין, ס׳אַ ייד. אַזאַ שמיק גאָלד, ווי אַ ייד דאָס איז! און ווידער צוריק, טאָמער ניין? אַ קשיה היינטיקע צייטן... האָבן מיר זיך מיישב געווען: אויף די אייגענע מעשה. אַ ייד נעבעך וויל, מע זאָל כאָטש מיינען, אַז ער איז אַ גוי — לאָז אים וויל באַקומען. וואָס זשע טוט מען אָבער — אונדז גייט אָפּ אַ צענטער? מיר האָבן אַ יאָרצייט אין וואַגאָן. איר מיינט, עפּעס גלאַט אַ יאָרצייט? אַ יאָרצייט נאָך אַ טאַטן? אָדער נאָך אַ מאַמען? ניין. דאָס איז געווען אַ יאָרצייט נאָך אַ קינד. נאָך אַ זון. איינאונאיינציקן זון האָט אַ ייד באַגראָבן. קוים אויסגעבעטן, מע זאָל אים אַרויסגעבן פֿון דער טורמע, שוין לאחר המעשה, מע זאָל אים ברענגען צו קבר־ישראל... דער פֿאָטער שווערט, אַז ער איז געווען גאָט די נשמה שולדיק. צו גיך, זאָגט ער, האָט מען אים אָפּגעמשפּט. דאָס הייסט, אַ חברהמאַן צווישן חברה איז ער אפֿילו, זאָגט ער, געווען, נאָר הענגען איז אים, זאָגט ער, נישט געקומען. מע האָט אים אָבער געהאָנגען — פֿאַרפֿאַלן! איז די מוטער באַלד נאָך אים אַוועקגעגאַנגען. דאָס הייסט, נישט אַזוי גיך, אָהאָ! זיך פֿריער גוט אָנגעמוטשעט. אַליין געמוטשעט זיך און אויך אים גרוי און אַלט געמאַכט.

— וויפֿל, מיינט איר, בין איך אַלט מיין אייגנס?

מיר קוקן אַלע אויפֿן דאָזיקן פֿאַרשויין און ווילן טרעפֿן, וויפֿל אַלט ער איז. ס'איז אוממעגלעך: יונגע אויגן, גרויע האָר. אַ געקנייטשטער שטערן, אַ שמייכלענדיק־ווייִנענדיק פּנים. און דער גאַנצער נפֿש — עפּעס אַ מאָדנער. טאָקע אַ פּידזשאַק, נאָר אַ לענגלעכער. טאָקע אַ קאַפּעלישל, נאָר פֿאַררוקט אַהינטער, טאָקע אַ בערדל, נאָר שטאַרק פֿאַרקיילעכדיקט. און אויגן... אַך, אויגן! אַזעלכע אויגן, ווען איר זעט איינמאָל, וועט איר זיי שוין קיינמאָל, קיינמאָל נישט פֿאַרגעסן. שמייכלענדיק־ווייִנענדיקע, אָדער ווייִנענדיק־שמייכלענדיקע אויגן... וואָלט ער כאָטש באַקלאָגט זיך, וואָלט ער כאָטש געלאָזט אַ טרער. איז ניין, דווקא פֿריילעך און דווקא לעבעדיק — אַ מאָדנער, מאָדנער נפֿש.

— הכּלל, ווי נעמט מען אַ צענטן? — האָט זיך איינער אָפּגערופֿן און געוואָרפֿן איין אויג אויפֿן פּייפֿער, וואָס מאַכט זיך גלייך ווי ער הערט נישט, קוקט אין פֿענצטער אַריין און פּייפֿט אויס עפּעס אַ באַקאַנטן ניגון, דאַכט זיך, אַז „קעקוואָק“.

— וואָס הייסט, אַ צענטער? — רופֿט זיך אָן נאָך איינער. — מיר האָבן דען נישט קיין מנין?

און ער האָט גענומען ציילן מיטן פֿינגער: נישט איינס, נישט צוויי, נישט דריי...

— אָן מיר! — האָט זיך אָנגערופֿן דער פּייפֿער, דווקא אויף ייִדיש.

מיר זענען אַלע געבליבן דערשטוינט.

— איר זענט דען קיין ייִד נישט?

— אַ ייִד בין איך, נאָר איך האַלט נישט פֿון די זאַכן.

אַ היבשע ווײַלע זענען מיר געזעסן אַלע, ווי געפּלעפּט, געקוקט איינס אויף דאָס אַנדערע אָן לשון. נאָר איין בעל־יאָרצײַט האָט זיך נישט פֿאַרלוירן. מיט זיין פֿריילעך־ווייִנענדיקן שמייכל האָט ער זיך אָנגערופֿן צום יונגנמאַן דעם פּייפֿער:

— הונדערט און צוואַנציק יאָר זאָלט איר לעבן. אייך קומט אַ גאָלדענע מעדאַל.

— פֿאַרוואָס אַ גאָלדענע מעדאַל?

— איך וועל אייך זאָגן, ס'איז אַ ביסל אַ צו לאַנגע מעשׂה. אויב איר ווילט זיין אַ צענטער צום מנין, זאָג איך אָפּ אויף אַ מינוט קדיש נאָך מיין זון, וועל איך אייך דערציילן אַ שיינע געשיכטע.

און דער פֿריילעכער בעל־יאָרצײַט נעמט אַרויס אַ פּאַפּיראָסל, גאַרטלט זיך אַרום דעם פּידזשאַק און שטעלט זיך אַוועק מיטן פּנים צו דער וואַנט:

— אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה...

איך ווייס נישט, וויאַזוי איר. איך בין מיך מודה, אז איך האָב ליב א וואָכעדיקע מנחה. איין וואָכעדיקע שמונה=עשרה איז ביי מיר זיסער פון צען חזנישע קונצענדיקע שטיק, שבתדיקע דריידלעך מיט יום=טובדיקן שטייגער. די שמונה=עשרה פון דעם בעל=יאָרצייט דאָ אין וואַגאָן איז געווען מיט אַזויפיל האַרץ, מיט אַזויפיל נשמה, אז עס האָט אונדז אַלעמען צענומען. און מיר דאַכט, אז אפילו דעם צענטן פאַרשוין דעם פּייפער — אויך. האָרכן א טאַטן, ווי ער זאָגט קדיש נאָך א זון — איז עפּעס אויך נישט פון די קליינע זאַכן. און דערצו האָט דער בעל=יאָרצייט געהאַט א זיסע האַרציקע שטימע, וואָס האָט זיך געגאָסן ווי בוימל גלייך אין די ביינער אַריין. און איבערהויפּט — דער קדיש! דער קדיש! נאָר א שטיין האָט דער קדיש געקאָנט נישט רירן...

קורץ — דאָס איז געווען שוין איינמאָל א מנחה.

אָפּגעדאַווענט און אָפּגעבונדן די פּאַטשיילע, האָט זיך אונדזער בעל=יאָרצייט אַוועקגעזעצט אַקעגן דעם צענטן פּאַרשוין און מיט א פריילעך=ווייענדיק פּנים, ווי זיין שטייגער איז, האָט ער אָנגעהויבן צו דערציילן די געשיכטע, וואָס ער האָט אים צוגעזאָגט. בעת=מעשה האָט ער זיך געגלעט דאָס בערדל און געדרעט פּאַוואָלינקע, ווי א מענטש, וואָס האָט צייט:

— די מעשה, וואָס איך וויל אייך, יונגערמאַן, דערציילן, איז, אייגנטלעך, נישט איין מעשה, נאָר דריי מעשיות. דריי קליינינקע מעשהלעך.

די ערשטע מעשה האָט זיך געטראָפן אין א דאָרף, ביי א רענדאַר. געזעסן אין דאָרף א רענדאַר מיט א רענדאַרקע. דאָס דאָרף איז געווען א גרויס דאָרף. גויים אַ סך, יידן נישט איינער. אַ יחיד הייסט עס. אַדרבא, נאָך בעסער. פּרנסה בשפע. ווי זאָגט מען: זיצן זאָל מען צווישן גויים... איין זאַך האָט זיי געפעלט — קינדער. א צייט נישט געווען ביי זיי קיין קינדער. איז זיי נישט איינגעגאַנגען דאָס לעבן. ערשט אויף דער עלטער האָט גאָט רחמנות געהאַט. די רענדאַרקע איז פּאַרגאַנגען אויף טראָגן און האָט געבוירן דעם רענדאַר למזל א ייִנגל. א בן=זכר. אַ גדולה! דאַרף מען, הייסט עס, פּראַווען א ברית, ווי גאָט האָט געבאָטן. אויפן אַכטן טאָג האָט מיין רענדאַר גאַנץ פיין איינגעשפּאַנט פערד=און=וואָגן און איז אַוועק אין שטאָט אַריין, אַראָפּגעבראַכט דעם רב מיטן שוחט מיטן שמש מיט נאָך פינף יידן. א וואַרעמעס האָט די רענדאַרקע מסתמא צוגעגרייט א גרויסאַרטיקן. אַלצדינג אַרום און אַרום. מע טוט זיך אַ כאַפּ — נישטאָ קיין מנין. עס פעלט א צענטער. וואָס איז די מעשה? א רענדאַרישער קאָפּ. אַריינגערעכנט די רענדאַרקע אויך אין קאָן. איז מסתמא געוואָרן א גרויס געלעכטער. אהין=אהער — דער טאָג שטייט נישט, וואָס טוט מען? א גרויס דאָרף. גויים א סך. יידן, להבדיל, נישט איינער. שלעכט! מע טוט אַ קוק — עס פּאָרט צו גלייך צו דער

קרעטשמע אַ בויד. און אין בויד — אַ באַלעגאָלע. לאָז זיין אַ באַלעגאָלע, אַבי אַ ייד... „ברוך=הבא!“, „שלום=עליכם!“, „קומט אַריין, וועט איר זיין אַ צענטער!“... די שמחה איז געווען נישט צו באַשרייבן. הייגט זעט, וואָס פאַר אַ גרויסן גאָט מיר האָבן. אַ גאַנץ דאָרף מיט גויים קאָנען גאָרנישט מאַכן. קומט איין ייד, אַ באַלעגאָלע, דאַכט זיך — אהאַ, שוין גוט!

די צווייטע מעשה, מיין ליבער ייד, האָט זיך געטראָפן שוין נישט אין אַ דאָרף, נאָר אין אַ שטאָט. און דווקא אין אַ יידישער שטאָט. שבת איז דאָס געווען. פרייטיק צונאַכט, הייסט עס, נאָך ליכטבענטשן. געקומען פון שול. אָפּגעמאַכט קידוש. זיך געוואַשן. מע זעצט זיך צום טיש — איז זיך מיישב אַ ליכט און הייבט אָן שמעלצן זיך. שטעלט מען אַוועק מסתמא אַ שבת=קוילעטש אַקעגן שנויץ — עס העלפט נישט. אַראָפּגעפאַלן דער שנויץ אויפן טיש, אָנגענומען דאָס טישטעך. אָט באַלד ווערט אַ שרפה. וואָס טוט מען? פאַרלעשן? טאָר מען נישט — שבת! האָבן זיך צונויפגעקליבן די שכנים, די גאַנצע גאַס. אַ גוואַלד, אַ געפילדער: „יידן, מיר זענען פאַרפאַלן!“... מע טוט אַ קוק — כוועדער דער שבת=גוי. „כוועדער — סערדצע! טשי טי באַטשיים אָנאָ דוזשע סוויטלאָ?“... אויף יידיש הייסט עס: צי זעסטו, גוי, ווי דאָרט איז ליכטיק?... און כוועדער, כאָטש אַ גויישער קאָפּ, האָט פאַרשטאַנען, וואָס מע מיינט. אַ שפּיי אויף דער האַנט און מיט צוויי גראָבע גויישע פינגער האָט ער געגעבן אַ נעם אַפיר דעם שנויץ — אוים שרפה. נו, פרעג איך אייך: איז גאָטס וווּנדער גאָר אָפּצושאַצן? קיין עין=הרע אַזויפיל יידן האָבן גאָרנישט געקאָנט מאַכן, געקומען איין גוי — אָפּגעראַטעוועט אַ גאַנצע שטאָט.

אַצינד באַדאַרף מען אייך, הייסט עס, דערציילן די דריטע מעשה. דאָס האָט שוין געטראָפן, פאַרשטייט איר מיך, ביים רבין אַליין. דער רבי זאָל לעבן האָט געהאַט אַ בן=יחיד, און דווקא אַ געראָטענעם בן=יחיד, מיט אַלע מעלות, ווי עס גיט זיך איין ביי אַ רבין. האָט מען אים מסתמא יונג חתונה געמאַכט, געגעבן אַ ווייב, מיט נדן, מיט אייביקע קעסט, און אַוועקגעזעצט, ער זאָל זיצן און לערנען. זיצט ער און לערנט. וואָלט אַלצדינג געווען גוט און פיין — ווען זשע? ס'זאָל נישט זיין קיין „פּריזיוו“ אויף דער וועלט. כאָטש אַפילו, אין פלוג, וואָס הערט דעם רבינס זון אַ פּריזיוו? אַז, ראשית, איז ער אַ בן=יחיד, איינאונאייגציקער. והשנית, טאָמער וועט דאַרפן קאָסטן געלט, וועט אין געלט קיין מניעה נישט זיין. איז אָבער געוואָרן אַ ביטערע צייט, משטיינס=געזאָגט. מע האָט אָנגעהויבן נעמען ביי יידן בני=יחידים, און קיין געלט העלפט שוין אויך נישט. אַפילו קיין צען טויזנט! ביטערע נאַטשאַלסטווע, אַ רשע אַ דאָקטאָר — שלעכט, שלעכט! וואָס טויג אייך, מיין ליבער יונגערמאַן, מע האָט אַריינגעפירט דעם רבינס זון אַ נאַקעטן. דאָס ערשטע מאָל אויף זיין לעבן איז אים אויסגעקומען צו שטיין בגלוי ראש, אָן אַ היטל הייסט עס. און דאָס איז געווען זיין גליק. וואָרעם אויפן קאָפּ האָט זיך באַוויזן

ביי אים, נישט פאַר אייך געדאַכט, אַ צאַצקע, און דווקא נישט קיין געמאַכטע. אַ סברה, אַז דאָס איז אים פאַרבליבן נאָך פון קינדהייט. געווען אַ קינד איין עקשן. זיך נישט געלאָזט צוואָגן... פאַרשטייט זיך, אַז מע האָט אים געגעבן דעם וועג.

הייבט פרעג איך אייך, מיין ליבער יונגערמאַן, וואָס זענט איר ווערט? אַ ייד זענט איר, און אַ גוי ווילט איר זיין, און דאָס דריטע זענט איר במילא — נו, קומט אייך נישט קיין גאָלדענע מעדאַל?...

. . . .

אויף דער ערשטער סטאַנציע איז אונדזער „צענטער“ נעלם געוואָרן.

געשיכטע נומער צוואנציק

דריטע קלאַס

געשריבן אין יאָר 1902

דריטע קלאַס

דאָס איז, אייגנטלעך, שוין נישט קיין געשיכטע, נאָר גלאַט אַ שמועס, אַ פּאָר ווערטער פֿאַרן געזעגענען זיך און איין עצה פֿון אַ גוטן פֿריינד.

האַלטנדיק ביים צעשיידן זיך מיט אייך, פֿריינד לעזער, ווילט זיך מיר צום סוף, אויס דאַנקבאַרקייט, וואָס איר האָט אויסגעהערט פֿון מיר אַזויפֿיל געשיכטעס, אייך מיט עפּעס וואָס נוצלעך זיין, זאָגן אייך עטלעכע וואַרעמע ווערטער פֿון אַ פּראַקטישן מענטשן, פֿון אַ קאָמיוואָיאַזשאָר. הערט מיך אויס און פֿאַרשרייבט מיינע ווערטער.

אַז איר פֿאָרט אין באַן, געוויינטלעך, אַ לענגערע שטרעקע, און איר ווילט וויסן, אַז איר פֿאָרט, דאָס הייסט, איר ווילט הנאה האָבן פֿון אייער נסיעה, זאָלט איר אייך נישט דערוועגן פֿאָרן נישט ערשטע, נישט צווייטע קלאַס.

מילא, פֿון ערשטע קלאַס איז אָפּגערעדט. זאָל אייך גאָט היטן! דאָס הייסט, איך מיין נישט דאָס פֿאָרן. דאָס פֿאָרן אַליין איז אין ערשטער קלאַס אַפֿילו גאַנץ נישקשהדיק. ווייך און גראָם און רייך — מיט אַלע באַקוועמלעכקייטן. איך רעד נישט פֿונעם פֿאָרן. איך רעד פֿון מענטשן, פֿון די פּאַסאַזשירן. וואָס פֿאַר אַ טעם, פֿרעג איך אייך, האָט דאָס פֿאַר אַ יידן פֿאָרן אייגנער אַליין און נישט רעדן אַ וואָרט? איר קענט דאָך אַזוי חלילה פֿאַרגעסן רעדן! און אַפֿילו אַז איר טרעפֿט שוין דאָרט אַמאָל אַ פּאַסאַזשיר איינמאָל אין אַ יובל, איז דאָס אָדער אַ גראָבער פּריץ מיט געשוואָלענע באַקן, ווי ביי אַ טרובאַטש, וואָס שפּילט אויף אַ טראָמבאָן, אָדער איין אָנגעבלאָזענע דאַמע, בייז ווי אַ שווינער, אָדער אַ שטומער אויסלענדער מיט קעסטלדיקע הויזן, וואָס איז צוגעזאָטן געוואָרן צום פֿענצטער, נישט אָפּצורייסן אים, עס מעג ברענען דער גאַנצער וואַגאָן. מיט אַזעלכע פֿאַרשוינען, אַז איר פֿאָרט, קומען אייך אַלערליי טרויעריקע געדאַנקען און נישט ווילנדיק דערמאָנט איר אייך אינעם טויט... צו וואָס טויג עס אייך?

אין צווייטער קלאַס, מיינט איר, איז בעסער? איר זיצט אין איין וואַגאָן מיט אַלערליי פֿאַרשוינען, די זעלבע מענטשן, דאַכט זיך, וואָס איר, מיטן זעלבן יצר־

הרע. זיי ווילן נעמען רעדן אַ וואָרט, גייען אויס וויסן, וווהין איר פֿאָרט, און פֿון וואַנען איר זענט, און וואָס איר זענט. נאָר מע זיצט, ווי די טאָקן, און מע קוקט איינס אויפֿן אַנדערן. מע האָט אָנגענומען אַ פֿול מויל מיט וואַסער — און שאַ!

פּונקט אַקעגן אייך זיצט איינער אַ פּראַנט מיט אַ לאַנגן נאָגל און מיט שיינע וואָנצעס, וואָס איר וואָלט געמעגט שווערן, אַז ער איז אייך קענטלעך, איר האָט אים ערגעץ געזען; נאָר איר ווייסט נישט ווו; עס דאַכט זיך אייך, אַז ער באַדאַרף זיין מזרע היהודים, דאָס הייסט, פֿון אונדזעריקע... נאָר גיי מאַך, אַז יענער דברט נישט! ער האָט פֿאַרדרייט די וואָנצעס אַרויף, קוקט אין פֿענצטער און פֿייפֿט!

אויב איר ווילט אזא פֿאַרשוין דערגיין די יאָרן, באַגראָבן, ער זאָל קיין תחית־המתים נישט אויפֿשטיין, זאָלט איר זיך ווענדן צו אים אויף וואָס פֿאַר אַ שפּראַך איר ווילט, בשעת אַקעגן זיצן קריסטן, און ווער שמועסט נאָך — דאַמען. נאָר בעסער איר זאָלט אים אַ פֿרעג טאָן אויף רוסיש:

— יעסלי יאַ ניע אָשיבאַיוס, יאַ אימיעל אודאָוואָלסטוויע ווסטרעטיטסאַ ס'וואַמי וו'בערדיטשעוויע?... אויף אונדזער לשון וועט עס הייסן אַזוי גוט ווי: „אויב איך בין מיך נישט טועה, האָב איך געהאַט דאָס פֿאַרגעניגן זיך צו טרעפֿן מיט אייך אין בערדיטשעוו?“... דאָס איז ערגער טויזנט מאָל ווי אין טאַטן אַריין געשאָלטן.

אָדער, אויב איר טרעפֿט זיך אויף מיט אַזאַ פֿאַרשוין ערגעץ אין פּאָדאָליע אָדער אין וואָלין, קאָנט איר אָנהייבן רעדן מיט אים אויף פּויליש:

„פּשעפּראַשאַם פּאַנאַ! יעזשעלי סיען ניע מילען זנאַלעם אָיטצאַ פּאַנאַ ז'יאַר־מעלינצאַ, קטורי ביל וו'לאַסקאַד או יאַסנאַ־וועלמאָזשנעגאָ פּאָטאָצקעגאָ?... אויף יידיש גערעדט, וועט דאָס הייסן: „איך בעט איבער אייער כבוד, אויב איך האָב קיין טעות, בין איך געווען באַקאַנט מיט אייער פֿאָטער פֿון יאַרמעליניץ; ער איז געווען אַ חשוב ביים גראַף פּאָטאָצקי“... קיין גרויסע באַליידיקונג איז דאָ טאַקע נישט פֿאַראַן, נאָר יאַרמעלינעץ און אַ חשוב ביים גראַף פּאָטאָצקי שמעקט מיט „ייד“... נאָר שאַ! אָט וועל איך אייך בעסער דערציילן אַ געשיכטע, וואָס איך אַליין בין געווען דערביי.

דאָס איז געווען אין קוריערצוג. נישטאָ קיין דריטע קלאַס, בין איך, באין ברירה, געפֿאָרן צווייטע קלאַס. אַקעגן מיר האָב איך געהאַט אַ פֿאַרשוין, ספֿק ייד, ספֿק קריסט. נאָר דאַכט זיך, מער ייד איידער קריסט... און אפֿשר? ווער קאָן עס וויסן? אַ שיינער יונג, אַ גענאָלטער, אָנגעטאָן ווי אַ ספּאָרטסמען, מיט אַ שוואַרצן פּאַס אויף די ווייסע הויזן, און אַ קאַוואַליער. פֿאַרוואָס זאָג איך: אַ קאַוואַליער? — ווייל ער האָט די גאַנצע צייט זיך געדרייט אַרום אַ שיינער „באַרישניע“, אַ פֿריילין, מיט אַ הויכן שיניאָן און מיט אַ פּענסנע אויף אַ קליין אויסגעטאָקט נעזל. באַקענט האָט מען זיך טאַקע דאָ אין וואַגאָן און גיך געוואָרן באַפֿריינדט. זי האָט אים מכבד

געווען מיט שאָקאָלאַד, און ער האָט זי אַמוזירט, פֿריער מיט אַרמענישע און דערנאָך מיט יידישע אַנעקדאָטן, און ביידע האָבן געקייכט פֿאַר געלעכטער. און דערהויפּט האָט מען געלאַכט פֿון די יידישע אַנעקדאָטן, וואָס דער פֿאַרשוין האָט דערציילט מיט אַזאַ געשמאַק, ווי עס ווערט דערציילט צווישן קריסטן, גאָרנישט געקוקט דערויף, וואָס טאָמער בין איך אַ ייד און געפֿין מיך באַליידיקט... קוריץ, דער ראָמאַן איז ביי זיי געגאַנגען, ווי אויף פּוטער. ער איז שוין אויסגעוואַקסן נעבן איר (פֿריער איז ער געזעסן אַ ק ע ג ן איר) און פֿאַרקוקט איר אין די אויגן אַריין, און זי האָט זיך געשפּילט מיטן קייטל פֿון זיין זייגערל, וואָס איז געווען אַריינגעשטעקט אינעם שוואַרצן פּאַס אויף די ווייסע הויזן. פּלוצים — פֿון וואַנען האָט זיך גענומען אויף אַ סטאַנציע — איך האָב שוין פֿאַרגעסן דעם נאָמען — קומט אַריין אַ הינקענדיקער ייד, אַ געלער, אַ פֿאַרשוויצטער, מיט אַ ווייסן פּאַראַסאָל, שטרעקט אויס די האַנט צו מיין ספּאָרטסמען מיטן שוואַרצן פּאַס אויף די ווייסע הויזן, און רופֿט זיך אָן צו אים פּשוט אויף אונדזער יידיש לשון:

— גאַט אייך אָפּ שלום. איך האָב אייך דערקענט דורכן פֿענצטער. איך קאָן אייך אָפּגעבן אַ גערוס פֿון אייער פֿעטער זלמן פֿון מאַנעסטרישטש...

פֿאַרשטייט זיך, אַז אויף דער זעלבער סטאַנציע איז מיין ספּאָרטסמען נעלם געוואָרן, און די „באַרישניע" איז געבליבן אַליין. דערמיט ענדיקט זיך אָבער נאָכנישט די געשיכטע. מיין „באַרישניע" — שוין געווים אַ קריסטן, וואָרעם אַז נישט, וואָס האָט דער ספּאָרטסמען באַדאַרפֿט אַנטלויפֿן? — האָט אין עטלעכע סטאַנציעס אַרום גענומען פּאַקן זיך, נישט אויסגערעדט צו מיר אַ וואָרט, אַפֿילו נישט אַ קוק געגעבן אין מיין ווינקל אַריין, גלייך ווי איך בין גאָר אויף דער וועלט נישטאָ. אויף דער סטאַנציע, וווּ זי איז אַראָפּ, האָבן זי אָפּגעוואַרט אַ שיינער ייד אַ פּאַטריאַרך מיט אַ באָרד, וואָס זעט אויס ווי אַ מין אברהם־אָבינו, און אַ יידענע אַ פּאַרשוין מיט אַ פּאַרוק און מיט גרויסע דימענטן אין די אויערן. „ריוועניו! טעכטערל!" — האָבן אויסגערופֿן דאָס אַלטע פּאָרפֿאָלק און געפֿאַלן דער טאָכטער אויפֿן האַלדז מיט טרערן אין די אויגן.

קיין פּירוש צו דער געשיכטע באַדאַרף איך אייך נישט געבן. איך האָב אייך נאָר געוואָלט באַקענען מיט די פֿאַרשוינען, וואָס מע באַגעגנט אין אַ צווייטער קלאַס, און באַווייזן, אַז איר דאַרפֿט נישט פֿאָרן צווייטע קלאַס, וואָרעם אין צווייטער קלאַס זענט איר אַ פֿרעמדער, צווישן אייגענע אַ פֿרעמדער.

אָבער אַז איר פֿאָרט דריטע קלאַס, זענט איר ביי זיך אין דער היים. און ווער שמועסט, אַז אין וואַגאָן זענען נישטאָ קיין אַנדערע, נאָר אחינו בני ישראל — זענט איר שוין צופֿיל אין דער היים. אמת, דריטע קלאַס איז נישט אַזוי באַקוועם, אַ פּלאַץ דאַרפֿט איר פֿאַרכאַפּן מיט גוואַלד; עס איז אַ געווימל, אַ געטומל, אַ האַרמידער מיט אַ הו־האַ; איר ווייסט נישט, וווּ זענט איר און וווּ זענען אייערע שכ־

נים?... דערפֿאַר אָבער ווערט איר גיך באַקענט אײנס מיטן אַנדערן. אַלע ווײסן, ווער איר זענט, וווּהין איר פֿאָרט און וואָס איז אײַער טועכץ; און איר ווײסט אַלעמען — ווער זײ זענען, וווּהין זײ פֿאָרן און וואָס איז זײער טועכץ. בײנאַכט פֿאַרשפּאָרט איר שלאָפֿן, וואָרעם איר האָט מיט וועמען צו רעדן; און אַז איר רעדט נישט, רעדן זײ און לאָזן אײַך נישט שלאָפֿן. און וואָס איז דאָס טאַקע פֿאַר אַ שלאָפֿן פּלוצים גאָר אין וואַגאָן? דאַכט זיך, גלײַכער, אַז מע קאָן רעדן מיט אַ מענטשן, וואָרעם אַז מע רעדט, דערדערט מען זיך. איך זאָל האָבן די גליקלעכע יאָר, וויפֿל מאָל עס מאַכט זיך, אַז פֿון אַזאַ רעדן אין וואַגאָן מיט ווילד־פֿרעמדע מענטשן ווערט געשלאָסן אַ געשעפֿט, פּיקט זיך אויס אַ שידוך, אָדער מע ווערט גלאַט געוואָר אַ זאַך, וואָס קומט צונוץ.

למשל, רעדן פֿון דאָקטוירים, מאָגן־קאַטאַר, „לימאָן“, צײן־ווײטיק, נערוון, קאַרלסבאַד וכדומה — איז שוין, דאַכט זיך, גאָר פּוסטע רײד, איאָ? פֿונדעסטוועגן האָט זיך מיט מיר אַלײן געטראָפֿן אַ געשיכטע. איך בין אַמאָל געפֿאָרן מיט אַ קאָמפּאַניע ייִדן מען האָט גערעדט פֿון דאָקטוירים און פֿון רעצעפּטן. איך האָב דעמאָלט שטאַרק געליטן, נישט פֿאַר אײַך געדאַכט, אויפֿן מאָגן. האָט מיר אײנער, אַ קאַמעניצער ייִד, געגעבן זײנע אַ רפֿואה, אַ פּראָשעק אַזעלכן. דעם דאָזיקן פּראָשעק, זאָגט דער קאַמעניצער, האָט ער דווקא נישט פֿון אַ דאָקטאָר־מעדיצין, נאָר פֿון אַ צײן־דאָקטאָר, אַ דאַנטיסט, אָבער אײן אויסגעצײכנטער פּראָשעק, זאָגט ער, אַ געלער פּראָשעק. דאָס הײסט, דער פּראָשעק אַלײן, זאָגט ער, איז אַ ווײסער, ווי אַלע פּראָשקעס, נאָר אין אַ געל פּאַפּירל. און געשווירן האָט מיר דער קאַמעניצער ייִד בײ זײן געזונט און בײ זײן ווײב און קינדער, אַז נאָר דעם געלן פּראָשעק האָט ער צו פֿאַרדאַנקען. ווען נישט דער געלער פּראָשעק, זאָגט ער, וואָלט ער איצט געווען שוין — ע—הע—הע! קײן סך פּראָשקעס, זאָגט ער, דאַרף איך נישט. צוויי דרײ פּראָשקעס, זאָגט ער, — און איר ווערט געזונט. אויס מאָגן, זאָגט ער, אויס דאָקטוירים, אויס געלט־פּרעסערס, אויס בלוטצאַפּערס. אַ רוח, זאָגט ער, אין זײער טאַטנס טאַטן אַרײן! אויב איר ווילט, זאָגט ער, קאָן איך אײַך געבן אַ צוויי־דרײ פּראָשקעס פֿונעם געלן פּראָשעק. איר וועט מיר, זאָגט ער, זאָגן אַ דאַנק...

כך הווה. איך בין געקומען אַהײם און האָב אײנגענומען אײן פּראָשעק, דעם אַנדערן, דעם דריטן, איז מיר געוואָרן, נישט באַלד, נאָר שפּעטער, אָרום האַלבער נאַכט, נישט פֿאַר אײַך געדאַכט, אַזוי, אַז איך האָב געפּאָכט מיט דער נשמה. איך האָב געמײנט, ס'איז אײן עק פֿון מײן לעבן! מע האָט מיר געבראַכט אַ דאָקטאָר, צוויי דאָקטוירים, קוים אָפּגעראַטעוועט מיך פֿון טויט... פֿון דעמאָלט אָן ווײס איך שוין אַ פּראַקטיקע, אַז אַ קאַמעניצער ייִד גיט אײַך זײנע אַ רפֿואה, אַ געלן פּראָשעק — זאָל אַ רוח אין זײן טאַטן אַרײן! אַלצדינג אויף דער וועלט קאָסט רבי־געלט!

אַז איר פֿאָרט דריטע קלאַס און עס קומט אין דער פֿרי און איר האָט נישט מיט זיך קיין טלית־ותּפֿילין, זאָלט איר קיין יסורים נישט האָבן — אַבי איר ווילט נאָר, וועט מען שוין אייך באַזאָרגן מיט אַ טלית און מיט תּפֿילין און מיט אַלצדינג. דערפֿאַר אָבער, אַז איר האָט זיך אָפּגעפּאַרטיקט, עפֿנט אויף, זייט מוחל, אייער טשעמאָדאַנטשיקל און הייבט אָן אויסלייגן וואָס איר האָט: בראָנפֿן איז בראָנפֿן, קיכלעך איז קיכלעך, אייער איז אייער, פֿולקע איז פֿולקע, פֿישל איז פֿישל, טאָמער געפֿינט זיך ביי אייך אַן עפּל, אַ מאַראַנץ, אַ שטיקל שטרודל — נעמט אַרויס, לייגט אַנידער, שעמט זיך נישט! אַלע וועלן מיט אייך פֿאַרבייסן, קיינער וועט זיך נישט אָפּזאָגן! אונטערוועגנס און בקאָמפּאַניע, פֿאַרשטייט איר מיך, עסט זיך גאָר מיט אַן אַנדערן אַפּעטיט... ווער שמועסט, אַז איר פֿירט מיט זיך אַ גלעזל משקה, האָט איר בעלנים אַ סך און מבֿינים אויף אַ גלעזל ווײַן אָן אַ שיעור. איטלעכער וועט אייך אָנרופֿן דעם ווײַן מיט אַן אַנדער נאָמען און שאַצן אַן אַנדער מקח: ביי איינעם וועט ער הייסן אַ „בעסאַראַביער מושקאַט“. דער אַנדערער וועט אים אַ נאָמען געבן „אויסלענדישער אַקערמאַן“. וועט אויפֿשטיין אַ דריטער און וועט זאָגן מיט כּעס: „וואָסער מושקאַט? וואָסער אַקערמאַן? ס׳איז גאָר אַ „קאָוועשאַנער באָרדאַ!“ וועט אויפֿשטיין נאָך איינער, פֿון אַ ווינקל גאָר, מיט אַ שמייכל פֿון איין אמתן מבֿין, אַוועקנעמען ביי אייך דאָס גלאָז, ווי איינער רעדט: „בהמות שפּאַרן זיך — אויף אַ גלעזל ווײַן לאָזט מיך!“... און נאָכדעם ווי ער וועט האָבן אָפּגעזופּט אַ פּאָר מאָל, וועט ער אַ זאָג טאָן, און די בעקלעך וועלן אים בעת מעשה זײַן פֿאַרפֿלאַמט, ווי ביי אַ בעל־שמחה:

— ווייסט איר, יידן, וואָס דאָס איז? ניין, איר ווייסט נישט וואָס דאָס איז. דאָס איז נעבעך אַ פּראָסטער, איין ערלעכער, אַ באַלעבאַטישער, אַ כּשרער, אַ ריינער ווײַמאָראָזיג פֿון באַרדיטשעוו!...

און אַלע געפֿינען, אַז ער האָט רעכט, אַז ס׳איז איין אמתער אַ באַרדיטשעווער ווײַמאָראָזיג. און אַז מען נעמט צו ביסלעך „ווײַמאָראָזיג“, ווערט ביי אַלעמען די צונג אויפֿגעבונדן. דעמאָלט הייבט איטלעכער אָן דערציילן אַלצדינג, וואָס עס טוט זיך ביי אים, און אויסטאַפּן אַלצדינג, וואָס ביי יענעם טוט זיך. אַלע רעדן, אַלע אינאיינעם, כּל ישׂראל חבֿרים. און מע ווערט געוואָר איינס ביי דעם אַנדערן כּל הצרות, מיט אַלע רדיפֿות, מיט אַלע גזירות, וואָס עס טוט זיך אָפּ אויף דער וועלט — ס׳אַ מחיה!

אַז איר פֿאָרט דריטע קלאַס ערגעץ אין אַ שטאָט אַרײַן און ווייסט נישט, וווּהין איר זאָלט פֿאַרפֿאָרן, באַדאַרפֿט איר נאָר אַ פֿרעג צו טון ביים עולם, צי ווייסט נישט עמעצער עפּעס איין אָנשטענדיקע סטאַנציע? און וויפֿל יידן עס פֿאָרן מיט אייך אין וואַגאָן, אַזוי פֿיל סטאַנציעס און האָטעלן האָט איר. איינער גיט אייך איין אַדרעס: „האָטעל פֿראַנקפֿורט“, און לויבט דאָס אייך אָפּ אין טאָג אַרײַן:

„האָטעל פראַנקפורט“, זאָגט ער, איז ליכטיק און ציכטיק און וואַרעם און ביליק — בזיל־הזול“. געפינט זיך באַלד אַ צווייטער און זאָגט אייך: „האָטעל פראַנקפורט? זאָל אייך גאָט היטן! ס'איז דאָרט פינצטער און שמוציק און קאַלט און טייער — מיט גאָלד גלייך! אויב איר ווילט, זאָגט ער, האָבן הנאה, זאָלט איר זיך אָפּשטעלן אין האָטעל נעוויאָרק!“ כאַפּט זיך אַרויס אַ דריטער און זאָגט: „וואָס ווילן זיי פאָן אין האָטעל נעוויאָרק? זיי האָבן זיך פאַרבענקט נאָך וואַנצן? הערט נישט, וואָס מע וועט אייך זאָגן „פראַנקפורט“, „נעוויאָרק“! פאָלגט מיך, גייט אַהער דאָס פּעקל אייערס, וועלן מיר אינייגעם פאַרפאָרן צו מיר אויף מיין אכסניה, אין האָטעל „ראָסיאַ“ — דאָרט שטייען יידן!“...

אוודאי באַדאַרפט איר אייער טשעמאָדאַנטשיק גוט האָבן אין זינען, מע זאָל עס חלילה, צווישן יאָ און ניין, ביי אייך נישט אָפּרעדן... נאָר איך בעט אייך — ווו גנבעט מען נישט היינטיקע צייטן אין אונדזער געבענטשטער מדינה? באַגנבעט ווערן איז, אויב איר ווילט וויסן, מער נישט אַז אַ באַשערטע זאַך. אַז עס וועט אייך זיין באַשערט, וועט מען אייך באַגנבענען אין מיטן העלן טאָג, ווי איר שטייט און גייט, עס וועט אייך נישט העלפן קיין פּאָליציע, קיין זשאַנדאַרן, קיין שמע־ישראל. איר וועט בענטשן גומל, אַז איר וועט אַרויס מיטן לעבן.

קורץ, פאָרן זאָלט איר דריטע קלאַס. דאָס האָט איר אַ צוואָה פון אַ גוטן פריינד און פון אַ פּראַקטישן מענטשן — אַ קאָמיוואָיאַזשאָר.

אַדיע!

פאַרטייטשונגען

א.

אבות־אבותינו (אָוועס־אווויסיינו) — אונדזערע אורעלטערן, עלטער־זיידעס.

אביון (עוויען) — אָרעמאַן. מערצאָל: אביונים (עוויוינים).

אברהם (אווראָם). אברהם־יצחק (אווראָם־ייצכאָק). אברהם אבינו (אווראָם אָוויגו) — אונדזער פאָטער אווראָם — ערשטער ביבלישער פּאַטריאַרך.

אגב (אגעוו) — צוריק געשמועסט; ביי דער געלעגנהייט, איבעריקנס.

אדון (אָדן) — באַלעבאָס; פּאָריץ; רעגירונגס־באַאַמטער.

אָדון בפקדך (אָדן בעפּאָקדעך) — איראָניש וועגן אַ רעגירונגס־באַאמטן.

אדיר (אדיר) — זייער רייכער מענטש. מערצאָל: אדירים (אדירים).

אדם הראשון (אָדעם האָרישן) — לויט דער ביבל, נאָמען פון ערשטן מענטש. אָדם הראשון איז נאָך דאָ נישט געווען — אַ ווייסטער העק; אָדם־נאַקעט — אינגאַנצן נאַקעט.

אדמה (אדאָמע) — ערד.

אדרבא (אדעראבע) — פאַרקערט, אין קעגנטייל, געווים; ביטע זייער, גערן.

אהרן (ארן).

אוודאי (אוואדע) — געווים, באַשטימט.

אומחן (אומכיין) — אַנטיפּאַטיע; פיינטשאַפט.

אולי ירחם (אולאי יעראכעם) — עפשער וועט ער זיך דערבאַרעמען.

אומר ועושה (אוימער וועאויסע) — געזאָגט און געטאָן.

אופן (אויפן) — שטייגער; אַרט; מאַניר; צושטאַנד; אזוי ארום. מערצאָל: אופנים (אויפאַנים).

אוצר (אויצער) — גרויס רייכטום; זעלטנקייט. מעטאפאָריש: גוטער כאראקטער, גוטער מענטש. מערצאָל: אוצרות (אויצרעס).

אורח (אוירעד) — גאסט. מערצאָל: אורחים (אָרכים).

אות (אָס) — בוכשטאַב. מערצאָל: אותיות (אויסיעס).

אותו־רגע (אויסע־רעגע) — די זעלביקע מינוט.

אותות ומופתים (אויסעס אומאָפּסים) — ציינכנס און וואונדער. דאָ: קלאָרע באַווייזן. באַווייזן מיט אותות ומופתים — באַווייזן מיט איבערצייגנדיקע ארגומענטן.

אחד המרבה ואחד הממעיט (עכאָד האמארבע וועכאָד האמאמיט) — סיי דער וואָס גיט מער, סיי דער וואָס גיט ווינציקער.

אחוץ (אכויץ) — אויסער. אחוץ לזה (לאָזע) — אויסער דעם.

אחינו בני ישראל (אכיינו בנײ יסראָעל) — אונדזערע ברידער יידן.

אחת ואחת (אכאס וועאכאס) — איינס און איינס; באַר געלט.

אימה (איימע) — שרעק, גרויסע שרעק.

אַכסניא (אכסאניע) — איינפאָר־הויז, גאסטהויז. מערצאָל: אכסניות (אכסאניעס).

אל תהי בז לכל בשר (אל טעהי באָז לעכאָל באָסער) — (פּאַרגרייזט פון: לכל דבר) — כאַפּ זיך נישט צו צו יעדן פלייש. געמיינט: אז מע באַגייט נישט קיין פאַרברעכן, דאַרף מען זיך נישט שרעקן.

אלא (עלע) — אויב, נאָר, טאָמער.

אלול (עלול) — צוועלפטער מאָנאַט (אויגוסט־סעפּטעמבער), לויטן יידישן קאַלענדאַר. אלול־צייט — האַרבסט; אלולדיק — טרויעריק.

אלמנה (אַלמאָנע) — א פרוי, וואָס איר מאַן איז געשטאָרבן. מערצאָל: אלמנות (אלמאָנעס).

אלמן (אלמען) — אַ מאַן, וואָס זיין פרוי איז געשטאָרבן. מערצאָל: אלמנם (אלמענס).

אלף (אלעף) ערשטער בוכשטאַב (א) פון א יידישן אלפאבעט. פון אלף ביז תיו (טאָוו), — לעצטער בוכשטאַב פון יידישן אלפאבעט — פון אָנהייב ביז ענדע. קען נישט ווי זאָגט מען עס, קיין צלם (ציילעם) פאר קיין אלף — א גראָבער יונג, וואָס אונטערשיידט נישט צווישן אן אלעף און אַ ציילעם, וואָס זענען אַ ביסל ענלעך צו זיך.

אם ירצה השם (אים יירצע האשעם) — אויב גאָט וועט וועלן — אַ צושפּרוך ביי רעליגיעזע יידן.

אם כן (אים קיין) — אויב אזוי.

אמת (עמעס) — ריכטיק, ווירקלעך. אין אמתן — אין דער ווירקלעכקייט, טאקע. אמתע וועלט — יענע וועלט.

„אני שלמה" (אני שלוימע) — איך בין שלוימע. לויט אַ לעגענדע האָט דער אשמעדאי פארקישעפט דעם קעניג שלמה פאַר אַ בעטלער און פאַרנומען זיין טראָן. שלמה האָט געוואָלט (גערופן) איבער די גאסן: „אני שלמה!", גאָר קיינער האָט אים ניט געגלייבט. דעריבער זאָגט אויך מיט בּיטערניש יעדער גע-קריוודעטער: גיי שריי: „אני שלמה!"

אנשי-בית (אנשיי-באיעס) — שטוב-מענטשן.

אסיפה (אסיפע) — פאַרזאַמלונג. מערצאָל: אסיפות (אסיפעס).

אַ סך (אַסאַך) — אַ גרויסע צאָל.

אסנה (אָסנע) — נאָמען פון אַ פרוי.

אפּוטרופּוס (אַפּיטראָפּעס) — פאַרזאָרגער, באַשיצער; קוראַטאָר, אַפּיעקון באַשטימט פון געריכט. אפּוטרופּסות (אַפּיטראָפּסעס) — פאַרזאָרגונג, שוץ, אויפזיכט.

אפּותיקא (אַפּויטיקע) — גרויסע סומע געלט.

אפילו (אַפילע) — אויך ווען; אין פאַל ווען; כאָטש; באַדאַי.

אפיקומן (אַפיקוימען) — נאָכשפּייז. דאָס שטיקל מאַצע, וואָס מע באַהאַלט פּייסעך צום סיידער צום עסן נאָך דער מאָלצייט. דאָ: געערדט פאַרגרייזט און געמיינט: אַפּיעקון.

אפיקורס (אַפּיקוירעס) — פריידענקער, נישט-גלייביקער. מערצאָל: אפּי-קורסים (אַפּיקאָרסים). אפיקורסות (אַפּיקאָרסעס) — פריי-דענקעריי; לייכטע, נישט-גלייביקע באַציונג צו רעליגיע.

אפנים (אַפּאָנעם) — עס זעט אויס, וואָרשיינלעך.

אפרים (פראָיעם).

אפשר (עפּשער) — מעגלעך, ס'קאָן זיין; טאָמער.

אץ להעשיר (אָץ לעהאשיר) — גייציקער, איילקער צום רייך ווערן.

ארבע כנפות (ארבע קאַנפעס) — פיר עקן. אַ לייבצודעקל.

ארבע פינות העולם (ארבע פינעס האָוילעם) — פיר זייטן פון דער וועלט.

ארץ־ישראל (ע ר ע ץ ־ י י ס ר אָ ע ל) — דאָס יידישע לאנד; דאָס היינטיקע ייסראָעל.

ארצה (אָ ר צ אָ) — אין דער ערד אריין.

אשר לא חתונו אבותינו (א ש ע ר ל וי כ א ס ו נ ו א וו ו י ס יי נ ו) — געמיינט: אזעלכע כאַסענעס, וואָס אונדזערע עלטערן האָבן נישט געמאַכט.

אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה (א ש ר י י ו י ש וו י י וו י י ס ע כ אָ א ו י ד י ע ה א ל ל ו כ אָ ס ע ל אָ) — ווייל איז די, וואָס זיצן אין דיין הויז און לויבן דיך אייביק. א געבעט, וואָס מע זאָגט דריי מאָל אין טאָג.

אשת־איש (א יי ש ע ס ־ א י ש) — א פרוי, וואָס האָט א מאַן.

אתרוג (ע ס ר ע ג) — אַ פרוכט, וואָס פרומע יידן געברויכן אום סוקעס צום „אתרוג־בענטשן". מערצאָל: אתרוגים (ע ס ר ו י ג י ם).

ב.

באופן אחר (ב ע א ו י פ ן א כ ע ר) — אויף אן אנדער שטייגער.

באותו היום (ב ע א ו י ס ו י ה א י אָ ם) — אין דעם זעלביקן טאָג.

באין ברירה (ב ע א יי ן ב ר יי ר ע) — נישט האָבנדיק קיין אנדערן אויסוועג.

באם (ב ע א י ם) — אויב.

באמונה שלי (ב ע ע מ ו נ ע ש ע ל י) — אויף מיין וואָרט.

באמת (ב ע ע מ ע ס) — טאַקע, ווירקלעך.

באשר (ב א א ש ע ר) — אזוי־ווי, ווייל. באשר־בכן (ב א א ש ע ר ־ ב ע כ ע ן) — אזוי־ווי, צוליב דעם, ווייל דאָס.

בבא־מעשה (ב אָ ב ע ־ מ יי ס ע) — נישט געשטויגענע, נישט געפלויגענע געשיכטע. מערצאָל: בבא־מעשיות (ב אָ ב ע ־ מ יי ס ע ס).

בגנבה (ב י ג נ יי וו ע) — אומבאַמערקט, שטילערהייט (קיינער זאָל נישט זען).

בגילוי־ראש (ב ע ג י ל ע ־ ר אָ ש) — מיטן בלויזן קאָפּ.

„בגפו יבא, בגפו יצא" (ב ע ג א פ ו י י אָ וו ו י , ב ע ג א פ ו י י ע י צ ע) — אליין געקומען, אליין אוועק. דאָ געמיינט: געווען און געבליבן אן אָרעמאַן.

בדיל הדל (ב ע ד י ל ע ד א ל) ווערן — אין גאנצן פאראָרעמט ווערן; בדיל הדל שטעלן — מאכן פאר אן אָרעמאַן.

בדלות (ב ע ד א ל ע ס) זיין — אָרעם, אומגליקלעך זיין. איך בין נישט בדלות — ס'ארט מיך נישט.

בדקענען (ב א ד ק ע נ ע ן) — אונטערזוכן; גאַנווענען.

בדרך אגב (ב ע ד ע ר ע ך   אַ ג ע װ) געלעגנהייטלעך; אינאײנגװעגס.

בדרך הישר (ב ע ד ע ר ע ך   ה אַ י אָ ש ע ר) גײן — זיך ליײטיש אויפֿפֿירן; גײן אויפֿן גוטן װעג.

בהלה (ב ע ה אָ ל ע) — טומל; אײַלעניש; שרעק, פּאַניק.

בהמה (ב ע ה ײ מ ע) — רינד: קו, אָקס אד״גל. דאָ: אַ נאַרישער מענטש. מער=צאָל: **בהמות** (ב ע ה ײ מ ע ס).

בהרחבה (ב ע ה אַ ר כ אָ װ ע) — ברייטלעך, געמיטלעך, גערוים.

בודק (ב ו י ד ע ק) זײַן — אונטערזוכן; באַטראַכטן, אַנאַליזירן.

„**בורא מאורי האש**" (ב ו י ר ע   מ ע א ו י ר ײ   ה אָ א ײ ש) — אַ בראָכע אום שאַבעסצונאַכטס איבער די האַװדאָלע=ליכט; די טײַטש: דער באַשעפֿער פֿון ליכט און פֿײַער. א בורא מאורי האש מאַכן — אונטערצינדן.

בורח (ב ו י ר ײ ע ד) — אַנטלאָפֿענער.

בושה (ב ו ש ע) — שאַנד; שעמעװדיקייט.

בזה הלשון (ב ע ז ע   ה אַ ל אָ ש ן) — מיט אָט די װערטער.

בזיון (ב י ז אָ י ע ן) — שאַנדע. מערצאָל: **בזיונות** (ב י ז י ו י נ ע ס) — באַליי=דיקונגען. פֿאַרשאַפֿט בזיונות — פֿאַרשעמט.

בזיל=הזול (ב ע ז י ל = ה אַ ז אָ ל) — שפּאָט ביליק.

בחור (ב אָ כ ע ר) — נישט כאַסענע געהאַטער. מערצאָל: **בחורים** (ב ע כ אָ= ר י ם).

בחינם (ב ע כ י נ ע ם) — אומזיסט, אָן אַ גרונט; אָן רעזולטאַט.

בחרבי ובקשתי (ב ע כ אַ ר ב י   א ו ב ע ק אַ ש ט י) — מיט מײַן שװערד און בויגן. געמיינט: אַזױװי איך שטיי און גיי.

בחרם (ב ע כ ײ ר ע ם) פֿרעגן — אַבסאָלוט גאָרנישט װיסן.

בטבע (ב ע ט ע װ ע) — לויט דער נאַטור, לויטן כאַראַקטער.

בטוח (ב ע ט ו ע ד) זײַן — זיכער זײַן.

בטוח (ב ע ט ו ע ד) — קרעדיט=פֿעיקער. בטוח (ב ע ט ו ע ד) זײַן — זיכער זײַן.

בטלן (ב אַ ט ל ע ן) — אַ מענטש, װאָס איז אָפּגעריסן פֿון פּראַקטישן לעבן. מערצאָל: **בטלנים** (ב אַ ט ל אָ נ י ם).

בימה (ב י מ ע) — באַלעמער.

„**ביקור=חולים**" (ב י ק ע ר = כ ו י ל י ם) — פֿילאַנטראָפּישע אינסטיטוציע צו העלפֿן אָרעמע קראַנקע.

בירושה (ב ע י ע ר ו ש ע) — איבערגענומען פון די עלטערן; געאַרבט.

בית=עולם (ב יי ס ו י ל ע ם) — דאָס אייביקע הויז; הייליק אָרט, וווּ מען באַהאַלט די טויטע.

בית=הקברות (ב יי ס = ה אַ ק וו אָ ר ע ס) — בייסוילעם.

בית=מדרש (ב ע ס מ ע ד ר ע ש) — קלויז. מערצאָל: בתי=מדרשים (ב אָ ט ע = מ י ד ר אָ ש י ם).

בכבוד (ב ע ק אָ וו ע ד) — מיט ערע, מיט אַכטונג; אָנגעזען, אָנשטענדיק. האָבן פרנסה (פּ אַ ר נ אָ ס ע) בכבוד — האָבן אַן אָנגעזעענע פרנסה.

בכדי (ב י כ ד יי) — מיטן צוועק, מיטן ציל.

בכבודו ובעצמו (ב י כ וו י ד ו י א ו וו ע אַ צ מ ו י) — ער אַליין, אין זיין אייגענער פּערזאָן.

בכן? (ב ע כ יי ן ?) — איז וואָס? דעריבער?

בכפל=כפלים (ב ע ק יי פ ל = ק י פ ל אַ י ם) — עטלעכע מאָל אַזוי פיל.

בלא (ב ע ל ו י) — אָן; נישט.

בלבול (ב י ל ב ל) — אויסטראַכטעניש, פאַלשע באַשולדיקונג. מערצאָל: בלבולים (ב י ל ב ו ל י ם).

בלשון (ב ע ל אָ ש ן) — מיט דער שפּראַך פון...

בלשון אשכנז (ב ע ל אָ ש ן אַ ש ק ע נ אַ ז) — אין דער דייטשישער שפּראַך, געמיינט: אויף יידיש. בלשון יונית (ב ע ל אָ ש ן י ע וו אָ נ י ס) — דאָ: אויף רוסיש.

במחילה (ב י מ כ י ל ע) — מיט אַנטשולדיקונג. געמיינט: האָט נישט קיין פאַראיבל, פאַרצייעט.

במחילת כבודו (ב י מ כ י ל אַ ס ק ע וו ו י ד ו י) — איך בעט איבער זיין קאָוועד.

במילא (ב ע מ יי ל ע) — סיי=ווי=סיי; אַלציינס.

בן (ב ע ן) — זון (איראָניש). מערצאָל: בנים (ב אָ נ י ם). בן=יחיד (ב ע ן = י אָ כ י ד) — איין=און=איינציקער זון. בן=זכר (ב ע ן = ז אָ כ ע ר) — יינגל.

בנאמנות (ב ע נ ע מ אָ נ ע ס) — אויפן וואָרט.

בנמצא (ב ע נ י מ צ ע) — איז נישט זעלטן; איז צוגעגלעט.

בסוד (ב ע ס אָ ד) — געהיים. בסוד=סודות (ב ע ס אָ ד = ס ו י ד ע ס) — גאַנץ געהיים.

„בעבור שנדר עשרה פונט נרות על בית המדרש“ (ב אַ אַ וו ו ר ש ע = נ אָ ד אַ ר אַ ס אָ ר ע פ ו נ ט נ יי ר ו י ס אַ ל ב יי ס = ה אַ מ ע ד =

ר ע ש) — ווייל ער האָט געשאָנקען צען פונט ליכט אויפן בעסמעדרעש. דער כאַזן פלעגט בענטשן פאַרן שענקען עפּעס פאַר דעם בעסמעדרעש.

בעל=דברן (ב אַ ל ד אַ ב ר ן) — דער, וואָס קען אַסאַך און שיין רעדן, האָט אַ גע=שליפן צינגל.

בעל=הלוואה (ב אַ ל ה אַ ל וו אָ ע) — דער, וואָס באָרגט געלט; אַ פּראָצענטניק.

בעל=הגוף (ב אַ ל = ה אַ ג ו ף) — שטאַרקער, דיקער מענטש; רייכער מאַן, קולאַק.

בעל=הוצאה (ב אַ ל ה ו י צ אָ ע) — אויסגעבער, דער, וואָס טראָגט די אויסגאַבן; דער, וואָס גיט אויס אַסאַך געלט. מערצאָל: בעלי=הוצאות (ב אַ ל ע ה ו י = צ אָ ע ס).

בעל=יושר (ב אַ ל י ו י ש ע ר) — דער, וואָס לעבט יושערדיק, נעמט זיך אָן פאַר דער גערעכטיקייט.

בעל (ב אַ ל)= יאָרצייט — דער, וואָס האָט נאָך עמעצן יאָרצייט.

בעל=מגזם (ב אַ ל מ ע ג אַ ז ע ם) — איבערטרייבער.

בעל=מלאכה (ב אַ ל מ ע ל אָ כ ע) — האַנטווערקער, פאַכמאַן. מערצאָל: בעל=מלאכות (ב אַ ל ע מ ע ל אָ כ ע ס).

בעל=מטופל (ב אַ ל מ ע ט ו פּ ל) — דער, וואָס האָט אַסאַך קינדער, אַ גרויסע פאַמיליע.

בעל=רחמנות (ב אַ ל ר אַ כ מ אָ נ ע ס) — ווייכהאַרציקער, דערבאַרעמדיקער.

בעל=רחמניק (ב אַ ל ר אַ כ מ ע נ י ק) — באַלראַכמאָנעס, — אין איראָנישן זין.

בעל=עגלה (ב אַ ל ע ג אָ ל ע) — באַזיצער פון אַ פערד און וואָגן, פורמאַן, שמיי=סער. מערצאָל: בעלי=עגלות (ב אַ ל ע ג אָ ל ע ס).

בעל=עצה (ב אַ ל א יי צ ע) — ראָטגעבער. מערצאָל: בעלי=עצות (ב אַ ל ע = א יי צ ע ס).

בעל=פרנסה (ב אַ ל פּ אַ ר נ אָ ס ע) — גוטער פאַרדינער.

בעל=צדקה (ב אַ ל צ ד אָ ק ע) — דער, וואָס שטיצט אָרעמע לייט.

בעל=קורא (ב א ל ק ו י ר ע) — דער, וואָס לייענט פאַר די טוירע.

בעל=שמחה (ב אַ ל ס י מ כ ע) — דער, וואָס די פייערונג איז צוליב אים.

בעלן (ב אַ ל ן) — נייגעריקער, אַמאַטאָר, ליבהאָבער. מערצאָל: בעלנים (ב אַ = ל אָ נ י ם).

בעלנות (ב אַ ל אָ נ ע ס) — אינטערעס, גרייטקייט (צו עפּעס), ווילעכץ.

בעת=מעשה (ב ע א יי ס = מ יי ס ע) — דערביי, גלייכצייטיק; אין דער צייט.

בפירוש (ב ע פּ יי ר ע ש) — אויסדריקלעך, קלאָר, דייטלעך.

בפרט (ביפראַט) — ספּעציעל, באַזונדערס.

בקול־רם (בעקאָל־ראָם) — אויף אַ הויך קאָל; הויך.

בקיצור (בעקיצער) — קורץ, אין קורצן. בקיצור המעשה (האַמײַ־סע) — קורץ מיט דער געשיכטע.

בקשה (באַקאָשע) — ביטע. מערצאָל: בקשות (באַקאָשעס).

בקשתי להודיע (באַקאָשאָסי לעהוידיאַ) — איך בעט געבן צו וויסן.
בקשתי לשלוח (לישלויעך) — איך בעט צו שיקן.

בר־דעת (באַר־דאַאַס) — אַ פאַרשטענדיקער.

בר־מינן (באַר־מינאַן) — טויטער, מעס.

בר־מצווה (באַר־מיצווע) — רעליגיעזע פּוליאָריקייט פון אַ יינגל, ווען ער ווערט אַלט דרייצן יאָר; די פייערונג פון אַ באַר־מיצווע.

ברוגז (ברויגעז) זיין — האָבן פאַרדרוס, זיין צעקריגט, בייז, אומצופרידן; האָבן פאַריבל; ברוגזלעך — לייכט צעקריגט.

ברוך־השם (באָרעך־האַשעם) — דאַנקען גאָט.

ברוך־הבא (באָרעך־האַבאָ) — אַלטפרענקישע באַגריסונג: געבענטשט זאָל זיין דער אָריינגעקומענער; סקאָצל קומט, זייט באַגריסט. אָפּגעבן אַ ברייטן ברוך־הבא (באָרעכהאַבע) — אויפנעמען שיין, ליבלעך. אין איראָ־נישן זין: דעם אמתן (עמעסן) ברוך־הבא (האַבע) — אויפנעמען שלעכט, מיט זידל־ווערטער.

ברוך שפּטרני (באָרעך שעפּאָטראַני) — געלויבט איז גאָט, וואָס כ׳האָב זיך ענדלעך באַפרייט פון דער פאַראַנטוואָרטלעכקייט, — אַ בראָכע, וואָס דער פאָטער זאָגט, ווען זיין זון ווערט אַלט דרייצן יאָר. דאָ: וואָס איך בין ענדלעך פּאָטער געוואָרן פון דער צאָרע.

בריות (בריעס) — באַשעפעניש; אין באַצוג צו מענטשן אָפט באַנוצט אין פאַראַכטלעכן זין.

ברית (בריס) — די פייערונג, ווען מען יידישט דאָס יינגל און מען גיט אים אַ נאָמען. מערצאָל: בריתן (בריסן).

ברירה (ברײַרע) — אויסוואַל, אויסוועג.

ברכה (בראָכע) — גוטער ווונטש; רעליגיעזע בענטשונג. מערצאָל: ברכות (בראָכעס).

בשום אופן (בעשום אויפן) — אויף קיין שום פאַל.

בשורה (בסורע) — אָנזאָג, נייעס. מערצאָל: בשורות (בסורעס).

בשותפות (בעשוטפעס) — צוזאַמען, געמיינשאַפטלעך.

בשלום (ב ע ש אָ ל ע ם) — געזונטערהייט; גליקלעך; אין בעסטן אָרדענונג.

בשעת (ב ע ש אַ ס) — אין דער צייט... בשעת־מעשה (ב ע ש אַ ס ־ מ יי ־ ס ע) — דאָס אייגענע וואָס: בשעת. בשעת־בהלה (ב ע ה אָ ל ע) — אין דער צייט פון דער פּאַניק, פונעם טומל.

בשמים (ב ס אָ מ י ם) — שמעקנדיקע געווירצן.

בשר־ודם (ב אָ ס ע ר ־ וו ע ד אָ ם) — פליש און בלוט. געמיינט: מענטש, שטערבלעכער.

בת־יחידה (ב אַ ס ־ י ע כ י ד ע) — איינאונאיינציקע טאָכטער.

בתוך־כך (ב ע ט ו י ע ד ־ ק א ד) — אינצווישן, דערווייל.

בתוכם (ב ע ס ו י כ אָ ם) — צווישן זיי, דערונטער.

ג.

גבאי (ג אַ ב ע) — אָנפירער, פאָרשטייער פון אַ שול, פילאַנטראָפּישע אינסטיטוציע; מעשאַמעש ביי אַ כסידישן רעבן. מערצאָל: גבאים (ג אַ ב אָ י ם).
גבאות (ג אַ ב אָ ע ם) — אַמט, פונקציע פון אַ גאַבע.

גבאיטע (גאַ ב ע ט ע) — פרוי פון אַ גאַבע; טוערין פון אַ פילאַנטראָפּישער אינסטיטוציע; אַ יידענע, וואָס זאַמלט געלט פאַר אָרעמע.

גביר (ג ע וו י ר) — רייכער מענטש. מערצאָל: גבירים (ג ע וו י ר י ם).
גבירהש (ג ע וו י ר י ש) — אויפן רייכן שטייגער.

גדולה (ג ע ד ו ל ע) — גליק; פרייד; גרויסקייט. מערצאָל: גדולות (ג ע ד ו ־ ל ע ם).

גדלות (ג א ד ל ע ם) — שטאָלצקייט, פאררישנקייט, גרויסהאַלטעריי.

גואל־הדם (ג ו י ע ל ־ ה אַ ד אָ ם) — בלוט־אויסלייזער, דאָס נעמען נעקאָמע פארן פארגאָסענעם בלוט פון אַ נאָענטן. דאָ געמיינט: שלעכטס טון, נעקאָמע נעמען.

גוי (ג ו י) — פאָלק, שאָוויניסטישע באַצייכענונג פון אַ נישט־ייד. מערצאָל: גויים (ג אָ י ם).

גויע (ג ו י ע) — דאָס זעלבע וואָס „גוי“ אין באַצוג צו אַ נישט־יידישער פרוי.

גוזמא (ג ו ז מ ע) — זייער אַסאַך; גרויסע צאָל; איבערגעטריבענע זאַך. מער־צאָל: גוזמאות (ג ו ז מ אָ ע ם).

גולם (ג ו י ל ע ם) — אַ מענטש אָן אייגענעם ווילן; אידיאָט; אומגעלומפּערטער מענטש; ליימענער גולם — ווייל לויט דער לעגענדע האָט דער פּראָגער ראָוו אין 17־טן י. ה. באַשאַפן אַ גולם פון ליים. מערצאָל: גולמס (ג ו י ל ע מ ם).

גומל (גוימל) בענטשן — א לויב צו גאָט, ווען מען ווערט געראַטעוועט פון א געפאַר.

גופא (גופע) — אַליין.

גורל (גוירל) — לאָטעריע; באַשערטקייט; מאַראַכע; דאָליע; מאַזל.

גזירה (גזיירע) — אומגערעכטע פאַראָרדענונג; הארבע פאַראָרדענונג; שטרענגער פאַרבאָט; פאַרפאָלגונגס־געזעץ. מערצאָל: גזירות (גזיירעס).

גזלן (גאַזלען) — רויבער, באַנדיט, מערדער. געמיינט: שלעכטער; צעהיצטער, נערוועזער. מערצאָל: גזלנים (גאַזלאָנים).

גט (געט) — יידיש־רעליגיעזער צעשיידונג־דאָקומענט איבערצוררייסן א כאַסענעפאַרבינדונג.

גטן (געטן) זיך — איבעררייסן די כאַסענע־פאַרבינדונג דורך א געט.

גיהנום (געהענעם) — פייניקונגס־אָרט פאַר זינדיקע נאָכן טויט; אָפּקומעניש.

גלוח (געלועד) — געגאָלטער, ראַזירטער, ייד אָן א באָרד.

גלח (גאַלעך) — דאָ: א פּראַוואָסלאַווונער פּאָפּ. מערצאָל: גלחים (גאַלאָכים).

גמרא (געמאָרע) — טייל פון טאַלמוד. מערצאָל: גמרות (געמאָרעס).
גמרא־ניגון (ניגן) — דער ספּעציעלער ניגן, מיט וועלכן מען לערנט געמאָרע. גמרא־קעפּל — שארף קעפּל.

גלות (גאָלעס) — דיאַספּאָרע; צעשפּרייטונג פון א פאָלק אין דער פרעמד; זיין אין גלות — נישט האָבן קיין היים; אייביק וואַנדערן; זיין פאַרשקלאַפּט; אומגליק, ליידן, פּיין, צאָרעס. אויסהאַלטן ס׳גלות — אויסהאַלטן צאָרעס, האָבן אויסדויער, וואַרטן אין נויט און דערוואַרטן זיך.

גן־עדן (גאַניידן) — פּרעכטיקער גאָרטן פאַר די פרומע לייט אויף יענער וועלט; אַן אָרט, וווּ ס׳איז א פאַרגעניגן צו פאַרווײַלן זיך.

גנב (גאַנעוו) — שווינדלער; דורכגעטריבענער יונג (איראָניש). מערצאָל: גנבים (גאַנאָווים).

גנבענען (גאַנווענען) — צונעמען פרעמדס, שווינדלען.

גנבהש (גנייוויש) — אומבאַמערקט, כיטרע. אריינגנבענען זיך — ארייננכאַפּן זיך אומבאַמערקט.

גרוגרת דרבי צדוק (גרויגערעס דעראַבי צאָדעק) — פאַרטריקנטע פייג (די פייג, וואָס עס האָט געגעסן דער אַסקעט רבי צדוק). געמיינט: אַן אויסגעמאָגערטער מענטש.

ד.

דאגה (ד יי ג ע) — זאָרג. מערצאָל: **דאגות** (ד יי ג ע ס).

דאגות־חיונה (ד יי ג ע ס ־ כ י ו נ ע) — זאָרג וועגן פּאַרדינסט, זאָרג פּאַר קענען זיך אויסהאַלטן.

דבר (ד אַ ב ע ר) — רעד, זאָג, עפן דאָס מויל. **דברן** (ד אַ ב ע ר ן) — רעדן.

דבור (ד י ב ע ר) — וואָרט, רייד, לאָשן. מערצאָל: **דבורים** (ד י ב ו ר י ם) — רייד, ווערטער, רייִדעלעך.

דבר־אחר (ד אָ ו ע ר ־ אַ כ ע ר) — כאַזער; קאַרגער. מערצאָל: **דבר־אחרם** (ד אָ ו ע ר ־ אַ כ ע ר ם).

דבר אחר ביד חזקה שתים (ד אָ ו ע ר אַ כ ע ר ב ע י אָ ד כ אַ ז אָ ק אָ ש ט אַ י ם) — פון דער פּייסעכדיקער האַגאָדע. געמיינט: אַן אויסערגעוויינלעך קאַרגער מענטש.

דברים־בטלים (ד ו אָ ר ים ־ ב ע ט יי ל י ם) — פּוסטע רייד, פּלאַפּלעריי.

דהיינו (ד ע ה יי נ ו) — צום ביישפּיל; דאָס הייסט; אַשטייגער; ווי; נעמלעך.

דוד (ד אָ ו י ד).

דוחה־שבת (ד ו י כ ע ־ ש א ב ע ס) **זיין** — אָפּשטופּן דעם שאַבעס, אים פּאַר־שוועכן. סטופּאַי איז דוחה־שבת: — ווען דער קאָזאַק הייסט עפּעס טון, איז קיין ברייִרע נישטאָ. סטופּאַי באַטייט: טראָג זיך אָפּ.

דווקא (ד אַ ו ק ע) — גראָד, פּונקט; דורכויס, נאָר.

דורם (ד ו י ר ע ם) **זיין** — צעשעדיקן, אומברענגען.

דין (ד י ן) — רעליגיעזער געזעץ. מערצאָל: **דינים** (ד י נ י ם). **דין וחשבון** (ד י ן ו ע כ ע ש ב ן) — רעכענונג, באַריכט.

דירה (ד י ר ע) — הויז, וווינונג. מערצאָל: **דירות** (ד י ר ע ם).

דלות (ד אַ ל ע ס) — אָרעמקייט, נויט.

דלת־אמות (ד אַ ל ע ד ־ אַ מ ע ס) — פּיר איילן. געמיינט: אַ קליין, ענג אָרט. נישט שטיין אין עמעצנס דלת־אמות — נישט האָבן מיט יענעם קיין שום געמיינזאַמעס.

דם־שונא (ד אַ ם ־ ס ו י נ ע) — בלוטיקער פּיינט, פּיינט אויף טויט און לעבן. מערצאָל: **דם־שונאים** (ד אַ ם ־ ס אָ נ י ם).

דניאל (ד אָ נ י ע ל).

דעה (ד יי ע) — מיינונג; דעצידירנדיק וואָרט; באַשלוס; מאַכט; געדאַנק. זיך שלאָגן מיט דער דעה — קלערן וואָס צו טון. מערצאָל: **דעות** (ד יי ע ס).

דרדקי (ד אַ ר ד ע ק ע) — אַ קליין קינד, וואָס הייבט אָן לערנען אין כיידער.

דרך (ד ע ר ע ך) — וועג; שטייגער; מעטאָד; ארט. מערצאָל: **דרכים** (ד ר אָ כ י ם). **דרך-אגב** (אַ ג ע ו ו) — פאַראייגוועגס.

דרך-דרץ (ד ע ר ע כ ע ר ע ץ) — אַכטונג; אָנשטענדיקייט, העפלעכקייט. לערנען דרך-ארץ — באַשטראָפן, אָנלערנען; לערנען ווי ערלעך צו זיין, אומגיין מיט מענטשן.

דרשה (ד ר אָ ש ע) — רעדע; רעליגיעזער פאָרטראָג. מערצאָל: **דרשות** (ד ר אָ ש ע ס). **דרשענען** (ד אַ ר ש ע נ ע ן) — האַלטן אַ דראָשע. **צעדרשנט** (צ ע ד א ר ש נ ט) **זיך** — האלטן אין איין זאָגן, רעדן אסך.

ה.

הבדלה (ה אַ ו ו ד אָ ל ע) — אַ געבעט שאַבעס-צונאַכטס צום אונטערשיידן צווישן שאַבעס און וואָך; דאָס ליכט, וואָס מען נוצט דערביי. הבדלה מאַכן — זאָגן דאָס געבעט; איראָניש: אונטערציגדן.

הגדה (ה אַ ג אָ ד ע) — זאַמלונג פון טפילעס, וואָס יידן זאָגן פייסעך צום סיידער; אין איר ווערן אויסגערעכנט אַלע ליידן, וואָס די יידן זענען אויסגעשטאַנען אמאָל אין עגיפטן.

הולך (ה ו י ל ע ך) — גאַנג; אָנטוועכץ, דער אופן פון קליידן זיך, גיין, פירן זיך.

הוצאה (ה ו י צ אָ ע) — אויסגאַבן, קאָסטן. מערצאָל: **הוצאות** (ה ו י צ אָ ע ס).

הושענה (ה ו י ש אַ נ ע) — ווערבע-ריטלעך. מערצאָל: **הושענות** (ה ו י ש אַ נ ע ס). **הושענה-רבה** (ה ו י ש אַ נ ע ר אַ ב ע) — דער זיבעטער טאָג סוקעס, ווען יידן זאָגן די טפילעס, וואָס הייבן זיך אָן מיטן וואָרט „הושע-נא“ — „העלף דאָך“. **הושענות שלאָגן** — דאָס אָפּקלאַפּן די בלעטלעך פון די הוישאַנעס בעאיים די טפילעס. אָפּגעשלאָגענע הושענה — (צעבראָכענער מענטש).

החילות לנפול (ה א כ י ל ו י ס אָ ל י נ פ ו י ל) — האָסטו שוין אָנגעהויבן צו פאַלן.

היות (ה ע י ו ו י ס) — אַזוי ווי, קאַאַנשער.

היזק (ה ע ז ע ק) — שאָדן, פאַרלוסט. מערצאָל: **היזקות** (ה ע ז י י ק ע ס).

היכי-תמצא (ה יי כ ע ט י מ צ ע) — ווי איז עס מעגלעך?

הילוך (ה י ל ע ך) — דאָס אייגענע וואָס: הולך.

היומס (ה אַ י אָ מ ס) — דאָ: אַלע טעג, נישט איין היינט איז שוין אַוועק.

היוצא לנו מזה? (האָיויצײ לאָנו מיזע) — וואָס איז דערפֿון געדרונ־גען? וואָס איז דער אויספֿיר?

היתכן (האַיִעסאָכן) — סטײמש? ווי שיקט זיך עס?

הכלל (האַקלאַל) — מיט איין וואָרט; קורץ און שאַרף; קורץ געזאָגט, נו, וואָס!

הלבשה (האַלבאָשע) — קליידונג, אָנטועכץ.

הלוואי (האַלעווײ) — זאָל נאָר אַזוי זיין! לאָז זיין! (ווונטש־אויסדרוק).

הלוואה (האַלוואָע) מאַכן — אָנטלייען געלט. מערצאָל: הלוואות (האַל־וואָעס).

הלך משה מרדכי (האָלעך מוישע מאָרדכע) — מוישע־מאָרדכע איז געגאַנגען. דאָ: שנעל אַוועק, זיך אָפּגעטראָגן.

הלכות (הילכעס) — געזעצן. הלכות מאַשינע — וויסן, ווי אַזוי זיך באַגיין מיט אַ מאַשין.

המבלי פגרים במצרים? (האַמיבלי פּעגאָרים באַמיצראים) — פֿעלן דען פּעגאָרים אין עגיפּטן? דאָ: פֿעלט דען דאָ דאָס מין, אַזעלכעס?

„המוציא" (האַמויציע) מאַכן — מאַכן אַ בראָכע איבערן ברויט נאָכן וואַשן זיך צום עסן; דאָס שטיקל ברויט, איבער וועלכן מען מאַכט די בראָכע.

המן (האָמען) — געשטאַלט פֿון דער פּורים־דערציילונג, וואָס האָט געוואָלט אומברענגען די יידן אין פּערסיע; זידל־נאָמען פֿאַר אַ בייזן, שלעכטן מענטש;

המנם מסירות (מעסירעס) — פֿאַלשע דענונציאַציעס; הערן ווי המן דעם גרעגער — האָרכן ווי דעם פֿאַראַיאָריקן שניי, ווען עס ווערט דערמאָנט האָ־מענס נאָמען בעאיםן לייענען די מעגילע, גרעגערן די קינדער מיט גרעגערס.

המציאה (האַמצאָע) — איינפֿאַל, אויפֿטו. מערצאָל: המצאות (האַמ־צאָעס).

הנאה (האַנאָע) — פֿאַרגעניגן, באַפֿרידיקונג.

הנהגה (האַנהאָגע) — אויפֿפֿירונג, האַלטונג; פֿירעכץ.

„הנשמה לך", „הגוף שלך" („האַנשאָמע לאָך", „האַגוף שע־לאָך") — די נעשאָמע און דער קערפּער זענען דיינע, געהערן צו דיר (גאָט). אַ פֿראַזע פֿון די „סליכעס".

העזה (האָזע) — דרייסטקייט; פֿרעכקייט.

הפקר (העפּקער) — אָן שוץ; אָן קאָנטראָל; צעלאָזט; וואָס געהערט נישט צו קיינעם. הפקר־ציבעלעם — העפּקער.

הפקרות (העפּקײרעס) — צעלאָזנקייט; געזועצלאָזיקייט.

הצלחה (ה אַ צ ל אָ כ ע) — גליק, דערפֿאָלג.

הקפה (ה אַ ק אָ פּ ע). מערצאָל: הקפות (ה אַ ק אָ פּ ע ס). סימכעס=טוירע גייען פֿרומע ייִדן מיט ספֿר=טוירעס אַרום דעם בעלעמער — דאָס הייסט: האַקאָפּע.

הקדש (ה ע ק ד ע ש) — אַמאָליקער שפּיטאָל פֿאַר אָרעמע קראַנקע ייִדן; אַן אָרט, ווו ס'איז שמוציק און אַן אומאָרדענונג.

הקיצור (ה אַ ק י צ ע ר) — קורץ גערעדט, מיט איין וואָרט. הקיצור המעשה (ה אַ מ יי ס ע) — קורץ מיט דער געשיכטע, קורץ דערציילט.

הרבני הגביר המפורסם רב מרדכי (ה אָ ר אַ ב אָ נ י ה אַ ג וו י ר ה אַ מ פּ אָ ר ס ע ם ר אַ ב מ אָ ר ד כ ע) — דער האר, דער גוויר, דער באַרימטער הער מאָרדכע. אַ טיטל אין אַ בריוו לויטן פֿאַרצייטישן ייִדישן נוסער.

הרגענען (ה אַ ר ג ע נ ע ן) — מערדעריש שלאָגן.

הרף=עין (ה ע ר ע ף = אַ י ע ן) — אויגנבליק, מאָמענט.

הרי=חושך (ה אָ ר יי = כ וי ש ע ד) — לעגענדאַרישע פֿינצטערע בערג אין עק=וועלט. געמיינט: אַ העק.

השגה (ה א ס אָ ג ע) — שטרעבונג; פֿאַרלאַנג, באַגער; באַגריף, באַנעם; אספּיראַציע. מערצאָל: השגות (ה אַ ס אָ ג ע ס).

השם יתברך (ה אַ ש ע ם = יי ס ב אָ ר ע ד) — געמיינט: גאָט.

ו.

והא ראיה (וו ע ה אָ ר אַ י ע) — און אָט איז אַ באַווייז.

ובפרט (א ו ב י פּ ר אַ ט) — און ספּעציעל, און באַזונדער; און ווער שמועסט נאָך.

ובזכות זה (א ו ב ע ז כ ו ס ז ע) — און אין פֿאַרדינסט פֿון... פֿון וועגן... און צוליב.

והשנית =(וו ע ה אַ ש יי נ י ס) — און צווייטנס.

ויהי היום (וו אַ י ע ה י ה אַ י ו י ם) — טרעפֿט זיך איינמאָל.

ובשכר זה (א ו ב י ס כ אַ ר ז ע) — און אַלס באַלוינונג דערפֿאַר. דאָ: פֿאַר דער דאָזיקער געפֿעליקייט.

ויברח (וו אַ י וו ר אַ ד) מאַכן — אַנטלויפֿן, מאַכן פֿיס.

ויהי בימי (וו אַ י ה ו ב י מ יי) — און ס'איז געווען אין די צייטן.

ויהי כטוב לב המלך ביין (וו אַ י ה ו ק ט ו י וו ל יי וו ה אַ מ ע ל ע ד ב ע י אָ י ן) — פֿראַזע פֿון דער מעגילע. דער טייטש: ווען דעם קעניגס האַרץ

איז געווען פריילעך פון ווײַן. דאָ געמיינט: שוין געווען שיקערלעך, אויפגעלייגט.

וימש חושך (ווע־יאָמעש כוישעך) — מען קאָן אָנטאַפּן דאָס פינצטערניש, שטאָק־פינצטער.

ווידוי (ווידע) — דאָס געבעט, אין וועלכן מ׳איז זיך מיסוודע פאַרן שטאַרבן.

ויצעקו (וואַיצאַקו) מאַכן — אויפהייבן אַ גרויס געשריי:

וכדומה (אוכדוימע) — און דאָס גלייכן.

„ונאמר אמן“ (ווענוימאַר אָמיין) — די ענדע פון געוויסע טפילעס. דאָ: און געענדיקט.

„ונתנה תוקף“ (אונסאַנע טויקעף) — אַ געבעט אום ראָשעשאָנע־יאָנקיפּער; גאָט. לאָדן צום ונתנה תוקף — לאָדן צו גאָט, רעדן צום לאָמפּ; נישט האָבן פון וואַנען צו פאָדערן גערעכטיקייט.

ועל כולם (וועאַל קולאָם) — און מער פון אַלע, און מער פון אַלץ, און איבער אַלץ.

וקסמין בידם (וועקיסמין בעיאָדאָם) — און די קישעף־שטעקעלעך אין זייערע הענט. דאָ געמיינט: די נאַהייקעס.

וותרן (וואַטרען) — ברייטהאַרציקער, מילדער; אויסברענגער; אַ מענטש, וואָס לאָזט זײַנס איבערגיין.

ז.

זוכה (זויכע) זײַן — ווערט זײַן; פאַרדינען זיך; האָבן דאָס רעכט, די פּריווילעגיע.

זוכה בגורל (זויכע בעגוירל) זײַן — אַרויסציִען דאָס געווינס.

זול (זאָל) — וואָלוולקייט, ביליקייט.

זיווג (זיוועג) — אַ באַשערטע פּאָר.

זיי״ן (זאַיען) — דאָס זיבעטע אָס (ז׳) פונעם יידישן אַלפאַבעט.

זכר (זייכער) — שפּור; אָנדענק; סימען.

זכר (זאָכער) — מאַנסביל. מערצאָל: זכרים (זכאָרים).

זכות (זכוס) — פאַרדינסט אין מאָראַלישן און גייסטיקן זין; ווערט, גליק, פּריווילעגיע.

זכות־אָבות (זכוס־אָוועס) — אין זכוס פון די עלטערן. זכות־אָבות געפּיגען — דאָ: האָבן פּראָטעקציע. זײַן זכות זאָל מיר באַשטיין ביי אַ שיסל

קרעפּלעך — איראָניש וועגן אַ טויטן, וואָס איז פאַרן לעבן קיין צדיק נישט געווען.

זכיה (ז כ י ע) — ערע, גליק; פּריווילעגיע. **זכיה האָבן** — ווערט זיין; האָבן דעם קאָווער.

זכר צדיק לברכה (ז יי כ ע ר צ אַ ד י ק ל י ב ר אָ כ ע) — זאָל זיין געבענטשט דער אָנדענק פונעם צדיק. ווערט באַנוצט ביים דערמאָנען אַ געשטאָרבענעם גרויסן פרומען ייד.

זלמן (ז אַ ל מ ע ן).

זמן (ז מ אַ ן) — צייט. דאָס האַלבע לערניאָר אין אַמאָליקע יידישע כאַדאָרים. דאָס האַלבע אַרבעטס=יאָר פון אַמאָליקע יידישע דינסט=מיידלעך. מערצאָל: **זמנים** (ז מ אַ נ י ם).

ח.

חבוט=הקבר (כ י ב ע ט = ה אַ ק יי ו ע ר) — דאָס פייניקן זיך נאָכן טויט אין קייווער; אָפּקומען חבוט=הקבר — אָנלייַדן זיך ביים לעבן.

חבר (כ אַ ו ע ר) — פריינד; קאָלעגע. מערצאָל: **חברים** (כ אַ וו יי ר י ם) **חברטע** (כ אַ ו ע ר ט ע) — פריינדין; קאָלעגין. מערצאָל: **חברטעס** (כ אַ = וו ע ר ט ע ס).

חברה (כ ע ו ו ר ע) — יאַטן; עולם; געזעלשאַפט; קאָמפּאַניע; אינסטיטוציע; פאַריין; גרופּע. מערצאָל: **חברות** (כ ע ו ו ר ע ס).

חברה=קדישא (כ ע ו ו ר ע = ק אַ ד י ש ע) — די כעוורע, וואָס פאַרנעמט זיך מיט באַערדיקן געשטאָרבענע.

חברה=מאַן (כ ע ו ו ר ע = מ אַ ן) — שטיפער; קלוגער, דורכגעטריבענער; ווילער יונג (אויך איראָניש); בעריע; אַ מענטש, וואָס געהערט צו אַ כעוורע. ווייסע חברהניקעס — שטיפער, גאַסן=יונגען, לאָבוזעס, קליינע שטיפער; „ווייסע“ — ווייל זיי לויפן מיינסטנס אַרום אין די בלויזע העמדלעך.

חד=גדיא (כ אַ ד = ג אַ ד י ע) — דאָ: אַרעסט; טורמע, קאָזע.

חדר (כ יי ד ע ר) — צימער; רעליגיעזע שול פאַר קינדער. מערצאָל: **חדרים** (כ אַ ד אָ ר י ם). חדר=יינגל — אַ יינגל, וואָס גייט אין כיידער. מעטאַפאָריש: אַ מענטש, וואָס פאַרשטייט ווייניק אין וועלטלעכע זאַכן.

חוה (כ אַ וו ע) — אָדעם האָרישנס ווייב.

חוב (כ ו י וו) — דאָס געבאָרגטע געלט; אַ פליכט. מערצאָל: **חובות** (כ ו י וו ע ס).

חודש (כ ו י ד ע ש) — מאנאט. מערצאל: **חדשים** (כ א ד א ש י ם).

חוזק (כ ו י ז ע ק) — שפאט; געלעכטער. **חוזק־מאכן** — אפשפעטן, אויסלאכן. **האבן א פנים** (פ א נ ע ם) **פון חוזק** — אויסזען לעכערלעך. **חוזק־מאכער** — אויסלאכער, אפשפעטער. **חוזק אין דער ברייט** — פארקערט, פאר־דרייט. דאס ווערטל שטאמט פון א פאלקס־וויץ, אז כויזעק (א גרויסער נאר) האט נישט געקאנט אריינגיין אין זיין הויז, ווייל ער האט געהאלטן דעם שטעקן אין דער ברייט.

חוכא־וטלולא (כ ו כ ע ־ א ו ט ל ו ל ע) — געלעכטער און שפאט.

חופה (כ ו פ ע) — באלדאכין. **שטעלן א חופה** — כאסענע האבן. מערצאל: **חופות** (כ ו פ ע ס).

חופה וקידושין (כ ו פ ע וו ע ק י ד ו ש ן) — די געזעצלעכע כאסענע; דאס דורכ־פירן די צערעמאניע אונטער דער כופע.

חוץ (כ ו ץ) — אויסער.

„חוקל" (כ א ק ל) — זע: **חק לישראל** (כ א ק ל ע י ס ר א ע ל).

חורבן בית־המקדש (כ ו ר ב ן ב י ס ־ ה א מ י ק ד ע ש) — די צעשטערונג פונעם יידישן טעמפל. דא: א גרויס אומגליק.

חושך (כ ו י ש ע ך) — פינצטערניש; געפילדער, טומל; וויסט איבערקערעניש; **אפחושכן** — אפפינצטערן; עס טוט זיך חושך — ס'רודערט זיך, ס'קערט זיך די וועלט; חושך ווי די ערד — זעט אויס שרעקלעך. **חושך ואפלה** (כ ו י ש ע ך וו ע א פ ו י ל א) — גרויס פינצטערניש.

חוש־הריח (כ ו ש ־ ה א ר י י ע ך) — שמעק־עמפינדונג. דא געמיינט: די פעיקייט צו דערשנאפן, דערוויסן זיך.

חזיר (כ א ז ע ר) — שוויין; זייער א קארגער מענטש; אן אומהעפלעכער. מערצאל: **חזירים** (כ א ז י י ר י ם).

חזן (כ א ז ן) — פארדאוונער, זינגער אין די יידישע געבעט־הייזער. מערצאל: **חזנים** (כ א ז א נ י ם).

חזרן (כ א ז ע ר ן) — זאגן, טון דאס אייגענע נאכאמאל.

חטאתי (כ א ט א ס י) — כ'האב געזינדיקט, כ'בין שולדיק.

חי־וקים — א פראסטער מענטש. **שריי חי־וקים** — שריי צו גאט. געמיינט: שריי, ס'וועט גארנישט נישט העלפן.

חידוש (כ י ד ע ש) — וווּנדער; **חידושט זיך, פארחידושט** — וווּנדערט זיך, איז פארוווּנדערט. מערצאל: **חידושים** (כ י ד ו ש י ם) — נייעס; וווּנדער; סענסאציעס.

חיה (כ א י ע) — פּיפּיסיק באַשעפעניש; ווילד באַשעפעניש. מערצאָל: חיות (כ א י ע ס).

חיונה (כ א י ו נ ע) — פאַרגאַסע, אויסקומעניש, אויסהאַלטונג; לעבנס־מיטל.

חיות (כ י ע ס) — לעבן; דערקוויקונג; פאַרגעניגן.

חיי־שעה (כ א י ע ־ ש אָ) — פאַרגעניגן אויף דערווייל; איין שאָ א גוטע.

חילוק (כ י ל ע ק) — אונטערשיד.

חכמה (כ אָ כ מ ע) — קלוגשאַפט; קענטעניש. מערצאָל: חכמות (כ אָ כ מ ע ס).

חכמענען זיך — זיך וויצלען.

חכם (כ אָ כ ע ם) — קלוגער; געלערנטער. מערצאָל: חכמים (כ אַ כ אָ מ י ם).

איראָניש: נאַראָנים.

חלה (כ א ל ע) — קוילעטש, געבעקס פון ווייצנמעל. מערצאָל: חלות (כ א ל ע ס).

חלום (כ אָ ל ע ם) — זעונג אין שלאָף; אילוזיע; פאַרשטעלונג; טרוים אויף דער וואָר; געחלומט זיך — געדאַכט זיך. זאָל קומען אויף אים א בייזער חלום — אזא קלאָלע.

חלילה (כ אָ ל י ל ע) — באַהיט זאָל מען ווערן. חלילה וחס (כ אָ ל י ל ע ווע־כ א ס) — אָפּגעהיטן זאָל מען ווערן.

חלירע (כ אָ ל י ע ר ע) — כאָליערע; א קראַנקהייט; א שלאַק.

חלף (כ א ל ע ף) — שאַרף מעסער צו שעכטן לויטן ריטואַל. דער חלף ליגט אים אויפן האַלדז — די געפאַר איז גאַנץ נאָענט.

חלק (כ יי ל ע ק) — טייל; פּאַרציע; אָנטייל. מערצאָל: חלקים (כ א ל אָ ק י ם).

חלשות (כ א ל אָ ש ע ס) — נישט־גוטקייט; אָנמאַכט; שוואַכקייט; עקלדיק.

חלשות פאַלן — ארייַנפאַלן אין צושטאַנד פון אָנמאַכט, נישט־גוטקייט.

ס'האָט א טעם (ט א א ם) פון חלשות — ס'איז עקלדיק ביז גאָר. חלשן (כ א־ל ע ש ן) — ארייַנפאַלן אין א צושטאַנד פון כאַלאָשעס; שטאַרק וועלן, אויס־גיין נאָך עפּעס.

חנוכה (כ א נ ו ק ע) — יאָנטעוו צום אָנדענק פונעם מאַקאַבייער־אויפשטאַנד און זייער זיג. אין דעם יאָנטעוו איז געווען א טראַדיציע א ביסל צו פאַרברענגען די צייט אין קאָרטן שפּילן.

חניפה (כ א נ י פ ע) — אונטערלעקערייַ, זיסע פאַלשע רייד.

חס־ושלום (כ א ס ווע ש אָ ל ע ם) — אָפּגעהיטן זאָל מען ווערן, נישט געשען זאָל עס. דאָס אייגענע:

חס־וחלילה (כ א ס ־ ווע כ אָ ל י ל ע).

חסיד (כ אָ ס י ד) — דאָ: א פרומער. מערצאָל: חסידים (כ ס י ד י ם).

חסרון (כ ע ס אָ ר ן) — פעלער; בלויז; מינוס. מערצאָל: חסרונות (כ ע ס ר ו י־ נ ע ס).

חפציות (כ ע פ צ י ע ס) — געמיינט: שטיק; פּרעטענזיעס, קאַפּריזן.

חצי־דיבור (כ אָ צ י ־ ד י ב ע ר) — אַ האַלב וואָרט.

„חק לישראל" (כ אָ ק ל ע י ס ר אָ ע ל) — רעליגיעז בוך.

חשבון (כ ע ש ב ן) — דאָ: מאַטעמאַטיק.

חשבונען (כ ע ש ב ע נ ע ן) — רעכענען; קענען מאַטעמאַטיק.

חשוב (כ אָ ש ע ו) — אָנגעזעענע; אָנגעזען; טייער געהאַלטן.

חשק (כ יי ש ע ק) — באַגער. לוסט, ווילן.

חתונה (כ א ס ע נ ע) — דאָס געזעצלעכע פאַרבינדן זיך פון מאַן און פרוי. אין איבערגעטראָגענעם זין: סצענע, סקאַנדאַל, אומאָנגענעמלעכקייט, אומגליק. ער האָט אים חתונה געמאַכט — אומגליקלעך געמאַכט. עס הייבט זיך אָן די רעכטע חתונה — א גרויסער סקאַנדאַל, אַן אומאָנגענעמע סצענע.

חתימה (כ ס י מ ע) — אונטערשריפט. מערצאָל: חתימות (כ ס י מ ע ס). חתמענען (כ א ס מ ע נ ע ן) — אונטערשרייבן.

חתן (כ אָ ס ן) — א באָכער, וואָס האָט א קאַלע; א פאַרקנאַסטער. חתן־כלה (כ אָ ס ן ־ ק א ל ע) — באָכער און מיידל נאָך די טנאָים. חתן־בראשית (כ אָ ס ן ־ ב ע ר יי ש י ס) — דער, וועמען מע רופט אויף שימחת־תורה דעם ערשטן צו דער תורה.

ט.

טבע (ט ע ו ע) — נאַטור; געוווינהייט; כאַראַקטער.

טובה (ט ו י ו ע) — געפעליקייט; גוטס. מערצאָל: טובות (ט ו י ו ע ס).

טובלען (ט ו י ו ל ע ן) — דאָ: איינטונקען געפעס אין זודיק וואַסער, ס'זאָל קאָשער זיין אויף פּייסעך.

טומאה (ט ו מ ע) — אומריינקייט, אומריינע קראַפט. דאָ געמיינט: א מיאוסע נעץ.

טועה (ט ו י ע) זיין זיך — א טעות האָבן.

טלית־קטן (ט א ל ע ס ־ ק אָ ט ן) — לייבצודעקל.

טעות (ט אָ ע ס) — פעלער, גרייז; נישט קיין ריכטיקער מיין; פאַלשע פאָרשטע=לונג. מערצאָל: **טעותים** (ט אָ י ס י ם). **טעות גוי מותר** (ט אָ ע ס ג ו י מ ו ט ע ר) — שאָוויניסטישער שפּרוך: אויב א נישט=ייד באַגייט א פעלער, מעג מען זיך נישט מאכן ווּיסנדיק. דאָ: א נישט=ייד קאָן זיך דערלויבן צו מאַכן א פעלער.

טעם (ט א א ם) — דאָ: געשמאַק.

טענה (ט יי נ ע) — פאָדערונג; פּרעטענזיע, דערווידערונג; רייד, שמועס. **זיך אויסטענהן** — זיך צערעדן, צעשמועסן ;דערווייזן די אייגענע גערעכטיקייט. מערצאָל: **טענות** (ט יי נ ע ס).

טפש (ט י פ ע ש) — נאַר. מערצאָל: **טפשים** (ט י פ ש י ם).

טרחה (ט ע ר כ ע) — מי.

טריפניאַק (ט ר יי פ נ י א ק) — שמוציקער, געמיינער מענטש. **טריפהנע הצלחה** (ט ר יי פ ע נ ע ה א צ ל אָ כ ע) — נישט=יידישע האצלאָכע; נישט קיין געווינלעד גליק. מאַכן טריפהנע שטיק — מאַכן הינטישע שטיק.

י.

יד (י אַ ד) — האַנט. אין יד אַריין — געבן כאַבאַר. מערצאָל: **ידים** (י אָ ד אַ י ם). **יד=אחת** (י אַ ד אַ כ ע ס) — איין האַנט; שוטפעס; בונד.

יגון ואנחה (י אָ ג ן וו אַ אַ נ אָ כ ע) — קלאָג און זיפץ. האָבן יגון ואנחה — האָבן גרויסע צאָרעס.

ידיעה (י ע ד י ע) — מעלדונג, מיטטיילונג; וויסן, געניטקייט, באַהאַווּנטקייט. מערצאָל: **ידיעות** (י ע ד י ע ס).

יהודי בלא (י ע ה ו ד י ב ע ל ו י) — געמיינט: ראַב ייד, טוט עס נישט! ייד, שווייג! **יהודים** (י ע ה ו ד י ם) — יידן.

יהיה מי שיהיה (יי י ע מ י ש ע יי ע) — זאָל זיין ווער עס איז.

יואל (י ו י ע ל) — אַ נאָמען.

יונית (י ע וו אָ נ י ס) — דאָ: רוסיש.

יובל י ו י וו ל) — האָ: איין מאָל אין פופציק יאָר. איין מאָל אין אַ יובל — זייער זעלטן.

יום=טוב (י אָ נ ט ע וו) — פייערטאָג; פייערונג, פייערלעכער טאָג. **יום=טובדיק** — פייערלעך, פריילעך געשטימט. מערצאָל: **יום=טובים** (י אָ נ ט ו י וו י ם).

יוצא (י ו י צ ע) **זיין** — דערפילן די פליכט; אויסקומען פאַר מענטשן; פון יוצא וועגן — לעפאָנים.

יוצר משרתים ואשר משרתים (י ו י צ ע ר מ ע ש אָ ר ס י ם ו אַ אַ ש ע ר מ ע ש אָ ר ס י ם) — דאָ געמיינט: העכערע און נידעריקערע פּאָליציי=לייט.

יוצרות (י ו י צ ר ע ס) — געוויסע יאָמטעוודיקע געבעטן; וו האלטן מיר אין די יוצרות? — ביי וואָס פּאַר אַ געשיכטע האָבן מיר זיך אָפּגעשטעלט; פּאַר= בייטן די יוצרות — צעפּלאָנטערן; זיך בייטן מיט די ראָלן, מיט פאַרשידענע זאַכן.

יורש (י ו י ר ע ש) — יערושע=נעמער; נאָכפאָלגער. מערצאָל: יורשים (י אָ ר = ש י ם).

יושר (י ו י ש ע ר) — גערעכטיקייט; גלייך, ריכטיק.

יחוס (יי כ ע ס) — אָפּשטאַם; פיינע, הויכע אָפּשטאַמונג; פאַמיליע=שטאָלץ; אַריסטאָקראַטישקייט. יחוסן זיך — זיך גריסן מיט דער אָפּשטאַמונג.

יחיד (י אָ כ י ד) — איינצלנער, אָן קאָנקורענץ. **יחידי=סגולה** (י ע כ י ד יי = ס ג ו ל ע) — איינציקע אויסדערווײלטע, פריווילעגירטע.

יכולט (י אָ כ ל ט) — קען; אויך — איראָניש.

יללות (י ע ל אָ ל ע ס) — געוויינעריי; געשרייען; קלאָגעריי.

ים (י אַ ם) — מעטאַפאָריש: גרויסע מאָס, צאָל, אָן אַ שיעור.

ימח=שמו (י ע מ אַ ד = ש ע מ ו י) — אָפּגעמעקט זאָל ווערן זיין נאָמען. **ימח=שמוניק** (י ע מ אַ כ ש ע מ ו י נ י ק) — פאַרדאָרבענער מענטש, וואָס איז נישט ווערט צו לעבן אויף דער וועלט.

ימים נוראים (י אָ מ י ם = נ ו י ר אָ י ם) — פירכטערלעכע, הייליקע טעג. געמיינט: די טעג פון ראָשעשאָנע ביז יאָנקיפּער.

יסורים (י ע ס ו ר י ם) — ערגערניש, זאָרגן; ליידן, ווייטיקן.

יעבור עלי מה (י אַ וו אָ ר אָ ל יי מ אַ) — זאָל אַלץ אויף מיין קאָפּ איבערגיין. געמיינט: וואָס ס'וועט זיין, זאָל זיין.

יעקב (י אַ נ ק ע וו) — אַ ביבלישער פּאַטריאַרך, געווען שטענדיק מיט זיין ברו= דער אייסעוו אין געקריג.

יפהפיה (י ע פ יי פ י ע) — שיינהייט. טיילמאָל — איראָניש.

יפת=תואר (י ע פ אַ ס = ט ו י אַ ר) — גרויסע שיינהייט.

יצר=הרע (י ע צ ע ר = ה אָ ר ע) — פאַרפירער, פאַרפירערישער גייסט; דער שלעכטער ווילן; לוסט; גייציקייט; שלעכטעליידנשאַפט; שטאַרקער פאַר= לאַנג.

ירא שמים (י אָ ר יי = ש אָ מ אַ י ם) — פרומער, גאָטספאָרכטיקער.

ירושה (י ע ר ו ש ע) — אייגנטום, וואָס בלייבט נאָך אַ געשטאָרבענעם; אויך פּסיכישע אייגנשאַפטן איבערגענומען פון עלטערן. **ירשענען** (י אַ ר ש ע= נ ע ן) — באַקומען אַ ירושע; באַקומען זאַכן נאָך פאַרשטאָרבענע; אויך גייסטיקע פעיקייטן.

יריד (י אַ ר י ד) — מאַרק=טאָג; גרויסער טומל. אויפן הימל אַ יריד — אויסגע= טראַכטע, אוממעגלעכע זאַך. מערצאָל: **ירידים** (י אַ ר י ד י ם).

ירושלים (י ע ר ו ש אָ ל אַ י ם) — נאָמען פון דער הויפּט=שטאָט פון ערעץ= יסראָעל.

ישוב=הדעת (יי ש ע וו = ה אַ ד אַ א ס) — געדולד; איבערלייגונג; געלאַסנקייט.

ישועה (י ע ש ו ע) — הילף, אויסלייזונג. מערצאָל: **ישועות** (י ע ש ו ע ס).

ישיבה (י ע ש י וו ע) — טאַלמודיסטישער לערנאַנשטאַלט. מערצאָל: **ישיבות** (י ע ש י וו ע ס).

יתום (י אָ ס ע ם) — אַ ייִנגל, וועמענס פאָטער אָדער מוטער איז געשטאָרבן. מערצאָל: **יתומים** (י ע ס ו י מ י ם). **פאַריתומט** (פ אַ ר י אָ ס ע מ ט) — איינזאַם, פאַרלאָזן.

יתומה (י ע ס ו י מ ע) — אַ מיידל, וועמענס פאָטער אָדער מוטער איז געשטאָרבן. מערצאָל: **יתומות** (י ע ס ו י מ ע ס).

יתר=שאת (י ע ס ע ר = ס ע א י ס) — דאָ: נאָך מיט אַ צולאָג, מער וויפל מען באַדאַרף.

כּ.

כבוד (ק אָ וו ע ד) — אַכטונג; ערע; רום.

כדאי (ק ע ד אַ י) — ס׳לוינט זיך, ס׳איז ווערט.

כדבעי (ק י ד ע ב אָ א י) — ווי עס באַדאַרף צו זיין.

כדומה (ק ע ד ו י מ ע) — דערגלייכן, אַזעלכע,

כדומה=למשל (ק ע ד ו י מ ע = ל ע מ אָ ש ל) — צום ביישפּיל.

כוח (ק ו י ע ך) — קראַפט, שטאַרקייט; מי; מאַכט; אָנשטרענגונג. מערצאָל: **כוחות** (ק ו י כ ע ס). אויסגיין מיט די כוחות — דאָ: נישט האָבן קיין גע= דולד. **כוח=הדמיון** (ק ו י ע ך = ה אַ ד י מ י ע ן) — פאַנטאַזיע; אילוזיע; פאָרשטעלונגס=קראַפט.

כולו שקר (ק ו ל ע ש ע ק ע ר) — דורכויס ליגן.

כוסה (קויסע) — גלעזעלע, קעליִשעק. מערצאָל: **כוסות** (קויסעס). כוסה מאַכן — שנאַפּס מאַכן.

כישוף (קישעף) — צויבער.

כך־הווה (קאַד־האַוועָ) — אַזוי איז געווען, געשען.

כף־הייער (קאָפּהייער) — אַ צאַרישער 25־קער רובל (כ — 20, ה — 5).

כל־בוניק (קאָל־בוינ יק) — אויסוואורף; וואָס אין דער קאָרט; וואָס איז פעיק צו אַלצדינג.

כל דכפין ייתי ויצרך (קאָל דיכפּין יעיסיי וועייצרעד) — דאָס לעצטע וואָרט פאַרגרייזט פונעם וואָרט „ווייכול" (וועייכל), וואָס עס באַטייט: ווער ס'איז הונגעריק, זאָל אַריינקומען עסן. דאָ געמיינט: ווער עס וויל, זאָל מיר טון.

כל־זמן (קאָל־זמאַן) — ווי לאַנג, אַזוי לאַנג ווי...

כל־הצרות (קאָל־האַצאָרעס) — אַלע אומגליקן, שלעק.

כל־טוב (קאָל־טוו) — אַלדאָס גוטס, פון אַלעם גוטן.

כל־ישראל חברים (קאָל יסראָעל כאַווירים) — אַלע יידן זענען פריינד. דאָ געמיינט: אַלע יידן טוען אָפּ דאָס זעלבע. כל־ישראל — דאָס גאַנצע יידישע פאָלק. וואָס עס וועט זיין מיט כל־ישראל, וועט זיין מיט ר' ישראל (ראַב יסראָעל) — וואָס עס וועט זיין מיט אַלע יידן, וועט אויך מיט מיר זיין.

כל המרבה הרי זה משובח (קאָל האַמאַרבע האַריי זע מעשו־בעד) — וואָס מער, אַלץ בעסער.

כלב (קעלעוו) — הונט; שלעכטער מענטש. **כלב־שבכלבים** (קעלעוו־שעביקלאָווים) — געוואַלדיק שלעכטער מענטש.

כלה (קאַלע) — אַ מיידל, וואָס האָט אַ כאָסן; כלה־מויד — אַ מיידל, וואָס שטייט אין שידוכים. מערצאָל: **כלות** (קאַלעס).

כלומרשט (קלוימערשט) — קלאָמפּערשט, אַזוי צו זאָגן, גלייך ווי, מיט אַן אָנשטעל.

כלי־שלימה (קיילע־שליימע) — פולקאָמע זאַך. געמיינט: פעיקער מענטש. אויך — איראָניש.

אַרויס פון די כלים (קיילעם) — זיין אויפגערעגט, איבערראשט.

כלי־זמר (קלעזמער) — מוזיקאַנטן אויף יידישע כאַסענעס.

כלל (קלאַל) — אינגאַנצן, איבערהויפּט, גאָר.

כמו (קעמוי) — גלייך ווי, אַזוי ווי.

כמעט (קימאט) — אַזוי, ווי, שיר, נאָענט צו דער פֿולקאָמער צאָל.

כסדר (קעסיידער) — שטענדיק, אָן אויפֿהער.

כעס (קאַאַס) — צאָרן; פֿאַרדרוס, אויפֿרעגונג.

כפֿול־שמונהדיק (קאָפֿלשמויגעדיק) — אַכטפֿאַכיק. געמיינט: אַסאַך מאָל געטאָפּלט.

כּפּרה (קאַפּאָרע) — פֿאַרגעבונג, אויסלייזונג. געמיינט: דאָס אַלץ, וואָס ווערט געקוילעט ערעוו־יאָנקיפּער אַלס אויסלייזונג פֿאַר די זינד; די כּפּרה זאָלסטו ווערן — זאָלסט אומקומען; ווערן די כּפּרה נאָך עמעצן — אויסגיין נאָך עמעצן; טויגן אויף כּפּרות (קאַפּאָרעס) — נישט טויגן צו גאָרנישט; כּפּרות־שלאָגן — אַוועקוואַרפֿן, ווי אַן אומנוצלעכע זאַך; כּפּרה־הינדל — דער, וואָס קומט אָפּ פֿאַר פֿרעמדע זינד.

כצאן בלי רועה (קעצוין בעלי רויע) — ווי שעפּסן אָן אַ פּאַסטעך.

כּץ (קאַץ) — די העברעישע טראַנסקריפּציע פֿונעם פֿאַמיליע־נאָמען: קאַץ.

כּקריעת ים־סוף (קעקריעס יאַם־סוף) — זייער שווער, ווי דאָס שפּאַלטן דעם רויטן יאַם, לויט דער ביבל.

כרמל (קאַרמעל)־ווײַן — ווײַן פֿון אַ ייסראָעלדיקער פֿירמע מיטן נאָמען „כרמל“.

כּשר (קאָשער) — ריטועל דערלויבט; ריכטיק, גוט; ריין, ערלעך; כּשרע בהמה (קאָשערע בעהיימע) — נאַיוועך, נאַרישער מענטש; אַ נעבעך. כּשרער טלית־קטן (טאַלעסקאָטן) — אַ לייבצודעקל, געמאַכט לויט די פֿאַרשריפֿטן.

כּשר וישר (קאָשער וועיאָשער) — ערלעך, פּינקטלעך, גוט.

כּשרן (קאַשערן) — באַרעכטיקן. כּשרן כּלים (קיילים) — ריטועל רייניקן דאָס געפֿעס אויף פּייסעך.

כּתבֿים (קסאָווים) — מאַנוסקריפּטן; שריפֿטן.

כּתובֿ וחתום (קאָסעוו ווענכאָסום — געשריבן און געחאַסמעט, פֿעסט און זיכער.

ל

לאָ (לוי) — ניין, נישט.

לאָ־די (לוי־דאַי) — נישט גענוג, נאָך ווייניק וואָס.

לאֿ-יוצלח (לױ-יוצלעד) — אומבאַהאָלפֿענער, שלימאַזל.

לאֿ-יחרץ (לױ-יעכרעץ)-געלט — שװײַג-געלט; כאַבאַר.

לאֿ ימלט (לױ יימלעט) — ס'איז נישט צום אויסמײַדן, עס מוז דאָך געשען.

לאֿ יעלה ולאֿ יבוא (לױ יאַלע װעלױ יאָװױ) — האָ געמײנט: די שאָ זאָל נישט זײַן; ס'זאָל זיך נישט טרעפֿן, װאָס עס קאָן זיך טרעפֿן; עס זאָל נישט געדאַכט זײַן.

לאחר המעשה (לעאַכער האַמאַנסע) — נאָך אַלעמען.

להבדיל (לעהאַװדל) — נישט צום פֿאַרגלײַכן. צושפּרוך, װען מען רעדט גלײַכצײַטיק װעגן אַ הײליקער און נישט-הײליקער זאַך.

להכעים (לעהאַכעס) — צום פֿאַרדרוס; צו-להכעיס — אויף צו ערגערן עמעצן.

לוויה (לעװאַיע) — טרויער-צוג; דאָס באַגלײטן אַ געשטאָרבענעם צו זײַן אײביקער רו.

לוח (לועך) — קאַלענדאַר.

לולב (לולעװ) — פֿאַלמען-צװײַג, איבער װעלכער מען מאַכט אַ בראָכע אום סוקעס.

לחיים (לעכאַיִם) טרינקען — מאַכן אַ שנאַפּס.

לחלוטין (לאַכלוטן) — אינגאַנצן, אַבסאָלוט.

לית דין ולית דיין (לעס דין װעלעס דײען) — נישטאָ קײן געזעץ און נישטאָ קײן ריכטער; װילקיר, העפקער.

לכבוד (לעקאָװעד) — צום באַערן, צום קאָװעד; פֿאַר; צוליב.

לכל-הפחות (לעכאָל-האַפּאָכעס) — צום װײניקסטן.

לכן (לאָכײן) — דעריבער.

למאי (לעמאַי) — פֿאַרװאָס, צװאָס.

למזל (לעמאַזל) — מיט גליק.

למען-השם (לעמאַן-האשעם) — פֿון גאָטס װעגן. געמײנט: אומבאַדינגט.

למשל (לעמאָשל) — צום בײַשפּיל.

לעת-עתה (לעסאַטע) — דערװײַל, פֿאָרלױפֿיק.

לץ (לעץ) — אָפּלאַכער, װיצלינג; נישט קײן ערנסטער מענטש. מערצאָל: לצים (לייצים).

לשון (לאָשן) — שפּראַך. מערצאָל: לשונות (לעשוינעס).

לשון-הרע (לאָשן-האָרע) — בײזע רײד, באַרעדערײַ.

מאיר (מ יי ע ר).

מאסף וממון (מ ע אַ ס ע ף מ אָ מ ע ן) — געלט־זאַמלער, מאַכט קאַפּיטאַל.

מאריך (מ אַ ר י ך) זיין — אויספירלעך רעדן; לאַנג ברייען; מאריך ימים ושנים (מ אַ ר י ך י אָ מ י ם וו ע ש אָ נ י ם) זיין — האָבן לאַנגע יאָרן.

מבול (מ אַ ב ל) — גרויסע פאַרפלייצונג.

מבין (מ יי ו ן) — זאַך־קענער, דער וואָס פאַרשטייט. מערצאָל: מבינים (מ ע־ וו י נ י ם).

מבינות (מ ע וו י נ ע ס) — זאַך־קענטשאַפט; מבינות זאָגן — אָפּשאַצן, זאָגן אַ מיינונג.

מגזם (מ ע ג אַ ז ע ם) זיין — איבערטרייבן.

מגיד (מ אַ ג י ד) — פּרעדיקער, באַלדאַרשן. מערצאָל: מגידים (מ אַ ג י ד י ם).

מגילה (מ ע ג י ל ע) — דאָ: אַ לאַנגע געשיכטע.

מגן־דוד (מ אָ ג ן־ד אָ וו י ד) — דאָווידס פּאַנצער. העראַלדיש: ... פון קעניג דוד — זעקס־ווינקלדיקער שטערן; אַלטער יידישער עמבלעם, צונויפגעשטעלט פון צוויי דרייעקן.

מגפה (מ אַ ג יי פּ ע) — עפּידעמיע; אַ ווייסטע בראָך. מערצאָל: מגפות (מ אַ־ ג יי פ ע ס).

מדינה (מ ע ד י נ ע) — קעניגרייך; לאַנד. מערצאָל: מדינות (מ ע ד י נ ע ס).

מה־טובו (מ אַ־ ט ו י וו ו) — ערשטע ווערטער פון דעם דאַווענען אין דער פרי. דאָ: אָנהייב.

מהומה (מ ע ה ו מ ע) — גערודער, טומל, מערצאָל: מהומות (מ ע ה ו מ ע ס).

מהיום והלאה (מ ע ה אַ י אָ ם וו אָ ה אָ ל ע) — פון היינט אָן און ווייטער.

מהיכי־תיתי (מ אַ כ ט יי ס ע) — זאָל זיין אַזוי; ס'איז רעכט; פאַרוואָס דען נישט, מיט פאַרגעניגן.

מהרש"א (מ אַ ר ש אָ) — נאָמען פון אַ קאָמענטאַטאָר צום טאַלמוד, ווי אויך פון דעם קאָמענטאַר גופא, וואָס צייכנט זיך אויס מיט שאַרפזיניקייט.

מודה (מ ו ד ע) זיין — אָנערקענען, זאָגן דעם עמעס.

מודיע (מ ו י ד י ע) זיין — צו וויסן טון, מעלדן, באַקאַנט מאַכן.

מוח (מ ו י ע ך) — מאַרך; קאָפּ. מערצאָל: מוחות (מ ו י כ ע ס).

מוחל (מ ו י כ ל) זיין — פאַרגעבן, שענקען; נישט פאַריבל האָבן; כ'בין דיר מוחל — כ'זאָג זיך אָפּ, איך וויל נישט; זייט מוחל — זייט אַזוי גוט; אַנט־שולדיקט.

מוסר (מ ו ס ע ר) — שטראָף־רייד; **מוסרן** (מ ו ס ע ר ן) — פּרעדיקן מאָראַל, שטראָפן.

מורא (מ ו י ר ע) — שרעק.

מומר להכעיס (מ ו מ ע ר ל ע ה אַ כ ע ס) — בייזוויליקער זינדיקער.

מזוזה (מ ע ז ו ז ע) — אַ שטיקל פּאַרמעט מיט אויפשריפטן פון כומעש, — צוגעקלאַפּט אויף דער טיר פון פרומע יידישע הייזער. מערצאָל: **מזוזות** (מ ע ז ו ז ע ס).

מזכה (מ ע ז אַ ק ע) זיין באַערן, באַשענקען.

מזכיר (מ אַ ז ק ע ר) זיין — דערמאָנען.

מזל (מ אַ ז ל) —שיקזאַל; באַשערטקייט; גליק; מאַראָכע.

מזל־טוב (מ אַ ז ל ־ ט אָ ו) — גרויס גליק, — אַ ווונטש־פאָרמולע.

מזומן (מ ע ז ו מ ע ן), **מזומנים** (מ ע ז ו מ אָ נ י ם) — קאַסע־געלט.

מזרע היהודים (מ י ז ע ר ע ה אַ י ה ו ד י ם) — פון יידישער אָפּשטאַמונג.

מחבר (מ ע כ אַ ב ע ר) — פאַרפאַסער, אויטאָר.

מחויב (מ ע כ ו י ע ו) — פאַרפליכטעט.

מחיה (מ ע כ אַ י ע) — דערקוויקונג, פאַרגעניגן; פרייד.

מחיה (מ י כ י ע) — אויסהאַלטונג, פּאַרנאָסע; לייזעכץ.

מחילה (מ ע כ י ל ע) — כ'בעט אייך איבער, האָט נישט פאַריבל. אַנטשולדיקט.

מחלל־שבת (מ ע כ אַ ל ע ל ־ ש אַ ב ע ס) זיין — פאַרשוועכן דעם שאַבעס דורך אַן אַרבעט, וואָס איז פאַרבאָטן צו טון.

מחמת (מ אַ כ מ ע ס) — ווייל.

מחותן מ ע כ ו ט ן) — פאָטער אָדער קאָרעוו פון כאָסן־קאַלע; באַפריינדעטער, אייגענער, נאָענטער. קנאַפּער מחותן — געהער זיך נישט אָן. מערצאָל: **מחו־תנים** (מ ע כ ו ט אָ נ י ם).

מחשבה (מ אַ כ ש אָ ו ע) — געדאַנק. מערצאָל: **מחשבות** (מ אַ כ ש אָ ו ע ס).

מטבע (מ אַ ט ב יי ע) — געלטשטיק. מערצאָל: **מטבעות** (מ אַ ט ב יי ע ס).

מטופל (מ ע ט ו פ ל) — באַלאַסטעט מיט אַ פאַמיליע.

מטה (מי ט ע) — טראָג־בעטל פאַר אַ טויטן.

מטמא (מ ע ט אַ מ ע) זיין — פאַראומרייניקן. דאָ: געבן כאַבאַר, איבערקויפן.

מטריח (מ אַ ט ר י ע ד) זיין — באַמיען, באַלעסטיקן.

מי ומי? (מ י ו ע מ י) — ווער?

מי־יודע (מ י ־ י ו י ד י י ע) — ווער ווייסט.

מיאוס (מ י ע ס) — העסלעך; נישט שיין.

מיד ליד (מ ע י אַ ד ל ע י אַ ד) — פון האַנט צו האַנט.

מיוחס (מ ע י ו כ ע ס) — אָפּשטאַמיקער פון אן אָנגעזעענער פאַמיליע; פּרי־ווילעגירטער; פּאַריסענער. מערצאָל: מיוחסים (מ ע י ו כ אָ ס י ם).

מילא (מ י י ל ע) — נו, זאָל זיין.

מימי ניקאָלאי הראשון (מ י מ י י נ י ק אָ ל אַ י ה אָ ר י ש ו ן) — פון ניקאָלאַי דעם ערשטנס צייטן.

מין (מ י ן) — סאָרט; אַרט. מערצאָל: מינים (מ י נ י ם).

מישב (מ ע י אַ ש ע ו) זיין זיך — זיך באַטראַכטן, באַקלערן, זיך איבערלייגן.

מיתה (מ י ס ע) — טויט. מיתה־משונה (מ י ס ע ־ מ ע ש ו נ ע) — אומנאַ־טירלעכער טויט, שוידערלעכער טויט. מיתה־מהומה (מ י ס ע ־ מ ע ה ו ־ מ ע) — פאַרגרייזט פונעם וואָרט: מיתה־משונה.

מכבד (מ ע כ אַ ב ע ד) זיין — באַערן, אויפנעמען מיט קיבעד; דערלאַנגען אַ פּאַטש, אַ קלאַפּ אד"גל.

מכה (מ אַ ק ע) — בלאָטער, געשוויר; אומגליק, בראָך. מערצאָל: מכות (מ אַ ־ ק ע ס). מכות וועלן זיי טרעפן — קרענק און ווייטיק וועלן זיי האָבן.

מכניס־אורח (מ אַ כ נ י ס ־ א ו י ר ע ך) — גאַסטפריינדלעכער, דער וואָס נעמט אויף געסט.

מכתב (מ י כ ט ע ו) — בריוו.

מלא־גדולה (מ אָ ל ע ־ ג ע ד ו ל ע) — פול מיט פרייד.

מלא־גזלן (מ אָ ל ע ־ ג אַ ז ל ע ן) — פול מיט בייזקייט, מיט צאָרן.

מלא־חן (מ אָ ל ע ־ כ י י ן) — פול מיט רייץ, זייער שיין, גראַציעז.

מלא־כעס (מ אָ ל ע ־ ק אַ אַ ס) — פול מיט צאָרן.

מלא־רציחה (מ אָ ל ע ־ ר ע צ י כ ע) — שטאַרק אויפגערעגט.

מלא־שמחה (מ אָ ל ע ־ ס י מ כ ע) — זייער פריילעך.

מלאך (מ אַ ל ע ך). אין איבערגעטראָגענעם זין: זייער אַ גוטהאַרציקער מענטש. מערצאָל: מלאכים (מ אַ ל אָ כ י ם).

מלאך־המות (מ אַ ל ע ך ־ ה אַ מ אָ ו ע ס) — מאַלעך פון טויט.

מלאכי־השרת (מ אַ ל אַ כ י י ־ ה אַ ש אָ ר ע ס) — מאַלאָכים גאָטס באַדינער. דאָ געמיינט: אונטערגעשטעלטע, געדונגענע מענטשן.

מלאכה (מ ע ל אָ כ ע) — אַרבעט, פאַך, פּראָפעסיע, האַנטווערקערײ. מערצאָל: מלאכות (מ ע ל אָ כ ע ס).

מלבושים (מ אַ ל ב ו ש י ם) — אָנטועכץ, באַקליידונג.

מלופם (מ ע ל ו פ ע ם)־קינד — שוואַך באַשעפעניש; קינד, וואָס הייבט ערשט אָן צו לערנען.

מלחמה (מ י ל כ אָ מ ע) — קריג; קאַמף. מערצאָל: מלחמות (מ י ל כ אָ מ ע ס).

מליץ־יושר (מ י ל י ץ ־ י ו י ש ע ר) — דער, וואָס נעמט זיך אָן פאַר עמעצן; פאַרטיידיקער, גוטזאָגער, פאַרענטפערער.

מלכה, מלך יום־טוב (מ אַ ל ק אָ, מ ײ ל ע ד י אָ נ ט ע ו ו) — קאָרטן־זשאַרגאָן. קעניגין, קעניג טרומף.

מלמד (מ ע ל אַ מ ע ד) — לערער פון אַ כיידער. מערצאָל: מלמדים (מ ע ל אַ מ ־ ד י ם).

ממה־נפשך (מ י מ אָ נ ע פ ש ע ד) — אָדער־אָדער; איינס פון די צוויי; סײַווי; אונטער יעדן פאַל.

ממזר (מ אַ מ ז ע ר) — אומגעזעצלעך קינד; כיטרע, דורכגעטריבענער מענטש; קלוגער, געשיקטער; כעוורעמאַן, פאַרשוין; ממזר בן הנדה (מ אַ מ ז ע ר ב ע ן ה אַ נ י ד ע) — אומגעזעצלעך קינד פון אַן אומרייניקם געבורט. דאָ געמיינט: אַ מאַמזערוק אייגער אין דער וועלט, גאָר אַ דורכגעטריבענער מענטש. ממזרישע אויגן — שעלמישע, קלוגע אויגן.

ממלא (מ ע מ אַ ל ע) זיין — צופרידנשטעלן; אויספילן, האַלטן דעם צוזאָג.

ממש (מ אַ מ ע ש) — פאַקטיש,ווירקלעך, טאַקע; בוכשטעבלעך; קאָנקרעט; אינדערעמעסן.

מן־הסתם (מ י ן ־ ה אַ ס ט אַ ם) — וואָרשיינלעך; געווים.

מן־הצד (מ י ן ־ ה אַ צ אַ ד) — פון דער זייט.

מנהג (מ י נ ע ג) — איינפיר, שטייגער, טראַדיציע. מערצאָל: מנהגים (מ י נ אָ ־ ג י ם).

מנדר (מ ע נ אַ ד ע ר) זיין — פייערלעך צוזאָגן, שענקען אויף אַ רעליגיעזן אָדער וועלטלעכן צוועק.

מנחה (מ י נ כ ע) — פאַרנאַכטיקע טפילע.

מנין (מ י נ י ע ן) — ווייניקסטנס צען דערוואַקסענע יידן, וואָס דאַווענען צוזאַמען. ערשטער מנין — די גרופּע אין שול, וואָס דאַוונט גאַנץ פרי. מערצאָל: מנינים (מ י נ י אָ נ י ם). אַ פּאָר מנינים מענטשן — עטלעכע צענדליק פאַרזאַמלטע מענטשן.

מניעה (מעניע) — שטערונג, אָפּהאַלט. מערצאָל: מניעות (מעניעס).

מנשה (מענאַשע).

מסור (מאָסער) — צוטראָגער, אויסגעבער, דענונציאַנט. מערצאָל: מוסרים (מאָסרים).

מסחר (מיסכער) — האַנדל, געשעפט. מערצאָל: מסחרים (מיסכאָרים).

מסירה (מעסירע) — צוטראָגעכץ, געהיימע אָנקלאַגע, דענונציאַציע. מערצאָל: מסירות (מעסירעס).

מסכים (מאַסקים) זיין — איינשטימיק זיין, באַשטיין, נאָכגעבן.

מסתמא (מיסטאָמע) — וואָרשיינלעך, געוויס.

מסרן (מאַסערן) — פּאַרקלאָגן, צוטראָגן; אָנרעדן, דענונצירן.

מעביר־נחלה (מאַווער־נאַכלע) זיין — אָפּזאָגן פון ירושה־רעכט.

מעוברת (מעאוברעס) ווערן — פאַרשוואַנגערן, טראָגנדיק ווערן.

מעורב עם הבריות (מעאורעוו אים האַבריעס) — אויסגעמישט מיט מענטשן. געמיינט: צוגעלאָזט צו מענטשן; מיט אַלעמען היימיש; געזעלשאַפטלעך.

מעות־חיטים (מאָעס־כיטן) — געלט אויף מאַצעס פאַר אָרעמעלייט.

מעלה (מייލע) — גוטע אייגנשאַפט. מערצאָל: מעלות (מיילעס).

מענה־לשון (מאַנע־לאָשן) — גרוים מויל, געשליפן צינגל; באַרעדעווודיקייט. אַוועקלייגן אַ מענה־לשון — ארוים מיט דער עמעסער שפּראַך (איראָניש).

מעשה (מייסע) — פּאַסירונג, געשיכטע, דערציילעכץ; געשעעניש; אַ מעשה זיך אָנטון — זיך נעמען דאָס לעבן. מערצאָל: מעשות (מייסעס). מעשה — פונקט ווי... מעשה־פּאַרך — נישט ווי קיין אָנשטענדיקער מענטש; מעשה־מענטש — לייטיש; מעשה־סוחר (סויכער) — ווי אַ געשעפטס־מאַן; מעשה־רום — ווי אַ רוסישער מענטש. מעשה־ביכלעך — געשיכטעס, דערציילונגען.

מפּאָיעזד לפּאָיעזד (מיפּאָיעזד לעפּאָיעזד) — פון צוג צו צוג.

מפסיק (מאַפּסיק) זיין — איבעררייסן.

מפקיר (מאַפקער) זיין — אַוועקוואַרפן, איבערלאָזן אויף הפקר, אויף גאָטס־באַראָט. זיך מפקיר זיין — איינשטעלן דאָס לעבן.

מצווה (מיצווע) — רעליגיעז געבאָט; גוטע טאָט; אַ מצווה! — גוט אַזוי! גאַנץ גלייך! מערצאָל: מצוות (מיצוועס).

מצות (מאַצעס).

מציאה (מ ע צ י ע) — געפונענע זאך; ביליק געקויפטע זאך; א טייערע מציאה — דאָ איראָניש: ס'האָט נישט קיין גרויסן ווערט. מערצאָל: מציאות (מ ע-צ י ע ס).

מציל (מ אַ צ ל) זיין — אָפּראַטעווען.

מצליח (מ אַ צ ל י ע ד) זיין — האָבן דערפאָלג, באַגליקט ווערן.

מצרים (מ י צ ר אַ י ם) — עגיפּטן.

מקום (מ אָ ק ע ם) — דאָ: געגנט, פּראָווינץ. מערצאָל: מקומות (מ ע ק ו מ ע ס).

מקח (מ ע ק ע ך) — פּרייז. מערצאָל: מקחים (מ ע ק אָ כ י ם).

מקנא (מ ע ק אַ נ ע) זיין — נישט פאַרגינען, וועלן זיין אין יענעמס לאַגע.

מרה-שחורה (מ אָ ר ע-ש כ ו י ר ע) — מעלאַנכאָליע, דערשלאָגנקייט, טרויער, אומעט.

מרחץ (מ ע ר כ ע ץ) — ריטועלע באָד.

משא-ומתנם (מ אַ ס ע-א ו מ אַ ס נ ם) — געשעפטן, קאָנטאַקטן.

משה, משה-מרדכי, משה-נחמן (מ ו י ש ע, מ ו י ש ע-מ אָ ר ד כ ע, מ ו י ש ע-נ אַ כ מ ע ן).

משה חכם מה הוא אומר (מ ו י ש ע כ אָ כ ע ם מ אַ ה ו א ו י מ ע ר) — וואָס זאָגט עפּעס מוישע דער קלוגער.

משוגעת (מ ע ש ו ג א א ס) — צעדולטקייט.

משומד (מ ע ש ו מ ע ד) — געשמאַדטער. אין איבערגעטראָגענעם זין: דורכ-געטריבענער מענטש, כעוורעמאַן. מערצאָל: משומדים (מ ע ש ו מ אָ ד י ם).

משונה (מ ע ש ו נ ע) — מאָדנע, אויסטערליש; גאָר אַנדערש.

משיח (מ אָ ש י ע ך) — גאולה-ברענגער, דערלייזער, וואָס וועט אויסלייזן דאָס יידישע פאָלק. משיחס צייטן — זיך דערוואַרטן אויף וואָס מען האָט געהאָפט; אַלע גוטס און פרום, מאַמעש אַ וואונדער; אויסקוקן, ווי אויף משיחן — וואַרטן מיט אומגעדולד.

משל (מאָ ש ל) — פאַרגלייך; ביישפּיל; פאַבל.

משמעות (מ אַ ש מ אָ ע ס) — ווייזט אוים, זעט אויס, געדרונגען.

משער (מ ע ש אַ ע ר) זיין זיך — זיך אָנשטויסן; זיך פאָרשטעלן.

משפחה (מ י ש פּ אָ כ ע) — פאַמיליע. מערצאָל: משפחות (מ י ש פּ אָ כ ע ס).

משפט (מ י ש פּ ע ט) — אורטייל, משפטן (מ י ש פּ ע ט ן) — אורטיילן; פּראָ-צעסירן.

משקה (מ אַ ש ק ע) — געטראַנק, אַלקאָהאָל-געטראַנקען.

משרת (מ ע ש אָ ר ע ס) — באַדינער; שיק־יינגל. מערצאָל: משרתים (מ ע־ ש אָ ר ס י ם).

משֵשת ימי בראשית (מ י ש יי ש ע ס י ע מ יי ב ע ר יי ש י ס) — פון זינט די וועלט שטייט, פון לאַנגע צייטן אָן.

מתושלח (מ ע ס ו ש ע ל ע ד) — ביבל־פּערסאָנאַזש, וואָס זאָל האָבן געלעבט זייער לאַנג. אַן אַלטער מתושלח — אין פאַראַכטלעכן זין אויף אַן עלטערן מענטש.

מתקנא (מ י ס ק אַ נ ע) זיך זיין — באַנערן צו זיין אָדער צו האָבן אַזוי ווי יענער, האָבן קינע.

נ.

נאמנות (נ ע מ אָ נ ע ס) — באַגלויבטקייט; אויף נאמנות — אויפן וואָרט, אויפן ערנוואָרט.

נדבה (נ ע ד אָ וו ע) — געשאַנק אַן אָרעמאַן. מערצאָל: נדבות (נ ע ד אָ וו ע ס).

נביא (נ אָ וו י) — דאָ: טרעפער, פאָרויסזעער.

נדן (נ אַ ד ן) — דאָס געלט, וואָס דער כאָסן באַקומט פון דער קאַלע; כאַסענע־אויסשטייער אין געלט און אין זאַכן, וואָס די עלטערן גיבן די קינדער.

נגיד (נ אָ ג י ד) — רייכער מענטש; פאַרמעגלעכער. מערצאָל: נגידים (נ ע־ ג י ד י ם).

נהרג על פחות משוה פרוטה (נ ע ה ע ר ע ג אַ ל פּ אָ כ ע ס מ י ש אָ וו ע פּ ר ו ט ע) — וואָס איז גרייט זיך לאָזן הארגענען פאַר אַ זאַך, וואָס איז קיין גראָשן נישט ווערט; אַ געלטגייציקער, אַ גרויסער כאַזער.

נוהג (נ ו י ע ג) זיך זיין — זיך פירן.

נולד (נ ו י ל ע ד) — געבוירענער.

נוסח (נ ו ס ע ד) — דאָ: וואַריאַנט, אַלטער שטייגער שרייבן.

נושא־חן (נ ו י ס ע־כ יי ן) זיין — געפעלן ווערן.

נח (נ ו י ע ד).

נחות־דרגא (נ ע כ ו ס ד א ר ג ע) — פון נידעריקסטן שטאַפּל, גאָר אַ פּראָסטער.

נחמן (נ א כ מ ע ן).

נחת (נ א כ ע ס) — פאַרגעניגן, האַנאָע; פרייד.

ניגון (נ י ג ן) — מעלאָדיע. מערצאָל: ניגונים (נ י ג ו נ י ם).

ניחא (נ י כ ע) זיין —זיין אָנגעלייגט, אָנגענעם, צום הארצן; רעכט.

ניצול (נ י צ ל) ווערן — אָפּגעראַטעוועט ווערן.

נכתב (נ י כ ט ע ו) — צוגעשריבענער.

נמאס (נ י מ ע ס) ווערן — צוגעגעסן ווערן; פאַרהאַסט זיין.

נס (נ ע ס) — ווונדער. מערצאָל: **נסים** (נ י ס י ם). **נסים ונפלאות** (נ י ס י ם ו ע נ י פ ל אָ ע ס) — ווונדער איבער ווונדער. **לעבן מיט נסים** — נישט האָבן קיין באַשטענדיקע פּאַרנאָסע.

נסיעה (נ ע ס י ע) — רייזע. מערצאָל: **נסיעות** (נ ע ס י ע ס).

נע־ונד (נ א ו ע נ א ד) זיין — וואָגלען, ארומוואַנדערן.

נעלם (נ ע ל ע ם) ווערן — פאַרשווונדן, פאַרפאַלן ווערן.

נפול תפול (נ אָ פ ל ט י פ ל) — וועסטו שוין פאַלן.

נפטר (נ י פ ט ע ר) — געשטאָרבענער. **נפטר ווערן** — שטאַרבן, ווען ס׳רעדט זיך וועגן א פרומען ייד.

נפקא מינה (נ א פ ק ע מ י נ ע) — אונטערשיד, אַלציינס.

נפש (נ ע פ ע ש) — מענטשלעך באַשעפעניש; לעבן; פאַרשווינדל (אין פאַראַכטלעכן זין). מערצאָל: **נפשות** (נ ע פ א ש ע ס).

נצחון (נ י צ אָ כ ן) — דאָ: אמביציע, דאָס אויספירן דאָס זייניקע.

נקבה (נ עק יי ו ע) דאָ: פרוי. מערצאָל: **נקבות** (נ ע ק יי ו ע ס).

נקי (נ אָ ק ע) — ריין, אויסגעלייִדיקט.

נקי־כפימניק (נ ע ק י ־ ק א פ א י ע מ נ י ק) — וואָס נעמט נישט קיין כאַבאַר.

נשמה (נ ע ש אָ מ ע) — גייסט; אָטעם; לעבן. אָנגעזאָליעט אויף דער נשמה — זיין אין א שלעכטער שטימונג. מערצאָל: **נשמות** (נ ע ש אָ מ ע ס).

נשרף (נ י ס ר ע ף) — דער וואָס זיינע פאַרמעגנס זענען אָפּגעברענט געוואָרן. מערצאָל: **נשרפים** (נ י ס ר אָ פ י ם).

נתינה (נ ע ס י נ ע) — שטייער, אָפּצאָל. דאָ: כאַבאַר פאַר דער צארישער פּאָליציי.

ס.

סביבה (ס ו י ו ע) — געגנט, אומגעגנט.

סברה (ס ו אָ ר ע) — מיינונג, געדאַנק. מערצאָל: **סברות** (ס ו אָ ר ע ס).

סדרה (סעדרע) — דאָ: קאַפּיטל, א גאנג, א קעסיידערדיק רעדן וועגן... א סדרה אוראָקן — א ריי קאָרעספּאָנדענציעס, שטונדן, לעקציעס.

סוד (סאָד) געהיימעניש, סעקרעט. מערצאָל: סודות (סוידעס).

סוחר (סויכער) — הענדלער, קרעמער, האנדלסמאן, קאָמערסאַנט. מערצאָל: סוחרים (סאָכרים).

סחורה (סכוירע) — שטאָף; האנדלס-קעגנשטאַנד. מערצאָל: סחורות (סכוירעס).

סוכות (סוקעס). סוכות-צייט — געמיינט: הארבסט.

סוף (סאָף) — ענדע, שלוס.

סוסים (סוסים) — פערד.

סידור (סידער) — געבעט-בוך. מערצאָל: סידורים (סידורים).

סימן (סימען) — צייכן; באַווייז. מערצאָל: סימנים (סימאָנים).

סך (סאך) — אַסאַך — אַ גרעסערע צאָל.

סך-הכל (סאכאקל) — סומע, רעזומע, אונטערשטע שורע; בילאנס; ארום און אַרום, אינגאנצן גענומען.

סכנה (סאקאָנע) — געפאר; לעבנס-געפאר; סכנות (סאקאָנעס) — שרעקלעך; געפארן. סכנות-נפשות (סאקאָנעס-נעפאָשעס) — גאָר געפערלעך. גאָר שרעקלעך, אויסערגעוויינלעך.

סליחות (סליכעס) — טפילעס אין מאָנאַט אלול צווישן ראָשעשאָנע און יאָנ-קיפּער, — ווערן צוממערסטן געזאָגט באַגינען. אויפשטיין צו סליחות — געמיינט: אויפשטיין פון שלאָף.

סליחהנען (סליכענען) — מאַסערן, צוטראָגן, פארשיטן.

סם (סאם) — גיפט; סמען — פארגיפטן.

סמיכות-הפרשה (סמיכאס-האפארשע) — אָנגעהעריקייט, צוזאמענ-האנג, שייכעס.

סמך (סאמעך) — דער בוכשטאַב ס פונעם יידישן אלפאבעט.

סנדק (סאנדעק) — דער, וואָס האלט דאָס קינד בעאייסן יידישן עס. סנדקאות (סאנדעקאָעס) — די פונקציע פון א סאנדעק.

סעודה (סודע) — פייערלעכער מאָלצייט. מערצאָל: סעודות (סודעס).

ספק (סאָפעק) — צווייפל, צווייפלהאפט. מערצאָל: ספקות (ספייקעס).

ספר-הזכרונות (סייפער-האזיכרוינעס) — דאָ: טאָגבוך.

ע.

עבודה־זרה (אוווידע־זאָרע) — געצנדינערײַ, דינסט צו פרעמדע געטער. מערצאָל: עבודה־זרהס (אוווידע־זאָרעס); אַלע עבודה־זרהס דינען — טון אַלערלײ אַרבעטן.

עבירה (אווײרע) — זינד, פאַרברעכן; א שאַנד. מערצאָל: עבירות (אווײ־רעס).

עגונה (אַגונע) — אַ פרוי, וואָס דער מאַן האָט זי פאַרלאָזט.

עגמת־נפש (אַגמעס־נעפעש) — קרענקונג, האַרצווייטיק, פאַרדרוס.

עד־היום (אַד־האַיאָם) — ביז הײַנט.

עד־כאן (אַד־קאַן) — ביז דאַנען, און ווײַטער גייט עס נישט.

עד לב השמים (אַד לעוו האַשאָמאַים) — ביזן הימל אַרויף, ביזן זיבעטן הימל.

עד לפ"ק (אַד לעפאַק) — דאָ געמיינט: פאַרשפּילט ביזן לעצטן גראָשן.

עדה (אײדע) יידן — גרופּע יידן, אַלע יידן אײגײנעם.

עדות (אײדעס) — דער, וואָס איז בײַגעווען; עדות זאָגן — באַשטעטיקן עפּעס פאַרן געריכט; יאָר־עדות — אַן עדות וואָס איז ווי געדונגען אויף אַ גאַנץ יאָר, נישט קײן באַגלייבטער.

עוולה (אַוולע) — אומרעכט, אומגערעכטיקייט, קריוודע, מערצאָל: עוולות (אַוולעס).

עול (אָל) — יאָך, שווערע לאַסט, פליכט.

עולה־רגל (אוילע־רעגל) זײַן — דאָ: גײן צופוס.

עולם (אוילעם) — געזעלשאַפט, פּובליקום, פאַרזאַמלטע מענטשן; וועלט. עולם־הזה (אוילעם־האַזע) — די וועלט ביים לעבן, דאָס האָבן פאַר־געניגן אויף דער וועלט.

עולם כמנהגו נוהג (אוילאָם קעמינהאָגוי נויהעג) — די וועלט פירט זיך אויף איר שטייגער, גייט מיט איר וועג; זאָל זיך די וועלט פירן, ווי זי פירט זיך.

עולמות (אוילעמעס) — דאָ: אוועקשענקען דאָס פאַרמעגן אויף אַ רעליגיע־זער אָדער פילאַנטראָפּישער אינסטיטוציע.

עויתי ופשעתי (אָוויסי אופאָשאַטי) — דאָ: איך האָב געזינדיקט און שלעכט געהאַנדלט.

עוֹשר (א ו י ש ע ר) — רײַכקײט; רײַכער. מערצאָל: **עשירים** (א ש י ר י ם).
עושר בלאָזט זיך אָן, און דער אָרעמאַן ווערט געשוואָלן — דער אוישער בלאָזט זיך אָן פאַר שטאָלץ, און דער אָרעמאַן ווערט געבעד געשוואָלן פון הונגער.

עזות (א ז ע ס) — געוואַגטקײט, אומפאַרשעמטקײט, פרעכקײט. **עזות־פנים** (א ז ע ס ־ פּ אָ נ ע ם) — פרעכער, אומפאַרשעמטער.

עין־הרע (א י נ ה אָ ר ע) — בײז, שלעכט אויג; „גוט־אויג". קיין **עין־הרע** — עס זאָל קיין שלעכט נישט געשען, עס זאָל נישט פאַרשאַטן.

עיקר (א י ק ע ר) — הויפּט־זאַך, דאָס וויכטיקסטע.

עיקר־המעשה (א י ק ע ר ־ ה א מ י ס ע) — דער קערן פון דער דערציילונג.

על־כן (א ל ־ ק י ן) — דעריבער.

על־כן בקשתי לשלוח (א ל ־ ק י ן ב א ק אָ ש אָ ס י ל י ש ל ו י ע ד) — איך בעט דעריבער צו שיקן.

על־פי (א ל ־ פּ י) — לויט, דורך. **על־פי טעות** (א ל ־ פּ י ט אָ ע ס) — דורך אַ פאַרזען. **על־פי גורל** (א ל ־ פּ י ג ו י ר ל) — לויטן שיקזאַל; לויטן אַרויס־געצויגענעם צעטל. **על־פי שכל** (א ל ־ פּ י ס ײ כ ל) — לויטן געדאַנק, לויטן פאַרשטאַנד, לאָגיש.

על־כל־פנים (א ל ־ ק אָ ל ־ פּ אָ נ ע ם) — אויף יעדן פאַל, יעדנפאַלס; ווייניקסטנס.

על־כפנים (א ל ־ ק ע פּ אָ נ ע ם) — פאַרגרייזט פון וואָרט: על־כל־פנים.

עליה (א ל י ע) — דאָס אויפגערופן ווערן צו דער טוירע; געבן אַן עליה — אַ גאָב, פאַרשעמען פאַר אַלעמען אין די אויגן.

עליו השלום (אָ ל אָ ו ה א ש אָ ל ע ם) — פרידן צו אים, ווען מע רעדט וועגן אַ פאַרשטאָרבענעם מאַנצביל.

עם־הארץ (א מ אָ ר ע ץ) — אַנאַלפאַבעט, גראָבער יונג, נישט־געבילדעטער. מערצאָל: **עם־הארצים** (א מ ע ר א צ י ם).

עמא פזיזא (א מ ע פּ ע ז י ז ע) — היציק, אומגעדולדיק, אײַלנדיק פאָלק.

ענין (א י נ י ע ן) — אָנגעלעגנהייט, זאַך, פּראָבלעם, פראַגע; אינטערעס. מערצאָל: **ענינים** (א י נ י אָ נ י ם).

עסק (א ײ ס ע ק) — וועזן; געשעפט, אונטערנעמונג. מערצאָל: **עסקים** (א ס אָ ק י ם).

עצה (א ײ צ ע) — ראַט; אויסוועג; אײַנפאַל. פאַלן אויף אַן עצה — האָבן אַן אײַנפאַל. מערצאָל: **עצות** (א ײ צ ע ס).

עקשן (א ק ש ן) — איינגעשפּאַרטער. מערצאָל: עקשנים (א ק ש אָ נ י ם).

עקשנות (א ק ש אָ נ ע ס) — איינגעשפּאַרטקייט.

ערב (ע ר ע ו) — אַ טאָג פריער, האַרט פאַר.

ערב (אָ ר ע ו) זיין — גאַראַנטירן, פאַרזיכערן.

ערל (אָ ר ל) — נישט געמאַלטער; פויער; שאָוויניסטישער אויסדרוק פאַר א נישט־ייד. מערצאָל: ערלים (א ר יי ל י ם).

עשיו (א יי ס ע ו) — נישט־ייד; שאָוויניסטישער אויסדרוק פאַר א נישט־ייד; זידל־וואָרט: שלעכטער, בייזער מענטש; ביבלישע פיגור, יאַנקעווס ברודער, וואָס איז שטענדיק געווען מיט אים אין געקריג.

עשרת אלפים רוב (א ס ע ר ע ס א ל אָ פ י ם ר ו ב) — צען טויזנט רובל.

עת־צרה (א יי ס־צ אָ ר ע) — צייט פון אומגליקן, פון נויט.

פּ.

פּגירה (פּ ע ג י ר ע) — שוואַכע, קראַנקע בעהיימע, פּגר. מערצאָל: פּגירות (פּ ע ג י ר ע ס).

פּגע (פּ ע ג ע) — אומגליק, שלאַק, אָנשיקעניש.

פּגר (פּ יי ג ע ר) — טויטער קערפּער אין פּאַראַכטלעכן זין; פּגרט (פּ יי ג ע ר ט) נאָך אים — גייט אויס נאָך אים; מאַכן זיך געפּגרט —זיך מאַכן נישט־וויסנדיק, נישט פאַרשטייענדיק; א קאַזע געפּגרט — מיילע, נאָך עפּעס אָנגעווירן. עס קאָסט אַזויפיל — וועט קאָסטן נאָך עפּעס.

פּדיון (פּ י ד י ע ן) — לייזעכץ. פּדיון־שבויים (פּ י ד י ע ן־ש וו ו י ם) — דאָס אויסלייזן אַרעסטירטע, געפאַנגענע.

פּועל־יוצא (פּ ו י ע ל־י ו י צ ע) — רעזולטאַט. פּועל־יוצא זיין — דערגרייכן, באַווירקן, באַקומען א רעזולטאַט.

פּועלן (פּ ו י ע ל ן) — אויספירן, דערגרייכן, אויסווירקן.

פּורעניות (פּ י ר אָ נ י ע ס) — בראָך, פּלאָג, אָנשיקעניש.

פּושע־ישראל (פּ אָ ש ע־י ס ר אָ ע ל) — זינדיקער ייד. פּושע באלקי ישראל (פּ אָ ש ע ב ע ל אָ ק יי י ס ר אָ ע ל) — זינדיקער קעגן דער יידישער רעליגיע.

פּזמון (פּ י ז מ ע ן) — רעליגיעז געדיכט; אַלט לידל; אויסגעטראַכטע זאך. מער־צאָל: פּזמונות (פּ י ז מ ו י נ ע ס).

פּחד (פּ א כ ע ד) — שרעק. מערצאָל: פּחדים (פּ כ אָ ד י ם).

פּטור (פּאָטער) ווערן — פריי ווערן, זיך אָפּטשעפּען.

פּטרן (פּאַטערן) — פריי ווערן; אויסגעבן א פארמעגן. צעפּטרן — צע־טרענצלען, איבערפירן, קאליע מאכן.

פּיי (פּיי) — דאָס אָס פּ פונעם יידישן אלפאבעט. שטעלן דריי פּייען (פּאַרפּאַלן, פארלוירן, פאַרשווונדן) — באטייט: רעזיגנירן פון עפּעס, איינזען, אז עפּעס איז פאַרפאַלן.

פילוסופיה (פילאָסאָפיע — פילאָזאָפיע) הויכע מאטעריעס.

פּירוש (פּייריש) — קאָמענטאַר, דערקלערונג. מערצאָל: פּירושים (פּערו־שים).

פּיתום מיט רעמסס (פּיסעם מיט ראמסעס) — פעסטונג־שטעט, וואָס יידן האָבן געבויט אין עגיפּטן, לויט דער ביבל. אויפבויען פּיתום מיט רעמסס — אויפשטעלן א ריזן־פּלאן, אויפטון געוואלדיקע זאכן. ער בויט אויף פּיתום מיט רעמסס — מאכט פאנטאַסטישע פּלענער.

פּנים (פּאָנעם) — געזיכט; אויסזען. מערצאָל: פּנימער (פּענעמער).

פּנקס (פּינקעס) — הייליק בוך, די כראָניק פון דער יידישער קעהילע.

פּסח (פּייסעד) — דער פרילינג־יאָנטעוו צום אָנדענק פון באפרייט ווערן פון דער שקלאַפעריי אין עגיפּטן.

פּסק (פּסאק) — אורטייל, אָפּשניט, שטראָף. פּסקענען (פּאסקענען) — אורטיילן, אנטשיידן.

פּרא־אדם (פּערע־אָדאם) — ווילדער, נישט־דערצויגענער מענטש.

פּריץ (פּאָרעץ) — גוטבאַזיצער; האר, באַלעבאָס; מעיוכעס, אריסטאָקראַט (אין איראָנישן זין). מערצאָל: פּריצים (פּריצים). פּריצים = רשעים (רעשאָים) — דאָ: שלעכטע, בייזע גוטבאַזיצער.

פּרים־הנשרפים (פּאָרים־האניסראָפים) — פאַרגרייזט פון א טפילע און געמיינט: פון די גאָר אויסערגעוויינלעכע אָפּגעברענטע.

פּרנסה (פּארנאָסע) — אויסהאַלטונג, פאַרדינסט צום לעבן.

פּרנסה בשפע (פּארנאָסע בעשעפע) — פולע פארנאָסע, פּאַרנאָסע איבערן מויל. מערצאָל: פּרנסות (פּארנאָסעס).

פּרצוף (פּארצעף) — פּאָנעם, געזיכט אין פאַראכטלעכן זין; אויסזען. טריפהנער פּרצוף — (טריפענער פּארצעף) — העסלעך, וווּלגאַר פּאָנעם.

פשוט נבלה ואל תצטרך (פּ ש ו י ט נ ע ווי ל ע ו ע א ל ט י צ ט א ר ע ך) — אַ טאַלמודיש שפּריכוואָרט: שינד אָפּ א נעווילע און קום נישט אָן צו קיין מענטשן.

פשט (פּ ש א ט) — טייטש, קלאָרע אויסטייטשונג; זין.

צ.

צדיק (צ א ד י ק) — דער אָס צ פונעם יידישן אלפאבעט.

צדיק (צ א ד ע ק) — פרומער, ערלעכער ייד. מערצאָל: צדיקים (צ א ד י ק י ם). אַ צאדיק אין פּעלץ — א שלעכטער מענטש, וואָס פארשטעלט זיך פאר גוט און פרום.

צדקה (צ ד אָ ק ע) — הילף פאר אָרעמע.

צו להכעיס (צ ו ל א כ ע ס) — צום פאַרדרוס; קעגן.

צוואה (צ א וו אָ ע) — אָנזאָג פאַרן שטאַרבן, טעסטאַמענט. מערצאָל: צוואות (צ א וו אָ ע ס).

ציצה (צ י צ ע) — פרענדזל פונעם טאַלעס און לייבצודעקל. מערצאָל: ציצית (צ י צ ע ס).

צלם (צ יי ל ע ם) — קרייץ. נישט קענען קיין צלם פאר קיין אלף (א ל ע ף) — זיין א גרויסער אמאָרעץ, וועלכער קאָן נישט אונטערשיידן צווישן א גע־דרוקטן א, וואָס איז ענלעך צו א ציילעם. צלם־אלקים (צ יי ל ע ם ־ ע ל אָ ־ ק י ם) — געטלעכער אויסזען. דאָ: א יידיש פּנים.

צלמען (צ יי ל ע מ ע ן) זיך — זיך שווערן אויפן קריסטלעכן שטייגער, זיך באַ־קרייציקן. צלמניצע (צ יי ל ע מ נ י צ ע) — פרומאַטשקע; פרומע קריסטין.

צער (צ א א ר) — פאַרדרוס; האַרצווייטיק, ווייטיק איניינעם מיט ראַכמאָנעס.

צער בעל־חיים (צ א א ר ב א ל ע ־ כ א י ם) — ראַכמאָנעס אויף א לעבעדיק באַשעפעניש; נעבעך, א ראַכמאָנעס.

צרה (צ אָ ר ע) — אומגליק; ליידן; שלאַק; זאָרג; מאַטערניש. מערצאָל: צרות (צ אָ ר ע ס).

ק.

קבר (ק יי וו ע ר) — גרוב פאר אַ טויטן. קומען אויף קבר־אָבות (ק יי וו ע ר ־ אָ וו ע ס) — קומען און טפילע טון ביים קייווער פון די עלטערן; צו קבר־ישראל (ק יי וו ע ר ־ יי ס ר אָ ע ל) קומען — ווערן באַערדיקט אויפן יידישן ביים־אוילאָעם.

קבצן (קאַפּצן) — בעטלער, גרויסער אָרעמאַן. מערצאָל: קבצנים (קאַב־צאָנים).

קדחת (קאַדאָכעס) — פיבער; קרענק. מיר קדחת, אבי אים צולאכעס — אַזוי זאָגט אַ שלעכטער מענטש וועגן זיין סוינע.

קדוש (קאָדעש) — מאַרטירער. דאָ געמיינט: מען נאַרט ביי אים אוים געלט, און ער ער בלייבט נאַקעט ווי אַ טויטער.

קדיש (קאַדיש) זאָגן — זאָגן די טפילע נאָך געשטאָרבענע; אַ זון, אַ זונדל.

קהל (קאָהעל) — יידישע געמיינדע, געזעלשאַפט; קהלשע (קאָהעלשע) געשעפטן — געזעלשאַפטלעכע אינטערעסן; ער איז קהלס יורש (יויר־עש) — אַ מענטש, וואָס מיינט, אַז ווו ס'איז נישטאָ קיין באַלעבאָס, קומט אַלץ נאָר אים אליין.

קודם (קוידעם) — צוערשט, פריער, פאַר דעם; קודם־כל (קוידעם קאָל) — פריער פאַר אַלץ, צום אַלעם ערשטן, פאַר אַלעמען.

קודש־קדשים (קוידעש־קאָדאָשים) — דאָס הייליק־הייליקסטע.

קונה (קוינע) — קויפער, קליענט. מערצאָל: קונים (קוינים).

קורח (קוירעך) — לויט דער ביבל אַ זייער רייכער מאַן, וועלכער איז איינגעזונקען געוואָרן אין דער ערד. פון דעם דער אויסדרוק: ווי קורח אין דער אדמה (אַדאָמע) — ערד: ער ליגט טיף אין דרערד.

קול (קאָל) — שטים. קולות (קוילעס) — שטימען; געשרייען.

קידוש (קידעש) — די טפילע פאַרן טרינקען וויין אָדער בראָנפן שאַבעס און יאָנטעוו. קידוש־מאַכן — זאָגן די טפילע און אויסטרינקען; מאַכן אַ שנאַפּס.

קידוש־לבנה (קידעש־לעוואָנע) — טפילע צו דער לעוואָנע־באַנייונג, ווען איינער זאָגט צום צווייטן: שלום־עליכם, עליכם־שלום (שאָלעם־אַליי־כעם, אַלייכעם־שאָלעם).

קיסר (קייסער) — קעניג.

קיצור (קיצער) — קורץ, פאַרקירצונג. קיצור־הדבר (קיצער־האַדאָ־ווער) — קורץ מיט דער געשיכטע.

קללה (קלאָלע) — שעלט־וואָרט, שעלטונג. מערצאָל: קללות (קלאָלעס).

קמצן (קאַמצן) — קאַרגער. מערצאָל: קמצנים (קאַמצאָנים).

ק"ן (קאַן) — הונדערט פופציק (ק — 100, נ — 50).

קנס (קנאַס)־ מאָל — מאָלצייט ביים שרייבן תנאָים.

קצב (קאַצעוו) — פליישהענדלער, קיילער־יונג. דאָ: אַ מענטש מיט אַ מער־דערלעך האַרץ.

קרוב (קאָרעוו) — פריינד, אייגענער, פאַמיליע־מיטגליד; נאָענט, ביי, אומ־געפער, ארום. מערצאָל: קרובים (קרויווים) — פאמיליע־נאָענטע.

קרבן (קאָרבן) — אָפפער. מערצאָל: קרבנות (קאָרבאָנעס).

קרן (קערן) — גרונט־קאַפּיטאַל; פאַרדינסט, איניען.

קשה (קאָשע) — שווערלעך, אומפאַרשטענדלעך. נישקשה — שוין אַזוי נישט שרעקלעך, עס גייט צום גוטן.

קשיא (קאַשע) — פראַגע. מערצאָל: קשיות (קאַשעס).

ר.

ר' — פאַרקירצט פון „רב" (רעב, ראַב) — אַ טיטל, ווי: הער אד"גל.

ראש־השנה (ראָשעשאָנע) — דער יאָנטעוו, פון וועלכן רעליגיעזע יידן רעכענען ניי־יאָר.

ראש־חודש (ראָש־כוידעש) — אָנהייב מאָנאַט. בענטשן ראש־חודש — זאָגן געוויסע טפילעס אין שייכעס מיטן נייעם כוידעש.

ראש וראשון (ראָש ווערישן) — דער הויפּט און דער ערשטער. געמיינט: דער סאַמע ערשטער; דער אָנגעזעענסטער.

ראיה (ראַיע) — באַווייז. מערצאָל: ראיות (ראַיעס).

ראשית (רײשעס) — ערשטנס. ראשית־חכמה (רײשעס־כאָכמע) — דאָס ערשטע פון וויסן. געמיינט: פריער פאר אלעמען, דאָס סאמע ערשטע.

רב (ראָוו) — רעליגיעזער פירער ביי יידן. מערצאָל: רבנים (ראַבאָנים). רבניש (ראַבאָניש) — ווי עס פירט זיך ביי אַ ראָוו.

רב (ראַב, רעב) — אַ טיטל, ווי הער; פאַרקירצט — ר'.

רבונו של עולם (ריבוינע שעל אוילאָם) — האַר פון דער וועלט. געמיינט: גאָט.

רבי (רעבע) — לערער, גייסטיקער פירער. וועגווייזער; מעלאַמעד פון אַ כיי־דער; כסידישער רעבע. רבי, טוט אויס דעם מענטליק — ער איז נישט אייער, — אַזוי זאָגט מען דעם, וואָס באַנוצט זיך מיט פרעמדע זאַכן. רבי־געלט — כיידער־געלט. דאָ: אָנלערנעכץ.

רגע (רעגע) — ווײלע, סעקונדע. מערצאָל: רגעס (רעגעס).

רודף־שלומניק (רוידעף־שלומניק) — פאַרמיטלער, אויסגלייכער.

רוח (רועד) — טייוול. מערצאָל: רוחות (רוכעס).

רו״כ (ר ו ק) — פאַרקירצט פון: רובל כסף (ק ע ס ע ף) — זילבער — צאַרישער זילבערנער רובל.

רופא (ר ו י פ ע) — דאָ: פעלדשער.

רוצח (ר ו י צ ײ ע ד) — באַנדיט, מערדער; בייזער מענטש. מערצאָל: **רוצחים** (ר אָ צ כ י ם).

רושם (ר ו י ש ע ם) — איינדרוק.

רחמים (ר אַ כ מ י ם) — באַרעמהאַרציקייט, ראַכמאָנעס.

רחמנות (ר אַ כ מ אָ נ ע ס) — באַרעמהאַרציקייט, מיטלייד; א רחמנות! — אויסדרוק פון באַדויערן, אַ שאָד.

רחמנים בני רחמנים (ר אַ כ מ אָ נ י ם ב ע נ י י ר אַ כ מ אָ נ י ם) — באַרעמהאַרציקע, די זין פון באַרעמהאַרציקע. אזוי פלעגן יידן אָנרופן זיך אליין.

ריווח (ר ײ װ ע ד) — פאַרדינסט.

ריח (ר ײ ע ד) — גערוך, אַראָמאַט. מערצאָל: **ריחות** (ר ײ כ ע ס).

רי״ש (ר ײ ש) — דער בוכשטאַב ר׳ פונעם יידישן אַלפאַבעט. דער ציפער באַטייט: 200; ער רעדט מיט אַ רי״ש — רעדט מיט אַ ציקלדיקער אויסשפּראַך.

ריש אלפים (ר ײ ש אַ ל אָ פ י ם) — צוויי הונדערט טויזנט.

רכילות (ר ע כ י ל ע ס) — באַרעדעריי, פאַרשוואַרצונג; פּליאָטקע. רכילותטרייבן — באַרעדן, פאַרשוואַרצן עמעצן; די ערגסטע רכילות איז דער אמת (ע מ ע ס) — אַז מע טרייבט רעכילעס, איז דאָס ערגסטע, ווען מען זאָגט אויס דעם גאַנצן עמעס וועגן דעם באַרעדטן.

רעיון (ר אַ י ע ן) — געדאַנק. מערצאָל: **רעיונות** (ר אַ י ו י נ ע ס).

רעה (ר אָ ע) — שלעכטס, בייז.

רעש (ר אַ אַ ש) — גערודער, טומל, רויש; אויפרודערונג.

רפואה (ר ע פ ו ע) — מעדיקאַמענט; הייל־מיטל; היילונג. מערצאָל: **רפואות** (ר ע פ ו ע ס).

רציחה (ר ע צ י כ ע) — בייזקייט. עס איז אַ רציחה — ס׳איז אַ פאַרברעכן.

רקודל (ר י ק ע ד ל) — טענצל.

רש״י (ר אַ ש ע) — ר׳ שלמה יצחקי (ר ע ב ש ל ו י מ ע י צ כ אָ ק י) — קאָמענטאַטאָר פון טאַנאַך און טאַלמוד; נאָמען פון זיין קאָמענטאַר גופא. רש״י מאַכט — דערקלערט, פאַרטייטשט; דערפון — רש״י מאַכט און מאַכט, און ער גייט פאָרט נאַקעט און באָרוועס...

רשע (ר אָ ש ע) — שלעכטער, בייזוויליקער מענטש; זינדיקער. מערצאָל: רש־עים (ר ע ש אָ י ם).

רשע־מרושע (ר אָ ש ע ־ מ ע ר ו ש ע) — גאָר בייזער, שלעכטער און פאַרדאָר־בענער.

רשעות (ר י ש ע ס) — בייזקייט.

ש.

שאלה (ש ײ ל ע) — פראַגע; פראַגע וועגן יידישן געזעץ ביים ראָוו. מערצאָל: שאלות (ש ײ ל ע ס).

שבועה (ש װ ו ע) — דאָס שווערן; פייערלעכער צוזאָג. מערצאָל: שבועות (ש װ ו ע ס); שבועות (ש װ ו ע ס) — נאָמען פון א יאָנטעוו לעקאָוועד דעם באַקומען די טוירע אויפן באַרג סיני, לויט דער ביבל.

שבת (ש אַ ב ע ס) — רו־טאָג ביי פרומע יידן; מאַכן שבת פאַר זיך — זיך אָפּ־זונדערן; שבתצונאַכטס — נאַכט נאָך שאַבעס; האַלטן שבת — פייערן דעם שאַבעס; שבת גוי (ש אַ ב ע ס ־ ג ו י) — אָרעמער קריסט, וועלכער פירט אויס אום שאַבעס פאַרשידענע אַרבעטן, וואָס זענען יידן פאַרבאָטן; האַלטן שבת איז גרינגער ווי צו פאַרדינען אויף שבת. מערצאָל: שבתים (ש אַ ב אָ ס י ם).

שד (ש ע ד) — טייוול. מערצאָל: שדים (ש ײ ד י ם).

שדכן (ש אַ ד כ ן) — פאַרמיטלער; דער, וואָס פירט אויס שידוכים. מערצאָל: שדכנים (ש אַ ד כ אָ נ י ם).

שדכנות (ש אַ ד כ אָ נ ע ס) — די פונקציע פון א שאַדכן.

שהי־פהי (ש י ע ־ פ י ע) — אָפּקומען מיט שהי־פהי — אָפּקומען מיט וואָס ס'איז; אָפּפטרן (אָ פּ פּ אַ ט ע ר ן) מיט שהי־פהי — אָפּפּאַטערן מיט א שיבוש (ש י ב ע ש — א קלייניקייט), אָפּקומען מיט א טערעץ.

שוחט (ש ו י כ ע ט) — דער, וואָס קוילעט לויטן יידישן ריטואַל. מערצאָל: שוח־טים (ש אָ כ ט י ם).

שוטה (ש ו י ט ע) — נאַר. מערצאָל: שוטים (ש ו י ט י ם). שוטה בן (ב ע ן) פיקהאָלץ — גרויסער נאַר.

שומר (ש ו י מ ע ר) — היטער. שומר ומציל (א ו מ אַ צ ל) זיין — אָפּהיטן און באַשיצן, ראַטעווען.

שונא (ס ו י נ ע) — פיינט. מערצאָל: שונאים (ס אָ נ י ם). שונאי=ציון (ס אָ=נ ע=צ י ע ן) — געמיינט: די יידישע פיינט, אויף זיי געזאָגט.

שורש (ש ו י ר ע ש) — דאָ: אָפּשטאַם.

שותף (ש ו ט ע ף) — מיטבאַזיצער, מיטבאַטייליקטער. מערצאָל: שותפים (ש ו ט פ י ם).

שותפות (ש ו ט פ ע ס) — מיטבאַזיץ, מיטבאַטייליקונג. שותפות שליסן — מאַכן שוטפעס.

שחיטה (ש כ י ט ע) — דאָס קוילען לויטן ריטואַל; בראָד, גרויס אומגליק.

שטות (ש ט ו ס) — נאַרישקייט. מערצאָל: שטותים (ש ט ו ס י ם).

שידוך (ש י ד ע ך) — פאַרבינדונג פון כאָסן=קאַלע; פאַרבינדונג. אָנשלאָגן אַ שידוך — פאָרלייגן אַ שידעך, פאָרלייגן סטאַם אַ געשעפט. מערצאָל: שי=דוכים (ש י ד ו כ י ם).

שייך (ש יי ע ך) — באַלאַנגט, געהערט; באַציט זיך; וואָס איז דאָ שייך? — געמיינט: וואָס איז דאָ צו רעדן.

שייכות (ש יי כ ע ס) — צוזאַמענהאַנג, באַציונג, פאַרהעלטעניש, אָנגעהעריקייט, געמיינזאַמעס.

שיכור (ש י ק ע ר) — באַזויפטער. מערצאָל: שיכורים (ש י ק ו ר י ם).

שיכורן (ש י ק ע ר ן) — זיך אָנטרינקען, אָנשיקערן.

שיעור (ש י ע ר) — גרענעץ, מאָס, צאָל, עק.

שכינה (ש כ י נ ע) — גאָט, געטלעכע הייליקייט, גאָטס גייסט.

שכל (ס יי כ ל) — פאַרשטאַנד, געדאַנק, לאָגיק. דער שכל איז מחייב (מ ע=כ אַ י ע ו) — אזוי איז די לאָגיק; שכלדיק (ס יי כ ל ד י ק) — קלוג.

שכל=הישר (ס יי ל=ה אַ י אָ ש ע ר) — גלייכער, קלאָרער פאַרשטאַנד.

שכן (ש אָ כ ן) — מיטוווינער, דער וואָס וווינט נאָענט; לאָקאַטאָר. מערצאָל: שכנים (ש כ יי נ ע ם).

שכנה (ש כ יי נ ע) — ווייבלעכע פאָרם פון „שכן“. מערצאָל: שכנות, שכנ=טעס (ש כ יי נ ע ס, ש אָ כ נ ט ע ס).

שכנות (ש כ יי נ ע ס) — דאָס וווינען נאָענט; נאָענטקייט; דאָס וווינען ביי יענעם (געדונגענע וווינונג).

שלום (ש אָ ל ע ם) — פרידן. געמיינט: אויסגלייך, איבערבעטונג, אָפּגעבן שלום— באַגריסן.

שלום=עליכם (ש אָ ל ע ם = אַ ל יי כ ע ם) — יידישע באַגריסונגס=פאָרמולע ביים באַגעגענען זיך. „שלום=עליכם“, „עליכם=שלום (ש אָ ל ע ם = אַ ל יי כ ע ם, אַ ל יי כ ע ם = ש אָ ל ע ם) — אַ פראַזע, וואָס פרומע יידן זאָגן ביי דער טפילע פון באַנייען די לעוואָנע.

שלום לבעלי היקר (ש אָ ל ע ם ל ע ב א ל י ה א י אָ ק ע ר) — פרידן צו מיין טייערן מאַן.

שלום לזוגתי היקרה (ש אָ ל ע ם ל ע ז ו ג אָ ס י ה אַ י ע ק אָ ר ע) — פרידן צו מיין טייערער פרוי.

שלש=סעודות (ש אָ ל ע ש = ס ו ד ע ם) — דריי מאָלצייטן — געוויינלעך מיינט מען דעם לעצטן מאָלצייט שאַבעס פאַרנאַכט.

שלי שלי, שלך שלך (ש ע ל י, ש ע ל י, ש ע ל אָ ד ש ע ל אָ ד) — מיינס איז מיינס, דיינס איז דיינס.

שליח (ש אָ ל י ע ד) — קוריער; געשיקטער מיט א ספעציעלער מיסיע.

שלימזל (ש ל י מ אַ ז ל) — אומגליק; נישט געראָטענער; נישט טויגלעכער.

שם (ש ע ם). האָבן אַ שם — האָבן אַ נאָמען; שמן (ש ע מ ע ן) — זיין באַרימט.

שמדן (ש מ אַ ד ן) זיך — אַריבערגיין אויף אַן אַנדערן גלויבן. שמד=שטיק — נידערטרעכטיקע האַנדלונג; דורכגעטריבענע שפיצלעך; פאַלשקייטן; שמד=קאָפּ — אַ פלינקער קאָפּ, אײנער וואָס דרייט זיך שטענדיק אַרויס; נאָכגעבן די שמד (ש מ אַ ד) — נאָכגעבן אַלץ, וואָס עס גלוסט זיך.

שמונה=עשרה (ש מ ו נ ע = ע ס ר ע) — אַ טפילע, וואָס מען זאָגט אין דער שטיל שטייענדיקערהייט.

שמחה (ס י מ כ ע) — דאָ: פרייד.

שמחת=תורה (ס י מ כ אַ ס = ט ו ר י ע) — אַ יאָנטעוו צום פאַרענדיקן דאָס לייענען די טוירע.

שמע=ישראל (ש מ אַ = יי ס ר אָ ע ל) — אַ טפילע, וואָס יידן זאָגן, פאַרמאַכנדיק די אויגן; אַז אויסגעשריי, ווען עס טרעפט אַן אומגליק. עס וועט נישט העלפן קיין שמע=ישראל — ס'וועט קיין שום זאַך נישט העלפן; אין איין שמע=ישראל — אין אַ גאָר קורצן מאָמענט.

שמע=קולנו (שמ אַ = ק ו י ל יי נ ו) — הער, גאָט, אונדזער שטים, אונדזער געשריי. ערשטע ווערטער פון אַ טפילע; עס איז אים איינגעפאַלן אַ נייער שמע=קולנו — אַ נייער געדאַנק, וואָס זעט אויס אויסטערליש. א נייער איגיען, וועגן וועלכן מען האָט פריער נישט גערעדט.

שמעון (שימען).

שמש (שאַמעס) — באַדינער אין בעסמעדרעש און ביי אַנדערע רעליגיעזע איניאָנים. מערצאָל: שמשים (שאַמאָסים).

שנאָה (סינע) — פיינטשאַפט.

שעה (שאָ) — שטונדע; צייט. אויף דער הייסער שעה — אויף דער הייסער מינוט, ווי לאַנג ס'איז פאַראַן אַ געלעגנהייט. מערצאָל: שעהען (שאָען).

שקצים (שקאָצים) — שטיפערס, לאָבוזעס; נישט־יידישע ייִנגלעך, באָכערים.

שקר (שעקער) — פאַלש; ליגן. מערצאָל: שקרים (שקאָרים).

שקרן (שאַקרען) — ליגנער. מערצאָל: שקרנים (שאַקראָנים).

שרגא (שראַגע) — די קאָרטן: שעל, רויט, גרין, אייכל. אַז מען האָט די דער־מאָנטע קאָרטן, האָט מען גאָרנישט און מ'איז פאַרשפילט. האָבן שרגא — נישט האָבן קיין שום מאַמאָשעסדיקס, האָבן אַ גאָרנישט.

שריד ופליט (סאָריד אופּאָליט) — איבערבלייבעניש, רעשט, צייכן, שפור.

שריפה (סרייפע) — פייער, אָנצינדעניש. פאַרשרפהט (פאַרסאַרפעט) ווערן — פאַרברענט ווערן.

שררה (סראָרע) — מאַגנאַט, פּאָרעץ. מערצאָל: שררות (סראָרעס).

ששון־ושמחה (סאָסן־וועסימכע) — לוסטיק און פריילעך; גרויסע פרייד.

ת.

תהום (טעהאָם) — אָפּגרונט.

תוך (טאָך) — אינהאַלט; גרונט; וועזן, עצעם. אין תוך, איז אַ לאָך — די גאַנצע זאַך האָט נישט קיין ווערט.

תורה (טוירע) — לערע; דאָס לערנען; דער כומעש געשריבן אויף פּאַרמעט; רעליגיעזע ספאָרים. מערצאָל: תורות (טוירעס). די תורה האָט זיך אין אים אָנגעצונדן — געמיינט: ווען איינער טרינקט צופיל און וויל דערמיט די טוירע לערנען. דאָס זאָגט אויך אַ באַלעגאָלע פון זיין פערד, וואָס האָט זיך נישט געקאָנט זאַט אָנטרינקען.

תחית־המתים (טכיעס־האַמייסים) — ווידערגעבורט, אויפלעבונג; דאָס ווידעראויפלעבן פון טויטע.

תחנונים (טאַכנונים) — גרויס געבעט; נעבעכדיק

תחילת (טכילעס) — פון אָנהייב.

תיכף ומיד (טייקעף אומעיאַד) — גלייך, די מינוט; אָן אָפּהאַלט.

תירוץ (טערעץ) — אויסרייד; פּרעטעקסט; פאַרענטפערונג. מערצאָל: תירוצים (טערוצים). אַ תירוץ פאַר דער באָבע — אַ פוילער תירוץ.

תחתונים (טאַכטוינים) — דאָ: הויזן.

תכלית (טאַכלעס) — זין; צוועק; רעזולטאַט; לעבנס־ציל.

תכלת (טכיילעס) — בלויע וואָל, בלויע פאַרב. דאָ: בלויע ציצית, וואָס פלעגן טראָגן די ראַדזינער חסידים.

תכריכים (טאַכריכים) — קליידער, וואָס מע טוט אָן די טויטע; סוויווע.

תכשיט (טאַכשיט) — ציירונג; גראַטעגער. אויך אין איראָנישן זין — שוין גאָר נישט קיין גראַטעגער.

תל (טעל) מאַכן — פאַרוויסטן, פאַרניכטן; תל־עולם (טעל־אוילעם) — פולשטענדיקע צעשטערונג.

תליה (טליע) — סלופּ צו הענגען פאַרברעכער. מערצאָל: תליות (טליעס).

תלמוד־תורה (טאַלמוד־טוירע) — רעליגיעזע אָנפאַנג־שול פאַר אָרעמע קינדער.

תם (טאַם) — נאַיווער, נישט־איבערגעשפּיצטער, נאַר. ער מאַכט זיך תמעוואַטע (טאַמעוואַטע) — ער מאַכט זיך גלייך ער פאַרשטייט נישט וואָס מע מיינט.

תמוז (טאַמעז) — נאָמען פון אַ חודש (יוני־יולי). באַצייכנט הייסע טעג.

תמות נפשי עם פלישתים (טאָמוס נאַפשי אים פלישטים) — זאָל איך אומקומען אינאיינעם מיט די פלישטים. געמיינט: אויספירן ביזן לעצטן, ווייל און וואָס עס זאָל נישט קאָסטן.

תמיד (טאָמיד) — שטענדיק.

תנא (טאַנע) — לערער, אַמאָליקער יידישער געלערנטער. דאָ געמיינט אין איראָנישן זין.

תנאי (טאַניי) — באַדינג.

תענוג (טאַנעג) — פאַרגעניגן. מערצאָל: **תענוגים** (טאַנוגים).

תענית (טאַנעס) — פאַסט־טאָג.

תפילין (טפילן) — לעדערנע שיידלעך, אין זיי אויף פּאַרמעט פראַגמענטן פון דער ביבל. תפילין־לייגן — אָנטון די טפילן צום דאַווענען. ווייסע תפילין און

שווארצע ציצית (צ י צ ע ם) — געמיינט: אן אומריינער מענטש, וואָס ער האלט זיינע זאכן גישט אין אָרדענונג.

תקיף (ט א ק ע ף) — שטאַרקער; מאכטהאָבער, מעכטיקער; אָנגענומענער ביי דער „נאַטשאַלסטווע". מערצאָל: תקיפים (ט א ק י פ י ם).

תרח (ט ע ר ע ד) — ביבל־פערסאָנאַזש. אַלטער תרח — זידל־וואָרט פאר אַ בייזן אלטן מענטשן.

תשובה (ט ש ו ו ע) — ענטפער.

תשעה־באב (ט י ש ע ב אָ וו) — ניינטער טאָג אין כוידעש אָוו. טרויער־טאָג נאָך דער צעשטערונג פון יערושאָלאים. תשעה־באב אין שטוב — זייער טרויעריק אין שטוב.

אינהאַלט:

	זייט
צו די לעזער	5
קאָנקורענטן	7
דער גליקלעכסטער אין קאדני	17
סטאַנציע באַראַנאָוויטש	29
צוגענומען	45
א מענטש פון בוענאָס איירעס	51
קבר=אבות	67
דער ליידיקגייער	77
דער נס פון הושענה=רבה	83
א חתונה אָן קלעזמער	95
דער טלית=קטן	103
אַ זעקסאונזעכציק	113
גימנאַזיע	127
פונעם פריזיוו	141
מע טאָר נישט זיין קיין גוטער!	153
א נשרפֿ	165
נישטאָ קיין מזל!	175
באַשערט אן אומגליק	181
רופֿ מיך קנאַקניסל	195
דער צענטער	203
דריטע קלאַס	211
פאַרטייטשונגען	219